

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛУГАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІМЕНІ Е. О. ДІДОРЕНКА

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

СОКОЛОВ ОЛЕКСІЙ СЕРГІЙОВИЧ

УДК 343.983.22

ДИСЕРТАЦІЯ
КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ З ОЗНАКАМИ
ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність
(081 – Право)

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О.С. Соколов

Науковий керівник: Бондар Володимир Сергійович кандидат юридичних
наук, доцент

Сєверодонецьк – 2020

АНОТАЦІЯ

Соколов О. С. Криміналістичне дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» (081 – Право). – Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, Одеський державний університет внутрішніх справ, Сєвєродонецьк, 2020.

У дисертації на основі вивчення законодавства, методик проведення судових експертиз, літературних джерел, результатів узагальнення експертної практики та експериментів проведено комплексне дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї призначених для ураження цілей, але не віднесених виробником до вогнепальної зброї, таких як стартові, газові пістолети і револьвери, вогнепальна зброя, замаскована під нейтралізовану вогнепальну зброю, пістолети та револьвери під патрони Флобера тощо. Розглянуті особливості експертного дослідження таких виробів під час вирішення класифікаційних, діагностичних та ідентифікаційних питань. Узагальнено способи кримінального маскуванню вогнепальної зброї під вироби, за обіг яких не передбачена кримінальна відповідальність. Досліджені найбільш проблемні питання, які виникають під час криміналістичного дослідження вищевказаних об'єктів, та запропоновані способи їх вирішення. Узагальнені недоліки методичного забезпечення криміналістичного дослідження таких виробів та запропоновані шляхи його удосконалення. Розглянуті поширені способи саморобного відновлення нейтралізованої та вихолощеної вогнепальної зброї для стрільби штатними патронами та сліди які при цьому утворюються. Проведено аналіз механізму слідоутворення на кулях та гільзах відстріляних з пристроїв з ознаками вогнепальної зброї призначених для ураження цілей, але не віднесених виробником до вогнепальної зброї та проведено його порівняння зі слідами на кулях та гільзах відстріляних з штатної вогнепальної зброї, яка має

аналогічні конструктивні особливості слідоутворюючих поверхонь. Наведено приклади застосування такої зброї в злочинних цілях. Досліджено основні положення директив, регламентів та інших правових актів Європейського Союзу, що стосуються сфери обігу об'єктів з ознаками вогнепальної зброї, а також проведено їх порівняльний аналіз з положеннями існуючих національних нормативно-правових актів, що регулюють сферу обігу цивільної зброї в Україні. Розглянуто основні вимоги європейського законодавства з контролю за обігом зброї, які є обов'язковими для імплементації в національне законодавство країн-членів і країн-кандидатів на вступ до Європейського Союзу. Проведено порівняльний аналіз положень українського та європейського законодавств, що стосуються категорій забороненої зброї і зброї, цивільний обіг яких обмежено. Запропоновано кращі рішення гармонізації українського національного законодавства в сфері контролю над стрілецькою зброєю і легким озброєнням, відповідно до права Європейського Союзу.

Також у дисертації наголошується про відсутність ефективного правового регулювання обігу вогнепальної зброї та конструктивно схожих нею виробів в державі, а також відсутність чітких вимог щодо методів нейтралізації вогнепальної зброї, ускладнюють криміналістичну оцінку таких виробів під час експертних досліджень. За результатами дослідження запропоновано комплекс заходів для недопущення реалізації на території України об'єктів з ознаками вогнепальної зброї під виглядом вихолощеної та нейтралізованої зброї. З метою нормативного урегулювання обігу зброї та боєприпасів в Україні та покращення стану правозастосування, забезпечення єдності судової практики запропоновано передбачити обов'язкову сертифікацію патронів калібру 4-мм Флобера, що ввозяться для реалізації на території України, а також віднести револьвери та патрони калібру 4-мм Флобера до об'єктів, на які поширюється дозвільна система та які потребують реєстрації відповідно до положень Інструкції, затвердженої наказом МВС України від 21.08.1998.

У дослідженні запропоновано систему методів нейтралізації вогнепальної зброї, що ускладнюватиме її повторну активацію, яка розроблена на основі аналізу національних та європейських правових актів. Доведено, що сліди зброї на відстріляних кулях та гільзах є не тільки джерелом інформації про вид, тип, модель, зразок зброї, спосіб її виготовлення, але також дозволяють виявити ознаки попередньої нейтралізації та відновлення вогнепальної зброї.

На підставі емпіричних даних зроблено висновок, що інформація про наявність на кулях та гільзах слідів, які вказують на відновлення нейтралізованої зброї, дає можливість оперативним та слідчим підрозділам звужити коло пошуку осіб причетних до злочину. В таких випадках органи досудового слідства можуть зосередити зусилля на пошуку місць реалізації нейтралізованої зброї відповідної моделі та не витратити час на перевірку причетності до злочину всіх власників промислової зброї відповідної моделі.

Ідентифікаційне дослідження слідів на об'єктах балістичного походження, відстріляних з відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї, на відміну від аналогічного дослідження об'єктів, відстріляних зі зброї промислового виготовлення, є більш складним процесом, адже сліди, які при цьому утворюються характеризуються більшою варіативністю та є менш стійкими.

Ураховуючи стратегічний курс України на набуття повноправного членства в ЄС, закріплений у Конституції, та положення Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС, пов'язаних з виконанням зобов'язань України у сфері європейської інтеграції, українське законодавство у сфері обігу зброї потребує приведення у відповідність з правовими актами *acquis* ЄС, з урахуванням положень міжнародного законодавства, а також директив, регламентів та інших правових актів ЄС.

За результатами аналізу національних, міжнародних та європейських правових актів, які стосуються сфери обігу цивільної вогнепальної зброї, автором запропоновано власне визначення та класифікація зброї, що відповідає положенням міжнародного та європейського законодавства, але

при цьому максимально зберігає існуючу модель правовідносин у сфері обігу зброї що історично склалася в Україні.

Ключові слова: замаскована вогнепальна зброя, нейтралізована зброя, вихолощена зброя, стартові пістолети та револьвери, газові пістолети та револьвери, пістолети та револьвери під патрони Флобера, сліди відновлення.

SUMMARY

Sokolov O. Forensic Investigation of Objects with Signs of Firearms Intended for the Purpose of Damage, but Not Related to the Manufacturer of Firearms. - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript. - Dissertation for the degree of Candidate of Law in specialty 12.00.09 "Criminal process and criminalistics; forensic examination; operational search activities" (081 - Law). - Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko, Severodonetsk, 2020.

In the dissertation on the basis of studying of the law, methods of carrying out of judicial examinations, literary sources, results of generalization of expert practice and experiments the complex research of objects with features of firearms intended for the defeat of purposes, but not related to the firearms, such as starting and gas, was carried out pistols and revolvers, firearms disguised as firearms fired and deactivated, pistols and revolvers under Flaubert's cartridges, etc. The peculiarities of expert study of such products in solving classification, diagnostic and identification issues are considered. There are generalized methods of criminal concealment of firearms for products for which illicit trafficking does not provide for criminal liability. The most problematic issues that arise during their forensic research of the above objects are investigated and the ways to solve them are suggested. The shortcomings of the methodological support of forensic research of such products are summarized and the ways of its improvement are suggested. Common ways of self-made restoration of deactivated and emptied firearms for firing ammunition and the traces that are formed are considered. The mechanism of trace formation on bullets and shells fired from devices with firearms features intended for the purpose but not related to firearms was analyzed and its comparison with the marks on bullets and shells fired from regular firearms having

similar constructions with similar constructions. Examples of the use of such weapons for criminal purposes are given. The main provisions of the directives, regulations and other legal acts of the European Union concerning the sphere of circulation of objects with firearms characteristics are investigated, as well as their comparative analysis with the provisions of the existing national normative legal acts regulating the sphere of circulation of civilian weapons in Ukraine. The main requirements of the European legislation on the control of arms trafficking, which are obligatory for the implementation in the national legislation of the member and candidate countries for accession to the European Union, are considered. The comparative analysis of the provisions of the Ukrainian and European legislation concerning the categories of illicit weapons and weapons, whose civilian circulation is restricted, is carried out. The best solutions are proposed to harmonize Ukrainian national legislation in the field of control of small arms and light weapons, in accordance with the law of the European Union.

The dissertation also emphasizes the lack of effective legal regulation of firearms and structurally similar products in the country, as well as the lack of clear requirements for methods of neutralizing firearms, complicate the forensic assessment of such products during expert research. According to the results of the study, a set of measures is proposed to prevent the sale on the territory of Ukraine of objects with signs of firearms under the guise of depleted and neutralized weapons. In order to regulate the circulation of weapons and ammunition in Ukraine and improve law enforcement, to ensure the unity of judicial practice, it is proposed to provide for mandatory certification of 4-mm Flaubert cartridges imported for sale in Ukraine, as well as 4-mm revolvers and cartridges. Flaubert to the facilities covered by the permit system and which require registration in accordance with the provisions of the Instruction approved by the order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated 21.08.1998.

The study proposes a system of methods for neutralizing firearms, which will complicate its reactivation, which is based on the analysis of national and European legal acts. It is proved that traces of weapons on shot bullets and shell casings are not only a source of information about the type, type, model, sample of

weapons, method of its manufacture, but also allow to detect signs of pre-neutralization and recovery of firearms.

Based on empirical data, it is concluded that the information about the presence of traces on bullets and shell casings, which indicate the restoration of neutralized weapons, allows operational and investigative units to narrow the search for persons involved in the crime. In such cases, the pre-trial investigation authorities may focus on finding places to sell neutralized weapons of the appropriate model and not spend time verifying the involvement in the crime of all owners of industrial weapons of the appropriate model.

Identification study of traces on objects of ballistic origin fired from recovered after neutralization of firearms, in contrast to a similar study of objects shot from industrial weapons, is a more complex process, because the traces that are formed are characterized by greater variability and are less stable.

Given Ukraine's strategic course for full EU membership enshrined in the Constitution and the provisions of the National Program for the Approximation of Ukrainian Legislation to EU Legislation Related to Ukraine's Commitment to European Integration, Ukrainian arms legislation needs to be aligned with legal acts of the EU *acquis*, taking into account the provisions of international law, as well as directives, regulations and other legal acts of the EU.

Based on the analysis of national, international and European legal acts relating to the circulation of civilian firearms, the author proposes his own definition and classification of weapons, which corresponds to the provisions of international and European law, but retains the existing model of legal relations in the field of arms in Ukraine.

Keywords: concealed firearms, Salve Blank, neutralized weapons, bullets, starting pistols and revolvers, gas pistols and revolvers, Flaubert pistols and revolvers, traces of recovery.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Соколов О. С. Криміналістичне дослідження замаскованої вогнепальної зброї з додатковим маркуванням «Salve Blank». *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2019. № 3 (87). С. 310-317.

2. Соколов О. С. Перспективи реформування українського законодавства у сфері обігу зброї з урахуванням положень європейських правових актів. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2019. № 4 (88). С. 141-158.

3. Соколов О. С. Особливості криміналістичного дослідження пістолетів та револьверів під 4-мм патрон Флобера. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2020. № 1 (89). С. 298-310.

4. Соколов О. С. Перспективы гармонизации украинского законодательства в сфере контроля за оборотом оружия с правом Европейского союза. *Міжнародний науково-практичний правовий журнал «Legea și viața»*. 2020. № 2/2 (338). С. 70-74.

5. Соколов О. С. Обіг об'єктів з ознаками вогнепальної зброї, які класифікуються виробником як стартові пістолети та револьвери: шляхи вдосконалення нормативного регулювання. *Електронне наукове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. № 1/2020. С. 583 – 587.

6. Соколов О. С. Особливості встановлення групової належності відновленої нейтралізованої вогнепальної зброї за слідами на відстріляних кулях та гільзах. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2020. № 2 (90). С. 247-263.

7. Соколов О. С., Грищенко О. В., Щирба Д. Є. Встановлення моделі травматичної зброї калібру 9 мм Р.А. за слідами на стріляних гільзах. *Судово-балістичний довідник*. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2016. 133 с.: іл.

8. Соколов О. С., Грищенко О. В. Нарізна мисливська та багатоцільова вогнепальна зброя, виготовлена на базі автомата Калашникова. *Судово-балістичний довідник*. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2017. 137 с.

9. Соколов О. С., Дєда О. О., Лопатюк К. А. та ін. Мисливські карабіни під патрони центрального бою та їх сліди на стріляних гільзах. *Судово-балістичний довідник*. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2018. 170 с.

10. Бондар В. С., Соколов О. С. Проблемні питання обігу нарізної мисливської вогнепальної зброї в Україні: шляхи вдосконалення нормативного регулювання. *Електронне наукове видання «Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління»*. № 6 (12) - грудень 2020 С. 75 – 89.

11. Проблемні питання криміналістичного дослідження вогнепальної зброї та конструктивно схожих з нею виробів. Збірник матеріалів науково-практичного семінару Експертної служби МВС «Актуальні питання судової балістичної експертизи». Житомир, Вид. ДНДЕКЦ МВС, 2019. С. 34-40.

12. Соколов О. С. Актуальні проблеми проведення експертизи зброї. Збірник матеріалів міжвідомчого науково-практичного семінару «Актуальні питання стандартизації та акредитації трасологічних досліджень та досліджень зброї». Київ : Вид. КНДІСЕ, 2018 С. 58-73.

13. Соколов О. С. Проблемні питання криміналістичного дослідження вогнепальної зброї та конструктивно схожих з нею виробів. Збірник матеріалів науково-практичного семінару Експертної служби МВС «Актуальні питання дослідження зброї». Вінниця : Вид. ДНДЕКЦ МВС, 2018. С. 14-18.

14. Соколов О. С. Щодо проблем застосування в практичній діяльності Методики встановлення належності об'єкта до вогнепальної зброї та його придатності до стрільби (проведення пострілів) та шляхи її удосконалення. Збірник матеріалів науково-практичного семінару Експертної служби МВС «Актуальні питання дослідження зброї». Черкаси : Вид. ДНДЕКЦ МВС, 2017. С. 21-14.

15. Соколов О. С. «Pistols with «SALVE BLANK» additional marking, which are not suitable for projectile shooting». Регіональний семінар з питань гармонізації законодавства у сфері контролю над стрілецькою зброєю та легким озброєнням відповідно до права Європейського Союзу організований Інформаційним центром Південно-Східної та Східної Європи для контролю за стрілецькою зброєю і легкими озброєннями (SEESAC) (м. Подгориця (Чорногорія), 16 – 19 вересня 2019 року).

16. Соколов О. С. «Способи маскування вогнепальної зброї та її частин з метою переміщення через митний кордон України». Онлайн семінар на тему: «Розслідування злочинів у сфері незаконного розповсюдження зброї: національний та міжнародний досвід», організований Управлінням Організації Об'єднаних Націй з наркотиків і злочинності в рамках Глобальної програми з вогнепальної зброї (24 листопада 2020 року).

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	12
ВСТУП	13
 РОЗДІЛ 1. ПРАВОВІ ЗАСАДИ СУДОВО-БАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ З ОЗНАКАМИ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ	25
1.1. Сучасний стан та напрями удосконалення правового регулювання обігу вогнепальної зброї та конструктивно схожих з нею виробів в Україні	25
1.2. Зарубіжний досвід правового регулювання обігу вогнепальної зброї та перспективи удосконалення національного законодавства у відповідній сфері	77
Висновки до розділу 1	93
 РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ СУДОВО-БАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ З ОЗНАКАМИ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, ПРИДАТНИХ ДЛЯ УРАЖЕННЯ ЦІЛЕЙ, АЛЕ НЕ ВІДНЕСЕНИХ ВИРОБНИКОМ ДО ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ	95
2.1. Структура вирішення експертних завдань у процесі судово-балістичного дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї	95
2.2. Методичні особливості судово-балістичного дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї, які класифікуються виробником як стартові (шумові) пістолети та револьвери	123
2.3. Методичні особливості судово-балістичного дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї, які класифікуються виробником як пістолети та револьвери під патрони 4-мм Флобера призначені для розважальної та тренувальної стрільби	136

поза межами тирів та стрільбищ	
2.4. Методичні особливості судово-балістичного дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї, що класифікуються виробником як нейтралізована та вихолощена зброя	159
Висновки до розділу 2	172
 РОЗДІЛ 3. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СУДОВО-БАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДНОВЛЕНОЇ ПІСЛЯ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, ЗА СЛІДАМИ НА КУЛЯХ ТА ГІЛЬЗАХ	174
3.1. Особливості механізму утворення слідів на стріляних кулях та гільзах відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї	174
3.2. Основні напрями розвитку та шляхи вдосконалення судово-балістичного дослідження відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї за слідами на кулях та гільзах	200
Висновки до розділу 3	222
 ВИСНОВКИ	224
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	227
ДОДАТКИ	246

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ГУ НП	Головне управління Національної поліції
ГСТУ	Галузевий стандарт України
ДНДЕКЦ МВС	Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС
ДСТУ	Державний стандарт України
ЄС	Європейський Союз
КК	Кримінальний кодекс
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс
МВС	Міністерство внутрішніх справ
МЮ	Міністерство юстиції
НДЕКЦ МВС	Науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС
НКМР	Науково-консультативна та методична рада з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України
СЕРЕJ	керівні принципи Європейської комісії з ефективності правосуддя
ТУ	технічні умови
м.	місто
р.	рік
рр.	роки
п.	пункт
п.п.	підпункт
СОУ	Стандарт Організації України

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Потреба громадян в задоволенні своїх інтересів пов'язаних із володінням вогнепальною зброєю, зокрема самозахист, захист членів родини і майна, зайняття спортом і полюванням з однієї сторони, та необхідність підвищення ефективності боротьби з незаконним обігом зброї, з іншої сторони, потребує особливого правового регулювання обігу цивільної зброї. На сьогоднішній день Україна є єдиною країною Європи, в якій відсутній єдиний закон, що регулює обіг зброї, натомість відповідні правові норми регулюються, переважно, на відомчому нормативному рівні. Незважаючи на це, кількість зареєстрованої вогнепальної зброї серед населення щороку збільшується. Так, якщо в період з 2012 по 2014 роки, кількість зброї зареєстрованої серед населення збільшилася на 7 %, то за період з 2015 по 2017 роки, аналогічний показник становив вже 12 %.

Відсутність ефективного правового врегулювання обігу зброї в Україні також є однією з причин збільшення кількості незаконної зброї в державі, що створює потенційні ризики не тільки для нашої держави, але також і для сусідніх країн, в тому числі країн-членів Європейського Союзу.

Тільки за офіційними даними Національної поліції України, кількість зброї, вилученої з незаконного обігу, збільшилася з 1400 одиниць у 2016 році до 2400 одиниць у 2017 році [53]. У півтори рази збільшилася кількість тяжких злочинів (вбивств, розбійних нападів, тощо). Крім того, за різними оцінками, з моменту початку бойових дій на сході України кількість незаконної зброї в країні збільшилася майже в два рази і на сьогоднішній день становить близько 5 мільйонів одиниць [108].

Так, тільки упродовж 2019 року за час проведення місячника добровільної здачі зброї до підрозділів поліції населенням добровільно здано 7725 одиниць зброї, у т.ч. нарізної зброї армійських зразків – понад 1 тис. одиниць, нарізної мисливської зброї – 553, гладкоствольної мисливської – 4910, холодної – 723, саморобної – 204, а також близько 368 тис. боєприпасів

до різних зразків зброї, серед яких 489 гранат, 846 снарядів, 190 запалів, 276 мін та 13 вибухових пристроїв.

Проблема розповсюдження незаконної вогнепальної зброї в Україні існувала у всі часи її незалежності. Однією з причин тому є наявність на території держави великої кількості стрілецької зброї, легких озброєнь і відповідних боеприпасів, залишених у спадок від Радянського Союзу, значна частина яких не мала належного інвентарного контролю та обліку. У 1992 р. на військових складах в Україні перебувало близько 7,1 млн одиниць стрілецької зброї й легких озброєнь. До 2007 р. цей загальний показник зменшився до 6,2 млн одиниць. Хоча офіційним поясненням такого скорочення вважалося знищення і санкціонований продаж, у доповідях також зазначається, що деякі види зброї було спрямовано в зони конфлікту, і підкреслюється ризик потрапляння цієї зброї на місцевий чорний ринок [108].

Події 2013-2014 років, а також конфлікт на сході України стали одним з каталізаторів збільшення незаконної вогнепальної зброї в державі, адже у цей час було розграбовано частину складів зброї та боеприпасів СБУ, міністерств внутрішніх справ і оборони.

За офіційними даними, в період із 2013 до 2015 р. було розграбовано або втрачено щонайменше 300 000 одиниць стрілецької зброї й легких озброєнь, із них 200 000 одиниць втрачено переважно в зоні АТО, і ще 100 000 – у Криму. У результаті двох років бойових дій на сході країни, кількість незаконної стрілецької зброї в регіоні різко зросла. Зброя зі східної України стає важливим джерелом поставок для чорного ринку в інших частинах країни, де ціни на неї вищі, ніж у зоні АТО [108].

Суспільна небезпека незаконного обігу вогнепальної зброї виражається в створенні сприятливого підґрунтя для вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів. На сьогоднішній день кількість нерозкритих злочинів в Україні, пов'язаних з незаконним обігом зброї, збільшилася на 60,9%, а кількість

виявлених осіб, які вчинили незаконне придбання, збут, зберігання, передачу, носіння або виготовлення зброї, скоротилося на 0,9 %.

У загальному обсязі вилученої з незаконного обігу вогнепальної зброї, значну частину складає зброя, виготовлена шляхом переробки об'єктів, конструктивно схожих з вогнепальною зброєю (газова зброя, пневматична зброя, сигнальні та стартові пістолети, нейтралізована та вихолощена зброя тощо), переробка яких не потребує спеціальних пізнань у галузі зброєзнавства. Окрім того, у вільному обігу перебувають об'єкти з ознаками вогнепальної зброї, які класифікуються виробником як вироби господарсько-побутового та спеціального призначення.

Водночас, проведений дисертантом аналіз нормативно-правових актів, що регулюють обіг вогнепальної зброї та конструктивно-схожих з нею виробів, а також методик криміналістичного дослідження зазначених предметів показав, що багато питань, які стосуються особливостей обігу об'єктів з ознаками вогнепальної зброї, недостатньо опрацьовані як на науково-теоретичному так і на практичному рівнях.

Як показує експертна практика, на сьогоднішній день предметами кримінальних правопорушень все частіше стають вироби з ознаками вогнепальної зброї, які класифікуються виробником як стартові або газові пістолети і револьвери, вихолощена чи нейтралізована зброя тощо. Таким чином виробники зброї та ритейлери все частіше використовують недосконалість правового врегулювання обігу зброї в державі для отримання прибутків.

Варто підкреслити, що положення діючих методик проведення судових експертиз також не містять чітких алгоритмів криміналістичного дослідження вищеописаних об'єктів, а окремі їх положення не узгоджені з діючими нормативно-правовими актами, що регулюють обіг зброї в державі. В свою чергу це створює складності не лише для експертів але і для правозастосувачів під час оцінки експертних висновків.

Зазначені обставини змушують осіб, що проводять розслідування, повністю покладатися на думку експертів, хоча серед них самих відсутнє

порозуміння щодо класифікаційного дослідження певних об'єктів з ознаками вогнепальної зброї. Мова іде про судових експертів, які належать до різних відомств, зокрема Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Служби безпеки України.

На думку автора, існуючі проблемні питання криміналістичного дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї пов'язані із тим, що національні нормативні документи, що регулюють обіг зброї у державі, а також методики проведення судових експертиз не приведені у відповідність до міжнародних та регіональних нормативних документів, які стосуються сфери контролю над легким озброєнням, стрілецькою зброєю та боротьби із незаконним обігом зброї [134,36,37,38].

Зокрема визначення «вогнепальна зброя» яке міститься у Протоколі проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, затвердженого Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї від 31.05.2001 (далі – Протокол затверджений Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї від 31.05.2001; Протокол), вказує на те, що до вогнепальної зброї належать не лише пристрої, які призначені для ураження цілей снарядами, що отримали прискорення за рахунок енергії вибухової речовини, але також і ті пристрої, які можуть бути легко пристосовані для таких цілей.

Однак, не зважаючи на те, що Україна приєдналася до Протоколу у 2013 році, визначення «вогнепальна зброя» у національних нормативно-правових документах та методиках криміналістичних експертиз до цього часу не приведені у відповідність до міжнародного законодавства. Як наслідок, за результатами криміналістичного дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї, визначальним критерієм є саме призначеність для ураження цілей, натомість під час дослідження виробів які не класифікуються виробником як вогнепальна зброя але мають її ознаки, серед експертів виникають суперечки, які, зазвичай, трактуються судом на користь

сторони захисту.

Таким чином, на сьогоднішній день є доцільним удосконалення методик проведення судових балістичних експертиз та інших нормативних документів, що регулюють незаконний обіг у державі, з метою недопущення розповсюдження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї, які класифікуються виробником як вироби господарсько-побутового та спеціального призначення.

Теоретичне підґрунтя дисертації становлять наукові праці таких вчених, як А.Г. Андрєєв, П.П. Андрушко, В.С. Аханов, Ю.В. Баулін, А.Л. Беляков, С.Д. Бернацький, Д.Ю. Гамов, В.В. Голубош, І.Л. Горбачов, Н.Ю. Жигалов, П.Г. Заблоцький, А.І. Калєдін, А.В. Кокін, О.В. Кононаєв, Б.М. Комаринець, С.Д. Кустанович, І.В. Латишов, В.О. Лесніков, М.М. Майстренко, Н.Є. Міняйло, В.В. Назаров, О.С. Павленко, О.А. Погребной, Ю.М. Пономаренко, В.М. Плєскачевський, Г.В. Прохоров-Лукін, Л.Ф. Саврань, О.М. Сарнавський, В.В. Рибачук, В.А. Робак, В.А. Ручкін, В.Л. Соколовський, В.П. Тихий, Є.М. Тихонов, О.Г. Трухін, О.І. Устинов, В.О. Федоренко, В.В. Філіппов, С.В. Яценко та інші вчені.

Ураховуючи викладене, актуальність теми дослідження пояснюється: по-перше, значною кількістю кримінальних правопорушень, що учиняються з використанням об'єктів з ознаками вогнепальної зброї, призначених для ураження цілей, але не віднесених виробником до вогнепальної зброї; по-друге, особливою важливістю судово-балістичних досліджень у діяльності по розкриттю та розслідуванню злочинів, пов'язаних із застосуванням такої зброї; по-третє, наявністю багатьох невирішених теоретичних та практичних питань, які впливають на дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї призначених для ураження цілей, але не віднесених виробником до вогнепальної зброї. Зокрема, до них відносяться:

- відсутність єдиного експертного розуміння дій, пов'язаних із переробкою виробів, що не віднесені виробником до вогнепальної зброї, але мають її ознаки;

- необхідність узагальнення експертного досвіду щодо особливостей криміналістичного дослідження виробів із ознаками вогнепальної зброї;
- вивчення та систематизація існуючих способів переробки та відновлення об'єктів з ознаками вогнепальної зброї;
- систематизація слідової картини на кулях та гільзах, відстріляних з предметів, призначених для ураження цілей, але не віднесених виробником до вогнепальної зброї;
- виявлення основних причин та умов виготовлення та переробки предметів, призначених для ураження цілей, але не віднесених виробником до вогнепальної зброї та відпрацювання основних заходів щодо їх усунення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях Національної стратегії у сфері прав людини (затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015), Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015 та Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка (протокол № від 2013 р.) та перезатверджено від 28 листопада 2019 року (протокол № 4) та введено в дію Наказом Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка від 02.12.2019 № 410. Дисертація включена Координаційним бюро Національної академії правових наук України до переліку тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права (№).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є комплексний аналіз правових, методичних й техніко-криміналістичних питань дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї, придатних для ураження цілей, але не віднесених виробником до вогнепальної зброї, слідів її застосування для обґрунтування шляхів підвищення ефективності вирішення класифікаційних, діагностичних та

ідентифікаційних завдань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із застосуванням зброї даного виду.

Відповідно до цієї мети, визначено такі *завдання*:

- висвітлення стану і перспектив наукового вивчення проблем криміналістичного дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї;
- узагальнення судової та експертної практики судово-балістичного дослідження об'єктів, які не віднесені виробником до вогнепальної зброї, але придатні для ураження цілі снарядом;
- аналіз положень існуючих методик та методичних рекомендацій експертних досліджень вогнепальної зброї та конструктивно схожих з ними виробів, з метою їх удосконалення;
- систематизація критеріїв, специфічних властивостей та ознак вогнепальної зброї на основі аналізу теоретичних положень та практики судово-балістичного дослідження об'єктів, які не віднесені виробником до вогнепальної зброї, але придатних для ураження цілі снарядом;
- експериментальна перевірка достатності уражуючих властивостей снарядів відстріляних з об'єктів із ознаками вогнепальної зброї, які віднесені виробником до виробів господарсько-побутового, виробничого або спеціального призначення;
- проведення порівняльно-правового аналізу положень існуючих національних нормативно-правових актів, що регулюють сферу обігу цивільної зброї в Україні та міжнародних правових актів та правових актів ЄС;
- формулювання найкращих рішень удосконалення методичної бази судово-балістичного дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї та адаптації українського національного законодавства у цій сфері до права ЄС;
- формування комплексу заходів для недопущення реалізації на території України об'єктів з ознаками вогнепальної зброї під виглядом виробів господарсько-побутового, спеціального та виробничого призначення.

Об'єкт дослідження – судова, слідча та експертна практика, пов'язана із застосуванням та дослідженням об'єктів, які не віднесені виробником до

вогнепальної зброї, але придатних для ураження цілі снарядом та сліди їх застосування.

Предмет дослідження – судово-балістичне дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї.

Методи дослідження репрезентовані системою загальнонаукових та спеціально-наукових методів, які обрані відповідно до теми, мети та задач дослідження. У роботі було використано такі методи: *діалектичний* – надав можливість окреслити загальну концепцію та структуру дослідження (розділи 1, 2, 3 дисертації); *історико-правовий* – дав змогу дослідити генезу і стан наукового розроблення проблем криміналістичного дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї (підрозділ 1.1); *порівняльно-правовий* – для узагальнення експертних підходів щодо особливостей дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї, його порівняння з міжнародним досвідом та окреслення напрямів удосконалення правових засад і практики застосування судовими експертами та особами (органами), які призначають судові експертизи (залучають судових експертів), норм законодавства, що врегульовує дане питання (підрозділ 1.2); *формально-юридичний* – для аналізу нормативно-правових актів, що регулюють сферу обігу цивільної зброї в Україні та формулювання найкращих рішень їх гармонізації із правом ЄС (підрозділ 1.3); *догматичний (юридичний) і метод аналізу визначень* – для поглиблення розуміння визначення вогнепальної зброї (підрозділ 2.1); *системно-структурний* – для визначення критеріїв та розроблення власної класифікації вогнепальної зброї (розділ 2); *експеримент* – для встановлення можливості явищ, повторюваності ознак окремих процесів, змісту механізмів виникнення і відображення інформації (розділи 1-2); *статистичний* – (групування, зведення, аналіз кількісних показників) – для аналізу даних Експертної служби України (розділи 1-3); *соціологічний* (анкетування, інтерв'ювання) – для вивчення думок працівників експертних підрозділів щодо особливостей дослідження об'єктів, які не віднесені виробником до вогнепальної зброї, але придатних для ураження цілі снарядом та слідів їх

застосування (розділи 1-3). Крім того, під час виконання дисертаційної роботи її автор використовував окремі та спеціальні методи експертного дослідження. Функції останніх виконують методики проведення судових експертиз.

Емпіричну основу дослідження становлять аналітичні та статистичні дані МВС України, Національної поліції України, Експертної служби МВС України, Генеральної прокуратури України у період 2014–2019 років; матеріали 143 експертних проваджень, об'єктами яких є вироби, які не віднесені виробником до вогнепальної зброї, але придатні для ураження цілі снарядом та слідів їх застосування; результати анкетування 130 судових експертів ДНДЕКЦ МВС, Донецького, Дніпропетровського, Полтавського, Рівненського, Тернопільського НДЕКЦ, КНДІСЕ Міністерства юстиції України, результати проведених експериментів щодо встановлення уражуючих властивостей кінетичних снарядів відстріляних з об'єктів, що мають ознаки вогнепальної зброї, а також досвід практичної роботи автора за напрямом дослідження зброї та слідів її застосування з 2007 року по теперішній час.

Наукова новизна отриманих результатів зумовлена як сукупністю поставлених завдань, так і засобами їх розв'язання. Найбільш вагомими результатами, отриманими особисто здобувачем, та ступінь їх новизни полягають у тому, що дисертація є самостійною, першою в Україні кваліфікаційною науковою працею з судово-балістичного дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї. Сформульовані в ній положення і наукові результати побудовані на основі особистого дослідження і критичного аналізу наукових і нормативних джерел, розгляду практики проведення судово-балістичних експертиз об'єктів з ознаками вогнепальної зброї та правового регулювання обігу вогнепальної зброї в Україні та за її межами.

Уперше:

- запропоновано визначення та класифікацію вогнепальної зброї, сформульовані у відповідності до положень міжнародного та європейського

законодавств, які, при цьому, дозволяють максимально зберегти існуючу модель правовідносин у сфері обігу зброї, що історично склалася в Україні;

- сформовано комплекс заходів для недопущення реалізації на території України об'єктів з ознаками вогнепальної зброї під виглядом виробів господарсько-побутового, спеціального та виробничого призначення;

- розроблено нову, удосконалену систему методів нейтралізації вогнепальної зброї (приведення зброї у непридатний до стрільби стан), застосування яких унеможливить повторну її активацію та стрільбу снарядами;

- сформульовано комплекс ознак в слідах на відстріляних кулях та гільзах, що вказують на постріл з відновленої нейтралізованої (деактивованої) вогнепальної зброї;

удосконалено:

- критерії розмежування вогнепальної зброї та конструктивно схожих з ними виробів у межах проведення судової балістичної експертизи;

- криміналістичні вимоги до стартових пістолетів і револьверів, які ускладняють їх переробку для стрільби кінетичними снарядами;

- методичні підходи (у межах судової балістичної експертизи) щодо визначення уражуючих властивостей відстріляних снарядів;

дістало подальший розвиток:

- положення щодо необхідності реалізації спеціального закону, що регулюватиме правовідносини у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, розробленого з урахуванням положень міжнародного законодавства, а також директив, регламентів та інших правових актів ЄС, які стосуються сфери контролю над легким озброєнням та стрілецькою зброєю;

- наукова аргументація щодо необхідності віднесення револьверів та патронів калібру 4-мм Флобера до об'єктів, на які поширюється дозвільна система та які потребують реєстрації відповідно до положень Інструкції, затвердженої Наказом МВС України від 21.08.1998 № 622;

- обґрунтування доцільності обов'язкової сертифікації патронів калібру 4-мм Флобера, що ввозяться для реалізації на території України;

Практичне значення отриманих результатів полягає у розширенні можливостей та підвищенні ефективності криміналістичного дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї, у тому числі, об'єктів промислового виготовлення, які не віднесені виробником до вогнепальної зброї, але придатні для ураження цілі снарядом, що одержує направлений рух у стволі. Надано пропозиції, які в подальшому можуть бути застосовані:

- в експертно-аналітичній роботі – як теоретичний матеріал під час розробки та удосконалення методичних рекомендацій з питань криміналістичного дослідження об'єктів, які мають ознаки вогнепальної зброї (акт впровадження Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС від 04 червня 2020 р.) (див. додаток А);

- *навчально-методичній сфері* – при викладанні у закладах вищої освіти навчальних дисциплін «Експертиза зброї», «Криміналістика», «Теорія судової експертизи» (акт впровадження Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС від 27 травня 2020 р.) (див. додаток А);

- *науково-дослідній діяльності* – для подальшого розроблення теоретичних та прикладних проблем криміналістичного дослідження об'єктів із ознаками вогнепальної зброї, а також розробки відповідних стандартів (акт впровадження Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС від 27 травня 2020 р.) (див. додаток А).

Апробація матеріалів дисертації. Результати дослідження та практичні висновки оприлюднені у доповідях і виступах дисертанта на науково-теоретичних і практичних заходах: науково-практичний семінар Експертної служби МВС «Актуальні питання дослідження зброї» (м. Черкаси 20 – 21 квітня 2017 року); науково-практичний семінар Експертної служби МВС «Актуальні питання дослідження зброї» (м. Вінниця, 17 – 18 травня 2018 року); міжвідомчий науково-практичний семінар «Сучасний стан,

проблематика та перспективи розвитку вибухотехнічної експертизи» (м. Київ 2018 рік); міжвідомчий науково-практичний семінар у Київському науково-дослідному інституті судових експертиз Міністерства юстиції «Актуальні питання стандартизації та акредитації трасологічних досліджень та досліджень зброї» (м. Київ, 15 січня 2018 року); науково-практичний семінар Експертної служби МВС «Актуальні питання судової балістичної експертизи» (м. Житомир, 16 – 17 травня 2019 року); регіональний семінар з питань гармонізації законодавства у сфері контролю над стрілецькою зброєю та легким озброєнням відповідно до права Європейського Союзу організований Інформаційним центром Південно-Східної та Східної Європи для контролю за стрілецькою зброєю і легкими озброєннями (SEESAC) (м. Подгориця (Чорногорія), 16 – 19 вересня 2019 року); онлайн семінар на тему: «Розслідування злочинів у сфері незаконного розповсюдження зброї: національний та міжнародний досвід», організований Управлінням Організації Об'єднаних Націй з наркотиків і злочинності в рамках Глобальної програми з вогнепальної зброї (24 листопада 2020 року).

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображено в шістнадцяти наукових роботах: п'ятих статтях – у наукових виданнях, включених Міністерством освіти і науки України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одній статті – у фаховому науковому виданні іншої держави, семи тезах у збірниках доповідей на науково-практичних конференціях, у тому числі міжнародних, круглих столах, трьох судово-балістичних довідниках.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою, завданнями, предметом і логікою дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, списку використаних джерел (201 найменування на 21 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 247 сторінок, з них основного тексту – 215 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ПРАВОВІ ОСНОВИ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ З ОЗНАКАМИ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

1.1. Сучасний стан та напрями удосконалення правового регулювання обігу вогнепальної зброї та конструктивно схожих з нею виробів в Україні

Правове регулювання обігу вогнепальної зброї та конструктивно схожих з нею виробів в Україні базується на загальній теорії правового регулювання, яке полягає в тому, що за допомогою норм права, об'єктивованих у вигляді законів та інших нормативно-правових актів, санкціонованих державою звичаїв, нормативних правових договорів, правових прецедентів устанавлюються обов'язкові правила поведінки, які забезпечують певний режим обігу та застосування зброї в Україні, ураховуючи соціальну корисність та об'єктивні обмеження в цій сфері.

Правове поле обігу вогнепальної зброї та боєприпасів нагадує «клаптеву ковдру», оскільки складається з норм різних галузей права: цивільного, міжнародного, кримінального, які розрізняються за методом правового регулювання, юридичною силою тощо. Норми ці не систематизовані та нерідко є суперечливими. Подібна «колізія» в системі права виникає не вперше. В таких випадках виділяється галузі або підгалузь – сукупність норм права, які регулюють здійснення якої-небудь діяльності. Таким шляхом формувалися банківське, митне право, а також кодифікувалися відповідні Закони, які уніфіковували регулювання відповідної діяльності (та, відповідно, саму діяльність).

Однак сьогодні відсутній основний нормативний акт, який регламентував би обіг зброї (на кшталт Закону України «Про зброю»), а правове регулювання здійснюється на основі відповідності законодавства про зброю іншим нормативним актам та створення умов для прийняття

необхідних підзаконним актів. Процес виготовлення, придбання, володіння, експлуатації (застосування), знищення та інші дії зі зброєю регулюються численними нормативними актами. У цьому зв'язку можливо виділити три рівня законодавчої системи, у взаємодії з якими здійснюється правове регулювання:

1) *Конституція України*. Має найвищу юридичну силу, її норми є критеріями оцінки правозастосовної практики. При цьому статті Конституції України:

- ст. 24 «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом»;
- ст. 30 «Кожному гарантується недоторканість житла»;
- ст. 41 «Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності»;
- ст. 64 «Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України»,
на нашу думку, мають бути прийняті за основу для розробки принципів обігу зброї. Наявність даних принципів є необхідним, насамперед, з причини масштабності сфери обігу зброї та розгалуженості правової бази в цій сфері.

2) *Інші закони*: Цивільний кодекс України, Кримінальний кодекс України (далі – КК), Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУАП), які встановлюють відповідальність за порушення обігу зброї; Митний кодекс України, закони України «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про захист прав споживачів», «Про поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення», «Про державну підтримку підприємств, науково-дослідних інститутів і організацій, які розробляють та виготовляють боєприпаси, їх елементи та вироби спецхімії», «Про перевезення небезпечних вантажів», «Про національну поліцію», «Про службу безпеки України», «Про національну гвардію України», «Про Державну прикордонну службу України», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про попереднє ув'язнення», «Про державний захист

працівників суду і правоохоронних органів», «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», «Про мисливське господарство і полювання», які визначають підстави набуття, володіння, зберігання, носіння та застосування зброї та первинної медичної допомоги після застосування зброї в разі завдання поранень людям тощо.

Зокрема, КУАП передбачає дії, за вчинення яких настає адміністративна відповідальність:

порушення правил поведження із зброєю, а також боєприпасами, вибуховими речовинами (ст. 172-19 КУАП);

необережне знищення або пошкодження зброї, бойових припасів (ст. 172-12 КУАП); стрільбу з вогнепальної чи холодної металеві зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії або пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду в певних умовах (ст. 174 КУАП);

придбання, зберігання, передачу іншим особам або продаж вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду без відповідного документа дозвільного характеру (ст. 190 КУАП);

порушення правил зберігання, носіння або перевезення нагородної, вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду і бойових припасів (ст. 191 КУАП);

порушення встановлених строків реєстрації (перереєстрації) нагородної, вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду або правил взяття їх на облік в уповноваженому органі Міністерства внутрішніх справ України в разі зміни місця проживання (ст. 192 КУАП);

ухилення від реалізації вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду і бойових припасів (ст. 193 КУАП);

продаж без відповідного дозволу вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду і бойових припасів(ст. 194 КУАП);

порушення правил зберігання або перевезення вогнепальної чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду і бойових припасів не за призначенням (ст. 195 КУАП).

Другий вид незаконного обігу – кримінальний обіг зброї – включає дії, що порушують кримінально-правові заборони та тягнуть кримінальну відповідальність. Кримінально-правова кваліфікація незаконного обігу зброї знаходить відображення в КК України. При цьому в кримінально-правовому відношенні значущими елементами незаконного обігу є:

переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю вибухових речовин, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї) (ст. 201 КК);

викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів (ст. 262 КК);

носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ст. 263 КК);

виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв (ст. 263¹КК);

З погляду забезпечення громадської безпеки, слушно підкреслюють

О.О. Дудоров та Д.О. Калмиков, принципової різниці між різними видами вогнепальної зброї немає, у зв'язку з чим певною мірою очікуваною стала така новела, як ст. 263¹ КК України, що визнає злочинними незаконні виготовлення, переробку чи ремонт вогнепальної зброї (включаючи гладкоствольну мисливську зброю), а так само незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин або пристроїв. У зв'язку з приєднанням України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 31 травня 2001 р., у межах ст. 263¹ КК нещодавно криміналізовані і такі дії, як фальсифікація, незаконне видалення або зміна маркування вогнепальної зброї. Разом із тим не всі останні зміни кримінального закону стосовно зброї можуть вважатись до кінця продуманими. По-перше, нелогічною слід визнати відсутність у ст. 263¹ КК заохочувальної норми, подібної до ч. 3 ст. 263 КК. По-друге (і, мабуть, найголовніше), на сьогодні, наприклад, навіть самостійний ремонт власної законно придбаної гладкоствольної мисливської зброї і виготовлення до неї патронів (із таких компонентів, як пижі, гільзи, капсулі, дріб) можуть бути визнані злочинами та, як наслідок, каратись позбавленням волі. Вказане зайвий раз демонструє нагальну потребу регламентації обігу зброї в Україні на рівні спеціального закону, на що неодноразово звертали увагу і представники кримінально-правової науки;

недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів (ст. 264 КК), незаконне виготовлення будь-якого ядерного вибухового пристрою чи пристрою, що розсіює радіоактивний матеріал або випромінює радіацію (ст. 265¹ КК);

порушення правил зберігання, використання, обліку, перевезення вибухових речовин або інших правил поводження з ними, а також незаконне пересилання цих речовин чи матеріалів поштою або вантажем (ст. 267 КК);

перевезення на повітряному судні вибухових речовин (ст. 269 КК);

вивезення за межі України сировини, матеріалів, обладнання, технологій, які можуть бути використані для створення ракетної, ядерної, хімічної, інших видів зброї (ст. 333 КК);

викрадення, привласнення, вимагання зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин (ст. 410 КК);

умисне або необережне знищення або пошкодження зброї, бойових припасів (ст. ст. 411, 412 КК);

втрата або зіпсування ввірених для службового користування зброї, бойових припасів (ст. 413 КК);

порушення правил поводження зі зброєю, а також із боєприпасами, вибуховими речовинами (ст. 414 КК);

розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення (ст. 440 КК).

Порядок полювання з використанням вогнепальної мисливської зброї регламентований Законом України «Про мисливське господарство та полювання».

Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» визначає, що ліцензуванню підлягають такі види господарської діяльності:... виробництво та ремонт вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, торгівля вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду; виробництво спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продаж; виробництво вибухових матеріалів промислового призначення за переліком, що визначається Кабінетом Міністрів України.

Крім того, слід зазначити, що Верховна Рада ухвалила Закон «Про внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» від

18.01.2018, і на законодавчому рівні закріпила поняття «спортивна зброя». Статтю 1 доповнили з урахуванням алфавітного порядку терміном такого змісту: «спортивна зброя» – це сертифікована в установленому законодавством порядку вогнепальна (крім бойової) чи пневматична стрілецька, вихолощена (охолощена) та холодна зброя, що призначена виключно для ураження цілей під час проведення спортивних заходів, параметри і характеристики якої зафіксовано в правилах спортивних змагань з видів спорту, визнаних в Україні».

Статтю 48 після частини чотирнадцятої доповнити новою частиною такого змісту: «Придбання, зберігання, перевезення і використання спортивної зброї, боєприпасів до неї, утримання стрілецьких тирів, стрільбищ та стендів здійснюються відповідно до законодавства суб'єктами сфери фізичної культури і спорту, що розвивають види спорту, визнані в Україні, правила змагань яких передбачають використання спортсменами вогнепальної (крім бойової) чи пневматичної, стрілецької, вихолощеної (охолощеної) та холодної зброї. Облік та сертифікація спортивної зброї здійснюються в установленому законодавством порядку».

3) *Підзаконні акти.* Найчисленнішою групою нормативних актів, які регламентують обіг зброї є підзаконні акти. Це, зокрема :

- Положення про дозвільну систему, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 1992 р. № 576, яке затвердило порядок поводження із певними видами зброї: до предметів, матеріалів і речовин, на які поширюються вимоги дозвільної системи відносяться вогнепальна зброя, холодна зброя, пневматична зброя калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду, пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначені патрони, вибухові матеріали і речовини;

- Постановою Верховної Ради України від 17 червня 1992 № 2471-ХІІ «Про право власності на окремі види майна», встановлений перелік видів

майна, що не можуть перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України, до яких відносяться зброя, боєприпаси (крім мисливської і пневматичної зброї і боєприпасів до неї, а також спортивної зброї і боєприпасів до неї) та спеціальний порядок набуття права власності громадянами на окремі види майна, зокрема, на мисливську зброю, газові пістолети і револьвери, холодну і пневматичну зброю;

- Постанова Верховної Ради України від 01 березня 1993 № N 3029-XII «Про порядок носіння, зберігання і застосування вогнепальної зброї»;

- Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів, затверджена наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. № 622;

- Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів, затверджена наказом Державної митної служби України від 18 липня 2000 р. № 370;

- Інструкція про порядок забезпечення озброєнням і боєприпасами, їх перевезення, зберігання, обліку, приймання, видачі та використання в митних органах України, затверджена наказом Державної митної служби України від 18 липня 2000 р. № 370;

- Інструкція із забезпечення контролю за обліком, зберіганням, видачою й прийманням вогнепальної зброї, боєприпасів до неї та спеціальних засобів у чергових частинах органів та підрозділів внутрішніх

справ України, затверджена наказом МВС України від 27 березня 2008 р. № 141;

- Інструкція про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення, використання та застосування вогнепальної зброї, бойових припасів до зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також спеціальних засобів державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища органів, що входять до сфери управління Міністерства охорони навколишнього природного середовища України, затверджена наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 12 жовтня 2004 р. №386;

- Інструкція про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення, носіння і використання вогнепальної зброї, боєприпасів та спеціальних засобів державними інспекторами органів рибохорони Головрибвводу Державного комітету рибного господарства України, затверджена наказом Державного комітету рибного господарства України від 15 червня 1998 р. №86;

- Інструкція про порядок приймання, зберігання, обліку, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї та боєприпасів до неї, наказом МВС України від 12 серпня 1993 р. № 314;

- Інструкція про створення єдиної автоматизованої системи номерного обліку вогнепальної (стрілецької) зброї, яка зберігається й використовується в МВС, на об'єктах дозвільної системи та перебуває в особистому користуванні громадян, наказом Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва, затверджена наказом МВС України від 2 вересня 1998 р. № 659;

- Інструкція про організацію обліку, зберігання і видачі стрілецької зброї та боєприпасів у Збройних Силах України, затверджена Наказом Міністра оборони України від 29 червня 2005 № 359 (у редакції наказу

Міністерства оборони України 20 жовтня 2015 № 569), зареєстрована в Міністерстві юстиції України 26 серпня 2005 р. за № 933/11213.

Певні рекомендації щодо застосування судами під час здійснення правосуддя окремих підзаконних нормативно-правових актів містить Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 3 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами».

Офіційно процедура правового закріплення обігу зброї в Україні була завершена 21 серпня 1998 року, коли наказом МВС України №622 було затверджено інструкцію «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів.

Таким чином, на сьогоднішній день правовою основою регулювання правовідносин в сфері обігу вогнепальної зброї є Інструкція, затверджена наказом МВС України від 21.08.1998 № 622 (далі – Інструкція).

Зазначена Інструкція визначає умови та порядок видачі та анулювання дозволів на придбання, зберігання, облік, охорону, носіння, перевезення і використання зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, боєприпасів, інших предметів, матеріалів та речовин, щодо зберігання і використання яких встановлено спеціальні правила, порядок та на які поширюється дія дозвільної системи, правил поводження з ними та їх застосування.

Відповідно до пп. 1.1. Інструкції, функції контролю за обігом вогнепальної зброї покладаються на підрозділи Національної поліції України.

Основними завданнями органів поліції є запобігання порушенням порядку обігу вогнепальної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм та швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду (далі - пневматична зброя) і холодної зброї (арбалети, луки з зусиллям натягу тятиви більше ніж 20 кг, мисливські ножі, тощо), пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії (далі - пристрої), та патронів до них, основних частин зброї бойових припасів до зброї і охолощеної зброї, вибухових матеріалів і речовин, попередження випадків їх втрати, крадіжок, використання не за призначенням та з протиправною метою [59].

Здійснюючи дозвільну систему, органи поліції відповідно до законодавства України видають міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади, підприємствам, установам, організаціям, суб'єктам господарювання та громадянам дозволи на придбання, зберігання та носіння вищезазначених предметів.

Інструкція містить визначення «вогнепальна зброя» – це зброя, яка призначена для ураження цілей снарядами, що одержують спрямований рух у стволі (за допомогою сили тиску газів, які утворюються в результаті згоряння металевого заряду) та мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що знаходиться на визначеній відстані.

Однак, відповідно до положень зазначеної Інструкції, дозвільна система в Україні здійснюється не лише відносно обігу вогнепальної зброї, але також відносно обігу її частин, охолощеної зброї, нейтралізованої зброї (учбової зброї, учбово-розрізної зброї, музейної зброї макетів зброї масогабаритних), пневматичної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва, які призначені для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, тощо.

Окрім того, Інструкція поділяє вогнепальну зброю на:

- бойову вогнепальну зброю – призначену для ураження людини та (або) техніки;
- мисливську вогнепальну зброю – призначену для ураження тварин і птахів під час полювання;
- спортивну вогнепальну зброю - призначену для ураження цілей під час спортивних тренувань і змагань, що відповідає правилам спортивних змагань з видів спорту, визнаних в Україні, які затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту, з урахуванням пропозицій відповідних всеукраїнських спортивних федерацій та правил спортивних змагань відповідної міжнародної спортивної федерації.

Відповідно до положень Інструкції, у власності громадян України які пройшли навчання щодо правил поводження з нею, не мають судимостей та медичних протипоказань, може перебувати наступна вогнепальна зброя:

- гладкоствольна мисливська вогнепальна зброя є доступною для громадян які досягли 21-річного віку та може зберігатися за місцем проживання власника;
- нарізна мисливська вогнепальна зброя є доступною для громадян які досягли 25-річного віку та може зберігатися за місцем проживання власника;
- гладкоствольна спортивна зброя, яка може зберігатися за місцем проживання власника;
- нарізна спортивна зброя, яка може зберігатись тільки в межах стрілецьких тирів і стрільбищ без права зберігання її за місцем проживання.

Також, Інструкцією передбачено порядок обігу нагородної зброї (у тому числі бойової), та пристроїв призначених для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії (травматичної зброї) для окремих категорій громадян.

Відповідно до положень Постанови Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17.06.1992 р. № 2471-ХІІ, до переліку видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України належить зброя, боєприпаси (крім мисливської і пневматичної зброї і боєприпасів до неї, а також спортивної зброї і боєприпасів до неї, що купуються громадськими об'єднаннями з дозволу органів внутрішніх справ), бойова і спеціальна військова техніка, ракетно-космічні комплекси.

Таким чином, відповідно до положень діючих нормативних документів, у власності громадян України можуть перебувати наступні категорії стрілецької вогнепальної зброї, зареєстровані у встановленому законом порядку: довгоствольна гладкоствольна мисливська та спортивна зброя; довгоствольна нарізна мисливська зброя; нарізна спортивна зброя (у тому числі короткоствольна), яка може зберігатися лише в межах стрілецьких тирів і стрільбищ без права зберігання за місцем проживання. Також для окремих категорій громадян може бути дозволена короткоствольна гладкоствольна зброя самозахисту (пристрої для стрільби гумовими чи аналогічними за своїми властивостями снарядами) та нагородна короткоствольна нарізна зброя (у тому числі, бойова).

Не може перебувати у власності громадян України стрілецька вогнепальна зброя військового призначення та зброя невійськового призначення (окрім зазначених вище категорій), а також вогнепальна зброя, яка призначена для виконання як військових, так і невійськових завдань (багатоцільова зброя).

Окрім того, не може перебувати у цивільному обігу на території України будь-яка вогнепальна зброя (у тому числі мисливська та спортивна), яка не зареєстрована у встановленому законом порядку.

За незаконний обіг вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської зброї), законодавством передбачено кримінальну відповідальність.

Далі проаналізуємо ті положення кримінального законодавства України, у яких визначаються підстави кримінальної відповідальності за вчинення зазначених діянь.

Систему кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері обігу зброї та боєприпасів, передусім складають статті, які включені до розділу IX КК України «Злочини проти громадської безпеки». Об'єднуючою ознакою складів кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу зброї та боєприпасів є предмет злочину: 1) вогнепальна зброя (ст.ст. 263, 263¹, 264); 2) бойові припаси (ст.ст. 263, 263¹, 264).

Злочинами, *знаряддами* та *засобами* вчинення яких є вогнепальна зброя та бойові припаси, що утворюють юридичну ознаку складу злочину, яка підлягає встановленню, є:

- 1) незаконне позбавлення волі або викрадення людини (ч. 2 ст. 146 КК України);
- 2) бандитизм (ст. 257 КК України);
- 3) терористичний акт (ст. 258 КК України);
- 4) сприяння вчиненню терористичного акту (ст. 258⁴ КК України);
- 5) створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ч. 3 ст. 260 КК України);
- 6) масові заворушення (ст. 294 КК України);
- 7) хуліганство (ч. 4 ст. 296 КК України);
- 8) перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365 КК України);
- 9) опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків (ч. 2 ст. 404 КК України);
- 10) погроза або насильство щодо начальника (ч. 4 ст. 405 КК України);

11) порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості (ч. 3 ст. 406 КК України);

12) перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень (ст. 426¹ КК України);

13) найманство (ст. 447 КК України).

До кримінальних правопорушень, обов'язковою ознакою яких є *предмет* у вигляді вогнепальної зброї та бойових припасів (крім зазначених вище злочинів проти громадської безпеки), відносяться:

1) контрабанда (ст. 201 КК України);

2) створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ч. 2 ст. 260 КК України);

3) викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем (ст. 262 КК України);

4) втеча з місця позбавлення волі або з-під варти (ст. 393 КК України);

5) дезертирство (ч. 2 ст. 408 КК України);

6) викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 410 КК України);

7) умисне знищення або пошкодження військового майна (ст. 411 КК України);

8) необережне знищення або пошкодження військового майна (ст. 412 КК України);

9) втрата військового майна (ст. 413 КК України);

10) порушення правил поводження зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення (ст. 414 КК України).

Крім того, як знаряддя вогнепальна зброя та бойові припаси можуть застосовуватись при вчиненні вбивств, умисних тяжких тілесних ушкоджень, розбоїв, незаконного полювання та інших кримінальних правопорушень. Однак у таких випадках вогнепальна зброя та бойові припаси не утворюють юридичної ознаки складу кримінального правопорушення, а отже, не впливають на кримінально-правову оцінку вчиненого.

У цьому дослідженні увага зосереджуватиметься на злочинах у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї та боєприпасів (ст.ст. 263, 263¹, 264 КК України), а також контрабанді (ст. 201 КК України) як потужному каналі потрапляння вогнепальної зброї та бойових припасів у незаконний обіг.

Так, відповідно до статті 263 КК, за незаконне поводження (носіння, зберігання, придбання, передача чи збут) зі зброєю та бойовими припасами (крім гладкоствольної мисливської), передбачено покарання у вигляді позбавленням волі на строк від трьох до семи років [89].

Статтею 263-1 КК, за незаконне виготовлення, переробку чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікацію, незаконне видалення чи зміну її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, передбачено кримінальну відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до семи років [89].

Статтею 201 КК, за контрабанду зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, передбачено кримінальну відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до семи років [89].

За незаконне придбання, зберігання або продаж гладкоствольної мисливської зброї, статтею 190 Кодексу України про адміністративні правопорушення, передбачено адміністративну відповідальність у вигляді

накладення штрафу від семи до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї або без такої [65].

Окрім того Постановою Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» від 26.04.2002 № 3, роз'яснено положення кримінального законодавства у сфері обігу вогнепальної зброї та боєприпасів до неї [132]. Так, відповідно її положень, предметами злочинів передбачених статтями 262-264, 410 КК, є усі види бойової, спортивної, нарізної мисливської зброї, як серійно виготовленої, так і саморобної чи переробленої, для проведення пострілу з якої використовується сила тиску газів, що утворюється при згоранні вибухової речовини (пороху або інших спеціальних горючих сумішей). Предметом злочину, передбаченого ст. 264 КК, крім зазначених вище видів вогнепальної зброї, може бути також гладкоствольна мисливська зброя. Пневматична зброя, сигнальні, стартові, будівельні, газові пістолети (револьвери), пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, ракетниці, а також вибухові пакети й інші імітаційно-піротехнічні та освітлювальні засоби, що не містять у собі вибухових речовин і сумішей, не можуть бути віднесені до предметів злочинів, відповідальність за які настає за статтями 262, 263 КК.

Таким чином, діюче вітчизняне законодавство вводить жорсткі обмеження щодо обігу вогнепальної зброї в Україні та передбачає сувору відповідальність за їх порушення. Специфічність вогнепальної зброї як джерела підвищеної небезпеки полягає в тому, що її незаконний обіг створює умови для скоєння більш серйозних злочинів, таких, як вбивства, розбійні напади, спричинення тяжких тілесних ушкоджень. Тому, відмінна риса кримінально-правової охорони громадської безпеки від злочинів, пов'язаних з незаконним обігом вогнепальної зброї, полягає в її особливій небезпеці та реальній можливості її використання для здійснення більш тяжких злочинів.

Тому, кримінально-правові відносини виникають не тільки при фактичному заподіянні будь-якої шкоди із застосуванням вогнепальної зброї, але також при створенні такої небезпеки.

Такі предмети характеризуються тим, що мають спеціальний правовий режим – взагалі видалені з цивільного обороту і окремі громадяни не мають права вчиняти з ними будь-які дії, або ж перебувають в обмеженому цивільному обороті – певні дії щодо таких предметів громадяни вправі вчиняти лише за умови отримання спеціального дозволу від компетентних державних органів.

З цього випливає, що незаконне носіння, виготовлення, збут, придбання або зберігання вогнепальної зброї становлять суспільну небезпеку і в тих випадках, коли особа не передбачає її застосування. Той факт, що особа не застосувала вогнепальну зброю, не знижує суспільної небезпеки її дій, оскільки вона має можливість її застосувати.

Однак, не зважаючи на жорсткі обмеження щодо обігу вогнепальної зброї в Україні, діючі національні нормативні документи, які регулюють обіг зброї в державі, містять також ряд недоліків та в окремих випадках навіть суперечать один одному.

Так, кримінальним законодавством України не враховується в якості кваліфікуючих ознак складу злочину кількісні і якісні характеристики вилучених з протиправного володіння зброї та боєприпасів. Таким чином, санкція статті 263 КК передбачає кримінальне покарання особи за незаконний обіг саморобного однозарядного пістолету («самопалу»), а також покарання особи, у якої вилучили цілий арсенал незаконної вогнепальної зброї, хоча зазначені злочини мають зовсім різний рівень суспільної небезпеки [89].

Також, під час кваліфікації злочину, який стосується незаконного обігу та використання вогнепальної зброї, не враховується обладнання зброї спеціальними пристосуваннями, що полегшують напад на потенційну жертву

і приховування злочину (оптичні приціли, приціли (комплекси) нічного бачення, пристосування для безшумної стрільби, тощо).

Окрім того, на практиці виникають правові колізії у сфері обігу різних прицільних пристроїв. Так, відповідно до вимог діючих нормативних документів, що містять вимоги до певних категорій вогнепальної зброї [59,132], конструкція мисливської зброї, яка виготовлена шляхом переробки зі зброї військового призначення, повинна забезпечувати обмеження дальності стрільби на відкритих прицільних механізмах до 300 метрів, однак, не передбачено будь-яких обмежень щодо використання оптичних прицільних пристосувань, які є в разі ефективнішими ніж відкриті прицільні пристрої та дозволяють проводити прицільні постріли на відстань 2000 метрів і більше.

На думку автора, ураховуючи положення ЗУ «Про мисливське господарство та полювання», які стосуються заборони використання приладів нічного бачення під час полювання, зазначені вироби мають бути віднесені до переліку видів майна, що не можуть перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України.

Також, діючі нормативні документи, які регламентують сферу обігу цивільної зброї в Україні, не містять чітких критеріїв розмежування мисливської вогнепальної зброї від інших категорій зброї, що створює передумови для реалізації на території України забороненої в країнах-членах ЄС зброї під виглядом мисливської.

Так, Інструкцією, затвердженою наказом МВС України від 21.08.1998 № 622, до мисливської вогнепальної зброї висуваються наступні вимоги [59]:

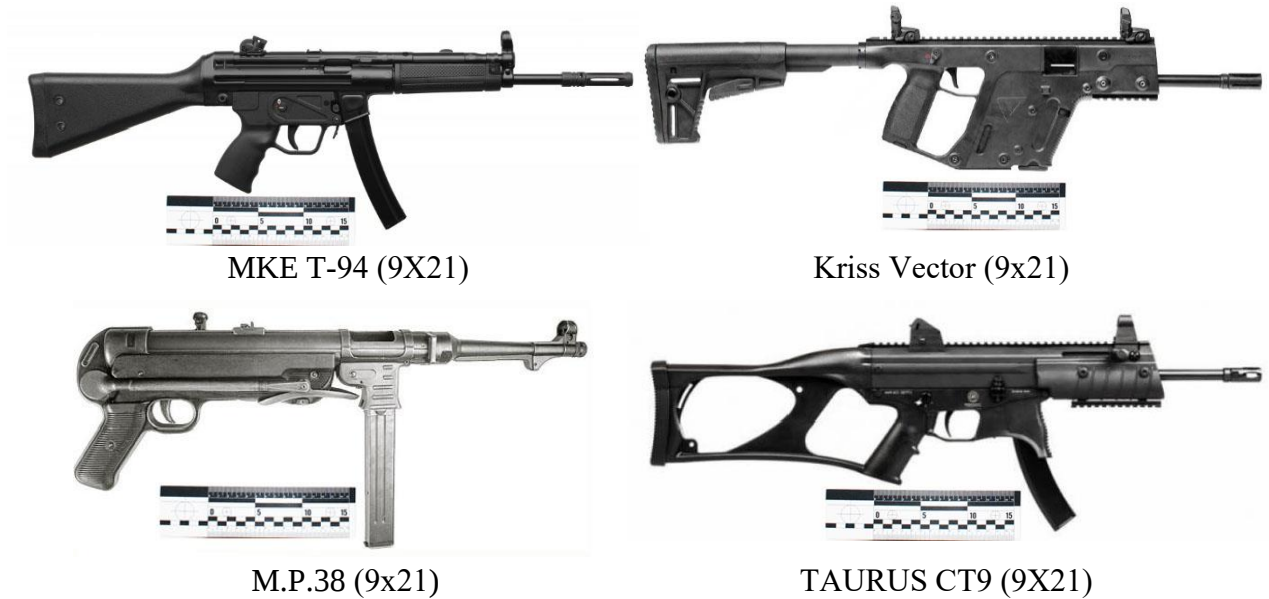
- для стрільби зі зброї використовуються мисливські патрони відповідного калібру;
- загальна довжина з розкладеним та зафіксованим прикладом має становити не менше 800 мм;

- ємність магазину (барабана) (з установленим обмежувачем за наявності) нарізної зброї не має перевищувати 10 патронів, а гладкоствольної - 4 патрони;
- мати запобіжник;
- довжина ствола нарізної зброї має становити більше 200 мм, гладкоствольної – не менше 450 мм.

У разі якщо приклад складаний, загальна довжина зброї вимірюється в складаному стані, крім випадків, коли зброя із складаним прикладом нездатна здійснити постріл. Загальна довжина зброї або її ствола включає всі частини зброї або ствола, які неможливо відокремити від зброї або ствола без використання спеціальних інструментів.

Однак, на сьогоднішній день в Україні реалізується імпортована вогнепальна зброя, яка, формально, відповідає вимогам до мисливської вогнепальної зброї, але класифікується виробниками не як мисливська, а як цивільна зброя, тобто зброя призначена для самооборони, колекціонування, полювання, тренувальної та спортивної стрільби тощо.

Наприклад, до підрозділів Експертної служби МВС на дослідження та експериментальний відстріл неодноразово надходила зброя зареєстрована як нарізні мисливські карабіни наступних моделей (зображення 1): Taurus СТ9 (довжина ствола 407 мм), МКЕ Т-94 (довжина ствола 270 мм), Kriss Vector (довжина ствола 203 мм), М.Р.38 (довжина ствола 250 мм), призначена для стрільби пістолетними патронами калібру 9х21мм. Зазначена зброя розроблена на базі відомих пістолетів-кулеметів та класифікується виробником як цивільна зброя призначена для самозахисту, спортивної та тренувальної стрільби.

Зображення 1. Зброя калібру 9x21, яка реалізується та реєструється в Україні як нарізні мисливські карабіни.

Відповідно до пп. 8.8.2 Інструкції, для стрільби з мисливської зброї можуть використовуватися лише мисливські патрони відповідного калібру, однак на сьогоднішній день актуальним є питання належності патрону калібру 9x21 мм ІМІ до категорії мисливських боєприпасів.

Патрон 9x21 ІМІ – ізраїльський пістолетний унітарний патрон із безфланцевою гільзою циліндричної форми, розроблений у 1984 році ізраїльським концерном «Israel Military Industries» на основі патрона 9x19 Парабелум, шляхом збільшення гільзи на 2 мм, для експорту на італійський ринок цивільної зброї (в Італії заборонено володіти цивільною зброєю під стандартний бойовий патрон італійської армії 9x19 Parabellum) (зображення 2).

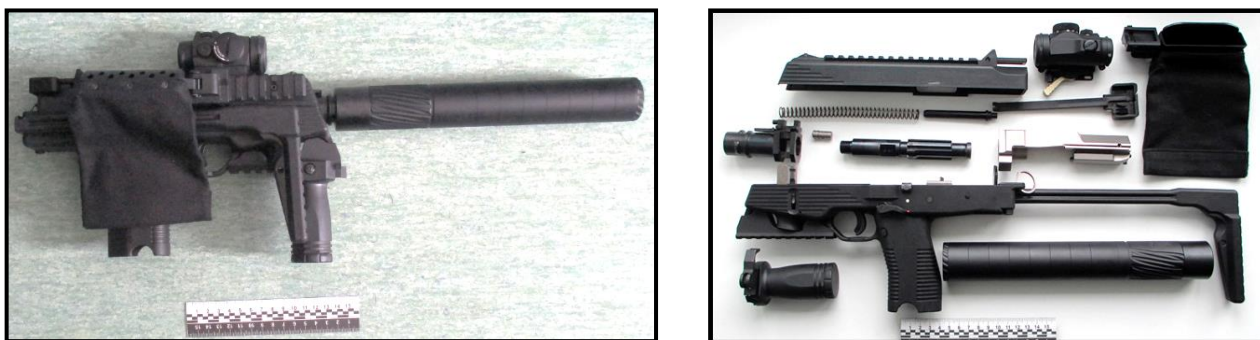

Зображення 2. Зображення пістолетного патрону калібру 9x19 mm Parabellum (ліворуч) та пістолетного патрону калібру 9 × 21 mm ІМІ (праворуч).

Варто зазначити, що зброя та патрони калібру 9x21 ІМІ, через особливості балістичних властивостей та експлуатаційних характеристик не є ефективними під час полювання й, відповідно, не користуються популярністю серед мисливців. Усе частіше така зброя, зареєстрована як мисливський карабін, стає предметом одного з елементів кримінально-правової характеристики кримінальних правопорушень. Популярність такої зброї як предмета, знаряддя та засобу кримінального правопорушення пояснюється наступними чинниками: можливістю законної реєстрації та зберігання за місцем проживання, компактними розмірами зброї та можливістю прихованого носіння, можливістю легкої модернізації зброї (стрільба зі складеним прикладом або заміна ложі на пістолетне руків'я, встановлення гільзоуловлювача, пристрою для зменшення рівня звуку пострілу, магазину більшої ємності тощо), використання пістолетного патрона, ефективного для стрільби на близьких дистанціях та в приміщенні тощо.

Так, наприклад, у 2019 році підрозділами Національної поліції України була викрита незаконна діяльність угруповання, яке обґрунтовано підозрювалося в скоєнні низки злочинів, на озброєнні якого перебувала виключно зареєстрована вогнепальна зброя. Під час затримання у її учасників було вилучено та направлено на дослідження до експертної установи цілий арсенал зареєстрованої мисливської вогнепальної зброї. Серед зазначеної зброї особливу увагу привертав «мисливський карабін» моделі «ТР-9N» калібру 9x21, виробництва фірми Brugger & Thomet (зображення 3).

Зазначена зброя була надана на дослідження зі встановленим пристроєм для зниження звуку пострілу, складаним прикладом, гільзоуловлювачем та коліматорним прицілом.

Зображення 3. Карабін «TP-9N» калібру 9x21, виробництва фірми Brugger & Thomet.

Питання ефективності застосування вогнепальної зброї під пістолетний патрон калібру 9x21 ІМІ як мисливської вогнепальної зброї раніше досліджувалося О. С. Коломійцевим, провідним науковим співробітником Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса [77]. За результатами проведених експериментальних досліджень автор роботи дійшов висновку, що карабіни калібру 9x21 придатні для полювання на таких тварин, як: зайці (маса 4–7 кг), косулі (маса 30–60 кг), сайгаки (маса 37–40 кг), лисиці (маса 5–10 кг), вовки (маса до 65–70 кг), а також на інших звірів масою від 4–5 кг до 60–70 кг, у залежності від дистанції стрільби та типу куль, якими споряджені патрони.

Заразом, слід зазначити, що вищевказане дослідження обмежено лише перевіркою достатності уражуючих властивостей зброї та патронів калібру 9x21 ІМІ для полювання на тварин, одночасно як однією з основних балістичних властивостей мисливської вогнепальної зброї є купчастість стрільби на певній відстані, яка безпосередньо впливає на ефективність полювання, адже відомо, що дикі тварини підпускають людину на відстань не ближче 50-100 метрів [63]. Під час полювання важливим є, насамперед, недопущення утворення «підранків» та страждання тварин.

З метою перевірки ефективності застосування зброї та пістолетних патронів калібру 9x21 ІМІ для полювання на тварин, було проведено експериментальну стрільбу, під час якої перевірялися параметри купчастості

стрілби на відстані 100 м від дулового зрізу зброї та порівнювалися з аналогічними показниками класичної нарізної мисливської вогнепальної зброї, призначеної для стрільби гвинтівковими та проміжними патронами.

Експериментальна стрільба проводилася з використанням карабінів калібру 9х21, зареєстрованих як нарізна мисливська вогнепальна зброя, а саме: карабін «Taurus CT9» виробництва бразильської фірми «Taurus» (довжина ствола 307 мм), карабін «Kriss Vector SBR Gen II» виробництва американської фірми «Transformational Defense Industries» (довжина ствола 203 мм) та карабін «M.P.38» (довжина ствола 250 мм). Стрільба велася патронами калібру 9х21 ІМІ виробництва чеської фірми «Sellier & Bellot». З метою визначення купчастості стрільби на відстані 100 метрів від дулового зрізу зброї була встановлена мішень. Початкова швидкість відстріляних куль визначалася за допомогою вимірювального комплексу моделі «ІВХ-731.3», встановленого на відстані 1 метра від дулового зрізу зброї. Перед експериментальною стрільбою зброя фіксувалася за допомогою станка для пристрілки вогнепальної зброї (зображення 4). З кожної моделі зброї було проведено п'ять серій по десять пострілів.

Зображення 4. Спосіб фіксації зброї калібру 9х21 мм перед проведенням експериментальної стрільби (ліворуч – «Taurus CT9», праворуч – «M.P.38», по центру – «Kriss Vector SBR Gen II»).

Метою проведення експерименту є визначення наступних балістичних характеристик зброї:

- купчастість стрільби – середній поперечник розсіювання куль із п'яти серій по десять пострілів на відстані 100 м;
- середня швидкість польоту кулі;

- питома кінетична енергія відстріляних снарядів.

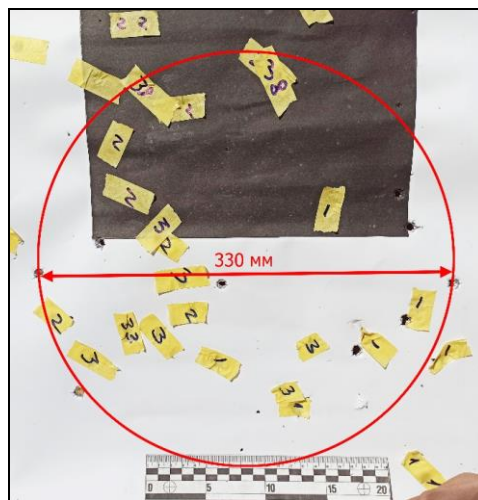
За результатами проведеної експериментальної стрільби встановлено наступне:

- балістичні характеристики відстріляних снарядів наведені в Таблиці 1;

Таблиця 1. Балістичні характеристики відстріляних снарядів патронів 9×21 ІМІ.

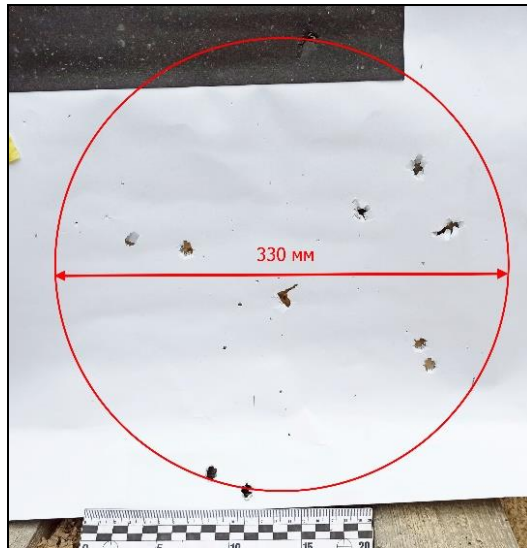
Маса кулі, гр	Швидкість V, м/с		Питома кінетична енергія E, Дж/мм ²	
	Min.	Max.	Min.	Max.
8,00	360	375	8,15	8,84

- купчастість стрільби з карабіну «Taurus CT9» (довжина ствола 407 мм), на відстані 100 метрів від дулового зрізу складає 330 мм (зображення 5);

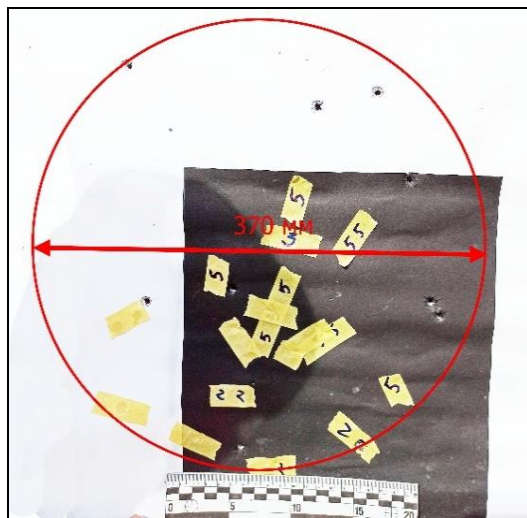
Зображення 5. Купчастість стрільби з карабіну «Taurus CT9».

- купчастість стрільби з карабіну «Kriss Vector SBR Gen II» (довжина ствола 203 мм), на відстані 100 метрів від дулового зрізу складає 330 мм (зображення 6);

Зображення 6. Купчастість стрільби з карабіну «Kriss Vector».

- купчастість стрільби з карабіну «М.Р.38» (довжина ствола 250 мм), на відстані 100 метрів від дулового зрізу складає 370 мм (зображення 7);

Зображення 7. Купчастість стрільби з карабіну «М.Р.38»

Результати проведених експериментів свідчать про те, що досліджувані зразки вогнепальної зброї та пістолетних патронів калібру 9x21 ІМІ, які реалізуються в Україні як мисливська вогнепальна зброя та боєприпаси до неї, мають показники купчастості стрільби на відстані 100 метрів від дулового зрізу в межах 330 – 370 мм.

З метою оцінки отриманих результатів купчастості стрільби окремих зразків вогнепальної зброї та пістолетних патронів калібру 9x21 ІМІ, вони

порівнювалися за аналогічними балістичними характеристиками класичної нарізної мисливської вогнепальної зброї, призначеної для стрільби гвинтівковими та проміжними патронами.

Відповідно до інформації в довідковій літературі [118,119,120,121,122], під час випробування класичної нарізної мисливської зброї, задовільними вважаються наступні показники купчастості стрільби на відстані 100 метрів від дулового зрізу:

- карабін калібру .308 Win (7,62x51) моделі «MP-221» – 100 мм;
- карабін калібру .223 Rem моделі «Сайга» – 100 мм;
- карабін калібру 7,62x39 моделі «Сайга» – 100 мм;
- карабін калібру .308 Win моделі «Сайга» – 100 мм;
- карабін калібру .30-06 Sprг моделі «Сайга» – 100 мм;
- карабін калібру .270 Win моделі «Сайга» – 100 мм;
- карабін калібру .243 Win моделі «Сайга» – 100 мм;
- карабін калібру 7,62x54 моделі «КО-91/30ПС» – 75 мм.

Як бачимо, показники купчастості стрільби окремих зразків вогнепальної зброї та пістолетних патронів калібру 9x21 ІМІ більше ніж утричі гірші за аналогічні балістичні характеристики, які є допустимими для класичної нарізної мисливської вогнепальної зброї, призначеної для стрільби гвинтівковими та проміжними патронами.

Для дослідження характеру ударно-контактної взаємодії відстріляних куль патронів калібру 9 x 21 мм з імітатором біологічного об'єкта (тіла людини), проводилася експериментальна стрільба із використанням карабіну «МКЕ Т-94» по блоку балістичного пластиліну марки «RoMa Plastilina Clay» завдовжки 50 см, який за своєю структурою імітує м'язові тканини тіла людини (зображення 8).

Зображення 8. Блок балістичного пластиліну марки «RoMa Plastilina Clay» завдовжки 50 см, який використовувався для експериментальної стрільби.

Всього було проведено 10 експериментальних пострілів патронами калібру 9 × 21 мм виробництва чеської фірми «Sellier & Bellot», при цьому відстань від дулового зрізу зброї до блоку балістичного пластиліну складала 100 метрів.

За результатами проведеного експерименту встановлено, що кулі калібру 9 x 21 мм відстріляні з карабіну «МКЕ Т-94», що мають початкову швидкість 360-375 м/с, повністю пробивали блок балістичного пластиліну завдовжки 50 см, утворюючи при цьому вузький наскрізний канал з розширенням у середній частині до 35 мм (зображення 9) і при цьому продовжували стабільний рух. Результати проведених експериментів свідчать про те, що кулі калібру 9x21 мм виробництва чеської фірми «Sellier & Bellot» після потрапляння в перешкоду зберігають цілісність і форму та, на відміну від інших мисливських патронів до нарізної вогнепальної зброї, не володіють достатніми уражуючими властивостями для гарантованого ураження тварин під час полювання.

Зображення 9. Результати експериментальної стрільби по блоку балістичного пластиліну марки «RoMa Plastilina Clay» з використанням карабіну «МКЕ Т-94» та патронів калібру 9×21 мм виробництва чеської фірми «Sellier & Bellot» (вхідне, вихідне пошкодження та вигляд каналу утвореного кулею).

На думку автора, застосування вогнепальної зброї та пістолетних патронів калібру 9×21 ІМІ не забезпечує прицільне влучення в життєво важливі органи тварин під час полювання та підвищує ризик утворення «подранків». Ураховуючи те, що купчастість стрільби є однією з основних балістичних характеристик вогнепальної зброї, що впливає на її ефективність під час полювання, чинні нормативні документи, які установлюють технічні вимоги до мисливської вогнепальної зброї в державі, повинні регламентувати її конкретні показники.

Варто сказати, що згідно з положеннями стандарту СОУ 78-19-007:2015 «Патрони до мисливської та спортивної нарізної зброї. Загальні технічні вимоги», до переліку основних технічних вимог, які висуваються до

патронів для нарізної мисливської зброї, належать відповідність середньої швидкості польоту кулі та купчастості бою (середній поперечник розсіювання куль з п'яти серій по десять пострілів на відстані 100 м) параметрам зазначеного стандарту та нормативної документації.

Однак, слід зазначити, що вищевказаний стандарт, а також будь-який інший чинний національний стандарт, не регламентують конкретні параметри купчастості бою та інших балістичних характеристик патронів до нарізної мисливської зброї, через що не зрозуміло, які саме відповідні показники є допустимими для таких патронів і як їх перевіряти.

На думку авторів, при розробці стандарту СОУ 78-19-007:2015 «Патрони до мисливської та спортивної нарізної зброї. Загальні технічні вимоги», норма щодо переліку основних технічних вимог, які висуваються до патронів для нарізної мисливської зброї, була лише частково запозичена із Державного стандарту колишнього СРСР, а саме: ГОСТ 23128-78 «Патроны охотничьи для нарезного оружия. Основные параметры и общие требования», оскільки цей стандарт містив іще конкретні параметри купчастості бою (середнього розсіювання куль з 5 серій по 10 пострілів на відстані 100 м) для кожного виду патронів до нарізної мисливської зброї (для патронів калібру 5,6x39 купчастість бою має складати не більше 5,5 см; 7,62x51 – 8 см; 9x53 – 8 см тощо).

За результатами проведеного аналізу чинних стандартів, які установлюють технічні вимоги до вогнепальної зброї та боєприпасів, що допускаються до обігу в Україні, автори дійшли висновку, що вони не відповідають вимогам часу, адже більшість цих положень запозичено із стандартів колишнього СРСР. Також слід зазначити, що до таких стандартів регулярно вносяться зміни стосовно технічних вимог до зброї та боєприпасів. Причому, вони вносяться локально, без приведення у відповідність суміжних нормативних документів. Такі дії призводять до появи технічних та логічних неузгодженостей у стандартах та інших нормативних документах, які регламентують обіг зброї у державі.

Як приклад, можна навести положення стандарту ГСТУ 78-41-002-97 «Зброя спортивна та мисливська. Вимоги безпеки. Методи випробувань на безпеку», згідно з якими зброя з довжиною ствола менше 200 мм не відповідає вимогам до мисливської вогнепальної зброї, адже вважається короткоствольною. Однак, відповідно до положень національного стандарту ДСТУ 7717:2015 «Зброя спортивна та мисливська. Загальні технічні вимоги», короткоствольною вважається зброя з довжиною ствола менше 300 мм.

Ще одним наслідком неналежного правового врегулювання обігу зброї в Україні є відсутність чітких критеріїв розмежування забороненої до цивільного обігу бойової вогнепальної зброї з іншими категоріями вогнепальної зброї, обіг яких дозволений в Україні (мисливської, спортивної тощо).

Коротке визначення терміну «бойова вогнепальна зброя» міститься в Інструкції, затвердженій Наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. № 622, згідно з якою бойовою вважається вогнепальна зброя, призначена для ураження людини та/або техніки. Будь-яких інших роз'яснень щодо критеріїв визначення бойової вогнепальної зброї (розмірні та конструктивні характеристики) не містить жодний національний нормативно-правовий документ.

На практиці це призводить до того, що на території України під виглядом мисливської зброї реалізуються снайперські комплекси, які стоять на озброєнні у військових підрозділах та підрозділах органів правопорядку України і світу.

Так, наприклад, на дослідження до ДНДЕКЦ МВС надійшла гвинтівка калібру 12,7 мм (.50 BMG) моделі «НТІ» виробництва фірми «Desert Tech» (США), яка зареєстрована як нарізний мисливський карабін. Відповідно до інформації на офіційному вебсайті виробника, зазначений снайперський комплекс розроблений на замовлення військових та призначений для високоточної стрільби на далеких відстанях (понад 2 000 метрів), а також забезпечує при тім гарантоване ураження живої сили та легкоброньованої техніки (зображення 10).

Зображення 10. Гвинтівка калібру 12,7 мм (.50 BMG) моделі «НТІ» виробництва фірми «Desert Tech» (США).

Аналогічною є ситуація із розмежуванням спортивної та бойової вогнепальної зброї.

Згідно положень ГСТУ 78-41-002-97 [163], спортивна зброя повинна відповідати таким вимогам:

- відповідати правилам змагань з олімпійських видів спорту, або відповідати правилам змагань з неолімпійських видів спорту та бути включеною в Перелік, направлений міжнародною чи національною спортивною федерацією до міністерства внутрішніх справ України;
- для стрільби зі зброї спортивної зброї повинні використовуватись спортивні патрони відповідного калібру;
- мати регульовані прицільні механізми (крім окремих моделей спортивних револьверів, перелік яких визначається правилами змагань);
- мати ергономічні органи управління (руків'я, приклад, цівка);
- залишати на стріляних із неї гільзах сліди, придатні для визначення її моделі та виробника (криміналістичні мітки), які повинні відрізнятися від слідів аналогічної зброї іншого призначення.

Однак, на практиці, непоодинокими бувають випадки вилучення та направлення на дослідження до експертних установ пістолетів зареєстрованих як спортивна вогнепальна зброя, які за своїми конструктивними особливостями та маркувальними позначеннями нічим не відрізняються від бойових пістолетів аналогічної моделі, що стоять на

озброєнні в правоохоронних та військових підрозділах та не мають криміналістичних міток.

Так, наприклад, під час обшуку на території одного з найбільших спортивно-стрілецьких комплексів в Україні було вилучено велику кількість вогнепальної зброї, більшість з якої було зареєстровано як спортивну.

Під час дослідження зазначеної зброї в експертній установі було встановлено, що значна кількість пістолетів, зареєстрованих як спортивна зброя, у тому числі пістолети «Глок-17», «Глок-19», «Форт-14», «Форт-17», за своїми конструктивними особливостями не відрізняються від табельної вогнепальної зброї, яка стоїть на озброєнні у правоохоронних органах.

У більшості випадків вирішення подібних правових колізій повністю або частково лягає на плечі судових експертів, які під час експертного дослідження мають класифікувати зброю та розв'язати проблему щодо можливості її допущення чи подальшого перебування в цивільному обігу. Однак на практиці експерти все частіше відмовляються від вирішення класифікаційних питань, мотивуючи це недосконалістю правового врегулювання обігу зброї в державі, адже на сьогоднішній день зброя однієї моделі може перебувати на озброєнні правоохоронних підрозділів та класифікуватися як бойова або перебувати в цивільному обігу та бути зареєстрована як мисливська чи спортивна вогнепальна зброя.

Окрім того, існуючі пробіли й неузгодженості положень нормативних документів, що регулюють обіг зброї в державі, дають можливість трактувати їх по-різному, через що однотипні об'єкти дослідження можуть бути класифіковані експертами різних експертних установ інакше. Як наслідок, неодноразово траплялися випадки, коли зброя, допущена до обігу на підставі класифікаційних висновків однієї експертної установи, вилучалася з обігу для перевірки її класифікаційної належності експертами інших експертних установ, які, своєю чергою, класифікували її інакше.

Як бачимо, механізм правового врегулювання обігу зброї в Україні потребує термінового удосконалення. Найбільш ефективним способом

розв'язання зазначеної проблеми є розробка та реалізація законопроектів, направлених на правове регулювання обігу зброї в державі. Причому, необхідно визначитися з класифікацією зброї, яка складатиме основу нового законодавства, а саме: застосувати класифікацію, яка історично склалася в Україні, або використати європейський досвід та поділити зброю на категорії відповідно до її техніко-конструктивних характеристик.

На думку автора, розповсюдження в цивільному обігу короткоствольної зброї, яка дає можливість приховуваного носіння та застосування у ближньому бою, а також довгоствольної зброї, яка може використовуватись у снайперських цілях, створює додаткові загрози для суспільства.

Також, ураховуючи те, що органи державної влади та українське суспільство до цього часу не мають чіткої позиції відносно доцільності легалізації короткоствольної вогнепальної зброї, вважаємо недоцільним використання пробілів у національному законодавстві для розповсюдження короткоствольної та бойової зброї під виглядом мисливських карабінів та спортивних пістолетів.

Ідея легалізації вогнепальної зброї в Україні наразі неоднозначно сприймається суспільством, особливо з огляду на кількість акцій протестів у державі та фактичні бойові дії на Сході країни.

Таким чином, відсутність дієвого правового врегулювання обігу зброї в Україні створює сприятливі умови для розповсюдження зброї в державі. Отже, на сьогоднішній день одним з найбільш пріоритетних завдань законодавчої влади України є розробка та реалізація законопроектів, направлених на правове регулювання обігу зброї.

Законом України від 18 травня 2017 року № 2052-VIII, були внесені зміни до статті 201 Кримінального кодексу України щодо криміналізації контрабанди частин вогнепальної зброї. Таким чином, за контрабанду частин вогнепальної зброї тепер передбачено кримінальну відповідальність, чого раніше кримінальним законодавством не передбачалося. Внесені зміни є

важливими для вирішення безпекових питань, адже більшість незаконної зброї потрапляло через кордон України саме по частинам, які вже після перетину кордону збиралися в конструктивні одиниці зброї.

Але при цьому, проблемним питанням є те, що у законодавстві відсутнє чітке визначення поняття «частини вогнепальної зброї» та не наведений їх перелік. Тобто, не визначено, чи є предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201 КК, контрабанда не основних частин вогнепальної зброї, таких як руків'я, цівки, прицільні пристосування, «обвіси», дульні пристрої, тощо.

На практиці, зазначені предмети під час експертних досліджень визнаються неосновними частинами вогнепальної зброї, у відповідності до положень методик проведення судових експертиз, що викликає труднощі під час розгляду таких справ у суді.

Відповідно до положень Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, затвердженого Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї від 31.05.2001, до якого Україна приєдналася 02.04.2013 [133], складові частини і компоненти це будь-які елементи або запасні деталі, спеціально призначені для вогнепальної зброї та необхідні для її функціонування, у тому числі ствол, рамка, ствольна та затворна коробка, ковзний затвор, барабан, поворотний затвор або казенник, а також будь-який пристрій, призначений або адаптований для зменшення звуку спричиненого пострілом.

Натомість стаття 1 Директиви 91/477ЄЕС щодо контролю за придбанням зброї і володінням зброєю (змінена директивами Європарламенту та Ради ЄС 2008/51/ЄС від 21 травня 2008 року та 2017/852 від 17.05.2017) [38], містить визначення: «основні частини вогнепальної зброї», що означає ствол, рамку, ствольну коробку, затвор, барабан, будучи

окремими предметами, включені до категорії вогнепальної зброї, на якій вони закріплені або призначені для закріплення.

На думку автора, термін «частини вогнепальної зброї», який використовується в статті 201 КК України не достатньо точно характеризує предмет даного злочину, адже термін «частина» означає окрему деталь, яка відділяється від чогось. В даному випадку до частин зброї можуть бути віднесені накладки руків'я зброї, з'єднувальні гвинти та штифти зброї, цівки та «обвіси», прицільні пристосування та інші деталі, які підвищують ефективність застосування зброї, але не впливають на забезпечення можливості стрільби у штатному для певної зброї режимі.

Автором пропонується термін «частини вогнепальної зброї» у статті 201 КК України доповнити словом «основні». В цьому випадку термін «основні частини вогнепальної зброї» буде означати складові частини вогнепальної зброї, які забезпечують можливість стрільби у штатному для певної зброї режимі. До основних частин вогнепальної зброї пропонується віднести: ствол, ствольну коробку, затвор та барабан. Таким чином, національне кримінальне законодавство буде приведене у відповідність до положень міжнародного та європейського законодавств.

Інші деталі вогнепальної зброї, які підвищують ефективність застосування зброї, але не впливають на забезпечення можливості стрільби у штатному для певної зброї режимі: приклад, руків'я, цівка, прицільні пристосування, дульні пристрої та насадки, сошки тощо, пропонується віднести до частин та аксесуарів вогнепальної зброї.

Чинне кримінальне законодавство відокремлює в окремий склад кримінального правопорушення дії особи щодо виготовлення, переробки чи ремонту вогнепальної зброї. За такі дії передбачено кримінальну відповідальність за ст. 263-1 КК України. Оскільки предметом даної наукової роботи, у тому числі, є предмети виготовлені саме внаслідок таких дій, дуже важливо усвідомити, які саме дії особи підпадають під санкцію даної статті.

Відповідно до положень Методики встановлення належності об'єкта до вогнепальної зброї та його придатності до стрільби (проведення пострілів) [20], вогнепальна зброя за способом виготовлення класифікується на наступні категорії:

- вогнепальна зброя промислового виробництва – зброя, виготовлена підприємствами й фірмами-виробниками в умовах технічно оснащеного промислового виробництва з дотриманням вимог відповідних державних чи фірмових стандартів і визначених технічних умов;

- вогнепальна зброя кустарного виробництва – зброя, виготовлена майстрами-зброярами в умовах офіційної підприємницької чи іншої діяльності в кустарних майстернях, за своїми характеристиками близька до промислової зброї, але за ступенем якості та (або) одноманітності зовнішнього оформлення, конструкції та розмірів не відповідає стандартам промислового виробництва;

- перероблена вогнепальна зброя – зброя промислового виробництва, у якій саморобним або кустарним способом змінено деякі деталі чи вузли, у результаті чого вона набула нових характеристик (зазвичай використання іншого зразка боєприпасу або перехід до іншої видової групи вогнепальної зброї). Типовими прикладами переробленої зброї є самозарядні мисливські карабіни виготовлені на базі бойової зброї, в яких відновлено можливість автоматичної стрільби (чергами), або стрільби зі складеним прикладом;

- вогнепальна зброя, виготовлена шляхом перероблення виробів, що не були вогнепальною зброєю – газова і пневматична зброя, сигнальні та інші пристрої спеціального, господарсько-побутового, промислового призначення, у конструкцію яких саморобним або кустарним способом унесено зміни, унаслідок чого вони набули властивостей вогнепальної зброї;

- саморобна вогнепальна зброя – зброя, виготовлена та зібрана саморобним способом з деталей і частин цілком саморобного виготовлення чи з використанням окремих деталей і частин зброї та (або) виробів іншого призначення промислового чи кустарного виробництва.

Таким чином, виходячи з вищевказаних визначень, можна стверджувати, що предметами злочинів, передбачених статтею 263-1 Кримінального кодексу України, є перероблена вогнепальна зброя, вогнепальна зброя виготовлена шляхом перероблення виробів, що не були вогнепальною зброєю та саморобна зброя.

Однак, жодна з вищевказаних категорій зброї не передбачає дії особи щодо її незаконного ремонту, які також підпадають під санкцію статті 263-1 Кримінального кодексу України. Отож, які саме дії особи кваліфікуються як незаконний ремонт вогнепальної зброї, та чим вони відрізняються від «виготовлення зброї» та «переробки зброї»?

Відповідно до положень Постанови Пленуму Верховного Суду України № 3 від 26.04.2002, ремонт холодної, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів або вибухових пристроїв - це таке відновлення характерних властивостей зазначених предметів шляхом заміни або реставрації зношених чи непридатних з інших причин частин, механізмів, усунення дефектів, поломок чи пошкоджень, налагодження нормального функціонування різних частин і механізмів, внаслідок якого ці предмети стають придатними до використання за цільовим призначенням [132].

Таким чином, визначення «ремонт зброї» передбачає дії особи, які направлені виключно на відновлення тих властивостей зброї, які закладено в неї виробником (відновлення працездатності, усунення несправностей та дефектів, набутих під час експлуатації), та які не призводять до зміни калібру, і переходу до іншої видової групи зброї, тощо [132].

Синонімом терміну «ремонт зброї», в судовій балістиці є термін «відновлення зброї», що означає приведення в попередній стан об'єкта, який був пошкоджений або зруйнований, оскільки обидві ці дії, за своїм призначенням, є однотипними та націлені на усунення несправностей.

На відміну від «ремонту зброї», під терміном «виготовлення зброї» розуміється комплекс дій щодо створення зброї, який включає розробку

конструкції зброї, виготовлення та зборку її деталей тощо. Під «переробкою зброї» розуміється її модернізація, внаслідок якої зброя змінює свої балістичні, ергономічні та інші властивості.

Відмінними рисами термінів «переробка зброї» та «ремонт зброї» є те, що в процесі переробки, зброя набуває додаткові властивості (якості), а у випадку ремонту, зброя вже мала раніше дані їй властивості, але з об'єктивних обставин вони були або втрачені, або якість їх роботи погіршилася. Наприклад: мисливець вирішив поліпшити роботу ударно-спускового механізму рушниці шляхом заміни зношеного бойка новим.

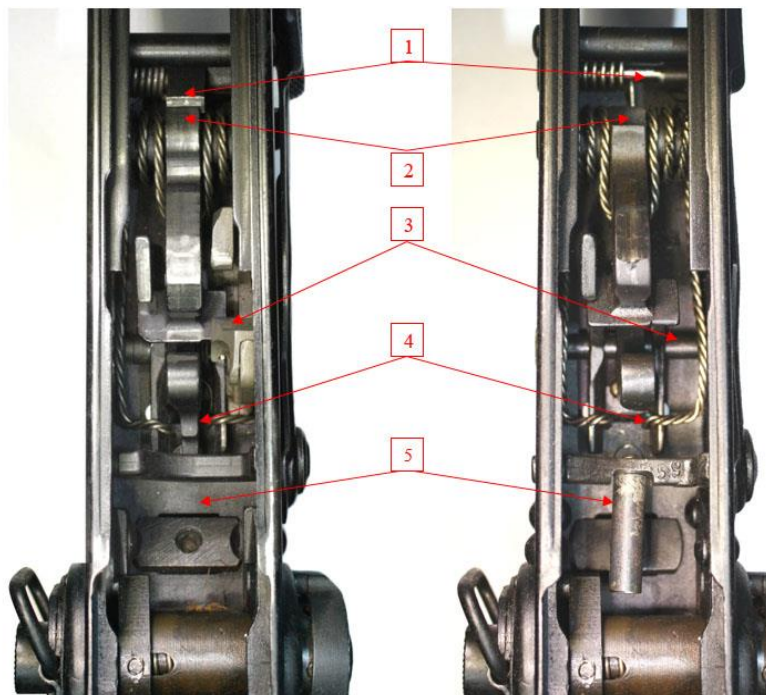
Таким чином, заміна зламаної або частково зношеної деталі вважатиметься не переробкою, а ремонтом. Також не вважатиметься переробкою встановлення в некомплектній зброї частини, якої не вистачає.

Питання щодо переробки або ремонту вогнепальної зброї вирішується під час експертних досліджень, шляхом порівняння конструктивних особливостей, розмірних характеристик зброї та її складових частин із довідковими даними. За результатами порівняльного дослідження встановлюються відмінності конструкції досліджуваного об'єкта та встановлюється спосіб, яким виявлені конструктивні зміни були внесені. Якщо саморобні конструктивні зміни зброї не призвели до зміни калібру, переходу зброї до іншої видової групи то формулюється висновок про те, що зазначені зміни внесені з метою ремонту зброї. Якщо ж в наслідок вказаних змін, зброя набула нових властивостей, змінила калібр або перейшла до іншої видової групи, то формулюється висновок про те, що в наданому вигляді вона є переробленою зброєю.

В практичній експертній діяльності одним з найпоширеніших прикладів переробленої вогнепальної зброї є дослідження нарізної мисливської вогнепальної зброї виготовленої на базі військової автоматичної зброї (автоматів Калашникова), в конструкцію якої саморобним способом внесені зміни з метою відновлення можливості автоматичної стрільби та стрільби зі складеним прикладом. В результаті переробки зазначеної зброї

вона втрачає ознаки мисливської зброї та набуває ознаки бойової вогнепальної зброї, тобто переходить до іншої видової групи.

З метою покращення методичного забезпечення роботи експертних підрозділів, ДНДЕКЦ МВС періодично розробляються та публікуються судово-балістичні довідники, які містять інформацію про конструктивні особливості та механізм слідоутворення на кулях та гільзах відстріляних з мисливської, травматичної та іншої зброї [156,157,158]. Зазначені інформаційні джерела містять порівняльні ілюстрації та схематичні зображення ударно-спускових механізмів мисливських карабінів та військової зброї на базі якої вони виготовлені, що дає можливість експертам відрізнити зміни внесені саморобним способом від заводських змін (зображення 11).

Зображення 11. Зміни внесені в конструкцію ударно-спускового механізму 7,62-мм автомата АКМС (індекс 6П4) при переробці в мисливський карабін «Ерма-777» калібру 7,62x39 мм (1 – видалається автоспуск, вісь автоспуску частково сточується; 2 – на курку видалається взвод автоспуску; 3 – видалається сповільнювач курка; 4 – відпилюється виступ шептала одиночного вогню; 5 – на сектор запобіжника встановлюється блокувальний пристрій УСМ при складеному прикладі).

В експертній практиці зустрічаються випадки, коли однакові дії особи щодо змін у конструкцію зброї, можуть свідчити як про її переробку так і про

її ремонт. Одним з таких прикладів є вкорочення довжини ствола довгоствольної мисливської зброї. Зустрічаються випадки модифікації власниками своєї мисливської рушниці шляхом вкорочення довжини її ствола на декілька сантиметрів з метою видалення дульного (чокового) звуження для стрільби кулями. Зазначені дії не призводять до зміни цільового призначення зброї та переходу її до іншої видової групи та вказують на наявність ознак ремонту зброї. Але якщо в наслідок вкорочення довжини ствола рушниці, вона втратить властивості мисливської зброї (зменшиться купчастість та точність бою, втратить можливість стрільби з упором в плече тощо), це буде свідчити про її перехід від мисливської до іншої видової групи зброї (бойової, багатоцільової тощо), тобто про наявність ознак переробки зброї.

Відповідно до положень Методики встановлення належності виробів до категорії мисливських (спортивних) гладкоствольних рушниць [111], під час експертних досліджень гладкоствольних мисливських рушниць з ознаками вкорочення довжини ствола, обов'язково проводиться визначення купчастості бою досліджуваного екземпляру, шляхом проведення експериментальної стрільби патронами спорядженими шротом № 7 (діаметром 2,5 мм) з відстані 35 метрів в мішень діаметром 750 мм, після чого фіксується відсоток шротин від загального числа вистріляних, які влучили в мішень. Якщо відсоток шротин, що влучили у мішень, становить не менше не менше 40 відсотків (для стволів із дульними звужуваннями) та не менше 35 відсотків (для стволів циліндричної свердловки), то в цьому випадку формулюється висновок, що балістичні характеристики досліджуваної рушниці відповідають встановленим вимогам до мисливської зброї. У випадках перевищення показників встановленої купчастості бою, формулюється висновок про невідповідність балістичних характеристик досліджуваної рушниці вимогам до мисливської зброї та про її перехід до іншої видової групи вогнепальної зброї (багатоцільової зброї, обрізів вогнепальної зброї, тощо).

При виготовленні саморобної зброї, її конструктивні особливості та ступінь її досконалості залежить від наступних факторів [2]:

- мети, яка поставлена особою, що виготовляє зброю;
- ступеню підготовки цієї особи та її технічного оснащення;
- доступу особи до сировини, з якої можливо виготовити зброю;
- освіти, спеціальних навиків, досвіду та інших суб'єктивних факторів.

За основу вогнепальної зброї, виготовленої шляхом переробки виробів, що не були зброєю найчастіше використовуються пристрої, принцип роботи яких є аналогічним із принципом роботи вогнепальної зброї (наприклад: сигнальні та газові пістолети і револьвери, нейтралізована та вихолощена вогнепальна зброя тощо). Така тенденція пояснюється тим, що зазначені вироби є доступними, не потребують реєстрації та можуть бути перероблені із використанням найбільш розповсюджених інструментів загального вжитку (плоскогубці, молоток, дріль тощо).

Ураховуючи те, що зазначені вироби є потенційною сировиною для переробки у вогнепальну зброю, Інструкцією, затвердженою наказом МВС України від 21.08.1998 № 622 [59], їх віднесено до переліку виробів, щодо яких здійснюється дозвільна система.

Так, відповідно до положень вищевказаної Інструкції, нейтралізована зброя, це стрілецька зброя будь-якої моделі, яка з дотриманням вимог відповідних стандартів або технічних умов спеціально приведена на заводах-виробниках чи у спеціалізованих майстернях з ремонту зброї в непридатний для стрільби стан та нанесенням відповідного маркування [59].

Кожна одиниця нейтралізованої зброї повинна мати відповідний висновок про незворотне приведення її в непридатний для проведення пострілів стан та віднесення її до певного виду нейтралізованої зброї.

Нейтралізована зброя залежно від її призначення класифікується так:

- учбова зброя - зброя, яка спеціально приведена в непридатний для стрільби стан, призначена для навчання правилам поведінки зі зброєю

(розбирання та складання, заряджання та розряджання, виконання стрійових прийомів зі зброєю);

- учбово-розрізна зброя - зброя, яка спеціально приведена в непридатний для стрільби стан, основні деталі якої мають спеціально виконані вирізи, призначені для забезпечення наочності при вивченні порядку взаємодії деталей і вузлів;

- музейна зброя - зброя, яка спеціально приведена в непридатний для стрільби стан та призначена виключно для експонування в музеях;

- макети зброї масогабаритні - конструктивно подібні до вогнепальної зброї виробу, призначені для колекціонування та експонування фізичними і юридичними особами, які спеціально виготовлені з вогнепальної стрілецької зброї шляхом внесення до конструкції її основних частин та механізмів змін, що виключають здійснення пострілу.

Криміналістичні вимоги до нейтралізованої зброї містить стандарт СОУ 78-19-006:2011 «Зброя стрілецька нейтралізована. Загальні технічні вимоги. Методи контролювання» [160].

Відповідно до положень зазначеного стандарту, до учбової зброї висуваються наступні вимоги:

- сегментний виріз в казенній частині ствола знизу (ПК-41 – зверху, для пістолетів і револьверів – збоку або зверху), довжиною не менше 1/2 довжини патронника;

- наскрізний проріз на початку ствола (у місці кульного входу) з виходом його в ділянку патронника завширшки не менше 4 мм і завдовжки не менше: в АК та РКК – 48 мм, СКС - 38 мм, ПК-41 - 51 мм, РПД - 48 мм, ДК та ДКТ – 65 мм, СГД – 60 мм, КК-52 мм, у карабінів зразка 1938 і 1944 років - 57 мм;

- спиляний бойок у всіх зразках зброї;

- спиляні на глибину не менше 3 мм: курок (АК, РКК, АКТ, СКС, СГД) чи стояк затворної рами (РКД) у місці удару по ударнику;

- вмонтований обмежувач ствола у ствольній коробці (ПК-41, ДК, ДКМ, КК), який перешкоджає встановленню ствола від бойової зброї на учбову;
- проточку на казенній частині ствола (ПК-41, ДК, ДКМ, КК) для входу обмежувача ствола, що виступає, усередину ствольної коробки;
- наскрізні поздовжні пази в передній частині ствола, розмірами не менше $1/2$ довжини ствола, та шириною не менше 4 мм, та в кришці ствольної коробки, розмірами не менше $1/2$ довжини кришки, та шириною не менше 5 мм.

До навчально-розрізної зброї висуваються наступні вимоги:

- у боковій стінці ствола та патронника (кожної камори барабана) проріз шириною не менше $1/3$ діаметра ствола та довжиною не менше $2/3$ довжини ствола з патронником;
- у кожусі-затворі, кожусі, кришці ствольної коробки, ствольній коробці, рамці, колодці та інших частинах зброї, котрі перешкоджають спостереженню процесу взаємодії деталей і вузлів цієї зброї, повинні бути наскрізні вирізи, котрі за своїми розмірами максимально забезпечують наочність роботи деталей і вузлів зброї та не перешкоджають їх взаємодії;
- у корпусі затвору повинен бути виконаний виріз таким чином, щоб було видно рух ударника;
- в передній (ударній) частині курка (за наявності) повинен бути виріз по усій його товщині глибиною не менше 3 мм.

До макетів зброї масогабаритних висуваються наступні вимоги:

- конструкція виключає можливість заміни основних частин пристроїв на аналогічні частини бойової, спортивної або мисливської зброї без унесення видимих неозброєним оком незворотних змін у конструкцію пристроїв;
- конструкція виключає можливість використання основних частин пристроїв для заміни аналогічних частин бойової, спортивної або

мисливської, у тому числі і після переробки їх за допомогою універсального інструменту загального вжитку.

- відсутність у стволі пристрою нарізів від патронника у напрямку дульного зрізу на проміжку не менше ніж 80% довжини ствола;
- нерозбірний, а також невід'ємний від іншої основної частини пристрою ствол або мати такі з'єднувальні елементи ствола, котрі за своїми геометричними та розмірними характеристиками відрізняються від аналогічних частин зброї, з якої виготовлений цей пристрій;
- ствол непридатний для здійснення із нього пострілів;
- камери барабану барабанної зброї непридатні для поміщення у них патрону та здійснення пострілів;
- нейтралізовано запираючий механізм пристрою;
- нейтралізовано ударний, спусковий або ударно-спусковий механізми;
- рамки, ствольні коробки, кожухи-затвори та інші вузлові частини пристроїв повинні мати ослаблення конструкції з метою унеможливлення їх несанкціонованої переробки у зброю за допомогою універсального інструменту загального вжитку без руйнування цих частин;
- губи магазину пристроїв повинні бути видалені таким чином, щоб усунути можливість утримання у ньому штатних патронів або їх замінювачів.

Таким чином, вироби які не відповідають вимогам, що містяться у стандарті Стандарт Організації України 78-19-006:2011 «Зброя стрілецька нейтралізована. Загальні технічні вимоги. Методи контролювання» (далі – СОУ 78-19-006:2011) [160], під час криміналістичного дослідження не можуть бути визнані нейтралізованою зброєю на стадії порівняльного дослідження та досліджуються відповідно до положень методик проведення судових експертиз. Під час дослідження таких виробів проводиться попередня оцінка конструктивних ознак наданого об'єкта та перевіряється можливість проведення пострілів з нього унітарним патроном, а також способом роздільного заряджання із використанням холостих, газових або

будівельно-монтажних патронів. За результатами дослідження встановлюється наявність або відсутність ознак вогнепальної зброї. Об'єкти, які перероблені по типу нейтралізованої вогнепальної зброї та не придатні до стрільби снарядами, але не відповідають вимогам, що висуваються до такої зброї стандартом СОУ 78-19-006:2011 «Зброя стрілецька нейтралізована. Загальні технічні вимоги. Методи контролювання», визнаються вогнепальною зброєю, приведеною у непридатний до стрільби стан.

Криміналістичні вимоги до вихолощеної зброї містяться у стандарті СОУ 78-19-005:2011 «Зброя стрілецька вихолощена. Загальні технічні вимоги, вимоги безпеки. Методи контролювання» [159].

Відповідно до положень зазначеного стандарту, до вихолощеної зброї висуваються наступні вимоги:

- пристрої повинні мати ослаблення конструкції основних частин з метою унеможливлення їх несанкціонованої переробки у зброю за допомогою універсального інструменту загального вжитку без руйнування цих частин.
- конструкція пристроїв повинна виключати можливість заміни основних частин пристроїв на аналогічні частини бойової, спортивної або мисливської зброї без унесення видимих неозброєним оком незворотних змін у конструкцію пристроїв;
- використання основних частин пристроїв для заміни аналогічних частин для бойової, спортивної або мисливської, у тому числі і після переробки їх за допомогою універсального інструменту загального вжитку;
- пострілу будь-якими патронами заводського серійного виробництва, що мають у своїй конструкції металеві елементи, після якого металевий елемент (або його частина) залишає газовідвідний канал;
- пострілу будь-якими патронами, що не мають у своїй конструкції металевих елементів (холості, будівельно-монтажні тощо) у поєднанні зі снарядами, що заряджаються окремо від цього патрона, після якого снаряд

(його частина) залишає газовідвідний канал та має на відстані 1 м від газовідвідного отвору кінетичну енергію 0,5 Дж/мм² або вище;

- пострілу газовим патроном серійного заводського виробництва, якщо утворений при цьому струмінь сльозоточивої чи подразнюючої речовини спрямовується вперед вздовж осі пристрою;

- пристрої повинні мати криміналістичні мітки для полегшення ідентифікації їх моделі за стріляними гільзами.

Таким чином, вироби які не відповідають вимогам що містяться у стандарті СОУ 78-19-005:2011 «Зброя стрілецька вихолощена. Загальні технічні вимоги, вимоги безпеки. Методи контролювання» [159], під час криміналістичного дослідження не можуть бути визнані вихолощеною зброєю на стадії порівняльного дослідження та досліджуються відповідно до положень методик проведення судових експертиз. Під час дослідження таких виробів проводиться попередня оцінка конструктивних ознак наданого об'єкта та перевіряється можливість проведення пострілів з нього унітарним патроном, а також способом роздільного заряджання із використанням холостих, газових або будівельно-монтажних патронів. За результатами дослідження встановлюється наявність або відсутність ознак вогнепальної зброї. Об'єкти, які перероблені по типу вихолощеної вогнепальної зброї та не придатні до стрільби снарядами, але не відповідають вимогам, що висуваються до такої зброї стандартом СОУ 78-19-006:2011 «Зброя стрілецька нейтралізована. Загальні технічні вимоги. Методи контролювання», визнаються вогнепальною зброєю, приведеною у непридатний до стрільби стан.

Криміналістичні вимоги до стартових пістолетів та револьверів містяться у стандарті СОУ 78-19-002:2010 «Пістолети та револьвери стартові. Загальні технічні вимоги, вимоги безпеки. Методи контролювання» [166].

Відповідно до положень зазначеного стандарту, до стартових пістолетів та револьверів висуваються наступні криміналістичні вимоги:

- пристрої повинні мати висновок спеціаліста Експертної служби МВС України відповідної кваліфікації, щодо їх відповідності криміналістичним вимогам до стартових (шумових) пристроїв;
- пристрої не повинні виготовляється на основі частин та механізмів бойової, спортивної, мисливської або учбової зброї;
- пристрої повинні мати ослаблення конструкції їх основних частин з метою унеможливлення їх несанкціонованої переробки у зброю за допомогою універсального інструменту загального вжитку (молоток, плоскогубці, викрутки та виколотки, ручний дріль тощо);
- конструкція пристроїв повинна виключати можливість заміни основних частин пристроїв на аналогічні частини бойової, спортивної, мисливської, газової або пневматичної зброї без унесення видимих неозброєним оком незворотних змін у конструкцію;
- конструкція пристроїв повинна виключати можливість використання основних частин пристроїв для заміни аналогічних частин для бойової, спортивної, мисливської, газової або пневматичної зброї без унесення видимих неозброєним оком незворотних змін у конструкції цих частин;
- конструкція пристроїв повинна виключати можливість пострілу будь-якими патронами, після якого снаряд залишає канал ствола;
- конструкція пристроїв повинна виключати можливість пострілу газовими або холостими патронами зі снарядами, що заряджаються окремо від патрона, після якого снаряд залишає канал ствола;
- пристрої повинні мати криміналістичні мітки для полегшення ідентифікації їх моделі за стріляними гільзами.

Таким чином, вироби які не відповідають вимогам що містяться у стандарті СОУ 78-19-002:2010 «Пістолети та револьвери стартові. Загальні технічні вимоги, вимоги безпеки. Методи контролювання» [166], під час криміналістичного дослідження не можуть бути визнані стартовими пістолетами та револьверами на стадії порівняльного дослідження та досліджуються відповідно до положень методик проведення судових

експертиз. Під час дослідження таких виробів проводиться попередня оцінка конструктивних ознак наданого об'єкта та перевіряється можливість проведення пострілів з нього унітарним патроном, а також способом роздільного заряджання із використанням холостих, газових або будівельно-монтажних патронів.

Відповідно до положень Методики встановлення належності об'єкта до вогнепальної зброї та його придатності до стрільби (проведення пострілів) [20], якщо в досліджуваному виробі промислового виробництва, призначеному для ураження цілей, але не віднесеному виробником до вогнепальної зброї, встановлено конструктивні ознаки, що дають змогу використовувати його як вогнепальну зброю без унесення до конструкції будь-яких незворотних змін, на даному етапі дослідження робиться висновок про наявність у досліджуваного об'єкта цих ознак і визначається найближчий аналог вогнепальної зброї певного типу й виду. Для встановлення належності досліджуваного екземпляра до вогнепальної зброї проводиться експериментальна стрільба з метою визначення питомої кінетичної енергії стріляного з нього снаряда.

Якщо здійснення стрільби можливе тільки після внесення до конструкції змін, що не є незворотними (наприклад: видалення з каналу ствола заглушки, зафіксованої за допомогою різьбового з'єднання), стрільба повинна проводитися після внесення таких змін. Експерт повинен зазначити у висновку, які саме зміни дають змогу провести стрільбу.

Отже, за результатами дослідження виробів, які класифікуються виробником як стартові або шумові пістолети, але не відповідають вимогам стандарту СОУ 78-19-002:2010 «Пістолети та револьвери стартові. Загальні технічні вимоги, вимоги безпеки. Методи контролювання» [166], встановлюється наявність або відсутність ознак вогнепальної зброї. При наявності у конструкції зазначених об'єктів ознак вогнепальної зброї, проводиться експериментальна стрільба з метою визначення достатності уражуючих властивостей відстріляних з них снарядів, за результатами якої

вирішується питання щодо віднесення або не віднесення об'єкта до категорії вогнепальної зброї.

Криміналістичні вимоги до пістолетів та револьверів під патрон Флобера містяться у стандарті СОУ 78-19-003:2010 «Пістолети та револьвери під патрон Флобера. Загальні технічні вимоги, вимоги безпеки. Методи контролювання» [167].

Відповідно до положень зазначеного стандарту, до пістолетів та револьверів під патрон Флобера висуваються наступні криміналістичні вимоги:

- постріл з пристрою не повинен спричинити тяжких та смертельних тілесних ушкоджень людині на відстані більш як 1,0 м від дульного зрізу, тому питома кінетична енергія пострілу штатним для цього пристрою патроном калібру 4 мм Флобер будь-якого типу, який в установленому порядку допущений до обігу в Україні відповідно до чинного законодавства, на відстані 1 м від дульного зрізу не повинна перевищувати 0,5 Дж/мм². У виняткових випадках орган сертифікації має право вимагати від заявника додатково надати висновок уповноваженої установи Міністерства охорони здоров'я України про відсутність можливості спричинення тяжких та смертельних тілесних ушкоджень людині у результаті пострілу з пристрою патроном калібру 4 мм Флобер конкретного типу, виду або виробника;

- пристрої не повинні виготовлятися на основі частин та механізмів бойової, спортивної, мисливської або учбової зброї;

- пристрої повинні мати ослаблення конструкції їх основних частин з метою унеможливлення їх несанкціонованої переробки у зброю за допомогою універсального інструменту загального вжитку (молоток, плоскогубці, викрутки та виколотки, ручний дріль тощо);

- конструкція пристроїв повинна виключати можливість заміни основних частин пристроїв на аналогічні частини бойової, спортивної, мисливської, газової або пневматичної зброї без переробки цих пристроїв із використанням промислового устаткування;

- конструкція пристроїв повинна виключати можливість використання основних частин пристроїв для заміни аналогічних частин для бойової, спортивної, мисливської, газової або пневматичної зброї без переробки цих частин із використанням промислового устаткування;

- конструкція пристроїв повинна виключати можливість пострілу будь-якими патронами, окрім патронів калібру 4 мм Флобер, після якого снаряд залишає канал ствола.

Провівши аналіз правових питань криміналістичного дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї, вносяться пропозиції, спрямовані на вдосконалення методичного забезпечення та правового регулювання обігу вогнепальної зброї в державі:

- доопрацювати національні правові акти, що регулюють правові відносини у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні та привести їх у відповідність положеннями права Європейського Союзу (acquis EC);

- ураховуючи те, що відсутність дієвого правового врегулювання обігу зброї в державі створює сприятливі умови для розповсюдження забороненої зброї, однією з найбільш пріоритетних завдань законодавчої влади є розробка законів націлених на регулювання правових відносини у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні;

- удосконалити кримінально-правове законодавство з метою диференціювання відповідальності за незаконні дії пов'язані із обігом вогнепальної зброї з урахуванням їх кількісних та якісних характеристик, а також обладнання спеціальними пристосуваннями що полегшують напад на потенційну жертву і приховування злочину (оптичні приціли, приціли (комплекси) нічного бачення, пристосування для безшумної стрільби, тощо);

- посилити контроль за діяльністю органів державної влади, які здійснюють видачу дозволів на придбання, зберігання, облік, охорону, носіння, перевезення і використання зброї, з метою недопущення реєстрації короткоствольної та бойової зброї як мисливської, з можливістю зберігання за місцем проживання власника;

- з метою поліпшення судового розгляду справ про відповідальність за незаконний обіг виробів призначених для ураження цілей, але не віднесених виробником до вогнепальної зброї необхідне формулювання правової позиції Верховного Суду України стосовно належності револьверів під патрон Флобера, замаскованої вогнепальної зброї приведеної в непридатний до стрільби стан до предметів злочину, передбаченого статтею 263 Кримінального кодексу України, а також стосовно розмежування дій особи під час виготовлення, переробки та ремонту вогнепальної зброї;

- доопрацювати діючі і методики проведення судових балістичних експертиз та досліджень, з метою належного методичного забезпечення експертних підрозділів.

1.2. Зарубіжний досвід правового регулювання обігу вогнепальної зброї та перспективи удосконалення національного законодавства у відповідній сфері

Здійснюючи аналіз міжнародного та європейського досвіду у сфері регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї ми не просто намагаємося задовольнити свою цікавість, головною метою таких порівняльних досліджень є застосування позитивного досвіду розвинених країн при розробці власних нормативних актів що регулюють правовідносини у цій сфері.

На сьогоднішній день ця тема є досить актуальною ураховуючи відсутність в Україні спеціального Закону, який регулює правові відносини у сфері обігу цивільної зброї, а також активну роботу законодавчої влади у цій сфері.

Комплекс організаційних, правових та інших заходів глобального, регіонального й національного рівнів визначає Міжнародний кодекс поведінки щодо постачання зброї та Протокол затверджений Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї від 31.05.2001, до якого Україна приєдналася у 2013 році [133].

Приєднання до Протоколу затвердженого Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї від 31.05.2001 засвідчило послідовність позиції України щодо налагодження та розвитку міжнародного співробітництва з питань боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, а також сприяло виконанню Україною вимог Єврокомісії в рамках імплементації Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України.

Основні положення Протоколу, затвердженого Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї від 31.05.2001 націлені на недопущення й припинення незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї та боротьби із цими діями, оскільки такі дії завдають шкоди безпеці кожної держави, регіону та світу в

цілому, створюючи загрозу для благополуччя народів, їхнього соціально-економічного розвитку та права на мирне життя.

Держави-учасниці, які приєдналися до Протоколу затвердженого Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї від 31.05.2001 взяли на себе зобов'язання щодо недопущення, боротьби й викорінення незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї та боротьби із цими діями.

Положення Протоколу затвердженого Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї від 31.05.2001 зобов'язують держави-учасниці здійснювати систематичний облік і контроль вогнепальної зброї та, де це можливо, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї на всіх етапах їхнього проходження від виробника до покупця з метою надання компетентним органам Держав-учасниць допомоги у виявленні, розслідуванні та проведенні аналізу незаконного виготовлення та обігу зброї.

Окрім того, положення Протоколу затвердженого Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї від 31.05.2001 регламентують правила міжнародних експортно-імпортних операції, систем ліцензування та видачі дозволів, особливостей маркування вогнепальної зброї тощо.

У зв'язку з приєднанням України до Протоколу затвердженого Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї від 31.05.2001, та з метою виконання міжнародних зобов'язань держави щодо боротьби з незаконним виготовленням та обігом вогнепальної зброї, 14 травня 2013 року були внесені зміни до статті 263-1 Кримінального кодексу України, відповідно до яких передбачається кримінальна відповідальність за фальсифікацію, незаконне видалення чи зміну її маркування вогнепальної зброї.

Але зазначені зміни в кримінального законодавства є недостатніми для виконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань щодо боротьби із незаконним виготовленням та обігом вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, адже до цього часу національне законодавство не

повністю гармонізовано з основними положеннями Протоколу затвердженого Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї від 31.05.2001.

Так, наприклад, визначення терміну «вогнепальна зброя» у Протоколі затвердженому Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї від 31.05.2001 означає будь-яку переносну ствольну зброю, яка спричинює постріл, призначена або може бути легко пристосована для спричинення пострілу чи прискорення кулі або снаряду за рахунок енергії вибухової речовини, за винятком старовинної вогнепальної зброї [133].

Термін «можливість легкого пристосування», в контексті обігу вогнепальної зброї, означає можливість пристосування об'єкта з ознаками вогнепальної зброї для стрільби снарядами які мають достатню уражуючу здатність, шляхом внесення конструктивних змін, із застосуванням інструментів загального вжитку.

Таким чином, відповідно до норм міжнародного законодавства, будь який об'єкт з ознаками вогнепальної зброї, незалежно від цільового призначення визначеного виробником, який можливо легко пристосувати для пострілу снарядами, що мають достатню уражуючу здатність, є вогнепальною зброєю.

Однак, національні нормативні документи, які регулюють обіг зброї у державі, не містять положень щодо особливостей обігу об'єктів, що можуть бути легко пристосовані для здійснення пострілу снарядами. Саме цей пробіл у вітчизняному законодавстві створює сприятливі умови для розповсюдження в Україні об'єктів балістичного походження, призначених для ураження цілей, але не віднесених виробником до вогнепальної зброї.

На сьогоднішній день Інструкція, затверджена наказом МВС від 21.08.1998 № 622, яка є правовою основою регулювання правовідносин в сфері обігу зброї в Україні, визначає вогнепальною зброєю лише ті об'єкти балістичного походження, які призначені для ураження цілей снарядами з достатньою уражуючою здатністю [59].

Як наслідок, це призводить до того, що в цивільному обігу на території України періодично з'являються об'єкти з ознаками вогнепальної зброї статус яких не визначений національним законодавством. Зазначені об'єкти можуть бути легко пристосовані для спричинення пострілу снарядами, але за інформацією виробника вони не призначені для ураження цілей.

Відсутність дієвого правового регулювання обігу зброї в Україні є однією з причин збільшення кількості незаконної вогнепальної зброї в державі, що створює потенційні ризики також для сусідніх країн, у тому числі країн-членів ЄС.

З метою протидії незаконному обігу зброї, боєприпасів та вибухових речовин на території України та запобігання їх переміщенню через кордон, міжнародними та регіональними організаціями (Організацією Об'єднаних Націй, Організацією з безпеки і співробітництва в Європі, Регіональною Радою зі співробітництва тощо) регулярно створюються проєкти, спрямовані на підтримку роботи підрозділів Державної прикордонної служби України, Національної поліції України, Державної митної служби та інших служб, що вказує на серйозну стурбованість міжнародної спільноти проблемами збільшення кількості незаконної зброї в Україні.

Окрім того, з метою зменшення кількості незаконної вогнепальної зброї в країнах Південно-Східної та Східної Європи та запобігання її розповсюдженню, створено Інформаційний центр Південно-Східної та Східної Європи для контролю за стрілецькою зброєю і легкими озброєннями (далі – SEESAC), який функціонує відповідно до мандату, наданого йому Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй та Регіональною Радою зі співробітництва, діяльність якого направлена на зміцнення безпеки і стабільності в Південно-Східній Європі.

У межах своїх повноважень SEESAC регулярно організовує проведення регіональних семінарів з питань гармонізації законодавства у сфері контролю над стрілецькою зброєю та легким озброєнням відповідно до права Європейського Союзу. Постійними учасниками таких семінарів є

представники потенційних країн-кандидатів на вступ до ЄС, як-от: Албанія, Сербія, Чорногорія, Македонія, Косово, Молдова та Україна. Під час семінарів обговорюються найкращі рішення та практики адаптації національного законодавства до правових актів Європейського Союзу, які стосуються сфери контролю над легким озброєнням, стрілецькою зброєю та вибуховими речовинами, стандартизації відповідних положень та процедур. За результатами проведення зазначених заходів для потенційних країн-кандидатів на вступ до ЄС створюються дорожні карти щодо гармонізації національного законодавства з нормативно-правовою базою ЄС.

Законодавче врегулювання сфери контролю над легким озброєнням та стрілецькою зброєю в ЄС здійснюється директивами, регламентами та іншими правовими актами ЄС.

Директиви ЄС є правовими інструментами прямої дії, які реалізуються через національне законодавство. Положення директив ЄС є обов'язковими для імплементації в національне законодавство країн-членів ЄС та країн-кандидатів на вступ до ЄС.

Основним правовим актом ЄС у сфері обігу цивільної зброї є Директива 91/477ЄЕС щодо контролю за придбанням зброї і володінням зброєю (змінена директивами Європарламенту та Ради ЄС 2008/51/ЄС від 21 травня 2008 року та 2017/852 від 17.05.2017) [38].

Зазначена директива регламентує порядок придбання, зберігання, перевезення та інші особливості обігу вогнепальної зброї, а також містить перелік категорій зброї, обіг яких є обмеженим або забороненим для цивільного населення.

Країни-члени ЄС та країни-кандидати на вступ до ЄС зобов'язані у встановлений період гармонізувати своє національне законодавство у відповідності до вимог Директиви 91/477ЄЕС. Окрім того, відповідно до статті 3 Директиви 91/477ЄЕС, країни-члени ЄС можуть прийняти у своєму національному законодавстві положення, які є більш суворими, аніж ті, які передбачені зазначеною Директивою [38].

Відповідно до положень Директиви 91/477ЄЕС, «вогнепальна зброя» означає будь-яку переносну ствольну зброю, яка призначена або може бути пристосована для викидання дробу, кулі або снаряду за рахунок згорання металюї вибухової речовини.

Вважається що об'єкт можна пристосувати для викидання кулі, дробу або снаряду за рахунок згорання металюї вибухової речовини, якщо він має вигляд вогнепальної зброї, та може бути таким чином переобладнаний завдяки його конструкції або матеріалу, з якого він виготовлений.

Таким чином, на відміну від українських нормативно-правових актів, які регулюють обіг цивільної зброї, положення Директиви 91/477ЄЕС так само як і положення Протоколу затвердженого Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї від 31.05.2001 дозволяють віднести до категорії вогнепальної зброї пристрої, які можуть бути легко пристосовані для стрільби снарядами, в тому числі, вироби балістичного походження, призначені для ураження цілей, але не віднесені виробником до вогнепальної зброї.

Директива 91/477ЄЕС дає також визначення поняттю «незаконний обіг зброї» це придбання, продаж, постачання, перевезення або передача вогнепальної зброї, її основних компонентів або боєприпасів з території або через територію однієї держави-члена на територію іншої держави-члена, якщо будь-яка із зазначених держав-членів не надала дозвіл на такий обіг або якщо вогнепальна зброя, її основні компоненти або боєприпаси не були марковані.

Відповідно до положень Директиви 91/477ЄЕС забороненою до цивільного обігу є стрілецька вогнепальна зброя **категорії А**: автоматична зброя; зброя замаскована під інші предмети; напівавтоматична зброя, перероблена з автоматичної; короткоствольна напівавтоматична зброя з ємністю магазину понад 20 патронів; довгоствольна напівавтоматична зброя з ємністю магазину понад 10 патронів; довгоствольна напівавтоматична зброя яка дозволяє проводити постріли зі складеним прикладом при

загальній довжині в такому положенні менше 60 см; будь-яка з вищевказаних видів зброї, перероблена для стрільби холостими, сигнальними або газовими патронами, тощо [38].

Відповідно до статті 6 зазначеної Директиви, країни-члени ЄС повинні вжити необхідні заходи для заборони придбання та володіння боєприпасами та вогнепальною зброєю **категорії А**. Для цивільного населення допускається надання дозволу на придбання та володіння тільки напівавтоматичною зброєю **категорії А** (у тому числі і переробленою з автоматичної) лише з метою спортивної стрільби по мішеням, при цьому спортсмен повинен надати необхідний перелік документів, що підтверджує його членство в офіційному спортивному стрілецькому клубі та активну участь у проведенні спортивних змагань зі стрільби [38].

Для окремих уповноважених категорій громадян країн-членів ЄС може бути дозволена зброя категорії В: довгоствольна напівавтоматична зброя з ємністю магазину від 3 патронів та короткоствольна зброя, окрім зброї віднесеної до категорії А [38].

Дозволеною до цивільного обігу в країнах-членах ЄС, є зброя категорії С, яка підлягає обов'язковому декларуванню: довгоствольна зброя (з довжиною ствола понад 30 см або загальною довжиною понад 60 см) та однозарядна короткоствольна зброя (загальною довжиною понад 28 см), окрім зброї, віднесеної до категорій А або В [38].

Директива 91/477ЄЕС також визначає статус об'єктів, які не відносяться до вогнепальної зброї, але є конструктивно схожими з ними виробами:

- «попереджувальна та сигнальна зброя» означає пристрої з запобіжним елементом ствола, призначені для стрільби лише холостими патронами, подразнюючими речовинами, іншими активними речовинами або сигнальними піротехнічними патронами, та які не можуть бути

переобладнані для викидання дробу, кулі або снаряду за рахунок згорання металюї вибухової речовини;

- «вихолощена зброя» означає вогнепальну зброю, спеціально переобладнану виключно для стрільби холостими патронами під час використання в театральних спектаклях, фотосесіях, зйомках фільмів, записах телевізійних програм, історичних реконструкціях, парадах, спортивних подіях та тренуваннях;

- «деактивована вогнепальна зброя» означає вогнепальну зброю, приведену до стану, який повністю виключає можливість її використання за призначенням, шляхом деактивації, що забезпечує повну непридатність основних складових частин вогнепальної зброї та відсутність можливості їх від'єднати, замінити чи модифікувати у такий спосіб, що дозволив би будь-яким чином знову активувати вогнепальну зброю.

На сьогоднішній день в Україні відсутній спеціальний закон, що містить вимоги до вогнепальної зброї та виробів які конструктивно схожі із нею, дозволеної до цивільного обігу, натомість відповідні норми регулюють наступні документи:

- Інструкція, затверджена наказом МВС від 21.08.1998 № 622 [59];
- Стандарт ГСТУ 78-41-002-97 «Зброя спортивна та мисливська. Вимоги безпеки. Методи випробувань на безпеку» [163];
- Стандарт СОУ 78-19-002:2010 «Пістолети та револьвери стартові. Загальні технічні вимоги, вимоги безпеки. Методи контролювання» [166];
- Стандарт СОУ 78-19-003:2010 «Пістолети та револьвери під патрон Флобера. Загальні технічні вимоги, вимоги безпеки. Методи контролювання» [167];
- Стандарт СОУ 78-19-005:2011 «Зброя стрілецька вихолощена. Загальні технічні вимоги, вимоги безпеки. Методи контролювання» [159];
- Стандарт СОУ 78-19-006:2011 «Зброя стрілецька нейтралізована. Загальні технічні вимоги. Методи контролювання» [160];

- Стандарт СОУ 78-19-001:2007 «Пістолети, револьвери та інші короткоствольні пристрої не смертельної дії» [165];
- Стандарт СОУ 78-41-013:2011 «Зброя пневматична, конструктивно схожі з нею вироби та кулі для них» [169];
- Стандарт СОУ 78-41-016:2013 «Патрони не смертельної дії. Загальні технічні вимоги» [170];
- Стандарт ГСТУ 78-41-003-97 «Пістолети та револьвери газові. Вимоги безпеки. Порядок проведення сертифікаційних випробувань на безпеку» [164].

Відповідно до положень діючих нормативних документів, у власності громадян України можуть перебувати наступні категорії стрілецької вогнепальної зброї: довгоствольна гладкоствольна мисливська зброя; довгоствольна нарізна мисливська зброя; нарізна та гладкоствольна спортивна зброя (у тому числі короткоствольна), яка може зберігатися лише в межах стрілецьких тирів і стрільбищ без права зберігання за місцем проживання. Також для окремих категорій громадян може бути дозволена короткоствольна гладкоствольна зброя самозахисту (пристрої для стрільби гумовими чи аналогічними за своїми властивостями снарядами) та нагородна короткоствольна нарізна зброя (у тому числі, бойова) [59].

Не може перебувати у власності громадян України стрілецька вогнепальна зброя військового призначення та зброя невійськового призначення (окрім зазначених вище категорій), а також вогнепальна зброя, яка призначена для виконання як військових, так і невійськових завдань (багатоцільова зброя).

Таким чином, з формальної точки зору, існуюче українське законодавство у сфері обігу цивільної зброї є більш жорстким, ніж європейське, адже дозволеною для всіх категорій громадян України, які досягли певного віку та не мають судимості і медичних протипоказань, є лише довгоствольна мисливська зброя.

Однак на практиці все виглядає зовсім інакше, адже діючі нормативні документи, що регламентують обіг зброї в державі, не містять чітких критеріїв розмежування мисливської вогнепальної зброї від інших категорій зброї, що створює передумови для реалізації на території України забороненої в країнах-членах ЄС зброї під виглядом мисливської.

Окрім того, відсутність дієвого правового врегулювання обігу зброї в державі створює сприятливі умови для корупції.

На сьогоднішній день Верховною Радою України ведеться активна законотворча робота, направлена на правове врегулювання обігу зброї в Україні, зокрема на офіційному веб-порталі Верховної Ради України опубліковані два законопроекти «Про обіг зброї» № 1222 від 02.09.2019 та № 1222-1 від 20.09.2019 [5050, 51].

За результатами порівняльного аналізу положень українського та європейського законодавств, а також положень вищевказаних законопроектів, встановлено, що вони принципово відрізняються. Результати порівняльного дослідження положень зазначених документів, які стосуються обігу окремих категорій зброї, приведені у Таблиці 1.

Таблиця 1.

Порівняльний аналіз положень українського та європейського законодавств у сфері контролю над легким озброєнням та стрілецькою зброєю, а також положень законопроектів «Про обіг зброї» № 1222 від 02.09.2019 та № 1222-1 від 20.09.2019, опублікованих на офіційному веб-порталі Верховної Ради України

№ з/п	Категорії стрілецької зброї та легкого	Положення Директиви 91/477ЄЕС, щодо	Положення діючих в Україні правових	Положення законопроекту «Про обіг зброї» № 1222	Положення законопроекту «Про обіг зброї»
-------	--	-------------------------------------	-------------------------------------	---	--

	озброєння (далі -SALW)	цивільного обігу вказаної категорії SALW	актів щодо цивільного обігу вказаної категорії SALW	від 02.09.2019 щодо цивільного обігу вказаної категорії SALW	№ 1222-1 від 20.09.2019 щодо цивільного обігу вказаної категорії SALW
1	Автоматична вогнепальна зброя	Заборонено	Заборонено	Заборонено	Дозволено лише юридичним особам, діяльність яких пов'язана із функціонуванням тирів та стрільбищ
2	Вогнепальна зброя замаскована під інші предмети	Заборонено	Заборонено	Заборонено	Заборонено
3	Напівавтоматична вогнепальна зброя, перероблена з автоматичної	Заборонено (окрім спортсменів-членів офіційних спортивних стрілецьких клубів)	Заборонено (окрім нарізної мисливської зброї виготовленої промисловим способом)	Дозволено	Дозволено
4	Короткоствольна зброя з ємністю магазину понад	Заборонено (окрім спортсменів-членів	Заборонено	Дозволено	Дозволено

	20 патронів	офіційних спортивних стрілецьких клубів)			
5	Довгоствольна напівавтоматич на зброя з ємністю магазину понад 10 патронів	Заборонено (окрім спортсменів- членів офіційних спортивних стрілецьких клубів)	Заборонено	Дозволено	Дозволено
6	Довгоствольна напівавтоматич на зброя яка дозволяє проводити постріли зі складеним прикладом при загальній довжині в такому положенні менше 60 см	Заборонено (окрім спортсменів- членів офіційних спортивних стрілецьких клубів)	Заборонено	Дозволено	Дозволено
7	Довгоствольна напівавтоматич на зброя (з довжиною ствола понад 30 см або загальною довжиною понад 60 см),	Дозволено лише для окремих уповноважених категорій громадян	Заборонено (окрім мисливської зброї (з довжиною ствола понад 20 см та загальною довжиною	Дозволено	Дозволено

	окрім зброї вказаної вище		понад 80 см), а також спортивної зброї з можливістю користування та зберігання лише в межах стрілецьких тирів)		
8	Короткоствольн а вогнепальна зброя, окрім зброї вказаної вище	Дозволено лише для окремих уповноважених категорій громадян	Заборонено (окрім спортивної зброї з можливістю користування та зберігання лише в межах стрілецьких тирів)	Дозволено	Дозволено
9	Довгоствольна вогнепальна зброя (з довжиною ствола понад 30 см або загальною довжиною понад 60 см), окрім зброї, вказаної вище	Дозволено	Дозволена лише гладкоствольна та нарізна мисливська зброя, а також спортивна зброя з можливістю користування та зберігання лише в межах стрілецьких тирів	Дозволено	Дозволено

10	Однозарядна короткоствольна зброя (загальною довжиною понад 28 см), окрім зброї, вказаної вище	Дозволено	Заборонено (окрім спортивної зброї з можливістю користування та зберігання лише в межах стрілецьких тирів)	Дозволено	Дозволено
----	--	-----------	--	-----------	-----------

Окрім того, положення національних правових актів та законодавчих ініціатив Верховної Ради України, не відповідають зазначеним Директивам ЄС у положеннях які стосуються довжини ствола короткоствольної вогнепальної зброї, ємності магазинів зброї, способів деактивації вогнепальної зброї, способів нанесення маркування вогнепальної зброї та його змісту тощо.

Таким чином, на сьогодні можна констатувати, що національні правові акти, які регулюють обіг зброї в державі, є далекими від європейських стандартів правової регламентації обігу зброї. Незважаючи на загальноєвропейську практику поступового посилення обмежень у сфері обігу легкого та стрілецького озброєння в країнах-членах ЄС, законодавчі ініціативи Верховної Ради України націлені на лібералізацію існуючих обмежень щодо обігу вогнепальної зброї в Україні та розроблені без урахування положень директив, регламентів та інших правових актів ЄС, які стосуються сфери контролю над легким озброєнням та стрілецькою зброєю.

На думку автора, при підготовці національних проєктів нормативно-правових актів та законопроєктів в Україні, доцільно використовувати досвід країн, які перебувають на більш пізній стадії інтеграції до ЄС (Албанія, Сербія, Чорногорія, Македонія, Косово тощо), та які вже імплементували у своє національне законодавство правові акти ЄС.

Провівши аналіз та порівняння національних правових актів, що регламентують обіг зброї в державі та правових актів ЄС, автором пропонується власне визначення та класифікація зброї, у відповідності до положень міжнародного та європейського законодавства: «вогнепальна зброя» означає будь-яку переносну ствольну зброю, яка призначена або може бути легко пристосована для ураження цілей снарядами, що одержують спрямований рух за рахунок енергії, яка утворюється при згорянні порохового метального заряду чи спеціальних горючих сумішей, та мають достатню (для ураження цілі) кінетичну енергію.

Вогнепальну зброю пропонується класифікувати наступним чином:

1. За призначенням:

- 1.1. військову вогнепальна зброя;
- 1.2. цивільну вогнепальну зброю;
- 1.3. вогнепальну зброя подвійного призначення.

2. За категоріями А, В, С, D:

2.1. Зброя категорії "А" (заборонена зброя) - це:

- а) вибухонебезпечні військові ракети та системи запуску;
- б) автоматична вогнепальна зброя;
- в) вогнепальна зброя, замаскована під інші предмети;
- г) боєприпаси з високим рівнем проникнення, вибухові боєприпаси, запалюючі снаряди та снаряди для таких боєприпасів;
- д) боєприпаси для пістолетів та револьверів із експансивними кулями, та снаряди для таких боєприпасів.

2.2. Зброя категорії "В" (зброя на яку видається дозвіл особам, діяльність яких пов'язана із безпекою або охоронною діяльністю) - це:

- а) короткоствольна напівавтоматична або самозарядна вогнепальна зброя;
- б) однозарядна короткоствольна вогнепальна зброя;
- в) короткоствольна вогнепальна зброя, загальна довжина якої менше 28 см;

в) довгоствольна напівавтоматична вогнепальна зброя, місткістю більше трьох патронів;

г) довгоствольна напівавтоматична вогнепальна зброя, місткістю до трьох патронів зі змінним магазином, якщо ця зброя не може бути перероблена за допомогою звичайних інструментів і може вмістити більше трьох патронів;

д) довгоствольна напівавтоматична або самозарядна вогнепальна зброя, з гладкоствольними стволами, довжиною не більше 60 см;

е) пневматична вогнепальна зброя, потужністю снаряду понад 7,5 Дж та калібром понад 4,5 мм.

2.3. Зброя категорії "С" (зброя на яку видається дозвіл з метою заняття спортом або полюванням) - це:

а) самозарядна вогнепальна зброя, за винятком зброї категорії "В";

б) довгоствольна нарізна вогнепальна зброя;

с) довгоствольна напівавтоматична вогнепальна зброя, окрім зброї категорії "В";

г) короткоствольна вогнепальна зброя загальна довжина якої не менше 28 см;

д) гладкоствольна, довгоствольна вогнепальна зброя;

е) пневматична зброя потужністю до 7,5 Дж і калібром до 4,5 мм;

ж) вогнепальна зброя для світло-акустичної сигналізації.

2.4. Зброя категорії "D" (потребує авторизації) - це:

а) антикварна вогнепальна зброя;

б) холодна зброя.

Запропонована класифікація зброї є компромісним рішенням для адаптації законодавства України до законодавства ЄС яке, при цьому, максимально зберігає існуючу модель правовідносин у сфері обігу зброї що історично склалася в Україні.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. На сьогоднішній день в Україні не існує первинних законодавчих актів які регулюють цивільний обіг зброї в державі, а існуючі підзаконні акти, що регулюють відповідні правові відносини, містять безліч недоліків, пробілів та не відповідають вимогам сьогодення.

2. Положення діючих в правових актів, що регулюють сферу цивільного обігу зброї в державі, не містять чітких вимог та критеріїв розмежування різних категорій вогнепальної зброї та конструктивно схожих з нею виробів, що призводить до розповсюдження на території України бойової, багатоцільової та спортивної зброї під виглядом мисливської, а також виробів які призначені або можуть бути легко пристосовані для ураження цілей, під виглядом предметів на які не поширюється дозвільна система.

3. Відсутність належного правового врегулювання обігу зброї в Україні створює сприятливі умови для розповсюдження в державі об'єктів, які класифікуються виробником як вироби господарсько-побутового, спортивного, спеціального призначення, але мають конструктивні ознаки вогнепальної зброї та можуть бути використані, або легко пристосовані для ураження цілей.

4. Високі темпи зростання кількості незаконної вогнепальної зброї в Україні створює потенційні загрози як для нашої держави, так і для сусідніх країн.

5. Ураховуючи стратегічний курс України на набуття повноправного членства в ЄС, закріплений у Конституції, та положення Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС, пов'язаних з виконанням зобов'язань України у сфері європейської інтеграції, українське законодавство у сфері обігу зброї потребує приведення у відповідність з правовими актами *acquis* ЄС, з урахуванням положень міжнародного законодавства, а також директив, регламентів та інших правових актів ЄС.

6. За результатами аналізу національних, міжнародних та європейських правових актів, які стосуються сфери обігу цивільної вогнепальної зброї, автором запропоновано власне визначення та класифікація зброї, що відповідає положенням міжнародного та європейського законодавства, але при цьому максимально зберігає існуючу модель правовідносин у сфері обігу зброї що історично склалася в Україні.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ СУДОВО-БАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ БАЛІСТИЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ ПРИДАТНИХ ДЛЯ УРАЖЕННЯ ЦІЛЕЙ АЛЕ НЕ ВІДНЕСЕНИХ ВИРОБНИКОМ ДО ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

2.1. Структура вирішення експертних завдань в процесі судово-балістичного дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї

Однією з процесуальних форм використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві є судова експертиза. Значення висновків експерта важко переоцінити, адже в окремих випадках вони використовуються в оперативно-розшукових цілях, з метою вирішення тактичних завдань, побудови версій, планування розслідування, обґрунтування віднесеності об'єктів до розслідуваної події та реалізації їх доказової функції. Висновки експерта ґрунтуються на проведених ним дослідженнях, у межах спеціальних знань, якими він володіє.

Проведення судової експертизи в Україні регламентовано Законом України «Про судову експертизу» та відомчими нормативно-правовими актами.

Судово-балістична експертиза – це вид криміналістичної експертизи, предметом якої є встановлення на основі спеціальних знань фактів, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї.

Судово-балістичні дослідження проводяться в рамках конкретної експертизи та поділяються на класифікаційні, діагностичні, ідентифікаційні та ситуаційні.

Переважає більшість судових балістичних експертиз призначаються для вирішення класифікаційних та діагностичних питань. Під час проведення таких експертиз вирішуються питання щодо належності об'єкта до категорії

вогнепальної зброї або боєприпасів, встановлення їх видової належності та придатності до стрільби.

Досліджуючи вогнепальну зброю, боєприпаси до неї та сліди їх застосування судові експерти керуються положеннями методик проведення судових експертиз унесених до Реєстру методик Міністерства юстиції України (далі – Реєстр методик). Реєстр методик містить назви 44 методик за напрямом балістичних видів досліджень, з яких 12 ідентифікаційних методик, 11 методик встановлення обставин пострілу та 21 методика класифікаційних та діагностичних досліджень. Однак, проаналізувавши зміст зазначених джерел інформації було встановлено, що переважна їх більшість не містить конкретних прийомів та методів вирішення експертних завдань, та, по суті, є інформаційно-довідковою літературою, науковими статтями, тезами доповідей на наукових заходах тощо. Тобто більшість зазначених джерел інформації не є методиками, адже методика повинна мати чітко виражений нормативний характер та містити сукупність методів та прийомів, які забезпечують вирішення певних експертних завдань [129129].

На сьогоднішній день в експертних установах України діагностичне дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї здійснюється відповідно до вимог Методики встановлення належності об'єкта до вогнепальної зброї та його придатності до стрільби (проведення пострілів) [20], розробленої ДНДЕКЦ МВС та внесеної до Реєстру методик судових експертиз Міністерства Юстиції України № 3.1.22 (далі – Методика № 3.1.22). Аналіз цієї методики показав, що в цілому вона відповідає цілям і задачам досліджень по встановленню групової приналежності об'єктів з ознаками вогнепальної зброї, однак окремі її положення потребують доопрацювання та удосконалення з урахуванням появи нових об'єктів дослідження та розвитку сучасного криміналістичного обладнання що використовується при їх дослідженні.

Відповідно до положень Методики № 3.1.22 вогнепальною зброєю є вироби, призначені для ураження цілей снарядами, що одержують

направлений рух у стволі (за допомогою сили тиску газів, які утворюються в результаті згоряння метального заряду) та мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що знаходиться на визначеній відстані.

Належність об'єкта до вогнепальної зброї визначається за наявністю в нього сукупності таких загальних криміналістичних ознак:

- призначення для ураження цілей на відстані снарядами, що одержують направлений рух за рахунок енергії згоряння металевих зарядів, за відсутності прямого господарсько-побутового, виробничого, спеціального призначення;

- придатність для неодноразового ураження цілей.

Об'єкти, в яких відсутня хоча б одна з вищевказаних загальних криміналістичних ознак, до вогнепальної зброї не належать.

Разом з тим Методика № 3.1.22 є недосконалою через відсутність чіткого алгоритму дій експерта при встановленні призначення об'єкта для ураження цілей.

У заводських екземплярах зброї призначення підтверджується комплексом нормативно-технічної документації (дані технології виробництва, технічні паспорти на вироби та ін.).

Але на сьогоднішній день в експертній практиці трапляються випадки, коли виробник, з метою підвищення комерційної привабливості своєї продукції, навмисно позиціонує свою продукцію з ознаками вогнепальної зброї як вироби господарсько-побутового, виробничого або спеціального призначення.

В результаті, до цивільного обігу під виглядом стартових, газових, сигнальних, вихолощених, нейтралізованих, тренувально-розважальних об'єктів балістичного походження потрапляють вироби з ознаками вогнепальної зброї.

Для вирішення зазначених проблемних питань судово-балістичного дослідження виробів з ознаками вогнепальної зброї, рішенням

Координаційної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України від 02.03.2012 було внесено зміни до Методики № 3.1.22.

Зазначені зміни, у тому числі, стосуються особливостей дослідження виробів промислового виробництва, призначених для ураження цілей, але не віднесених виробником до вогнепальної зброї, але мають ознаки вогнепальної зброї. У випадку виявлення конструктивних ознак, що дають змогу використовувати такі об'єкти як вогнепальну зброю без унесення до конструкції будь-яких незворотних змін, на даному етапі дослідження робиться висновок про наявність у досліджуваного об'єкта цих ознак і визначається найближчий аналог вогнепальної зброї певного типу й виду. Для встановлення належності досліджуваного екземпляра до вогнепальної зброї проводиться експериментальна стрільба з метою визначення питомої кінетичної енергії стріляного з нього снаряда.

Якщо здійснення стрільби можливе тільки після внесення до конструкції змін, що не є незворотними, стрільба повинна проводитися після внесення таких змін. Експерт повинен зазначити у висновку, які саме зміни дають змогу провести стрільбу [20].

Після внесення зазначених змін до Методики № 3.1.22, при встановленні призначення виробу для ураження цілей, під час експертного дослідження, визначальним є не інформація виробника, що міститься у технічній документації, а наявність у об'єкта сукупності конструктивних ознак вогнепальної зброї:

- вузла, що складається з камери для розміщення патрона (патронника) чи метального заряду зі снарядом (зарядна камера) і направляючої частини, призначеної для розгону снаряда й надання йому направленої руху;
- пристрою запирання каналу ствола, який може бути конструктивно не відокремленим елементом конструкції ствола;
- пристрою запалення метального заряду.

При дослідженні таких виробів, інформація виробника вивчається з метою встановлення способу виробництва об'єкта, встановлення його

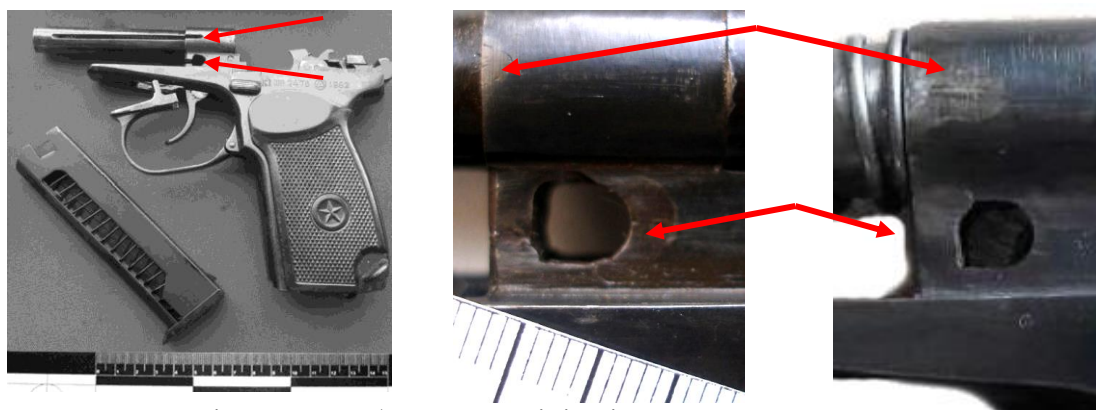
конструктивних особливостей, наявності та місця нанесення маркувальних позначень, дослідження змін у його конструкції, встановлення причин несправності та непридатності виробу до стрільби тощо.

Результати аналізу експертної практики свідчать про те, що в даний час найбільш розповсюдженою вогнепальною зброєю, що вилучається з незаконного обігу є перероблені стартові та газові пістолети і револьвери, перероблені макети зброї масогабаритні, вихолощена та нейтралізована зброя та інші вироби із ознаками вогнепальної зброї, які віднесені до виробів спеціального, розважального, господарсько-побутового та виробничого призначення. Це обумовлено простотою придбання таких виробів та їх поширеністю серед населення, що дозволяє особам, схильним до скоєння злочинів, виготовляти з них вогнепальну зброю.

За результатами дослідження 83 вищевказаних зразків встановлено, що зміни (переробка) таких виробів, як правило, здійснюється за допомогою доступних матеріалів і найпростіших технологічних операцій. Така зброя за зовнішнім виглядом, розмірами і конструктивним особливостям схожа на відповідні моделі вогнепальної зброї, але має ряд характерних ознак.

Так, наприклад, відрізнити відновлений макет масогабаритний зброї від дієздатної вогнепальної зброї аналогічної моделі можливо за наступними ознаками:

- наявність слідів відновлення конструкції стійки ствола на макетах пістолетів (зображення 12);

Зображення 12. Порівняльне зображення слідів відновлення конструкції стійки ствола в макеті пістолета ПМ та слідів його відновлення на переробленому макеті пістолета ПМ.

- наявність маркування «ММГ», «МАКЕТ» тощо (зображення 13);

Зображення 13. Маркування, яке наноситься на макети зброї.

- наявність слідів видалення маркування «ММГ», «МАКЕТ» тощо (зображення 14);

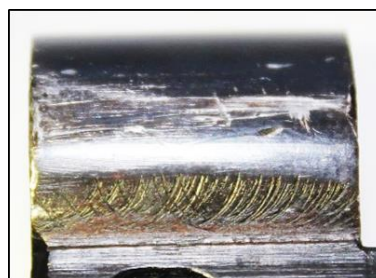
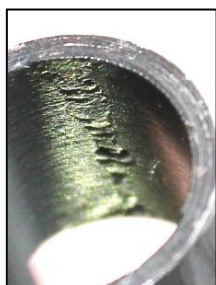
Зображення 14. Сліди видалення маркування, яке наноситься на макети зброї.

- наявність слідів відновлення пропилу муфти газовідвідної трубки, після заміни ствола на макетах автоматів Калашникова (зображення 15);

Зображення 15. Сліди відновлення пропилу муфти газовідвідної трубки макету АК-47.

- наявність слідів відновлення пропилу стійки ствола на макетах пістолетів (зображення 16);

Зображення 16. Сліди відновлення пропилу стійки ствола на макетах пістолетів «ПМ».

- наявність слідів відновлення пропилю курка на макетах зброї (зображення 17);

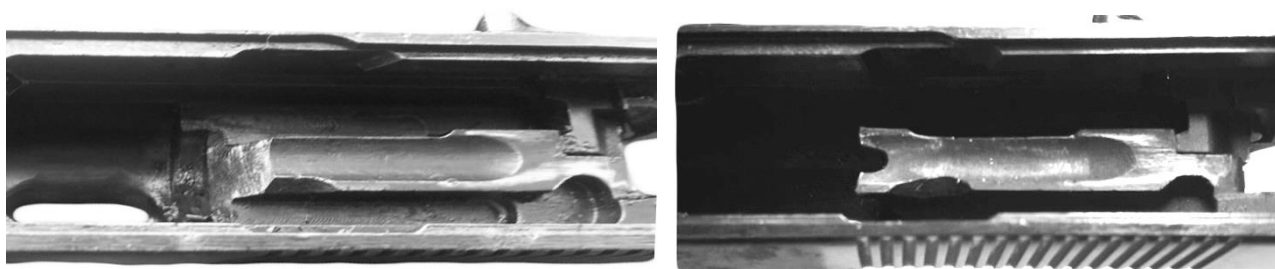
Зображення 17. Сліди відновлення пропилю курка на макета пістолетів.

- наявність слідів відновлення чашки затвору на макетах пістолетів (зображення 18);

Зображення 18. Сліди відновлення чашки затвору пістолета ПМ.

- наявність слідів відновлення досилача на макетах пістолетів (зображення 19);

Зображення 19. Порівняльне зображення слідів видалення досилача в макеті пістолета ПМ (ліворуч) та слідів його відновлення на переробленому макеті пістолета ПМ (праворуч).

- наявність слідів відновлення отвору ствола нейтралізованої зброї (зображення 20);

Зображення 20. Сліди штифтування отвору ствола на навчальній зброї.

Виявлення ознак відновлення нейтралізованої вогнепальної зброї є важливим етапом експертного дослідження, адже наявність таких слідів впливає безпосередньо на хід дослідження, а також, в подальшому, можуть вплинути на кінцевий результат експертизи (висновок), оскільки відповідно до положень Методики № 3.1.22 методи дослідження вогнепальної зброї промислового та кустарного виробництва відрізняються від методів дослідження переробленої зброї та зброї виготовленої шляхом переробки виробів які не були зброєю.

Так, при дослідженні зброї промислового та кустарного виробництва експериментальна стрільба може проводитися без використання пристрою дистанційного керування стрільбою та вимірювача швидкості польоту снарядів, оскільки відповідно до п. 6.2 цієї Методики № 3.1.22 для даної зброї не потрібне визначення вражаючої здатності стріляних снарядів. Але при дослідженні переробленої зброї та зброї виготовленої шляхом переробки виробів які не були зброєю, використання пристрою дистанційного керування стрільбою та вимірювача швидкості польоту снарядів є обов'язковим.

Таким чином, якщо в ході дослідження відновленої нейтралізованої зброї судовий експерт не виявить відповідних ознак, та досліджуватиме її без визначення вражаючої здатності стріляних снарядів, за результатами дослідження він може дійти до неправильного висновку.

Слід також зазначити, що в окремих випадках, виявлення ознак відновлення нейтралізованої вогнепальної зброї потребує застосування мікроскопа при цьому, обов'язковим є повне розбирання об'єкта та детальне дослідження всіх його частин.

Окремі положення щодо особливостей конструкції нейтралізованої зброї містить п. 3.2 Методики № 3.1.22, а саме: стрілецька зброя промислового чи кустарного виготовлення, спеціально приведена на заводах-виробниках чи в спеціалізованих майстернях з ремонту зброї в непридатний для стрільби стан, до вогнепальної зброї не належить.

Не є зброєю конструктивно подібні до вогнепальної зброї вироби, призначені для колекціонування та експонування фізичними та юридичними особами, які спеціально виготовлені з вогнепальної стрілецької зброї згідно з технічною документацією шляхом внесення до конструкції ствола, запираючого та ударно-спускового механізмів змін, що виключають здійснення пострілу:

- відсутність можливості вміщення патрона до патронника;
- не наскрізний канал ствола;
- поздовжні прорізи на стволі чи множинні поперечні отвори в стволі біля патронника;
- видалення частини патронного упору, відсутність отвору для виходу бойка тощо (так звані макети масо-габаритні).

Однак, на відміну від стандарту СОУ 78-19-006:2011 «Зброя стрілецька нейтралізована. Загальні технічні вимоги. Методи контролювання», методики проведення судових експертиз не містять чітких вимог щодо особливостей нейтралізації зброї (розмірів прорізів ствола, особливостей

деактивації запираючого та запалюючого механізмів, способів нанесення маркування тощо).

На практиці це призводить до того, що при дослідженні макетів-масогабаритних особливості нейтралізації яких не відповідають вимогам стандарту СОУ 78-19-006:2011, у тому числі тих які були нейтралізовані раніше ухвалення зазначеного стандарту, судові експерти не можуть чітко визначити класифікаційну належність таких виробів.

Наприклад, на дослідження до експертних установ неодноразово надходили макети зброї масогабаритні, виготовлені промисловим способом, в яких нейтралізації підлягав лише ствол, натомість ударно-спусковий та запираючий механізми залишались повністю дієздатними. Відповідно до вимог Методики № 3.1.22, до таких виробів застосовується пп. 7.3.5., згідно якого відсутність повністю хоча б однієї основної конструктивної ознаки вогнепальної зброї (повна відсутність одного з трьох основних вузлів і механізмів – ствола чи іншого елементу конструкції, що виконує функції ствола, пристрою запирання каналу ствола, пристрою запалення метального заряду), дослідження на даному етапі завершується й об'єкт визнається частиною вогнепальної зброї.

Таким чином, при формулюванні висновків за результатами дослідження вищевказаних виробів, перед експертом постає певна конкуренція вибору пунктів Методики № 3.1.22 застосовувати: пп. 7.3., згідно якого виріб на стадії порівняльного дослідження визнається макетом зброї масогабаритним, що не належить до вогнепальної зброї, або пп. 7.3.5., згідно якого зазначений виріб належить до частин вогнепальної зброї.

На думку автора, національні правові акти, які регламентують обіг нейтралізованої вогнепальної зброї в Україні потребують приведення у відповідність з міжнародними правовими актами, а також директивами, регламентами та іншими правовими актами ЄС.

Основним правовим актом ЄС, який містить вказівки щодо методів деактивації зброї для забезпечення незворотності її повторної активації є

Регламент Комісії ЄС 2015/2403 від 15 грудня 2015 року [136] з поправками внесеними Регламентом Комісії ЄС 2018/337 від 05.03.2018.

Відповідно до вимог зазначених регламентів, до деактивованої вогнепальної зброї висуваються наступні вимоги, що унеможливають її повторну активацію:

- ствол має бути надійно зафіксований на рамці за допомогою штифтування, зварювання або склеювання;
- ствол з патронником повинні мати поздовжній виріз довжина якого втричі перевищує довжину патронника, шириною не менше 1/2 діаметра ствола (але не більше 8 мм);
- у межах 1/3 ствола, від патронника має бути просвердлений наскрізний отвір (діаметром не менше 2/3 — для гладкоствольної зброї, та діаметром, що відповідає калібру зброї — для нарізної зброї);
- патронне введення стволів має бути видалене;
- у стволі мають бути вміщені поперечні металеві штифти, діаметром не менше половини діаметру патронника (мінімум 4,5 мм);
- ударник має бути повністю видалений;
- дзеркало затвору або чашка затвору повинні бути зрізані під кутом 45° відносно поздовжньої осі каналу ствола зброї;
- отвір для ударника має бути повністю заштифтований або заварений;
- нарізи ствола мають бути повністю видалені;
- має бути зрізаний виступ викидача;
- на рамці направляючі для затвору мають бути зрізані мінімум на 2/3 їх довжини;
- має бути деактивований спусковий механізм шляхом зварювання його частин. Якщо це неможливо, то спусковий механізм має бути демонтований, а відповідна порожнина заповнена зварюванням або епоксидною смолою;
- затвор має бути приварений до рамки або ствола;

- поршень газовідвідної системи має бути видалений;
- у випадку відсутності газового поршня, демонтується газовідвідна трубка. Газовідвідний отвір має бути завареним;
- в камери барабану барабанної зброї повинен бути встановлений ненаскрізний сталевий штифт діаметром, не менше 1/3 діаметра камери;
- в передніх частинах курків повинні бути вирізи по усій товщині курка;
- губи магазину повинні бути видалені;
- магазин має бути зафіксований у зброї за допомогою зварювання;
- глушник звуку пострілу або модератор має бути повністю порожній (з видаленими внутрішніми мембранами) та зафіксований на стволі за допомогою штифта або зварювання;
- рамки, ствольні коробки, кожухи-затвори повинні мати ослаблення конструкції.

Стандарти та методи незворотної деактивації вогнепальної зброї, викладені в зазначених Правилах, були встановлені технічною експертизою «Постійної міжнародної комісії з випробувань вогнепальної зброї» (CIP). CIP був створений з метою забезпечення наявності в кожній країні законів і нормативних актів, для ефективного й однакового тестування вогнепальної зброї та боєприпасів.

Для забезпечення максимально можливого рівня безпеки при деактивації вогнепальної зброї Комісія повинна регулярно аналізувати і оновлювати технічні специфікації, викладені в цих Правилах. З цією метою Комісія повинна враховувати досвід, накопичений державами-членами ЄС, при застосуванні будь-яких додаткових заходів деактивації.

Державами-членами визначається компетентний орган, який проводить сертифікацію деактивованої зброї на відповідність вимогам Регламенту Комісії ЄС 2015/2403 від 15 грудня 2015 року з поправками внесеними Регламентом Комісії ЄС 2018/337 від 05.03.2018, за результатом якої на

кожний екземпляр зброї видається сертифікат про деактивацію (зображення 21).

Зображення 21. Сертифікат про деактивацію зброї відповідно до вимог вимогам Регламенту Комісії ЄС 2015/2403 від 15 грудня 2015 року з поправками внесеними Регламентом Комісії ЄС 2018/337 від 05.03.2018.

Імплементация у вітчизняне національне законодавство положень зазначених правових актів ЄС не тільки засвідчить послідовність позиції України щодо налагодження та розвитку міжнародного співробітництва з питань боротьби з транснаціональним незаконним обігом зброї, але також в рази ускладнить відновлення деактивованої зброї та сприятиме попередження випадків застосування такої зброї у кримінально протиправних цілях.

Вивчення експертної практики свідчить про те, що випадки дослідження вогнепальної зброї, переробленої з певних моделей газових пістолетів та револьверів також є достатньо розповсюдженим явищем.

Більшість моделей газових пістолетів та револьверів розроблено на базі відомих зразків бойової вогнепальної зброї, тому повторює не тільки їх зовнішній вигляд, конструкцію основних частин, механізмів та деталей, виготовлених із міцних сталевих сплавів, але й принцип дії – за рахунок тиску газів, що утворюються при згорянні металевого заряду. Застосування

високоміцних матеріалів у виробництві, наприклад, газової зброї дозволяє після її переробки успішно використовувати для стрільби бойові патрони без руйнування конструкції зброї. Дана обставина стала передумовою для використання їх в якості «напівфабрикатів» вогнепальної зброї, пристосованої до стрільби кульовими унітарними патронами, а також для проведення пострілів способом роздільного заряджання, коли в патронник пістолета або в камору барабана револьвера поміщується штатний газовий або холостий патрон, а в ствол чи в камору барабана револьвера з боку переднього зрізу стволу – уражуючий елемент (куля). Кожен із таких випадків, які розглядаються в судовій та слідчій практиці, потребує кваліфікованої правової (юридичної) оцінки, в формуванні якої суттєве (якщо не першочергове) мають результати судово-балістичної експертизи.

У процесі дослідження виробів з ознаками газової зброї експерти керуються положеннями Методики криміналістичного дослідження газових пістолетів та револьверів, внесеної до Реєстру методик № 3.1.18 (далі – Методика № 3.1.18.).

Згідно з положеннями Методики № 3.1.18 газова зброя визначається як вид зброї несмертельної дії, котра призначена для тимчасового виводу з ладу живої сили шляхом викидання газодимної хмари з суміші речовин сльозоточивої чи дратівної дії за рахунок вибухового згоряння порошу, або речовини, яка його замінює [117].

Належність до газової зброї визначається за наявністю у досліджуваного екземпляру зброї сукупності двох криміналістичних критеріїв:

- призначеності для викидання суміші речовин сльозоточивої чи дратівної дії із застосуванням газового патрону;
- придатності для викидання суміші речовин сльозоточивої чи дратівної дії із застосуванням газового патрону, яка забезпечується конструкцією та властивостями зброї.

Вироби, які конструктивно схожі з газовою зброєю, але не відповідають повністю або частково вказаним критеріям, не є газовою зброєю.

Також, до виробів з ознаками газової зброї висуваються наступні криміналістичні вимоги:

1. Вимоги до пістолетів:

- наявність захисних елементів у вигляді однієї чи декількох перетинок або ж незйомної втулки, які забезпечує роботу автоматики та неможливість здійснення пострілу снарядом (шротом, кулею і т.і.), концентраторів напруги тощо. Висота перетинки має бути не менше $1/2$ діаметра каналу стволу, товщина - не менше 1 мм;

- робота автоматики (здійснення екстракції гільзи та досилання патрона в патронник під час стрільби газовими (шумовими) патронами).

2. Вимоги до револьверів:

- наявність перетинки у стволі висотою не менш ніж $1/4$ діаметру каналу стволу та товщиною не менш, ніж 1 мм;

- ступінчасте зменшення по діаметру вихідних отворів камор барабану відносно вхідних;

- неспіввісність вихідних отворів камор барабану відносно вхідних.

Об'єкти, які не відповідають зазначеним вимогам, під час дослідження проходять випробування з метою визначення критеріїв (ознак) вогнепальної зброї. В процесі випробувань проводиться експериментальна стрільба способом роздільного заряджання з використанням каліберних круглих куль та газових або шумових патронів відповідного калібру. За результатами проведеної експериментальної стрільби вирішується питання щодо належності виробів до категорії вогнепальної зброї. Висновок про належність досліджуваного об'єкта до вогнепальної зброї формулюється, якщо під час експериментальної стрільби досліджуваний об'єкт витримав експериментальну стрільбу без руйнувань чи ушкоджень конструкції, які перешкодили б подальшому проведенню пострілів (стрільби), та отримане

значення питомої кінетичної енергії стріляного снаряда дорівнює чи більше за $0,5 \text{ Дж/мм}^2$.

Досліджуваний екземпляр визнається газовою зброєю, якщо під час дослідження та випробування встановлено наступне:

- із об'єкта дослідження не може бути здійснений постріл снарядом, що заряджений з дульної частини ствола окремо від патрону;
- при пострілі із об'єкта дослідження таким снарядом питома кінетична енергія останнього не перевищує $0,5 \text{ Дж/мм}^2$.

Характеристикою ствола газової зброї є калібр. На відміну від вогнепальної зброї, калібр газової зброї дорівнює діаметру патронника пістолета або діаметру камори барабана револьвера. Позначається калібр в міліметрах (або в сотих (США) або тисячних (Англія) частках дюйма).

Викид активної речовини в газових пістолетах і револьверах здійснюється енергією газів, що утворюються при згорянні капсульного складу, розміщеного в донній частині гільзи.

Канал ствола газової зброї може мати розширення дульної частини. У деяких моделей такої зброї в дульній частині є внутрішня різьба для фіксації сигнальної насадки, призначеної для пуску сигнальних ракет.

Газова ствольна зброя має принцип дії і конструкцію аналогічну вогнепальної зброї. Основні відмінності газової зброї полягають у конструкції ствола та камор барабана. Тому під час переробки найчастіше конструктивним змінам піддаються саме ці частини зброї. Способи переробки залежать від різних факторів, що ускладнюють внесення змін у конструкцію і, навпаки, сприяють цьому. До факторів, що ускладнюють переробку газової зброї, можна віднести:

- потреба спеціальних знань або спеціального обладнання;
- значна кількість деталей і частин, необхідних для заміни або зміни конструкції;
- складність конструкції, запасних частин і частин;

- неможливість внесення змін до конструкції деталей і частин без порушення цілісності інших частин зброї;
- саморобна заміна або зміна конструкції деталей і частин, вимагає виготовлення додаткових деталей [3].

До факторів, що сприяють переробці газової зброї, можна віднести:

- повна або часткова конструктивна, розмірна та цільова відповідність частин і механізмів (окрім ствола) газової зброї бойових аналогам;
- мінімальна кількість частин і деталей, необхідних для внесення змін;
- доступність і простота саморобного виготовлення запасних частин.

За конструктивними особливостями окремих частин і механізмів, наявності та характеру маркувальних позначень експертам зазвичай не важко диференціювати модель газової зброї, яка зазнала переробки. Під час її переробки зазначених виробів з метою надання ним властивостей вогнепальної зброї, зазвичай, вносяться наступні зміни:

- повна заміна ствола пістолета або револьвера, який має зовнішні розмірні параметри, які відповідають втулці рамки (для пістолетів);
- подовження ствола для кріплення саморобного пристрою зниження рівня звуку пострілу шляхом різьби;
- повна заміна барабана револьвера;
- виготовлення вкладних стволів та встановлення в канал ствола газової зброї;
- збільшення діаметра каналу ствола, патронника або камор барабана, шляхом їх розточування за допомогою пальчикової торцевої фризид відповідного діаметру;
- видалення втулки або запобіжного елемента каналу ствола, що унеможливорює проведення пострілу кінетичними снарядами;
- розточування патронного упору (чашки затвору);
- заміна конструкції курка або бійка.

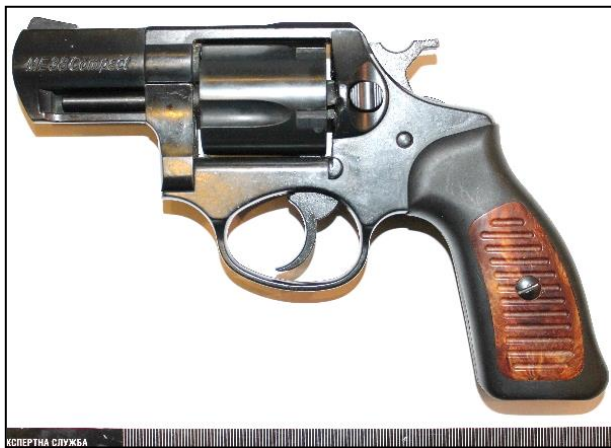
Крім зазначених способів, в конструкцію певних зразків можуть вноситися і зміни іншого характеру, наприклад:

- заміна шпильки кріплення ствола на гвинтове з'єднання;
- посилення рамки поперечними гвинтами або заклепками;
- посилення конструкції зворотної пружини;
- зміна конструкції досилача та магазину тощо [49].

Експертне дослідження таких виробів розглянемо на прикладі дослідження пістолетів та револьверів з ознаками газової зброї.

Револьвер «ME38 Compact», калібру 9 mm R Knall (.380), виробництва фірми «Cuno Melcher KG, ME-Sportwaffen» (Німеччина), який надійшов на дослідження до ДНДЕКЦ МВС у стволі мав захисний елемент довжиною 46 мм, товщиною 2 мм, що перешкоджає проведенню пострілів кулею та шротом, видалення якого без внесення незворотних змін в конструкцію ствола за допомогою універсального інструмента загального вжитку неможливо (зображення 22).

Конструктивні особливості зазначеного револьвера повністю відповідають вимогам, що висуваються Методикою № 3.1.18 до газової зброї.

Зображення 22. Газовий револьвер «ME38 Compact», калібру 9 mm R Knall (.380).

Таким чином, відповідно до положень Методики № 3.1.18, дослідження вищевказаного виробу припиняється на стадії порівняльного дослідження, а об'єкт дослідження визнається газовою зброєю призначеною для викидання суміші речовин сльозоточивої чи дратівної дії із застосуванням газового патрону.

Револьвер «ICEBERG GR207», калібру 9 mm R Knall (.380), виробництва фірми «ПК Айсберг» (РФ), який надійшов на дослідження до ДНДЕКЦ МВС у стволі мав два паралельні виступи, довжиною 14,5 мм, висотою 1 мм, а також співвісний канал камор барабану з вхідним та вихідним отворами каналу ствола (зображення 23).

Зображення 23. Револьвер «ICEBERG GR207», калібру 9 mm R Knall (.380)

Відповідно до положень Методики № 3.1.18, ураховуючи те, що конструкція зазначеного револьвера дозволяє здійснити заряджання його кульовим або шротовим патроном, що не відповідає критеріям які висуваються до газової зброї, з метою вирішення питання щодо належності його до категорії вогнепальної зброї, проводиться експериментальна стрільба способом роздільного заряджання з використанням снарядів та холостих або газових пістолетних патронів калібру 9 mm R Knall (.380).

При дослідженні револьвера «ME38 Magnum», калібру 9 mm R Knall (.380) виробництва фірми «Cuno Melcher KG, ME-Sportwaffen» (Німеччина), було встановлено, що в його стволі саморобним способом видалено захисні елементи які перешкоджають проведенню пострілів кулею та шротом (зображення 24).

Зображення 24. Газовий револьвер «ME38 Magnum», калібру 9 mm R Knall (.380).

Відповідно до положень Методики № 3.1.18, зазначений револьвер не відповідає критеріям які висуваються до газової зброї, з метою вирішення питання щодо належності його до категорії вогнепальної зброї проводиться експериментальна стрільба способом роздільного заряджання з використанням снарядів та холостих або газових пістолетних патронів калібру 9 mm R Knall (.380).

Однак, в експертній практиці трапляються випадки дослідження газових пістолетів та револьверів, конструкція яких дозволяє без внесення незворотних змін видалити з каналу ствола захисні елементи які перешкоджають проведенню пострілів кулею та шротом.

Конструктивні особливості таких виробів розглянемо на прикладі пістолетів «ПГШ-790», вітчизняного виробництва УНСП «Шмайсер», в каналах стволів яких перебуває захисний елемент, який зафіксований за допомогою різьбового з'єднання (зображення 25).

Зображення 25. Газовий пістолет «ПГШ-790», калібру 9 mm P.A. Knall зі зйомним захисним елементом каналу ствола.

Конструкція зазначених пістолетів дозволяє їх переробку звичайним універсальним інструментом загального вжитку для здійснення пострілів кульовими чи шротовими снарядами без незворотних змін його деталей. У відповідності до п. 2.4.3. Методики № 3.1.18, досліджуваний екземпляр вважається таким, що має ознаки вогнепальної зброї та його подальше дослідження проводиться згідно Методики встановлення належності об'єкта до вогнепальної зброї та його придатності до стрільби (проведення пострілів) [20]. на даному етапі дослідження робиться висновок про те, що об'єкт не газовою зброєю та має ознаки вогнепальної зброї. Для встановлення належності досліджуваного екземпляра до вогнепальної зброї, з його каналу ствола за допомогою інструментів загального вжитку вилучається запобіжний елемент та проводиться експериментальна стрільба з метою визначення питомої кінетичної енергії стріляного з нього снаряда. При цьому, слід зауважити, що у висновку обов'язково зазначається наявність, на момент дослідження, у каналі ствола досліджуваного пістолета запобіжного елемента, який унеможливорює проведення пострілів снарядами. Тобто, в наданому на дослідження вигляді, пістолет не придатний до проведення пострілів снарядами, а придатний лише за умови внесення зворотних змін, а саме, видалення запобіжного елемента із каналу ствола.

Також в експертній практиці трапляються випадки, коли газова зброя переробляється для стрільби бойовими унітарними патронами. Так, наприклад, газові пістолети «ІЖ-79» («6П42», «6П42-7,6 та 6П428»), «ІЖ-78» або їх різні модифікації, прототипами яких є відомі пістолети ПМ та ПСМ дуже часто переробляються для стрільби патронами калібру 9x18 зразка 1951 р. Всі переробки носять невідворотний характер та найбільш розповсюдженими способами є: розточування чашки затвору до розмірів денця гільзи патрону 9x18, та посилення конструкції затвору, шляхом штифтування поздовжнього послаблюючого отвору у затворі (зображення 26). Іноді при неналежному виконанні цієї операції лапки досилача обрізались повністю.

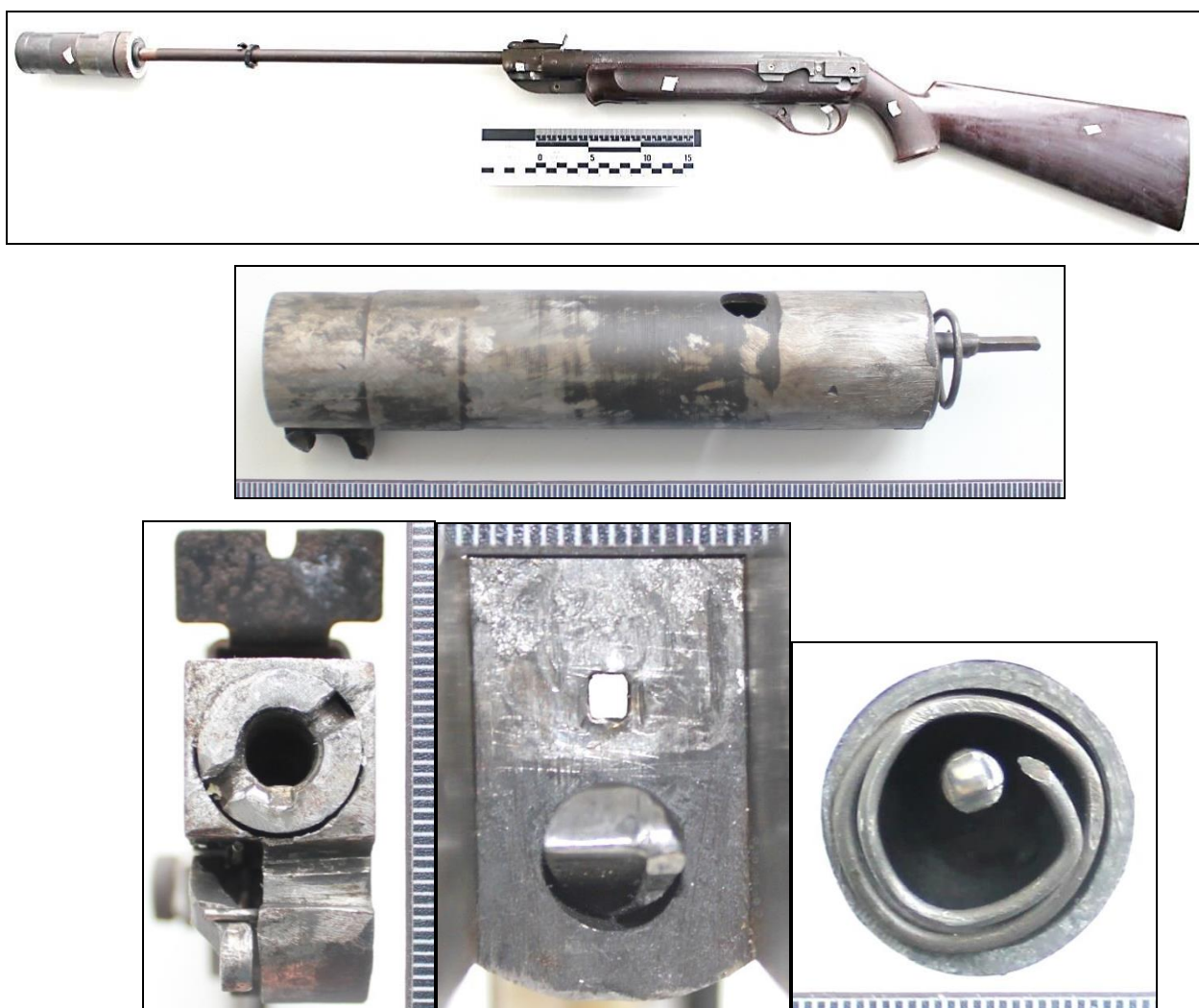

Зображення 26. Зміни у конструкції пістолетів «ІЖ-79», внесені з метою переробки для стрільби патронами калібру 9x18 мм.

Більш детально конструктивні особливості та способи саморобної переробки газових пістолетів моделей «ПМ», «ІЖ-79», «6П42», «6П42-9», «6П42-7,6», «6П42-8», «МР 79-8» описані у роботах Д.Ю. Гамова «Розмежування пістолетів «ПМ» і перероблених газових пістолетів «6П42» і «Іж-79» при знищенні на них маркувальних позначень» [22] та О.Л. Беякова «Закономірності слідоутворення на кулях та гільзах залежно від технологічних особливостей саморобної переробки газових пістолетів Іжевського механічного заводу».

Також, непоодинокими бувають випадки, коли переробці піддаються пневматичні пістолети та гвинтівки. Однак ураховуючи значну відмінність конструкції вогнепальної та пневматичної зброї, диференціація цих виробів та слідів, які вони утворюють не містить складнощів для судових експертів.

Так, наприклад, пневматичні гвинтівки найчастіше переробляються для стрільби патронами калібру 5,6 мм кільцевого запалення (.22 LR). При цьому саморобним способом розсвердлюється ствол та виготовляється ударник, який фіксується ексцентрично відносно ствола (зображення 27).

Зображення 27. Пневматична гвинтівка моделі «ІЖ-38» перероблена для стрільби патронами калібру 5,6 мм кільцевого запалення (.22 LR).

При виявленні ознак переробки об'єктів які не були вогнепальною зброєю та виявленні відповідних ознак, вони досліджуються відповідно до вимог Методики № 3.1.22 [20].

При цьому однією з основних криміналістичних ознак вогнепальної зброї, яка встановлюється під час експертних досліджень, є величина питомої кінетичної енергії відстріляних снарядів.

Згідно п. 5 Методики № 3.1.22 [20]: «Енергетична характеристика снаряда визначає його здатність заподіяти людині чи тварині небезпечні для життя або смертельні ушкодження...Достатньою вражаючою здатністю володіють снаряди, що мають величину питомої кінетичної енергії рівну і більшу за $0,5 \text{ Дж/мм}^2$ або $0,05 \text{ кгс*м/мм}^2$ ».

Зазначена величина питомої кінетичної енергії була взята за основу при визначенні криміналістичних ознак вогнепальної зброї ще з часів СРСР. Так О.І. Устинов експериментальним шляхом встановив середню величину швидкості снаряда, достатню для нанесення біологічному об'єкту проникаючого поранення з пошкодженням життєво важливих органів -100 м/с. Під час свого дослідження О.І. Устинов проводив експериментальну стрільбу з короткоствольної зброї різного калібру з використанням патронів з кулями, що мають округлу форму головної частини. При цьому, у зазначеній науковій роботі не вказується фактична глибина занурення відстріляних в ході експерименту куль в трупний матеріал (фактично мова велася тільки про утворення проникаючих пошкоджень, без аналізу тяжкості спричинених ушкоджень) [145].

Використовуючи експериментальні дані А. І. Устинова, Л. Ф. Саврань в якості критерію, що визначає мінімальний поріг ураження, запропонував для використання величину питомої кінетичної енергії снаряда, рівну $0,05 \text{ кгс*м/мм}^2$ ($0,5 \text{ Дж/мм}^2$) для клиноподібного механізму для снарядів калібром 5,6 – 9,0 міліметрів. Розповсюдження цього критерію на снаряди більшого або меншого калібрів не є коректними, оскільки є можливою зміна домінуючого механізму, що в окремих випадках може призвести до невірних експертних висновків.

При цьому вчений дійшов висновку, що дана величина є об'єктивним критерієм уражуючої дії ручної стрілецької вогнепальної зброї і

характеризується енергетичним навантаженням кулі на 1 мм² її поперечного перерізу, тим самим характеризуючи її проникаючу дію в біологічному організмі [145].

У своїх роботах автором наведені відомості про кількісні значення питомої кінетичної енергії куль різного калібру (таблиця 2) з урахуванням розробленого А. І. Устиновим мінімального порогу ураження ($V_{сн} \geq 100$ м / с) [187]):

Таблиця 2

Калібр кулі (мм)	Маса кулі (г)	Швидкість кулі (м/с)	Величина кінетичної енергії кулі (Дж)	Площа поперечного перерізу зброї (мм ²)	Величина питомої кінетичної енергії кулі (Дж/ мм ²)
5,6	2,5	100	12,5	24,6	0,5
6,35	3,2	100	16	31,6	0,5
7,62	5,5	100	27,5	45,5	0,59
9	6,0	100	30	63,5	0,47

Згодом на основі наведених даних Л.Ф. Савранем була розроблена «Методика визначення мінімальної забійної сили стандартного і атипової вогнепальної зброї та боєприпасів » [145,146]. Аналізом експертної практики свідчить, що запропонована Л.Ф. Савранем система оцінки уражуючих властивостей вогнепальної зброї, в цілому, є обґрунтованою.

Разом із тим, зазначена робота має ряд недоліків: досліджувалася виключно проникаюча здатність уражуючих снарядів; політ куль, вистріляних з короткоствольної нарізної ручної стрілецької вогнепальної зброї, відбувався на нижній межі їх балістичної стійкості; не досліджена проникаюча здатність куль з іншою формою головної частини.

Зі спеціальної криміналістичної, судово-медичної і військової літератури відомо, що в основі механізму формування вогнепального ушкодження, його якісних і кількісних характеристик лежить комплексний

вплив травмуючих елементів снаряда по цілі. Крім швидкості і маси снаряда, на механізм утворення пошкодження можуть істотно вплинути форма його головної частини, матеріал, з якого снаряд виготовлений, наявність осердя, а також конструктивні особливості самої зброї (гладкоствольна або нарізна). Наприклад, кулі до пістолета Макарова калібру 9x18 мм і масою 6,1 г, завдяки округлості форми головної частини, на відміну від гострих куль, швидше передають енергію для ураження тканин, нерідко утворюючи сліпі поранення. Куля із загостреною вершиною калібру 7,62 мм масою 7,9 г віддають для ураження тканин близько 1/10 частини своєї кінетичної енергії як правило, завдаючи наскрізні поранення.

Так, наприклад, А.Г. Андрєєвим в рамках проведеного ним дослідження уражуючих властивостей саморобного ручної стрілецької вогнепальної зброї був проведений експеримент по уточненню мінімального рівня величини питомої кінетичної енергії снаряда по біологічному матеріалу тварин (свиней) [1].

Вченим були визначені наступні значення мінімальної швидкості поступального руху метального снаряду, при якому відбувається ураження біологічної цілі: куля патрона 5,45x39 – 60 м/с; куля патрона 9x18 ПМ – 65 м/с; куля патрона 5,6 мм кільцевого запалювання – 0,7 м/с.

В результаті проведеного дослідження А.Г. Андрєєв дійшов обґрунтованого висновку про те, що прийнята в даний час величина мінімальної питомої кінетичної енергії (0,5 Дж/мм²) потребує зміни. На думку дослідника, об'єктивним кількісним значенням зазначеного критерію слід вважати 0,25 Дж мм². Крім того, було підтверджено що форма головної частини куль впливає на величину їх проникнення у перешкоду [2, с. 107].

До висновку про те, що мінімальна питома кінетична енергія (0,5 Дж/мм²) потребує уточнення, в рамках проведеної наукової роботи [98], дійшов Е. А. Лаппо. Під час дослідження, ним була проведена серія експериментальних пострілів по біологічному матеріалу тварин (свиней) патронами калібру 5,45×18 МПЦ, кулі яких володіли різною початковою

швидкістю. Під час експерименту, науковцем було встановлено, що кулі, які володіли початковою швидкістю вищою за 75 м/с, гарантовано пробивали біоматеріал, натомість кулі зі швидкістю менше 58 м/с – не утворювали наскрізних ушкоджень. За результатами вказаного дослідження було встановлено, що мінімальна кінетична енергія, достатня для ураження цілі, може бути зменшена з 0,5 Дж/мм² до 0,35 Дж/мм².

Таким чином, науково доведено, що мінімальна питома кінетична енергія 0,5 Дж/мм², яка використовується експертами при визначенні криміналістичних ознак вогнепальної зброї є застарілою та потребує перегляду з урахуванням можливостей сучасного вимірювального устаткування та властивостей сучасних кінетичних снарядів які використовуються при виробництві боєприпасів.

Окремого розгляду також потребує питання «проникаючої здатності» металевих снарядів патронів «несмертельної дії», адже саме поняття патронів «несмертельної дії» говорить про недопустимість спричинення їх металевими снарядами тілу людини тяжких тілесних ушкоджень та смертельних (проникаючих) поранень. Окрім того, у цілому ряді сучасних європейських країн гладкоствольна короткоствольна вогнепальна зброя, призначена для відстрілу патронів, споряджених еластичними металевими снарядами «несмертельної дії» доступна для використання лише силовими структурами, через їх підвищену небезпеку [9].

Розрахунок розміру балістичного коефіцієнту уражаючого елемента травматичної дії проведений О.В. Коломійцевим у Методиці визначення балістичного коефіцієнту уражаючих елементів травматичної дії, унесеної до Реєстру методик проведення судових експертиз Міністерства юстиції України № 3.0.02 (далі – Методика № 3.0.02) [75]. Його методика визначає послідовність дій експерта при вирішенні питань щодо встановлення значення балістичного коефіцієнту кінетичних уражаючих елементів патронів травматичної дії різного калібру, необхідного для визначення параметрів траєкторії уражаючих елементів та їх енергетичних характеристик. Методика

містить відомості, які стосуються об'єктів досліджень, прикладів розрахунків, а також інформацію щодо устаткування, інструментів і матеріалів, необхідних для проведення такого роду досліджень.

Згідно положень Методики № 3.0.02 величина балістичного коефіцієнту уражаючого елемента травматичної дії, враховує усі константи конкретного зразка уражаючого елемента (калібр, масу, коефіцієнт форми) і характеризує його балістичні параметри. Величина балістичного коефіцієнту прямо пропорційна величині його коефіцієнту форми та квадрату його калібру і зворотно пропорційна масі.

Однак, експертний досвід показує, що найбільш істотний вплив на «проникаючу здатність» еластичних металевих снарядів «несмертельної дії», окрім їх форми, розмірів та ваги, спричиняє показник їх «механічної твердості», який, нажаль, ані чинними методиками досліджень, ані стандартами України – не врегульовані.

Показники твердості полімерних виробів не залежно від їх форми, згідно сучасних міжнародних стандартів ISO 868 та ASTM D2240 вимірюються за допомогою дюрометра, по Шору (Shore).

Таким чином, для об'єктивної характеристики уражуючих властивостей зброї необхідно враховувати наступні критерії:

- балістичний коефіцієнт уражаючого елемента – величина, що враховує усі константи конкретного зразка уражаючого елемента (калібр, масу, коефіцієнт форми) і характеризує його балістичні параметри;

- зупиняюча дія уражаючого елемента – здатність уражаючого елемента виводити із ладу біологічний об'єкт у досить короткий проміжок часу. Показником зупиняючої дії є час, який проходить з моменту влучення у ціль до моменту розладу основних функцій біологічного організму та припинення агресивних дій;

- пробивна здатність уражаючого елемента – здатність уражаючого елемента пробивати різноманітні перешкоди. Залежить від властивостей матеріалу перешкоди, положення і кінетичної енергії уражаючого елемента в

момент зустрічі з по верхньою перешкоди, його калібру, форми та особливостей конструкції;

- травматична дія уражаючого елемента – здатність кінетичного уражаючого елемента спричиняти легкі по ступеню тяжкості тілесні пошкодження, що викликають короточасне розлад здоров'я та болісні відчуття нестерпного характеру.

2.2. Методичні особливості судово-балістичного дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї, які класифікуються виробником як стартові (шумові) пістолети та револьвери

Вперше пістолети з ознаками вогнепальної зброї та маркуванням характерним для стартових (холостих) пістолетів з'явилися у Португалії на початку 2000-х років. Пістолети моделі «GT 28» виробництва португальської фірми «Fratelli Tanfoglio S.N.C.» швидко набули широкого розповсюдження не тільки в Португалії, але і в інших країнах Європейського Союзу, адже вони мали невисоку ціну, не потребували оформлення дозволу, та, найголовніше, могли бути легко приведені в придатний для стрільби снарядами стан, у тому числі і бойовими патронами калібру 6,35 mm Browning.

Успіх португальських пістолетів «Tanfoglio GT 28» не залишився непоміченим іншими виробниками вогнепальної зброї, які також почали виготовляти «конверсії» цього пістолета. Таким чином, фірма «Fratelli Tanfoglio S.N.C.» вважається засновницею тренду набуття популярності стартових (холостих) пістолетів з ознаками вогнепальної зброї, а відповідна категорія пістолетів отримала власне ім'я на честь назви країни їх походження – «Portuguesas» [48].

Конверсії пістолетів «Tanfoglio GT 28» виготовлялися багатьма виробниками різних країн світу, але першу сходинку серед них зайняли турецькі виробники, завдяки яким про «Portuguesas» дізнався весь світ.

Перша неліцензована копія пістолета «Tanfoglio GT 28» була виготовлена у 2003 році, турецькою фірмою «Üçyıldız Silah Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.», під назвою «Blow Mini 2003». При виробництві цих пістолетів, вперше, в якості запобіжного елемента що унеможливило стрільбу снарядом, використовувалась металева втулка, яка фіксувалась у стволі за допомогою різьбового з'єднання. Пістолети «Blow Mini 2003» виготовлялися виключно для експорту, та завдяки своїй ціні, що була більше ніж у два рази меншою за ціну «Tanfoglio GT 28», швидко витіснили останнього з європейського ринку.

А тим часом «спіймали тренд» інші турецькі виробники зброї, зокрема фірми «Voltran Company», «ATAK SİLAH SAN.», «Carrera Arms» тощо, які вчасно налагодили виробництво «стартових» пістолетів та заповнили ними ринки багатьох країн світу.

В переважній більшості, такі пістолети виготовлялися лише у двох калібрах – 8 та 9 мм, та відповідно до інструкції з їх експлуатації призначалися для стрільби виключно холостими патронами калібру 8 або 9 мм Р.А.К. (Pistole Automatik Knall). Однак, найбільшого поширення отримали саме пістолети, призначені для стрільби патронами калібру 9 мм Р.А.К., що перш за все, пояснюється наявністю та розповсюдженістю травматичних патронів калібру 9 мм Р.А., які мають аналогічну конструкцію гільзи (зображення 28).

Зображення 28. Холості патрони калібру 9 мм Р.А.К. (ліворуч) та травматичні патрони калібру 9 мм Р.А. (праворуч).

На українському ринку різноманітні модифікації турецьких пістолетів моделей «Zoraki», «Atmаса», «Blow», «EkoI», «Kral» вперше з'явилися в середині 2000-х років, та одразу отримали широку популярність серед населення. Але справжнім бестселером став пістолет «Zoraki-914» та його чисельні модифікації (зображення 29), який, на відміну від своїх «конкурентів», розроблявся на базі травматичного пістолета «STREAMER-1014», та відрізнявся високою міцністю та надійністю конструкції.

Зображення 29. Пістолет «Zoraki-914»

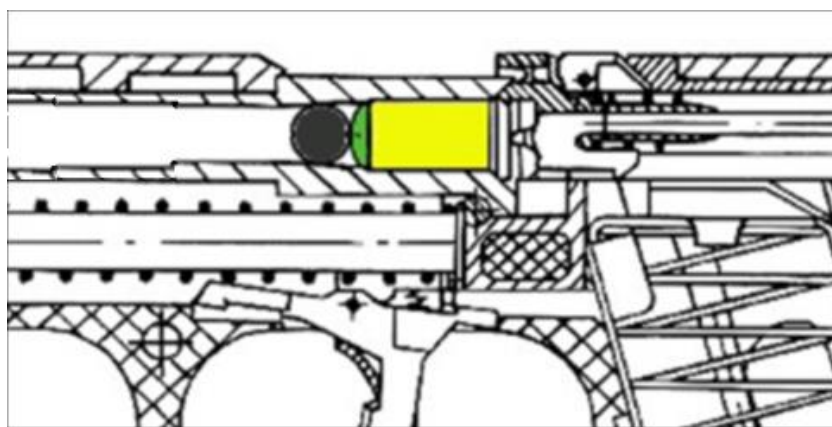
За результатами дослідження 348 екземплярів таких виробів встановлено, що основними відмінними особливостями вищевказаних пістолетів та револьверів є наявність наскрізного ствола, в якому за допомогою різьбового з'єднання фіксується запобіжний елемент призначений для перешкоджання пострілам металевими снарядами (зображення 30). Видалення такого елемента з ствола пістолета можливе за допомогою викрутки або ключа.

Зображення 30. Конструктивні особливості ствола пістолета «Zoraki-914» та вилученого з нього запобіжного елемента, призначеного для перешкоджання пострілам металевими снарядами.

Згідно технічних документів, зазначені вироби призначені для подавання сигналу «СТАРТ» на спортивних змаганнях, а можливість видалення запобіжних елементів з каналу ствола забезпечує лише зручність чищення ствола та технічного обслуговування пістолета. Саме ця конструктивна відмінність таких пістолетів забезпечила їх комерційну привабливість для цивільного ринку та покупців, адже вона дозволяла також використовувати їх для цілей далеких від спорту.

Справа в тому, що конструкція так званих «стартових» пістолетів калібру 9 мм Р.А., при видаленні запобіжного елементу з каналу ствола, дозволяє проводити постріли травматичними патронами калібру 9 mm Р.А., саморобними патронами, виготовленими з використанням капсульованих гільз шумових або газових пістолетних патронів калібру 9-мм Р.А., або способом роздільного спорядження з використанням снарядів та холостих або газових пістолетних патронів калібру 9 mm Р.А. (зображення 31).

Зображення 31. Схематичне зображення зброї, роздільно зарядженої круглою кулею та холостим патроном калібру 9 mm Р.А.

Через відсутність дієвого правового врегулювання обігу зброї в державі, так звані «стартові» пістолети з початку не зустріли жодного опору з боку контролюючих державних органів, та, згодом, зайняли перше місце в Україні серед всієї зброї вилученої із незаконного обігу, у тому числі і за фактами скоєння тяжких злочинів (вбивств, розбійних нападів тощо).

На сьогоднішній день можна тільки здогадуватись яка кількість вищевказаних пістолетів та револьверів була реалізована на території України, адже на початку свого існування вони без жодного контролю цілими контейнерами потрапляли на територію України під виглядом стартових пістолетів та револьверів. Але про масштаби їх розповсюдження на території держави можна судити по кількості судових рішень, винесених українськими судами. Так, за інформацією з Єдиного державного реєстру судових рішень, за незаконний обіг пістолетів моделі «Zoraki», різних модифікацій, до кримінальної відповідальності притягнуто 4125 осіб, пістолетів моделі «EkoI» – 2259 осіб, пістолетів моделі «Blow» – 655 осіб, пістолетів моделі «Kral» – 316 осіб, пістолетів моделі «Atmаса» – 178 осіб.

Неоднозначною також була і криміналістична оцінка експертної спільноти нового, на той час, об'єкту балістичного походження. Фактично, експерти всіх експертних установ були поділені на три «табори»:

- перший – на стадії порівняльного дослідження визнавав ці пістолети стартовими (незалежно від наявності або відсутності в стволі запобіжного елементу та способу його фіксації);
- другий – на стадії порівняльного дослідження визнавав такі пістолети стартовими лише за наявності, на момент дослідження, в каналі ствола пістолета запобіжного елементу (не залежно від способу його фіксації та можливості його видалення без внесення незворотних змін);
- третій – на стадії порівняльного дослідження визнавав такі пістолети стартовими лише за наявності, на момент дослідження, в каналі ствола пістолета запобіжного елементу, який не можливо вилучити з каналу ствола без внесення незворотних змін.

Пістолети, які на стадії порівняльного дослідження не визнавалися стартовими, досліджувалися як об'єкти з ознаками вогнепальної зброї та, за результатами експериментальної стрільби способом роздільного заряджання (з використанням холостих патронів та круглих металевих куль зі сплаву на основі свинцю), визнавалися або не визнавалися вогнепальною зброєю.

Фактично, це призводило до того, що один і той самий об'єкт, в різних експертних установах, міг бути визнаний або не визнаний вогнепальною зброєю.

Одним з найбільш яскравих таких прикладів, який отримав широкого розголосу, є факт оперативної закупівлі восьми пістолетів «Zoraki mod.-914 S», у мешканця міста Миколаїв. За результатами дослідження вказаних пістолетів у Миколаївському НДЕКЦ МВС було складено висновок експерта, згідно якого пістолети надані із запобіжними елементами в каналах стволів, які можливо видалити із застосуванням інструментів загального вжитку, були визнані короткоствольною вогнепальною зброєю. Але під час розгляду справи в суді, сторона захисту ініціювала призначення повторної експертизи, проведення якої було доручено експертам інституту судових експертиз Міністерства Юстиції України. За результатами проведення повторної експертизи, зазначені пістолети не були віднесені до вогнепальної зброї через наявність в стволах запобіжних елементів, а також тим, що виробник (турецька фірма «ATAK SİLAH SAN.») класифікує їх як стартові (шумові) пістолети, тобто вони не мають однієї з обов'язкових криміналістичних ознак вогнепальної зброї – призначеності для ураження цілі.

Така розбіжність експертних поглядів, на той час, пояснювалась недосконалістю методик проведення судових балістичних експертиз, які передбачали дослідження всіх об'єктів дослідження лише в наданому на дослідження вигляді без внесення будь-яких змін в їх конструкцію.

Виключенням з цього правила, на той час, була лише Методика криміналістичного дослідження газових пістолетів та револьверів [113], яка дозволяла експертам вносити зворотні зміни в конструкцію газових пістолетів та револьверів з метою проведення експериментальної стрільби та визначення уражуючих властивостей відстріляних снарядів.

На практиці, зазначена методика неодноразово використовувалася експертами при дослідженні турецький «стартових» пістолетів та револьверів, але актуальність її застосування викликала сумніви, адже

вказані вироби не мали криміналістичних ознак газової зброї та класифікувалися виробником як стартові пістолети.

Для вирішення зазначених проблемних питань криміналістичного дослідження виробів з ознаками вогнепальної зброї, рішенням Координаційної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України від 02.03.2012 було внесено зміни до Методики встановлення належності об'єкта до вогнепальної зброї та його придатності до стрільби (проведення пострілів) [20].

Зазначені зміни, у тому числі, стосуються особливостей дослідження виробів промислового виробництва, призначених для ураження цілей, але не віднесених виробником до вогнепальної зброї, зокрема пістолетів які класифікуються виробником як стартові (шумові), але мають ознаки вогнепальної зброї. У випадку виявлення конструктивних ознак, що дають змогу використовувати такі об'єкти як вогнепальну зброю без унесення до конструкції будь-яких незворотних змін, на даному етапі дослідження робиться висновок про наявність у досліджуваного об'єкта цих ознак і визначається найближчий аналог вогнепальної зброї певного типу й виду. Для встановлення належності досліджуваного екземпляра до вогнепальної зброї проводиться експериментальна стрільба з метою визначення питомої кінетичної енергії стріляного з нього снаряда.

Якщо здійснення стрільби можливе тільки після внесення до конструкції змін, що не є незворотними, стрільба повинна проводитися після внесення таких змін. Експерт повинен зазначити у висновку, які саме зміни дають змогу провести стрільбу [20].

На сьогоднішній день питання криміналістичного дослідження пістолетів що класифікуються виробником як стартові, які без внесення незворотних змін можуть бути пристосовані для стрільби снарядами, фактично, вирішене. Але нажаль, неспроможність вітчизняної правової системи вчасно реагувати на виклики, призвела до того, що до цивільного обігу, під виглядом стартових пістолетів, потрапили сотні тисяч виробів з

ознаками вогнепальної зброї, які і до цього часу продовжують вилучатися з незаконного обігу.

Також прикрим є те, що для подолання проблемних питань криміналістичного дослідження зазначених виробів, експертній спільноті знадобилося більше семи років. На думку автора, причиною тому є надмірна бюрократизація процесу внесення змін до методик проведення судових експертиз. Так, відповідно до положень Порядку ведення Реєстру методик проведення судових експертиз [129], процедура внесення змін до методик проведення судових експертиз є аналогічною процедурі розробки та впровадженню нової методики (підготовка звіту про науково-дослідну роботу, апробація результатів, рецензування тощо). На практиці це призводить до того, що зміни до методик проведення судових експертиз впроваджуються через 1-2 роки після прийняття відповідного рішення на секціях наукових рад експертних установ.

На сьогоднішній день проблема цивільного обігу стартових пістолетів в Україні не перестала бути актуальною, адже турецькі виробники зазначених виробів пристосувалися до вимог діючого законодавства та продовжують постачати модернізовані пристрої в неменших ніж раніше обсягах.

Модернізація пристроїв полягає у тому, що в їх стволах розміщуються запобіжні елементи, які не можливо видалити за допомогою викрутки або ключа.

Особливості модернізації пристроїв розглянемо на прикладі пістолета «EKOL Aras Compact» калібру 9 мм Р.А.К. (зображення 32).

Зображення 32. Пістолет «EKOL Aras Compact» калібру 9 мм Р.А.К.

Як і свій попередник зазначений пістолет має наскрізний ствол з внутрішньою різьбою, але запобіжний елемент закріплений у ньому методом гарячої фіксації. Зміни зазнав і сам запобіжний елемент, який тепер не має вирізів під викрутку або ключ, а його торцеві частини мають напівсферичну форму. З дульної сторони ствол закривається пластиковою заглушкою (зображення 33).

Зображення 33. Конструктивні особливості каналу ствола пістолета «EKOL Aras Compact» калібру 9 мм Р.А.К.

За результатами аналізу експертної практики встановлено, що зазначені модернізовані пристрої також піддаються переробці та вилучаються з незаконного обігу в переробленому вигляді не рідше за своїх попередників. Справа в тому, що довжина запобіжного елементу таких пристроїв складає 15-20 мм, тобто близько 10-15 % від загальної довжини ствола (зображення

34). Інша частина ствола утворює наскрізний канал, який можливо використовувати як направляючу при висвердлюванні запобіжного елементу. Окрім того, міцність матеріалу запобіжних елементів ствола більшості пристроїв гірша за міцність матеріалу самого ствола, що дозволяє без особливих складностей його висвердлити.

Зображення 34. Глибина каналу імітатора ствола пістолета «EKOL Lady» від казенної частини патронника до запобіжного елементу.

Таким чином, більшість виробів, які на сьогоднішній день реалізуються на території України як стартові пістолети та револьвери, не відповідають вимогам пп. 4.2.2.2 стандарту СОУ 78-19-002:2010 «Пістолети та револьвери стартові. Загальні технічні вимоги, вимоги безпеки. Методи контролювання», згідно якого запобіжні елементи (або їх сукупність) у стволі пристроїв повинні бути виготовлені з матеріалу, котрий за своїми міцнісними характеристиками не гірший від матеріалу ствола, та повинні перекривати канал ствола по усій його довжині та діаметру від дульного зрізу до газовідвідного отвору (отворів), який повинен розташовуватись на відстані не більше 15 мм від передньої частини патронника [166].

Окрім того, відповідно до вимог зазначеного стандарту, стартові пістолети повинні мати ослаблення конструкції основних частин, а їх запобіжні елементи повинні бути зафіксовані способом, що унеможливило їх вилучення з каналу ствола, у тому числі, за допомогою дрилу.

На сьогоднішній день мережа Інтернет містить безліч матеріалів, в яких описуються та демонструються способи видалення запобіжних

елементів з стволів зазначених пристроїв шляхом їх висвердлювання, вилучення шляхом розігрівання ствола тощо (зображення 35).

Зображення 35. Зображення з мережі Інтернет, на якому продемонстровано один з способів вилучення запобіжного елемента з ствола стартового пістолета турецького виробництва.

Також широкого розповсюдження на території України отримали вироби, які маскуються під стартові пістолети з метою уникнення кримінальної відповідальності за незаконний обіг вогнепальної зброї на територію України (зображення 36, 37).

Зображення 36. Пістолет «Grand Power G9» калібру 9x19, який згідно маркувальних позначень є газо-шумовим пістолетом призначеним для стрільби холостими патронами калібру 9 мм Р. А.

Зображення 37. Пістолет-кулемет «Škorpión vz. 61» калібру 7,65x17 який згідно маркувальних позначень шумовим пістолетом призначеним для стрільби холостими патронами калібру 9 мм Р. А.

На думку автора, враховуючи стратегічний курс України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі, національні правові акти, що регламентують обіг стартових пістолетів та револьверів в Україні мають бути гармонізовані із європейським законодавством.

Правове регулювання обігу сигнальних пістолетів та револьверів в країнах-членах ЄС здійснюється Директивою 2019/69 від 16 січня 2019 року щодо встановлення технічних умов тривожної та сигнальної зброї [37].

Відповідно до вимог зазначеної Директиви, до тривожної та сигнальної зброї висуваються наступні вимоги, що унеможливають її переробку та використання у якості вогнепальної зброї:

- пристрої повинні мати послаблення конструкції, що унеможливають їх переробку у вогнепальну зброю;
- конструкція стволів повинна унеможливлювати їх зняття та розширення вздовж осі;

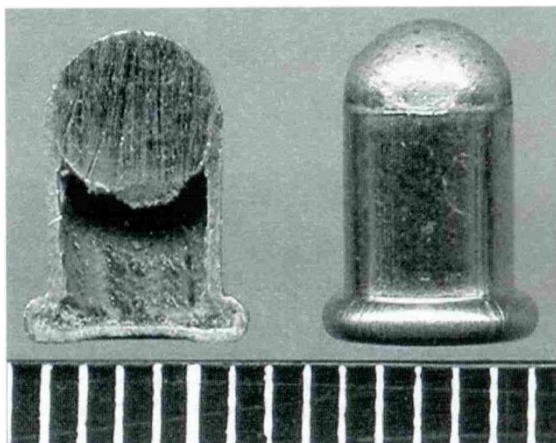
- незнімні запобіжні елементи повинні бути зміщені, нахилені або розміщені ексцентрично відносно патронника ствола;
- частини сигнальної зброї не можуть бути взаємозамінними із вогнепальною зброєю;
- в пристроях, ствол яких не перевищує 30 см, або загальна довжина яких не перевищує 60 см, запобіжний елемент повинен заповнювати всю довжину ствола;
- в пристроях, ствол яких перевищує 30 см, або загальна довжина яких перевищує 60 см, запобіжний елемент повинен заповнювати не менше однієї третини довжини ствола;
- запобіжні елементи стволів мають починатися одразу після патронників;
- газовідвідні отвори пристроїв мають бути виконані на боковій поверхні стволів;
- запобіжні елементи не можуть бути вилучені без руйнації стволів;
- запобіжні елементи пристроїв мають бути виконані з матеріалів, які є стійкими до свердлення, розточування та шліфування (твердість металу по Вікерсу – 700 HV 30).

Таким чином, впровадження зазначених вимог у положення правових актів, що регламентують обіг стартових пістолетів та револьверів, не тільки призведе до зближення національної правової системи України з правовою системою ЄС, але також в разі ускладнить переробку зазначених виробів для стрільби снарядами та зробить їх непривабливими для злочинного осередку.

2.3. Методичні особливості судово-балістичного дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї, які класифікуються виробником як пістолети та револьвери під патрони 4-мм Флобера призначені для розважальної та тренувальної стрільби поза межами тирів та стрільбищ

Відсутність дієвого нормативного урегулювання обігу зброї та боєприпасів в державі містить ризики розповсюдження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї під виглядом т. зв. «іграшок», призначених для розважальної стрільби. Мовиться про револьвери та патрони калібру 4-мм Флобера, які за інформацією виробника призначені для розважальної та тренувальної стрільби поза межами тирів та стрільбищ, водночас окремі моделі фактично мають усі криміналістичні ознаки вогнепальної зброї та боєприпасів.

Патрони, в яких у якості металюї речовини використовується капсульний ініціюючий склад та які не містять власного порохового заряду, були розроблені у 1842 році французьким зброярем Луї Флобером. Такі патрони призначалися для стрільби з револьверів та мали оригінальну конструкцію: складались із цільнонатягнутої мідної гільзи із кільцевим пристроєм запалення та круглої кулі зі сплаву на основі свинцю. Патрони такої конструкції були запатентовані в 1849 році та отримали назву «патрони Флобера» (зображення 38). Патрон Флобера за способом запалення називається патроном кругового або бічного вогню. В історії вдосконалення патрону ця система цікава тим, що його гільза слугувала зразком для гільзи малокаліберного патрона, тому саме на базі патронів Флобера були розроблені патрони кільцевого запалення .22 Short та .22 Long Rifle (5,6 мм) [66,42].

Зображення 38. Патрон калібру 4-мм Флобера.

Зброя під патрони Флобера набула широкого розповсюдження у світі на початку XX століття завдяки своїй надійності відносно невеликої вартості та слабкого звуку пострілу, але вже в середині XX століття вони були витіснені патронами центрального бою, які відрізнялися кращими балістичними та експлуатаційними характеристиками. Незважаючи на це, зброя під патрони Флобера до цього часу виготовляється та використовується для розважальної та спортивної стрільби.

Сучасне нормативне регулювання обігу зброї під патрони Флобера в різних країнах суттєво відрізняється. Зокрема, у більшості країн Європейського Союзу зброя під патрони Флобера підлягає обов'язковій реєстрації, у Чехії власники такої зброї не потребують авторизації, а в Російській Федерації ці вироби є забороненими до обігу, оскільки не відповідають Криміналістичним вимогам МВС РФ від 20 вересня 2011 р. № 1020 [42, с. 27-44].

Основними нормативно-правовими актами в сфері обігу зброї є Інструкція про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання зброї та боєприпасів до неї на державних підприємствах, що належать до сфери управління Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 24 жовтня 2013 р., Інструкція, затверджена Наказом Міністерства юстиції України від 21 серпня 1998 р. № 622, Перелік сфер діяльності, в яких центральні органи виконавчої влади та

Служба безпеки України здійснюють функції технічного регулювання, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2015 р. № 1057, Положення про дозвільну систему, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 1992 р. № 576.

Законодавчі акти України, які регулюють обіг зброї, не містять, по-перше, визначення цього поняття, по-друге, класифікації кола об'єктів, на яке має поширюватись відповідний адміністративно-правовий режим. До таких документів варто віднести Конституцію України, Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» Закон України «Про Національну поліцію», Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Цивільний кодекс України.

Можливі прогалини заповнює судова практика. Так, Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. №3 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» визначає, що до вогнепальної зброї, яка є предметом злочинів, передбачених ст.ст. 262-264, 410 Кримінального кодексу України, належать усі види бойової, спортивної, нарізної мисливської зброї, як серійно виготовленої, так і саморобної чи переробленої, для проведення пострілу з якої використовується сила тиску газів, що утворюється під час згорання вибухової речовини (пороху або інших спеціальних горючих сумішей).

Згідно з Постановою Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» бойовими припасами визнаються патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, артилерійські снаряди, бомби, міни, гранати, бойові частини ракет і торпед та інші вироби в зібраному вигляді, споряджені вибуховою речовиною й призначені для стрільби з

вогнепальної зброї або для вчинення вибуху. Патрони й набойі до гладкоствольної мисливської зброї, а також патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, не є предметом злочинів, передбачених ст.ст. 262, 263 Кримінального кодексу України [89].

В Україні револьвери та патрони 4-мм Флобера (зображення 39) вперше з'явилися на цивільному ринку на початку 2000-х років. Незважаючи на те, що такі вироби мають всі конструктивні ознаки вогнепальної зброї (ствол з патронником, пристрій запирання каналу ствола, пристрій запалення металевого заряду), вони без реєстрації та будь-яких обмежень реалізуються під виглядом виробів, призначених для розважальної та тренувальної стрільби поза межами стрілецьких тирів та стрільбищ, як такі, що не мають достатньої уражаючої здатності, необхідної для заподіяння людині тяжких та смертельних тілесних ушкоджень. За свою доступність та відносно невисоку ціну такі вироби одразу набули широкої популярності серед населення та почали широко застосовуватись не тільки з метою розважальної та тренувальної стрільби.

Зображення 39. Револьвер «Snipe - 3», призначений для стрільби патронами калібру 4-мм Флобера.

Можна констатувати, що сьогодні відсутня чітко регламентована правова позиція щодо обігу пістолетів, револьверів та 4 мм патронів Флобера.

Зокрема, представники судової медицини стверджують, що патрони Флобера можуть бути віднесені до категорії боєприпасів вогнепальної зброї. Обґрунтовується це тим, що до їх складу входять металеві гільзи циліндричної форми; ініціюючий склад; кулі діаметром 4,2 мм. При пострілах патронами «Sellier&Bellot» (Чехія) впритул та з відстані до 50 см і патронами «Dynamit Nobel» (Німеччина) впритул та з відстані до 1 м питома кінетична енергія снарядів перевищує граничне значення ($0,5 \text{ Дж/мм}^2$), необхідне для заподіяння проникаючого поранення тіла [9,55,56].

Водночас, деякі представники криміналістичного зброєзнавства (А.М. Коструб, І.В. Ігнат'єв, О.В. Коломійцев, О. С. Павленко та ін.) вказують на те, що ці предмети не становлять загрози для життя людей та суспільства в цілому, тому можуть перебувати у вільному доступі для населення [85].

Слід зазначити, що, починаючи з 2010 року, пістолети та револьвери під патрони калібру 4-мм Флобера, які реалізуються на території України, перед надходженням до цивільного ринку почали проходити сертифікацію на відповідність стандарту СОУ 78-19-003:2010 «Пістолети та револьвери під патрон Флобера. Загальні технічні вимоги, вимоги безпеки. Методи контролювання» [167]. Зазначений стандарт установлює конструктивні вимоги до пістолетів та револьверів під патрони калібру 4 мм Флобера, які не є вогнепальною зброєю та призначені для тренувальної стрільби поза межами тирів та стрільбищ.

Відповідно до положень зазначеного стандарту, до таких пристроїв висувається ряд криміналістичних вимог, зокрема неможливість спричинення тяжких та смертельних тілесних ушкоджень людині на відстані більш як 1 метра від дульного зрізу. Відповідно до положень діючих методик, проведення судових балістичних експертиз, мінімальною енергетичною характеристикою, достатньою для заподіяти людині чи тварині

небезпечного для життя або смертельного ушкодження вважається кінетична енергія, рівна або більша за $0,5 \text{ Дж/мм}^2$ [20]. Таким чином, під час сертифікації пістолетів та револьверів під патрони калібру 4 мм Флобера проводиться експериментальна стрільба, за результатами якої встановлюється відповідність виробів, що проходять випробування, криміналістичним вимогам стандарту СОУ 78-19-003:2010. Відповідно до зазначених вимог, питома кінетична енергія пострілу штатним для таких пристроїв патроном калібру 4 мм Флобер будь-якого типу, який в установленому порядку допущений до обігу в Україні відповідно до чинного законодавства, на відстані 1 метра від дульного зрізу не повинна перевищувати $0,5 \text{ Дж/мм}^2$ [20].

Зазначимо, що згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 № 1057 «Про визначення сфер діяльності, в яких центральні органи виконавчої влади здійснюють функції технічного регулювання» до сфери технічного регулювання органів системи МВС України належать у тому числі охорона громадського порядку, забезпечення громадської безпеки (у тому числі піротехнічні вироби; технічні засоби охоронного призначення; спеціальні засоби індивідуального захисту та активної оборони; мисливська і спортивна вогнепальна зброя; холодна зброя; конструктивно схожі із зброєю вироби для розваг і відпочинку).

Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України з 2003 року є державним органом сертифікації різних видів зброї – спортивної та мисливської вогнепальної зброї, газової, пневматичної, вихолощеної і набоїв до неї, побутових піротехнічних виробів, спецзасобів самозахисту тощо.

На основі вищезазначеного можна зробити висновок, що, будь-яких форм контролю технічних та балістичних характеристик патронів калібру 4 мм Флобера, конструктивні особливості яких напряду впливають на енергетичні характеристики відстріляних снарядів та на їх уражуючі властивості нормативно не передбачено.

Це створює ризики того, що завдяки недосконалій процедурі сертифікації на випробування пістолетів та револьверів під патрони калібру 4 мм Фlobера до вільного продажу потрапляють так звані «пошилені» патрони, при стрільбі якими питома кінетична енергія снарядів може перевищувати 1,3 Дж/мм².

Відповідно до положень СОУ 78-19-003:2010, патронами Фlobера є патрони кільцевого запалення малої потужності, які не мають власного порохового заряду, а метання снаряду здійснюється лише за рахунок згоряння капсульного складу, який запресований до закраїни гільзи [20].

На сьогодні в продажу на території України перебувають патрони лише двох виробників: фірм «Sellier&Bellot» (Чехія) та «Dynamit Nobel» (Німеччина) (зображення 40).

Зображення 40. Патрони калібру 4-мм Фlobера чеської фірми «Sellier & Bellot» (ліворуч) та німецької фірми «Dynamit Nobel» (праворуч).

За результатами аналізу висновків експертиз, проведених працівниками підрозділів Експертної служби МВС за останні 2 роки, об'єктами досліджень яких були патрони калібру 4-мм Фlobера, встановлено, що патрони виробництва чеської фірми «Sellier&Bellot», окрім капсульного складу, який запресований до закраїни гільзи, мають також власний пороховий заряд, що в рази збільшує уражуючі властивості відстріляних снарядів (зображення 41). Не меншої модернізації зазнали також патрони, виготовлені німецькою

фірмою «Dynamit Nobel», які, хоч і не містять власного порохового заряду, але метання їх снарядів здійснюється не лише за рахунок згоряння капсульного складу, який запресований до закраїни гільзи, але також за рахунок піроскладу, яким вкривається вся внутрішня частина дна гільзи.

Зображення 41. Патрон калібру 4-мм Флобера виробництва чеської фірми «Sellier & Bellot», в демонтованому вигляді.

З метою встановлення уражуючих властивостей пістолетів та револьверів під патрони калібру 4 мм Флобера, на базі лабораторії балістичних досліджень ДНДЕКЦ МВС була проведена експериментальна стрільба з використанням 4-мм револьверу «Snipe - 3» та патронів калібру 4-мм Флобера виробництва фірм «Sellier&Bellot» та «DynamitNobel», придбаних у роздрібній мережі одного з найбільших торговельних підприємств України. Для визначення швидкостей польоту уражуючих снарядів використовувався вимірювальний комплекс моделі «ІВХ-731.3». Після чого на основі масо-габаритних характеристик куль аналітичними методами були визначені відповідні значення розмірів питомої кінетичної енергії.

Оскільки на практиці застосування зброї не завжди здійснюється на дистанціях, обумовлених виробниками патронів чи діючими нормативними актами, то з точки зору криміналістичного дослідження патронів калібру 4-мм Флобера суттєвого значення набуває встановлення початкових швидкостей стрільби уражаючими елементами на відстані, яка дорівнює 1,0

м (усереднена дистанція стрільби, на якій вважається, що післядія порохових газів уже не впливає на зростання початкової швидкості кінетичного снаряда після його виходу із каналу ствола).

Результати експериментальних досліджень та розрахунків балістичних показників відстріляних куль патронів калібру 4-мм Флобера наведені в Таблиці 3.

Таблиця 3. Балістичні показники відстріляних куль патронів 4-мм Флобера на відстані 1 м від дульного зрізу зброї.

Середня швидкість снарядів, м/с		Середня питома кінетична енергія снарядів Дж/мм ²	
Dynamit Nobel	Sellier & Bellot	Dynamit Nobel	Sellier & Bellot
195	205	0,71	0,84

Варто зазначити, що існуюча оцінка уражуючих властивостей кінетичних снарядів базується на енергетичній концепції, розробленій О.І. Устиновим та Л.Ф. Савранем, згідно з якою відстріляні снаряди, питома кінетична енергія яких перевищує або дорівнює 0,5 Дж/мм², здатні заподіяти тяжкі тілесні або смертельні ушкодження тілу людини.

Дані таблиці 1 свідчать, що значення питомої кінетичної енергії експериментально відстріляних куль патронів калібру 4-мм Флобера, на відстані 1 метр від дульного зрізу, значно перевищує граничне (0,5 Дж/мм²) та, відповідно, є достатнім для спричинення тяжких та смертельних тілесних ушкоджень людині.

При оцінюванні енергетичних параметрів снарядів патронів калібру 4,0-мм Флобера щодо їх спроможності до нанесення тих чи інших ушкоджень можна керуватися такими даними:

- садна шкіри голови можуть бути утворені при питомій енергії уражаючого елемента 0,022–0,0312 Дж/мм², рани на шкірі голови можуть бути утворені при значенні питомої кінетичної енергії 0,074 Дж/мм²;

- садна на шкірі стегна можуть бути утворені при питомій енергії уражаючого елемента $0,14 \text{ Дж/мм}^2$, рани на шкірі стегна та в підшкірній клітковині можуть бути утворені при $0,228 \text{ Дж/мм}^2$;

- садна на шкірі грудини можуть бути утворені при питомій енергії уражаючого елемента $0,075 \text{ Дж/мм}^2$; рани на шкірі грудини та в підшкірній клітковині можуть бути утворені при $0,193 \text{ Дж/мм}^2$.

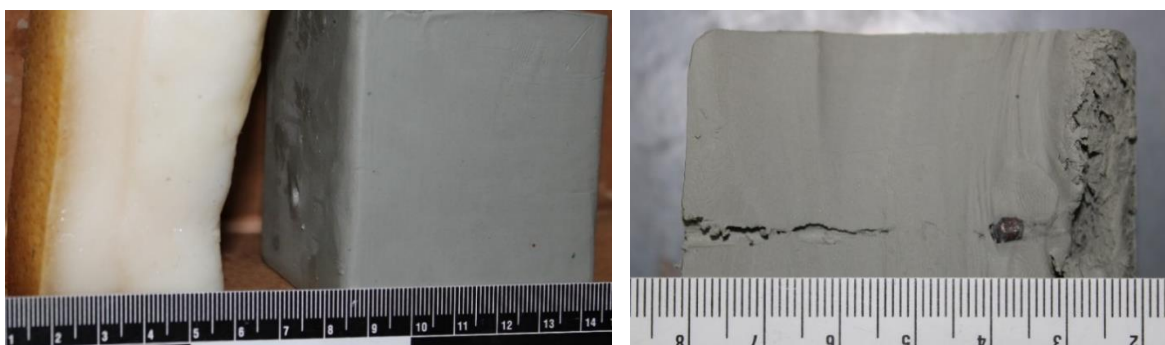
Стосовно впливу величини кінетичної енергії на характер ушкодження приймається, що руйнування очного яблука відбувається при значенні кінетичної енергії понад $3,9 \text{ Дж}$. Ушкодження кісток черепа – при значенні кінетичної енергії понад 80 Дж . Ушкодження ребер відбувається при значенні питомої кінетичної енергії понад $0,24 \text{ Дж/мм}^2$. Проникнення уражаючого елемента крізь шкірний покрив тіла ймовірністю 50% відбувається при значенні питомої кінетичної енергії понад $0,239 \text{ Дж/мм}^2$. Стосовно значень параметрів ударів уражаючих елементів, за яких виникають больові відчуття відповідної інтенсивності, слід відмітити, що «слабкий» біль відчувається при питомій кінетичній енергії понад $0,0215 \text{ Дж/мм}^2$. «Сильний» біль відчувається при питомій кінетичній енергії понад $0,036 \text{ Дж/мм}^2$. «Дуже сильний» біль відчувається при питомій кінетичній енергії понад $0,06 \text{ Дж/мм}^2$ [76, с. 220-221]. На основі цих даних можна зробити певні висновки стосовно прогнозування характеру спричиненого ушкодження з урахуванням балістичних характеристик снарядів патронів калібру $4,0\text{-мм}$ Флобера (спроможності снаряду нанести біологічному об'єкту (людині) проникаючі поранення в одну із порожнин тіла).

Для дослідження характеру ударно-контактної взаємодії відстріляних куль патронів калібру 4-мм Флобера з імітатором біологічного об'єкта (тіла людини), проводилася експериментальна стрільба із використанням 4-мм револьверу «Snipe - 3» по блоку балістичного пластиліну марки «RoMa Plastilina Clay», яка за своєю структурою імітує м'язові тканини тіла людини. Також, під час експерименту, з метою імітації жирового прошарку та шкіри

людини, перед балістичною глиною був зафіксований свинячий жировий прошарок зі шкірою.

Всього було проведено 40 експериментальних пострілів на відстані 1 метр від дульного зрізу револьвера, при цьому перед блоком балістичного пластиліну було встановлено вимірювальний комплекс моделі «ІБХ-731.3».

За результатами проведеного експерименту встановлено, що кулі калібру 4-мм з початковою швидкістю від 185 до 210 м/с занурювалися в блок балістичного пластиліну на глибину від 43 до 48 мм (зображення 42).

Зображення 42. Результати експериментальної стрільби в мішень яка імітує тіло людини, з використанням 4-мм револьверу «Snipe - 3» та патронів калібру 4-мм Флобера виробництва фірми «Sellier & Bellot».

Ураховуючи те, що глибина занурення куль калібру 4-мм в блок балістичного пластиліну перевищує середню відстань від зовнішньої поверхні тіла людини до життєво важливих органів (серце, легені, печінка тощо), проведені експерименти дають підставу стверджувати, що револьвери та патрони калібру 4 мм Флобера, які перебувають у вільному продажу, як вироби, призначені для розважальної та тренувальної стрільби, насправді становлять серйозну загрозу, оскільки можуть спричинити тяжкі та смертельні тілесні ушкодження людині.

Отже, виробники та ритейлери (постачальники) патронів калібру 4-мм Флобера, використовуючи нормативні прогалини правового врегулювання обігу зброї в Україні, підвищують комерційну привабливість своєї продукції за рахунок зміни у бік підвищення її технічних та балістичних характеристик,

що, як наслідок, є причиною застосування виробів, призначених виключно для розважальної та спортивної стрільби не тільки за цільовим призначенням. Окрім того, такі патрони не відповідають визначенню патронів Флобера, адже метання їх снарядів здійснюється не лише за рахунок згоряння капсульного складу, який запресований до закраїни гільзи, але також за рахунок додаткового порохового заряду або піроскладу.

Проблема обігу револьверів та патронів калібру 4-мм Флобера одразу викликала суперечки серед судових експертів, що проводять їх дослідження, через те, що питома кінетична енергія відстріляних з них снарядів, у більшості випадків, перевищує порогове значення $0,5 \text{ Дж/мм}^2$, що є достатнім для визнання цих виробів вогнепальною зброєю та боєприпасами за цією ознакою відповідно до положень методик проведення балістичних експертиз.

Окрім того, виходячи з результатів аналізу слідчої та судової практики, зазначені револьвери, які вже набули широкого поширення серед населення, неодноразово використовувались як знаряддя та засоби нанесення тяжких тілесних ушкоджень, які є небезпечними для життя в момент спричинення, вчинення убивств та інших кримінальних правопорушень [4,5,6]. Одним із резонансних таких прикладів є вбивство працівниками ГУНП у Миколаївській області жителя селища Криве Озеро Миколаївської області, який після сімейної сварки, у стані алкогольного сп'яніння, чинив неозброєний опір під час затримання. Працівник поліції, який мав при собі револьвер під патрони калібру 4-мм Флобера стверджував, що хотів лише налякати затримованого [173].

Недосконалість процедури сертифікації призвела до надходження у цивільний обіг виробів, які не є об'єктами дозвільної системи України та не потребують оформлення дозвільних документів, але фактично можуть бути предметом кримінальних правопорушень, відповідальність за які встановлена у ст.ст. 201, 262, 263 КК України, адже за своєю конструкцією та технічними характеристиками вони є вогнепальною зброєю, яка перебуває в обігу без передбаченого законом дозволу.

Також широкого розповсюдження на території України отримали вироби, які маскуються під пістолети призначені для стрільби патронами калібру 4 мм Флобера з метою уникнення кримінальної відповідальності за незаконний обіг вогнепальної зброї на територію України.

При цьому постачаються некомплектні зразки зброї, окремі її частини, деталі під видом виробів призначених для розважальної стрільби, які потім відновлюються, в тому числі за допомогою універсальних інструментів загального вжитку і набувають ознак вогнепальної зброї.

На протязі 2017 року правоохоронними органами був викритий організатор всеукраїнської мережі з переробки і подальшого продажу вогнепальної зброї, який виявився студентом одного з вишів Харкова. Також встановлено, що в її склад входило понад 20 учасників з різних регіонів України, у яких було вилучено значну кількість зброї.

В рамках цього провадження на дослідження до експертних установ України надавалась велика кількість різноманітних зразків зброї відомих виробників, під виглядом виробів призначених для розважальної стрільби, переробленої для стрільби патронами калібру 4 мм Флобера з нанесенням відповідних маркувальних позначень «4 mm Flobert» (зображення 43).

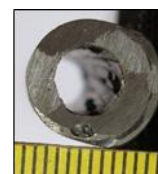

Зображення 43. Одна з партій вогнепальної зброї з додатковим маркуванням «4 mm Flober», вилучена під час перетину кордону України.

Серед таких зразків зброї пістолети: «BROWNING» калібру 6,35 мм виробництва Бельгії, «BERNARDELLI» калібру 6,35 мм виробництва Італії, «ASTRA-UNCETA» калібру 6,35 мм виробництва Іспанії, «Walther» моделі «PPK» калібру 7,65 мм виробництва Німеччини, «ASTRA» модель «3000» калібру 7,65 мм виробництва Іспанії, «ČZ» модель «27» калібру 7,65 мм виробництва Чехії, «BERSA» модель «LUSBER 84» калібру 7,65 мм виробництва Аргентини, «BERSA» модель «86» калібру 9 мм (9x17) виробництва Аргентини, «PB» модель «BDA-380» калібру 9 мм (9x17) виробництва Італії, «PIETRO BERETTA» модель «92 SB» калібру 9 мм (9x19) виробництва Італії, «SIG SAUER» модель «P-226» калібру 9 мм (9x19) виробництва Німеччини, «Colt» модель «COMBAT COMMANDER» калібру 9 мм (9x19) виробництва США, модельний ряд пістолетів «Glock» (модель «17», «26», «34») калібру 9 мм (9x19), «Glock-42» калібру .380 AUTO (9x17) виробництва Австрії (зображення 44-48).

Зображення 44. Пістолет «BROWNING» калібру 6,35 мм, в стволі якого за допомогою зварювального обладнання зафіксована металева трубка та нанесені додаткові маркування «4 mm Flobert».

Зображення 45. Пістолет «ASTRA-UNCETA» калібру 6,35 мм, в стволі якого за допомогою зварювального обладнання зафіксована металева трубка та нанесені додаткові маркування «4 mm Flobert».

Зображення 46. Пістолет «BERNARDELLI» калібру 6,35 мм, в стволі якого за допомогою зварювального обладнання зафіксована металева трубка та нанесені додаткові маркування «4 mm Flobert».

Зображення 47. Пістолет «ČZ» модель «27» калібру 7,65 мм, в стволі якого за допомогою зварювального обладнання зафіксована металева трубка та нанесені додаткові маркування «4 mm Flobert».

Зображення 48. Пістолет «BERSA» модель «LUSBER 84» калібру 7,65 мм, в стволі якого за допомогою зварювального обладнання зафіксована металева трубка та нанесені додаткові маркування «4 mm Flobert».

Дослідженням зброї було встановлено, що в каналах стволів всіх пістолетів встановлені і зафіксовані за допомогою електродугового зварювання металеві трубчасті вставки. Дульний зріз стволів має оплавлення металу. В деяких зразках пістолетів вказана вставка додатково зафіксована зі сторони казенного зрізу ствола (крапкове зварювання). В кожному пістолеті, в залежності від калібру і довжини ствола, розмірні характеристики трубчастої вставки відрізняються.

Усі інші конструктивні частини зазначених пістолетів (запираючий механізм, механізм запалення метального заряду та ін.) не змінюються та залишаються повністю функціональними, що дозволяє відновити їх за допомогою звичайних інструментів загального вжитку та зробити придатними до стрільби снарядами, здатними нанести людині тяжкі тілесні або смертельні ушкодження. Також були надані зразки пістолетів, в каналах стволів яких знаходились металеві стрижні, які взагалі ніяким чином не були зафіксовані.

В представленому на дослідження вигляді провести постріл з вищеописаних пістолетів патронами калібру 4 мм Флобера неможливо через невідповідність діаметру металевих вставок та напливів металу від впливу зварювального обладнання. Окрім того, патрон Флобера калібру 4 мм має

капсуль кільцевого запалення, а ударні механізми зазначених пістолетів центральної дії.

З урахуванням внесених змін у конструкцію стволів представлених пістолетів встановлено, що в наданому вигляді (зі встановленими металевими трубчастими вставками) вони для стрільби непридатні. Враховуючі, що більшість пістолетів конструктивно мають від'ємні стволи, вони можуть бути легко замінені на аналогічні штатні стволи відповідних калібрів, в каналі яких відсутні будь-які сторонні елементи.

Аналіз конструкції інших частин і механізмів пістолетів свідчить про те, що вони є в наявності, будь-яким змінам не піддавалися і взаємодіють в штатному режимі без ускладнень. Таким чином, досліджувані пістолети мають необхідний комплекс основних і додаткових ознак вогнепальної зброї.

З метою встановлення можливості відновлення первинного функціонального цільового призначення наданих пістолетів, тобто, чи виконано кріплення (фіксація) металевих вставок в каналі стволів пістолетів способом, що унеможлиблює їх видалення за допомогою універсального інструменту загального вжитку (молоток, плоскогубці, викрутки та виколотки, пінцет, напилек, тощо) без руйнування ствола, був проведений експертний експеримент по видаленню вказаних вставок. Характер фіксації металевих вставок в каналах стволів свідчить про локалізацію зварювального шва і напливів металу у дульного зрізу. Місце локалізації зварювального шва у дульного зрізу стволів було оброблено за допомогою застосування напилків, точильного каменю. Шар металу видалявся до чіткого візуального виявлення зовнішніх контурів металевої вставки. Після механічної обробки (тобто зняття необхідного шару металу у дульного зрізу) за допомогою відповідного стрижня і молотка зі сторони дульного зрізу були видалені (вибиті) металеві трубчасті вставки. В залежності від характеру фіксації вставок зняття шару металу стволів пістолетів становило від 0,8 мм до 2,2 мм. В окремих екземплярах пістолетів, в яких вставка додатково зафіксована зі сторони казенного зрізу (крапковим зварюванням) за допомогою електродугового

зварювання, доводилось збивати або зчищати місце її фіксації. Видалені металеві вставки пістолетів калібру 6,35 мм у дульного зрізу мають діаметр близько 3,3 мм, діаметр зі сторони казенного зрізу близько 4,6 мм; вставки пістолетів калібру більше 6,35 мм мають діаметри близько 4 мм і 6,2 мм відповідно.

Після видалення із стволів металевих вставок було встановлено, що канали стволів всіх пістолетів мають нарізи, а в патронники задовільно вміщуються штатні патрони відповідного калібру (зображення 49). Всі пістолети виявилися придатними для стрільби з достатніми енергетичними характеристиками вистріляних снарядів.

Зображення 49. Пістолет «Glock 34» калібру 9x19, в стволі якого за допомогою зварювального обладнання зафіксована металева трубка та нанесені додаткові маркування «4 mm Flobert».

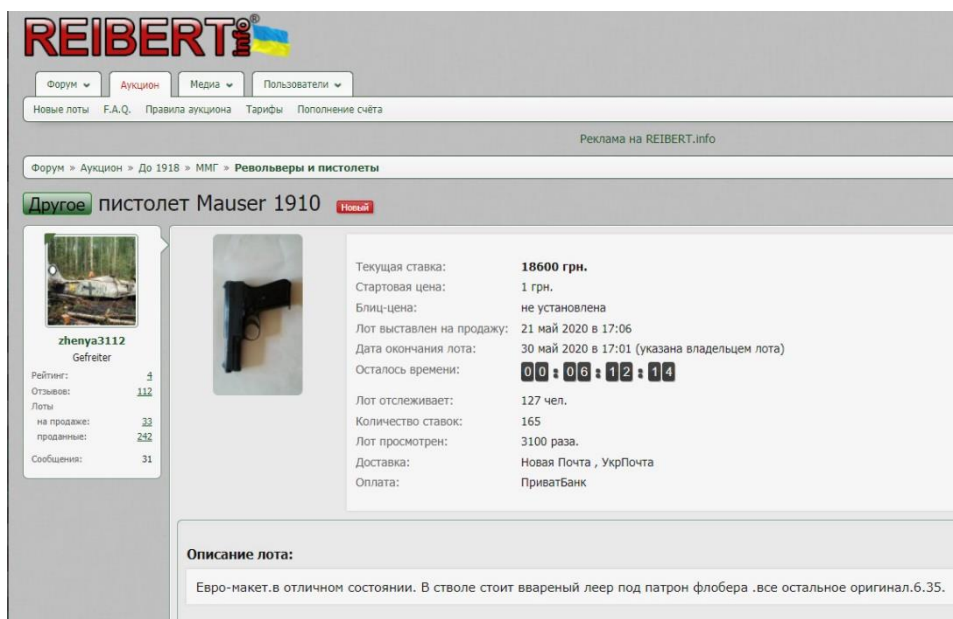
Таким чином можна констатувати, що зазначені пістолети є вогнепальною зброєю, яка до стрільби непридатна, оскільки в конструкцію стволів були внесені зворотні зміни у вигляді встановлення і фіксації за допомогою електродугового зварювання металевих вставок. На момент досліджень, із внесеними у конструкцію стволів змінами, що унеможливають проведення пострілів, достеменно визначити цільове

призначення пістолетів не виявляється можливим, оскільки їх конструкція не відповідає комплексу криміналістичних вимог до пістолетів, призначених для стрільби патронами Флобера калібру 4 мм. Після видалення з каналів стволів пістолетів сторонніх предметів за допомогою універсального інструменту загального вжитку можливо відновлення їх первинного цільового призначення. Тобто можна констатувати, що таким способом зброя маскується під вироби призначені для розважальної стрільби.

Проблематика досліджень зброї з подібними конструкційними змінами ствола полягає у тому, що сторонні елементи в каналі ствола зафіксовані таким чином, що для їх видалення необхідно видаляти незначну частину ствола, тобто фактично зменшувати його довжину (з практики від 0,8 мм до 2,2 мм).

На практиці стороною захисту такі зміни під час експертного експерименту трактуються як незворотні зміни конструкції ствола, які впливають як на його характеристики так і зброї в цілому, тобто до зміни функціонального призначення предметів.

Зазначені вироби також реалізуються на території України за допомогою відомих інтернет-аукціонів. Наприклад, на відомому вітчизняному інтернет-аукціоні [60] розміщене оголошення про продаж пістолета Маузер M1910 з маркуванням «4 mm Flobert», який в оголошенні називається «євро-макетом», в каналі ствола якого вварений леєр під патрон Флобера (зображення 50).

Зображення 50. Оголошення про продаж пістолета Маузер М1910 з додатковим маркуванням «4 mm Flobert», замаскованого під пістолет призначений для стрільби патронами калібру 4 мм Флобера.

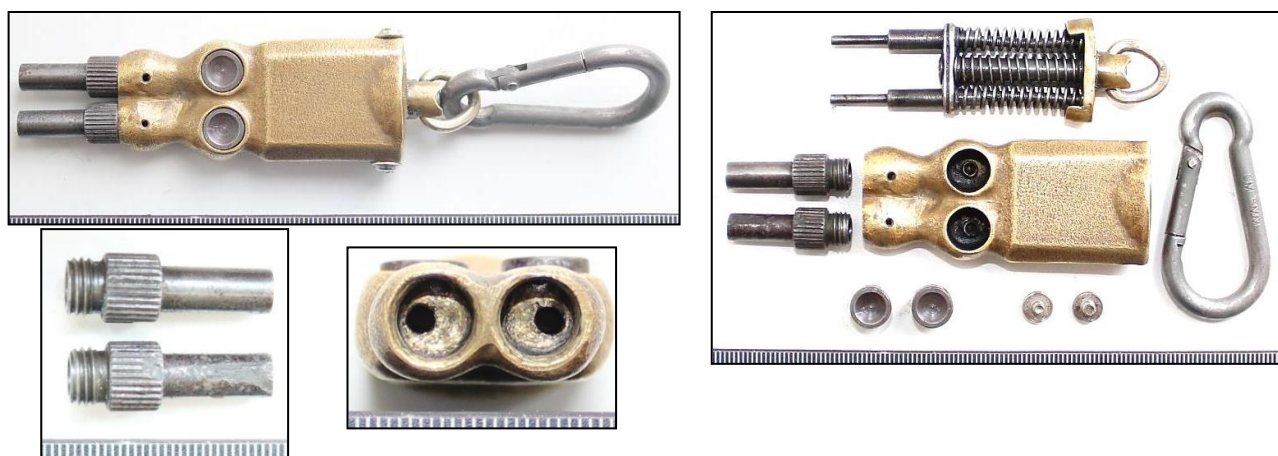
Однак при детальному ознайомленні з конструкцією зазначеного пістолета стає зрозуміло, що конструктивні особливості ствола і ударно-спускового механізму пістолета унеможливають стрільбу патронами кільцевого запалення калібру 4-мм Флобера, а для відновлення бойових властивостей даного пістолета достатньо видалити зварювальний шов в дульній частині ствола та вилучити з нього металеву втулку (зображення 51).

Зображення 51. Зображення пістолета Маузер М1910 з додатковим маркуванням «4 mm Flobert», замаскованого під пістолет призначений для стрільби патронами калібру 4 мм Флобера, розміщені на сайті інтернет-аукціону «Reibert».

Ураховуючи те, що вартість зазначеного лоту сягнула більше 18000 грн., що декілька разів перевищує середню вартість нейтралізованої зброї аналогічної моделі, стає зрозумілим, що метою його придбання є не лише колекціонування та експонування.

Також в експертній практиці зустрічаються випадки виготовлення саморобним способом пристроїв, призначених для стрільби патронами калібру 4 мм Флобера (зображення 52).

Зображення 52. Гладкоствольний двозарядний пістолет калібру 4 мм, замаскований під брелок призначений для стрільби патронами калібру 4-мм Флобера.

Але на відміну від виробів виготовлених промисловим способом, дослідження таких виробів не викликає жодних складностей, адже питання щодо віднесення їх до категорії вогнепальної зброї вирішується на підставі експериментальної стрільби та встановлення уражуючих властивостей відстріляних з неї куль. При цьому, відповідно до вимог діючих методик проведення судових балістичних експертиз, для стрільби використовуються патрони, з найбільш високими балістичними показниками.

Таким чином, вогнепальною зброєю визнаються саморобні пристрої призначені для стрільби патронами калібру 4-мм Флобера, кінетична енергія снарядів яких перевищує порогове значення 0,5 Дж/мм².

Питання особливостей криміналістичного дослідження та обігу револьверів і патронів калібру 4-мм Флобера неодноразово були предметом обговорення на різних наукових заходах за напрямками досліджень зброї експертних установ України та окремих країн Європейського Союзу. Експертна спільнота погоджується з тим, що зазначені вироби мають усі ознаки вогнепальної зброї і боєприпасів, вільний обіг якої містить серйозні ризики для життя та здоров'я людини. Однак ініціативи лише експертних установ у вирішенні актуалізованої проблеми недостатньо, адже, у випадку визнання цих револьверів вогнепальною зброєю під час експертного дослідження, їх власникам загрожуватиме кримінальна відповідальність за незаконне поводження із вогнепальною зброєю, а, враховуючи кількість вже реалізованих таких виробів, це може викликати широкий резонанс та невдоволення серед населення.

З метою нормативного урегулювання обігу пістолетів та револьверів під патрони 4-мм Флобера в Україні та покращення стану правозастосування, забезпечення єдності судової практики пропонується:

- передбачити обов'язкову сертифікацію патронів калібру 4-мм Флобера, що ввозяться для реалізації на території України;
- віднести револьвери та патрони калібру 4-мм Флобера до об'єктів, на які поширюється дозвільна система та які потребують реєстрації відповідно до положень Інструкції, затвердженої наказом МВС України від 21.08.1998 № 622;
- забезпечити надійну, позбавлену корупційних ризиків процедуру реєстрації з веденням реєстрів подібних виробів, яка виключатиме можливості лобіювання виробниками надходження у вільний обіг вогнепальної зброї та боєприпасів до неї під виглядом конструктивно схожих із зброєю та боєприпасами виробів для розваг і відпочинку;
- сформулювати правову позицію Верховного Суду про те, що револьвери та патрони калібру 4-мм Флобера не можуть бути віднесені до

предметів злочинів, відповідальність за які настає за статтями 262, 263 КК України.

2.4. Методичні особливості судово-балістичного дослідження об'єктів ознаками з вогнепальної зброї, що класифікуються виробником як нейтралізована та вихолощена зброя.

Не зважаючи на те, що нейтралізована та вихолощена зброя, формально відноситься до переліку об'єктів, щодо яких здійснюється дозвільна система, на практиці, її обіг в Україні майже не контролюється державними органами. Причиною тому є відсутність чітких вимог та обмежень щодо обігу цих виробів у державних правових актах.

Нейтралізованою вважається зброя, яка з дотриманням вимог відповідних стандартів або технічних умов спеціально приведена на заводах-виробниках чи у спеціалізованих майстернях з ремонту зброї в непридатний для стрільби стан.

Нейтралізована зброя залежно від її призначення класифікується так [160]:

- **учбова зброя** - зброя, яка спеціально приведена в непридатний для стрільби стан, призначена для навчання правилам поводження зі зброєю (розбирання та складання, заряджання та розряджання, виконання стрійових прийомів зі зброєю). Така зброя містить маркування «УЧ» (зображення 53);

Зображення 53. Учебний пістолет «Форт-12».

- **учбово-розрізна зброя** - зброя, яка спеціально приведена в непридатний для стрільби стан, основні деталі якої мають спеціально

виконані вирізи, призначені для забезпечення наочності при вивченні порядку взаємодії деталей і вузлів (зображення 54);

Зображення 54. Навчально-розрізний пістолет «ТТ».

- музейна зброя - зброя, яка спеціально приведена в непридатний для стрільби стан та призначена виключно для експонування в музеях (зображення 55);

Зображення 55. Музейна зброя.

- макети зброї масогабаритні - конструктивно подібні до вогнепальної зброї виробу, призначені для колекціонування та експонування фізичними і юридичними особами, які спеціально виготовлені з вогнепальної стрілецької зброї шляхом внесення до конструкції її основних частин та механізмів змін, що виключають здійснення пострілу. Така зброя містить маркування «ММГ», «Макет» тощо (зображення 56).

Зображення 56. Маркування на макетах зброї масогабаритних.

Вихолощеною вважається зброя, виготовлена шляхом спеціального пристосування конструкції стрілецької вогнепальної зброї до стрільби лише холостими патронами, з яких неможливо зробити постріл снарядом, що має достатню вражаючу здатність, призначена для використання на кінозйомках, при проведенні театралізованих, костюмованих та інших культурних заходів (зображення 57).

Зображення 57. Вихолощений автомат Калашникова.

Нейтралізована та вихолощена зброя часто використовується у якості сировини при виготовленні незаконної вогнепальної зброї. Але ураховуючи те, що при деактивації нейтралізованої зброї в її конструкцію вносяться більш суттєві конструктивні зміни аніж при виготовленні вихолощеної зброї, більш привабливою для подальшої переробки вважається саме остання. Ураховуючи те, що при виготовленні вихолощеної зброї зберігається дієздатність запираючого та запалюючого механізмів, то найчастіше при переробці такої зброї достатньо відновити канал ствола, шляхом видалення з нього захисних елементів що унеможливають стрільбу снарядами.

Відсутність дієвого правового регулювання обігу нейтралізованої та вихолощеної вогнепальної зброї в Україні створює сприятливі умови для розповсюдження вогнепальної зброї, яка саморобним або кустарним способом маскується під ці вироби.

Так, на дослідження до експертних установ часто надходить зброя, в конструкцію ствола якої саморобним способом вносяться зміни, які унеможливають, в наданому на дослідження вигляді, проведення пострілів унітарними патронами. При переробці, частіше за все, в каналі ствола встановлюються поперечні перетинки (штифти) або встановлюються металеві втулки зафіксовані за допомогою різьбового з'єднання (зображення 58).

Зображення 58. Пістолет-кулемет Шпагіна (ППШ), в стволі якого саморобним способом встановлено поперечний штифт та в дульній частині за допомогою різьбового з'єднання зафіксована металева втулка.

Найчастіше такі зміни вносяться в конструкцію зброї з метою уникнення покарання за незаконне поводження із вогнепальною зброєю, а також для можливості зберігання її за місцем проживання з метою колекціонування, реконструкції бойових дій тощо.

Однак, неможливість стрільби унітарними патронами, які є штатними для певного виду зброї, не позбавляє її ознак вогнепальної зброї, оскільки положення діючих методик проведення судових балістичних експертиз зобов'язують експерта, який проводить дослідження, перевірити можливість проведення пострілів також патронами заміниками, у тому числі способом роздільного заряджання (з використанням холостих патронів та каліберних круглих куль на основі свинцю). Результати аналізу експертної практики дослідження вогнепальної зброї, яка приведена саморобним способом в непридатний для стрільби унітарними патронами стан свідчать про те, що

більшість таких виробів визнаються вогнепальною зброєю придатною для стрільби способом роздільного заряджання, з використанням холостого патрону та круглої каліберної кулі зі сплаву на основі свинцю.

Відсутність дієвого правового регулювання обігу зброї та конструктивно схожих з нею виробів, створює також сприятливі умови для контрабандного завезення до України зброї та її частин. Так, протягом декількох останніх років з-за кордону масово завозиться зброя у конструкцію якої вносяться зміни та наносяться маркування з метою маскуванню її під вихолощену та нейтралізовану зброю для «безпечного» перетину кордону та подальшої реалізації на території України.

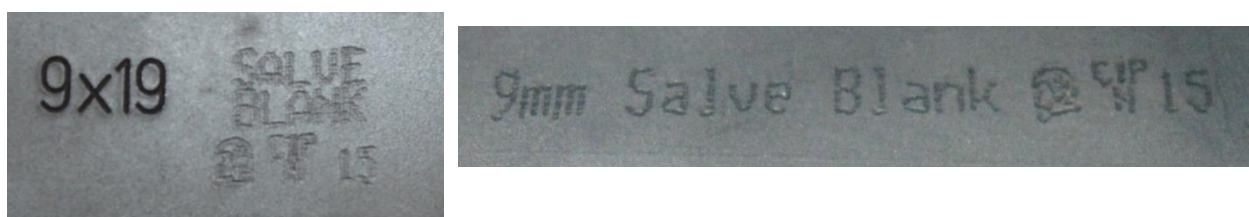
Відмінною рисою таких виробів є наявність додаткового маркування «Salve Blank» та зафіксований за допомогою зварювання металевий елемент у стволі, який унеможливує проведення пострілів снарядами, але може бути легко видалений за допомогою побутових інструментів загального вжитку. Така зброя користується популярністю серед злочинного осередку через можливість відновлення та все частіше вилучається під час скоєння резонансних злочинів.

Перші зразки вилученої із незаконного обігу замаскованої вогнепальної зброї із маркуванням «Salve Blank» почали надходити до національних експертних установ України наприкінці 2017 року (зображення 59).

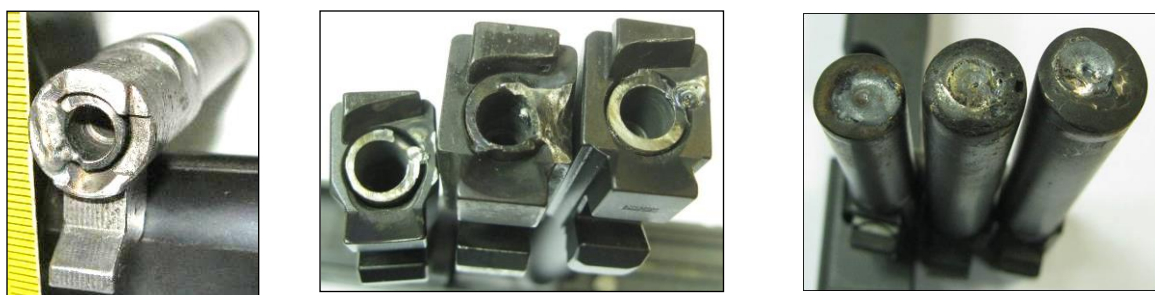
Зображення 59. Пістолети-кулемети «Škorpion vz. 61» в стволах яких за допомогою зварювального обладнання зафіксована металева трубка та нанесені додаткові маркування «Salve Blank».

Результати аналізу слідчої практики свідчать про те, що переважна більшість зразків такої зброї була завезена по частинах через український кордон із країн-членів ЄС (Чехія, Словачія). Окрім того, на походження такої зброї вказувала наявність маркування «C.I.P.», нанесеного представництвами Міжнародної Комісії з випробування ручної вогнепальної зброї (зображення 60).

Зображення 60. Додаткове маркування на замаскованій вогнепальній зброї.

Додаткове маркування «Salve Blank» наносилося на зазначені вироби з метою їх маскування від вихолощену зброю, адже в перекладі з французької слово «Blank» означає «пустий», або «холостий». Окрім того, у стволах таких виробів за допомогою зварювального обладнання фіксуються металеві елементи, які перешкоджають проведенню пострілів штатними патронами (зображення 61).

Зображення 61. Металеві елементи, зафіксовані у стволах зброї за допомогою зварювання.

Також з незаконного обігу вилучаються пістолети та револьвери з додатковим маркуванням «Salve Blank», в каналах стволів яких встановлюються поздовжні штифти, які також можуть бути легко видалені за допомогою інструментів загального вжитку (зображення 62).

Зображення 62. Пістолети «Glock-26» з додатковим маркуванням «Salve Blank», в каналах стволів яких встановлені поперечні штифти.

Усі інші конструктивні частини зазначених пістолетів (запираючий механізм, механізм запалення метального заряду та ін.) не змінюються та залишаються повністю функціональними, що дозволяє відновити їх за допомогою звичайних інструментів загального вжитку та зробити придатними до стрільби снарядами, здатними нанести людині тяжкі тілесні або смертельні ушкодження.

На думку автора, проблема масового завезення до України замаскованої вогнепальної зброї із додатковим маркуванням «Salve Blank» напряду пов'язана із обмеженням обігу таких виробів на території країн-членів ЄС, введеними директивою Європарламенту №2017/852 від 17.05.2017 та внесенням відповідних змін до директиви ЄС № 91/477/ЄЕС щодо контролю за придбанням зброї і володінням зброєю.

Відповідно до зазначених змін європейського законодавства, обіг вогнепальної зброї переробленої для стрільби холостими, газовими, сигнальними та іншими небойовими патронами на території країн-членів ЄС, повинен бути обмежений аналогічно до обігу працездатної зброї відповідної

категорії. Таким чином, об'єкти, обіг яких став обмежений на території країн-членів ЄС, швидко знайшли ринок збуту в інших країнах з ліберальним законодавством у сфері обігу зброї, а також країнах, у яких відсутнє належне правове врегулювання обігу зброї, зокрема і в Україні.

Питання допущення до обігу на території України зазначених виробів повністю лягає на плечі судових експертів національних експертних установ, які під час проведення судових експертиз та експертних досліджень вирішують питання щодо належності цих об'єктів до категорії вогнепальної зброї, та, відповідно, можливості перебування їх у власності громадян.

Але на сьогоднішній день під час криміналістичного дослідження зазначеної замаскованої вогнепальної зброї в національних експертних установах України, у більшості випадків, вони визнаються частинами вогнепальної зброї або вогнепальною зброєю, приведеною в непридатний для стрільби стан, тобто об'єктами, за незаконний обіг яких законодавством не передбачено кримінальної відповідальності (окрім переміщення її через кордон поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю за статтею 201 Кримінального кодексу України). Насамперед це пов'язано із нормами, закріпленими в методиках проведення судових балістичних експертиз, відповідно до яких віднесення об'єкта з конструктивними змінами до вогнепальної зброї здійснюється за результатами проведення експериментальної стрільби, яка не можлива через зафіксований у стволі металевий елемент. Також експерт не може вносити в конструкцію об'єкта дослідження незворотні зміни (порушувати цілісність зварювального з'єднання елементів) з метою вилучення металевого елемента зі ствола та проведення експериментальної стрільби.

Отже, на сьогоднішній день особа, у якої вилучається зазначена замаскована вогнепальна зброя, не може бути притягнута до кримінальної відповідальності за її незаконний обіг, адже така зброя не є предметом злочину, хоча вона може бути легко приведена в придатний до стрільби стан із застосуванням будь-якого інструменту з абразивною робочою поверхнею.

Останнім часом на дослідження до експертних установ все частіше надходять зразки відновленої вогнепальної зброї з маркуванням «Salve Blank» (зображення 63), вилученої за фактами скоєння тяжких та резонансних злочинів (розбійних нападів, убивств тощо).

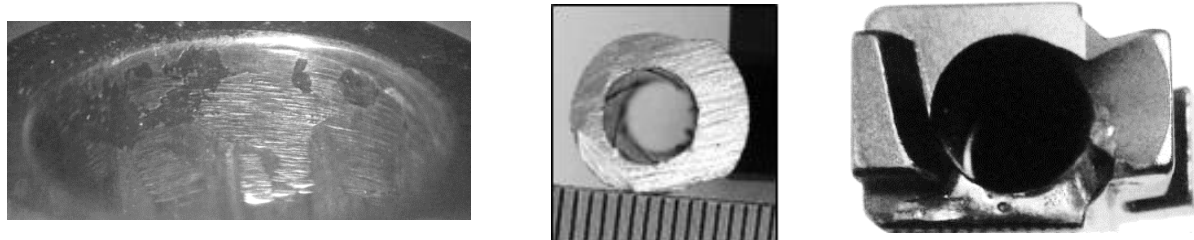
Зображення 63. Пістолет «CZ 75 SP-07» калібру 9х19, з додатковим з маркування «Salve Blank» та слідами відновлення після видалення поперечного штифта з каналу ствола.

Одним з прикладів є вилучення пістолета-кулемета «Škorpion vz. 61» з додатковим маркуванням «Salve Blank» (зображення 64) із застосуванням якого скоєно замах на вбивство працівника поліції у м. Ужгород Закарпатської області, та поранено людину.

Зображення 64. Пістолет-кулемет «Škorpion vz. 61» з саморобним стовлом додатковим маркуванням «Salve Blank» із застосуванням якого скоєно замах на вбивство працівника поліції у м. Ужгород Закарпатської області, та поранено людину.

Окрім того, така відновлена зброя має сліди обробки абразивними матеріалами дульної та казенної частин стволів, у місцях видалення зварювальних швів (зображення 65).

Зображення 65. Сліди видалення зварювальних швів у дульній та казенній частинах стволів зброї.

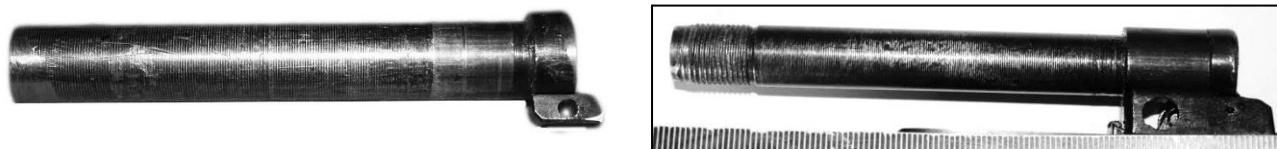
За результатами експериментальної стрільби, проведеної із вищевказаних відновлених пістолетів, встановлено, що внесені конструктивні зміни майже не впливають та роботу механізмів зброї, а також на балістичні характеристики відстріляних із неї снарядів.

Також в експертній практиці зустрічаються випадки вилучення з незаконного обігу вогнепальної зброї з додатковим маркуванням «Salve Blank», у якій штатний ствол замінений на ствол, котрий повністю виготовлений саморобним способом (зображення 66).

Зображення 66. Пістолет «CZ 75 SP-01 SHADOW» калібру 9x19, з додатковим маркування «Salve Blank», в якому встановлено саморобний подовжений ствол з різбою для глушника пострілу.

Основними зовнішніми ознаками, що вказують на саморобний спосіб виробництва ствола, є наявність на їх поверхнях грубих слідів фрезерувального обладнання, наявність різьбового з'єднання для кріплення пристрою для безшумної стрільби (у моделях зброї, у яких така функція не передбачена конструкцією) тощо (зображення 67).

Зображення 67 Зовнішні ознаки саморобних стволів.

Окрім того, однією з найбільш інформативних та вагомих ознак, за якими можливо встановити спосіб виготовлення нарізного ствола вогнепальної зброї, є особливості каналу ствола, а саме: кількість, форма, розміри, ширина та кут нахилу нарізів. При цьому зазначені параметри стволів досліджуваної зброї порівнюються з аналогічними параметрами штатних стволів зброї відповідної модифікації (зображення 68).

Зображення 68. Конструктивні відмінності каналу ствола саморобного виготовлення, встановленого на пістолет Макарова (ліворуч) та штатного ствола аналогічної зброї (праворуч).

Таким чином, на сьогоднішній день доцільним є вирішення методичних проблем криміналістичного дослідження замаскованої вогнепальної зброї, оскільки положення діючих методик проведення судових експертиз не відповідають положенням міжнародного законодавства, зокрема Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної

організованої злочинності, затвердженого Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї від 31.05.2001 (далі – Протокол), до якого Україна приєдналася 02.04.2013.

На відміну від вітчизняних методик проведення судових балістичних експертиз, положення зазначеного Протоколу вказують на те, що вогнепальною зброєю є також предмети, які можуть бути легко пристосовані для спричинення пострілу чи прискорення кулі або снаряду за рахунок енергії вибухової речовини [133].

Отже, зазначена замаскована вогнепальна зброя, відповідно до положень міжнародного законодавства, може бути віднесена до вогнепальної зброї.

Виходячи з наведеного аналізу ситуації, що склалася у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї в Україні та враховуючи закріплений у Конституції стратегічний курс держави на набуття повноправного членства в ЄС, найбільш ефективним способом правового врегулювання обігу зброї в Україні є послідовне реформування національного законодавства у відповідності до положень директив, регламентів та інших правових актів ЄС, які стосуються сфери контролю над легким озброєнням та стрілецькою зброєю.

За результатами узагальнення проведеного дослідження сформовані вимоги до нейтралізованої зброї, які ускладнюватимуть її переробку для стрільби снарядами, та розроблені з урахуванням національних, міжнародних та європейських правових актів, що регламентують їх обіг:

- ствол має бути надійно зафіксований на рамці за допомогою штифтування або зварювання;
- у бічній стінці ствола та патронника повинен бути виконаний наскрізний проріз на всю довжину ствола з патронником, шириною не менше $1/2$ діаметра ствола (але не більше 8 мм);
- у стволі мають бути вміщені поперечні металеві штифти;
- ударник має бути повністю видалений або вкорочений;
- дзеркало затвору або чашка затвору повинні бути зрізані під кутом 45° відносно поздовжньої осі каналу ствола зброї;

- отвір для ударника має бути повністю заштифтований або заварений;
- нарізи ствола мають бути повністю видалені;
- має бути зрізаний виступ викидача;
- на рамці направляючі для затвору мають бути зрізані мінімум на $\frac{2}{3}$ їх довжини;
- затвор має бути приварений до рамки або ствола;
- поршень газовідвідної системи має бути видалений;
- в камери барабану барабанної зброї повинен бути встановлений ненаскрізний сталевий штифт діаметром, не менше $\frac{1}{3}$ діаметра камери;
- в передніх частинах курків повинні бути вирізи по усій товщині курка;
- губи магазину повинні бути видалені;
- магазин має бути зафіксований у зброї за допомогою зварювання;
- глушник звуку пострілу або модератор має бути повністю порожній (з вилюченими внутрішніми мембранами) та зафіксований на стволі за допомогою штифта або зварювання;
- рамки, ствольні коробки, кожухи-затвори повинні мати ослаблення конструкції.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що на сьогоднішній день відсутність належного правового врегулювання обігу зброї в Україні створює сприятливі умови для розповсюдження незаконної вогнепальної зброї, зокрема й замаскованої вогнепальної зброї з маркуванням «Salve Blank».

Ураховуючи стратегічний курс України на набуття повноправного членства в ЄС, закріплений у Конституції, та положення Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС, українське законодавство у сфері обігу зброї потребує термінового реформування, з урахуванням положень міжнародного законодавства, а також директив, регламентів та інших правових актів ЄС, які стосуються сфери контролю над легким озброєнням та стрілецькою зброєю.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

1. Судово-балістичні дослідження в експертних установах України проводяться у відповідності до положень методик проведення судових експертиз унесених до Реєстру методик Міністерства юстиції України. Реєстр методик містить назви 44 методик за напрямом балістичних видів досліджень, з яких 12 ідентифікаційних методик, 11 методик встановлення обставин пострілу та 21 методика класифікаційних та діагностичних досліджень. Однак, переважна більшість зазначених не містять конкретних прийомів та методів вирішення експертних завдань, та по суті, є інформаційно-довідковою літературою, науковими статтями, тезами доповідей на наукових заходах тощо.

2. На сьогоднішній день методичне забезпечення національних спеціалізованих експертних установ є застарілим та не відповідає вимогам сьогодення. Більшість методик проведення судових балістичних досліджень, розроблені за часів Радянського Союзу та містять положення, які суперечать положенням сучасних нормативно-правових актів у сфері обігу вогнепальної зброї та конструктивно схожих з ними виробів.

3. Мінімальна питома кінетична енергія $0,5 \text{ Дж/мм}^2$, яка використовується експертами при визначенні криміналістичних ознак вогнепальної зброї є застарілою та потребує перегляду з урахуванням можливостей сучасного вимірювального устаткування та властивостей сучасних кінетичних снарядів які використовуються при виробництві боєприпасів. Для об'єктивної характеристики уражуючих властивостей зброї пропонується враховувати наступні критерії: балістичний коефіцієнт уражаючого елемента, зупиняючу дію уражаючого елемента, пробивну здатність уражаючого елемента та травматичну дію уражаючого елемента.

4. Відсутність ефективного правового регулювання обігу вогнепальної зброї та конструктивно схожих нею виробів в державі, а також відсутність чітких вимог щодо методів нейтралізації вогнепальної зброї ускладнюють криміналістичну оцінку таких виробів під час експертних досліджень. Окремі

криміналістичні вимоги до вогнепальної зброї та конструктивно-схожих з ними виробів містять методики проведення судових експертиз, однак їх вимоги не є обов'язковими для виробників та ритейлерів (постачальників). На практиці це призводить до того, що до цивільного обігу потрапляють вироби з ознаками вогнепальної зброї, які класифікуються виробником як вироби господарсько-побутового, спеціального та виробничого призначення.

5. Сучасні методики діагностичного та класифікаційного дослідження вогнепальної зброї та конструктивно схожих з ними виробів також потребують доопрацювання з урахуванням положень міжнародного законодавства, а також директив, регламентів та інших правових актів ЄС.

6. За результатами наукової роботи автором запропоновано комплекс заходів для недопущення реалізації на території України об'єктів з ознаками вогнепальної зброї під виглядом виробів господарсько-побутового, спеціального та виробничого призначення, який передбачає реалізацію спеціального Закону, що регулюватиме правові відносини у сфері обігу цивільної зброї та конструктивно схожих з ними виробів, розроблений на основі відповідних європейських правових актів.

7. З метою нормативного урегулювання обігу зброї та боєприпасів в Україні та покращення стану правозастосування, забезпечення єдності судової практики запропоновано передбачити обов'язкову сертифікацію патронів калібру 4-мм Фlobера, що ввозяться для реалізації на території України, а також віднести револьвери та патрони калібру 4-мм Фlobера до об'єктів, на які поширюється дозвільна система та які потребують реєстрації відповідно до положень Інструкції, затвердженої наказом МВС України від 21.08.1998 № 622.

8. На основі аналізу національних та європейських правових актів, запропоновано систему методів деактивації вогнепальної зброї, яка ускладнює її повторну активацію.

РОЗДІЛ 3.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СУДОВО-БАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДНОВЛЕНОЇ ПІСЛЯ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, ЗА СЛІДАМИ НА КУЛЯХ ТА ГІЛЬЗАХ

3.1. Особливості механізму утворення слідів на кулях та гільзах відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї

Як зазначалося в попередніх розділах дисертації, використання під час учинення кримінальних правопорушень відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї є достатньо розповсюдженим явищем.

При зростаючій на сьогодні ролі доказової бази актуальною залишається проблема вироблення методичних рекомендацій з дослідження слідів обробки саморобних стволів, затворів та інших деталей відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї з метою виявлення виробників зазначеної зброї. Не менш актуальною є розробка методики встановлення типу зброї, яка застосовувалася під час учинення кримінальних правопорушень, за слідами на кулях та гільзах, вилучених на місці події, встановлення способу виготовлення саморобних деталей зброї за слідами на кулях та гільзах.

Визначення моделі зброї за слідами на кулях і гільзах, мають специфіку, яка полягає у використанні довідкових матеріалів, що містять дані про сліди на кулях та гільзах відстріляних з певних моделей зброї, особливості утворення слідів в залежності від пристрою і принципів роботи основних деталей і механізмів тієї чи іншої зброї [79].

Результати аналізу слідчої та судової практики дозволяють виявити тенденцію до збільшення частки вогнепальної зброї, котра виготовляється з «нейтралізованої зброї», тобто вогнепальної зброї, яка спеціально приведена в непридатний для стрільби стан з дотриманням вимог відповідних

стандартів або технічних умов. Цьому сприяє те, що обіг таких виробів, фактично, не контролюється уповноваженими державними органами, а відновлення бойових властивостей такої зброї не потребує застосування складного обладнання та технологічних операцій.

Відновлена нейтралізована зброя все частіше стає предметом та знаряддям багатьох кримінальних правопорушень, криміналістично значуща інформація про природу, стан, властивості та відношення зброї, патронів та слідів їхньої дії, отримувана за результатами експертних досліджень, може відігравати суттєву роль в кримінально-правовій кваліфікації діяння, виконанні завдань кримінального провадження. Водночас, виявлення ознак відновлення нейтралізованої зброї, за слідами на відстріляних кулях та гільзах, дозволяє раціоналізувати діяльність підрозділів органів правопорядку, зокрема у пошуку місць реалізації нейтралізованої зброї відповідної моделі та не витрачати час на перевірку причетності до кримінального правопорушення всіх власників промислової зброї відповідної моделі.

При цьому, основним завданням експертного дослідження є не просто встановлення моделі зброї, з якої відстріляні досліджувані кулі та гільзи, але також виявлення ознак попередньої нейтралізації зброї та слідів її подальшого відновлення.

Інформація про те, що кулі та гільзи вилучені з місця скоєння кримінального правопорушення, відстріляні з відновленої після нейтралізації зброї має особливо велике значення, якщо зброю не було вилучено під час огляду місця події та інших першочергових слідчих (розшукових) дій. В таких випадках органи досудового розслідування можуть зосередити зусилля на пошуку місць реалізації нейтралізованої зброї відповідної моделі та не витрачати час на перевірку причетності до злочину всіх власників промислової зброї відповідної моделі [12].

Враховуючи те, що більшість зазначених виробів виготовляється на основі вогнепальної зброї промислового виробництва, шляхом приведення її

в непридатний для стрільби стан, та мають аналогічні із нею конструктивні особливості, дослідження відстріляних з них куль та гільз є достатньо складним процесом, позитивні результати якого напряду залежать від рівня підготовки та досвіду експерта, що проводить дослідження, а також потребує застосування сучасного мікроскопічного обладнання.

При дослідженні відновленої зброї експерт стикається з впливом не одного, а декількох різних умов пострілу, оцінка яких представляє криміналістичний інтерес.

Механізм слідоутворення на кулях і гільзах відстріляних з відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї можна розділити на дві самостійні групи. До *першої* групи належать конструктивні особливості зброї, які вона отримала при виробництві. До *другої* групи належать ознаки, які зброя отримала під час нейтралізації, відновлення, модернізації тощо [92]. Саме тому важливим етапом дослідження всіх куль і гільз, вилучених з місць нерозкритих кримінальних правопорушень, з метою встановлення її групової належності, є порівняльне дослідження слідів зброї на їх слідоприймаючих поверхнях зі слідами на кулях та гільзах відстріляних зі зброї, що міститься в інформаційно-довідковій колекції судово-експертної установи. Таке порівняльне дослідження дозволяє диференціювати виробничі сліди на зброї (сліди першої групи) від слідів які утворені в результаті її нейтралізації або відновлення (сліди другої групи). Окрім того, за наявності або відсутності певних слідів зброї можливо встановити не тільки факт застосування відновленої зброї, але також встановити які саме деталі піддавались переробці та відновленню.

Тільки комплексна оцінка сукупності обох груп слідів, дає можливість достеменно стверджувати про те, що сліди на об'єктах балістичного походження утворені не справною зброєю промислового виготовлення, а відновленою після нейтралізації вогнепальною зброєю. При цьому, чим більш вираженими є сліди технологічної невідповідності окремих

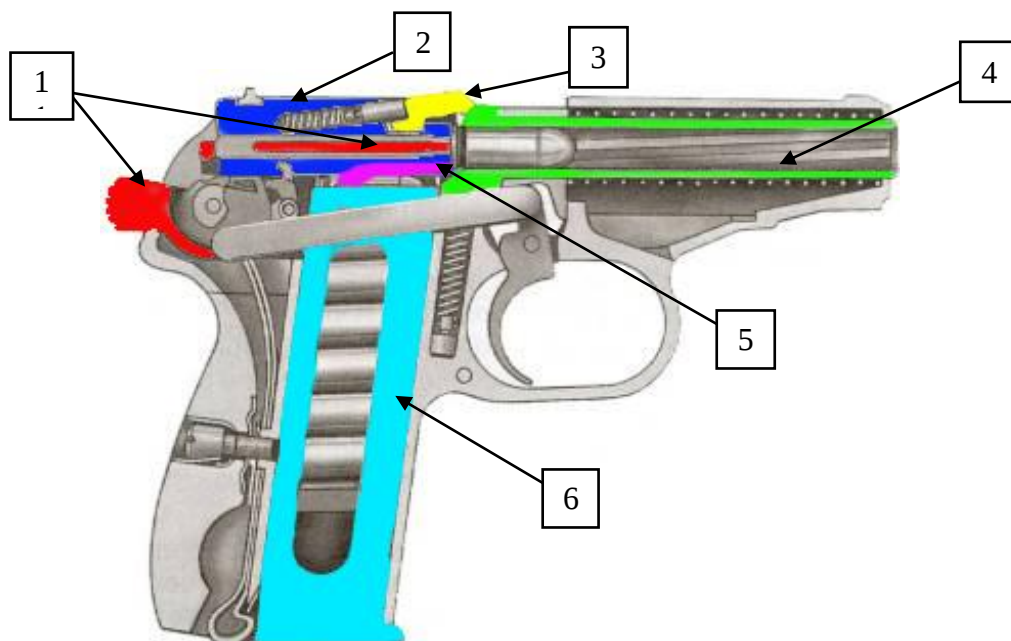
слідоутворюючих частин зброї, деталей і вузлів, тим виразніше проявляються індивідуальні якості такої зброї в слідах. Наприклад, для куль вони виражаються в нестійкості механізмі врзання в поля нарізів, що призводить до появи різних слідів або появи додаткової деформації при невідповідності діаметрів кулі і каналу ствола. Для гільз – у невідповідності стандартним розмірам деталей, їх розташуванні або в їх неякісній підгонці, що призводить до порушення механізму взаємодії рухомих частин та морфологічній різноманітності слідів окремих частин зброї.

Також при дослідженні куль та гільз, відстріляних з відновленої вогнепальної зброї, необхідно обов'язково враховувати підвищену варіативність ознак, що відображаються у слідах зброї.

Отож, метою цієї наукової роботи є узагальнення експертного досвіду, отриманого під час дослідження особливостей слідоутворюючих поверхонь відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї, та відповідних ознак, що утворюються на відстріляних з неї кулях та гільзах.

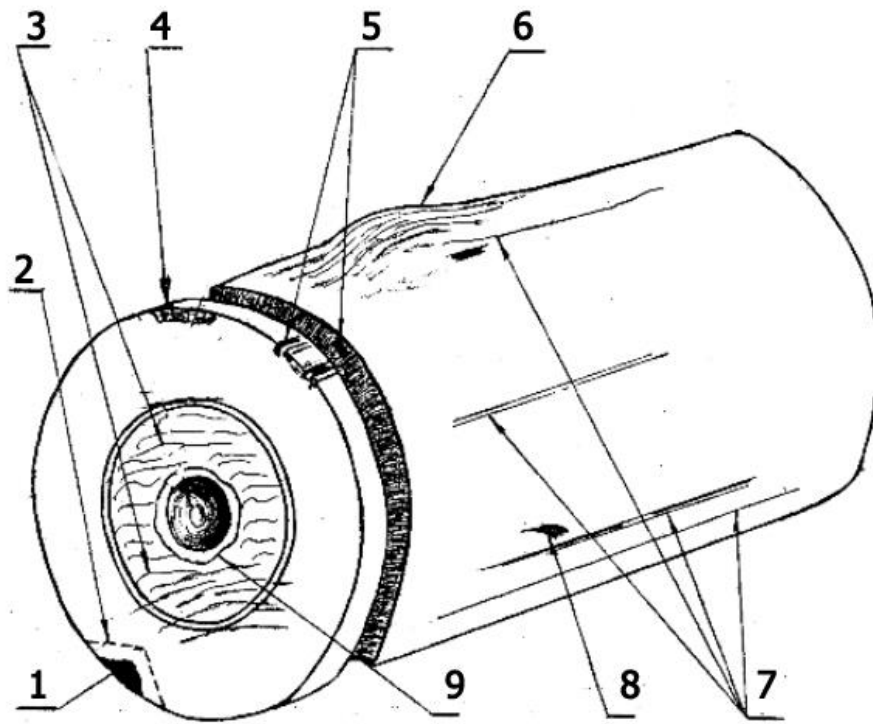
Враховуючи те, що під час нейтралізації вогнепальної зброї, з метою приведення її у непридатний для стрільби стан, конструктивним змінам, у тому числі, піддаються слідоутворюючі деталі (затвор, ствол, ударник, механізм досилання та екстракції тощо), відновлення їх функціонального стану неминуче призводить до утворення слідів на її слідоутворюючих поверхнях, які при пострілі відображаються на кулях та гільзах. Виявлення таких слідів дозволяє відрізнити вогнепальну зброю промислового виготовлення від відновленої нейтралізованої зброї аналогічної моделі.

Під час нейтралізації вогнепальної зброї промисловим способом в конструкцію її слідоутворюючих частин, зазвичай, вносяться наступні конструктивні зміни (зображення 69): 1 – відрізається або вкорочується ударник; 2 – зрізається дзеркало затвору; 3 – видаляється виступ зачепу викидача; 4 - прорізається ствол; 5 - вкорочується відбивач; 6 – видаляються губи магазину.

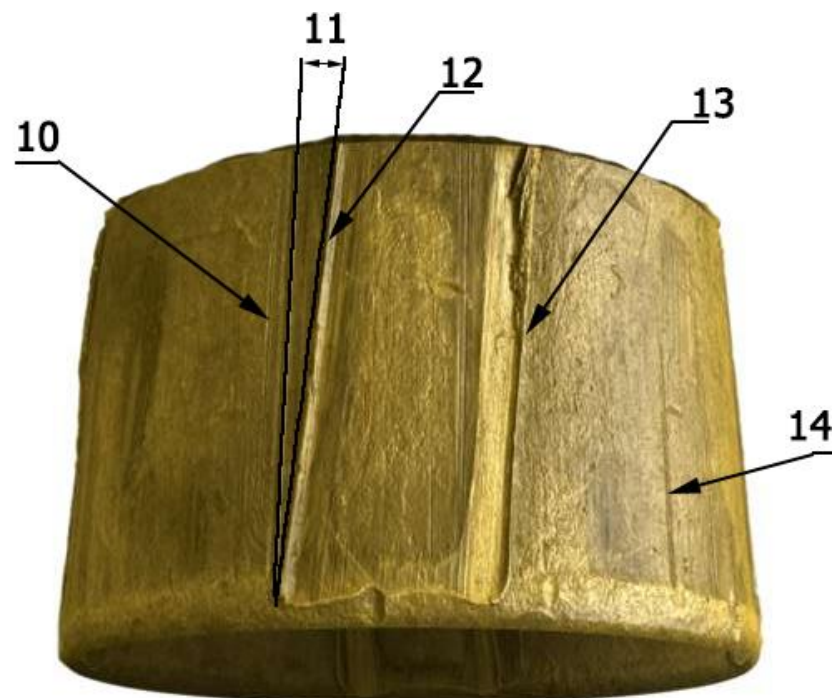

Зображення 69. Частини вогнепальної зброї, які піддаються змінам під час промислової нейтралізації.

Враховуючи такі конструктивні зміни, що вносяться при нейтралізації зброї, під час порівняння слідів зброї на кулях і гільзах вилучених з місця події з аналогічними слідами на кулях і гільзах відстріляних зі зброї що міститься у інформаційно-довідковій колекції експертної установи, з метою виявлення ознак нейтралізованої вогнепальної зброї, особливу увагу необхідно приділяти наступним ознакам (зображення 70, 71): 1 - особливості і конфігурація сліду відбивача; 2 – конфігурація вирізу в затворі під відбивач; 3 – особливості сліду від патронного упору; 4 – наявність та форма сліду досилача; 5 – форма та розміри сліду зачепу викидача; 6 – наявність слідів роздуття гільзи; 7 – наявність трас від взаємодії з нерівностями патронника; 8 – наявність або відсутність сліду від правої губи магазину; 9 – форма, розміри та конфігурація сліду бійка ударника; 10 - наявність та розміри первинних слідів полів нарізів; 11- кут нахилу нарізів; 12 - ступінь виразності сліду холостої грані нарізів; 13 – ступінь виразності бойової грані нарізів [78].

Зображення 70. Розташування слідів зброї на відстріляних гільзах.

Зображення 71. Розташування слідів зброї на відстріляних кулях.

Конструктивні відмінності нейтралізованої та відновленої зброї розглянемо на прикладі макета масогабаритного автомата Калашникова «АКС-74У» та відновленого автомата аналогічної моделі (зображення 72, 73).

Зображення 72. Макет масогабаритний автомата Калашникова «АКС-74У» в розібраному стані.

Зображення 73. Автомат Калашникова «АКС-74У», відновлений з макета масогабаритного, в розібраному стані.

Під час відновлення нейтралізованої зброї в конструкцію її слідоутворюючих деталей вносяться наступні зміни:

- ствол з наскрізним прорізом замінюється на ствол саморобного виготовлення (зображення 74, 75).

Зображення 74. Ствол макета масогабаритного автомата Калашникова «АКС-74У».

Зображення 75. Саморобний ствол відновленого макета масогабаритного автомата Калашникова «АКС-74У» та сліди, які утворюються при його заміні.

- відновлюється газовий поршень затворної рами, при цьому утворюються сліди видалення поперечного штифта, який фіксує поршень у затворній рамі (зображення 76, 77).

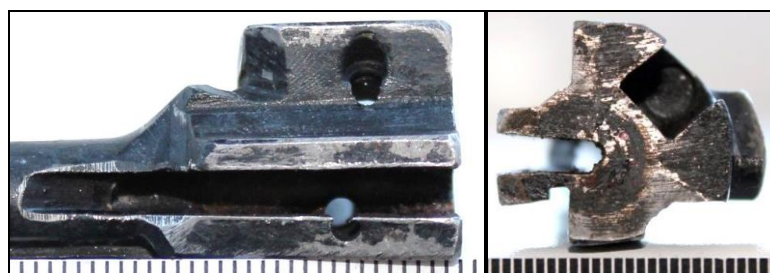

Зображення 76. Газовий поршень макета масогабаритного автомата Калашникова «АКС-74У».

Зображення 77. Газовий поршень відновленого макета масогабаритного автомата Калашникова «АКС-74У» та сліди, які при цьому утворюються.

- замінюється або відновлюється затвор (зображення 78);

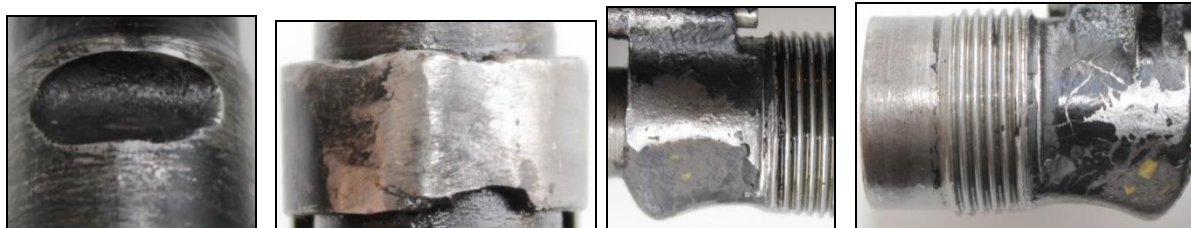
Зображення 78. Затвор макета масогабаритного автомата Калашникова «АКС-74У».

- замінюється магазин з видаленою «губою» (зображення 79);

Зображення 79. Магазин макета масогабаритного автомата Калашникова «АКС-74У».

При цьому, під час відновлення макета масогабаритного автомата Калашникова, залишаються сліди відновлення кріплення основи газової трубки та кришки ствольної коробки, а також муфти ствола в місці кріплення мушки (зображення 80).

Зображення 80. Сліди відновлення ствола макета масогабаритного автомата Калашникова «АКС-74У».

Слід зазначити, що в практичній експертній діяльності нерідко трапляються випадки надходження на дослідження вогнепальної зброї, деталі якої після значних корозійних змін підлягали реставрації або були замінені на деталі повністю саморобного виготовлення. Здебільшого такі зміни вносяться у конструкцію відновленої вогнепальної зброї часів Першої та Другої світових, яка потрапляє в обіг в результаті незаконних археологічних раскопок. Така зброя, після реставрації, має свої особливості слідоутворюючих поверхонь, які відрізняються від відновленої після нейтралізації зброї. Корозія металу змінює форму та рельєф поверхонь деталей зброї, відновлення яких потребує застосування зварювального та металооброблювального обладнання.

З метою виявлення ознак реставрації вогнепальної зброї також використовують метод порівняння особливостей досліджуваної зброї з особливостями зброї з інформаційно-довідкової колекції експертної установи (зображення 81).

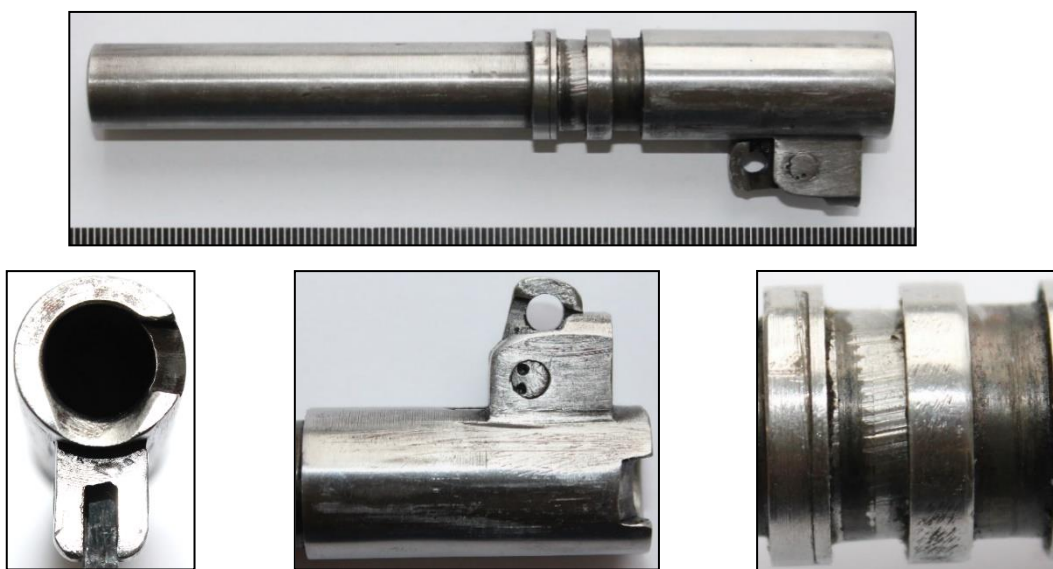
Зображення 81. Порівняльне дослідження особливостей деталей відреставрованого пістолета FEG 37М (ліворуч) та пістолета FEG 37М з інформаційно-довідкової колекції ДНДЕКЦ МВС (праворуч).

Реставрація та відновлення нейтралізованої зброї найчастіше здійснюється шляхом повної заміни штатного ствола на ствол саморобного виготовлення, який відрізняється за загальними ознаками, а саме: кількість, форма, розміри, ширина та кут нахилу нарізів. З метою виявлення ознак ствола саморобного виготовлення ствола, зазначені параметри порівнюються з аналогічними параметрами штатних стволів зброї відповідної моделі (зображення 82).

Зображення 82. Порівняльне дослідження особливостей каналу саморобного ствола відреставрованого пістолета FEG 37М (ліворуч) та каналу ствола пістолета FEG 37М з інформаційно-довідкової колекції ДНДЕКЦ МВС (праворуч).

На саморобний спосіб виробництва ствола зброї вказують також наявність слідів грубої обробки металооброблювального обладнання та відмінність розмірних характеристик і конструктивних особливостей ствола від аналогічних параметрів ствола заводського виготовлення (зображення 83).

Зображення 83. Конструктивні особливості саморобного ствола відновленого пістолета ТТ.

Результати аналізу експертної практики свідчать про те, що основна маса саморобних стволів до вогнепальної зброї виготовляється без дотримання необхідних технологічних вимог виробництва стволів. При цьому довжина ствола, шаг та глибина нарізів обробляються виробником

довільно, дещо меншими або більшими ніж необхідно для такої зброї. При цьому, навіть незначне недотримання технології виробництва стволів вогнепальної зброї, яке має місце при саморобному їх виготовленні, утворює значний вплив на слідову картину, що в подальшому дозволяє експертним шляхом відрізнити сліди зброї утворені саморобними деталями від слідів, утворених деталями заводського виготовлення.

У випадках, коли на дослідження надаються лише відстріляні кулі, вилучені з місця події, з метою виявлення ознак саморобного або відновленого ствола вогнепальної зброї проводиться порівняння слідів на досліджуваних кулях з аналогічними слідами на кулях відстріляних зі зброї, що міститься у інформаційно-довідковій колекції експертної установи.

В результаті дослідження та аналізу слідів на кулях, стріляних зі ста десяти екземплярів відновленої зброї, нами були виявлені нижчезазначені ознаки, які сприятимуть діагностуванню способу виготовлення ствола зброї. Отже, під час порівняльних досліджень враховується збіг або відмінність наступних загальних ознак будови каналу ствола вогнепальної зброї (зображення 84):

а - калібр зброї (відстань між протидежними полями нарізів);

б - діаметр каналу ствола зброї (відстань між дном протилежних нарізів);

в - кількість нарізів;

г - ширина нарізів;

д - ширина полів нарізів;

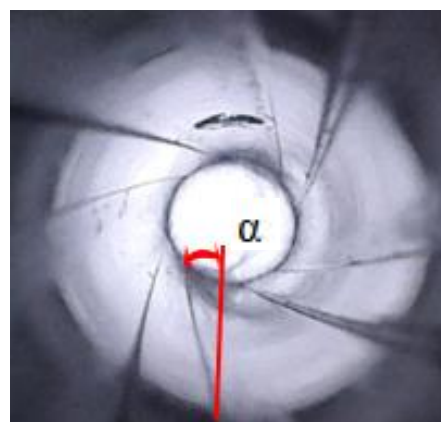
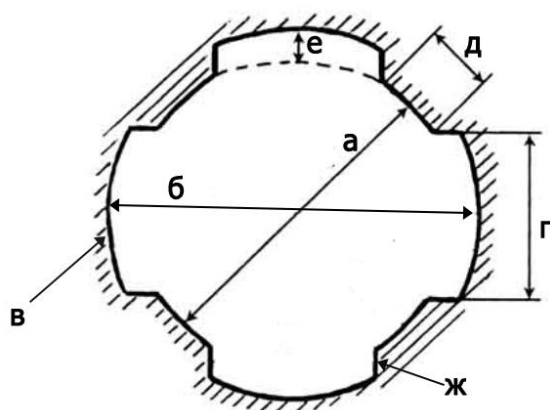
е - глибина нарізів (висота граней нарізів);

ж - профіль нарізів (прямокутний, трапецієвидний, сегментний, полігональний);

α - кут нахилу нарізів та сторона нахилу (правостороння або лівостороння).

Ширина полів нарізів є однією з ознак, які відображують особливості будови каналу ствола зброї та безпосередньо пов'язаних з шириною нарізів, значення якої визначається конструкторською документацією. Ширина полів нарізів в стволах промислового виробництва в стволах промислового виробництва варіюється в межах технологічних допусків, котрі завдаються в документації для розміру ширини нарізу, але з протилежним знаком. Відповідно, різниця ширини полів стандартного ствола на стріляній кулі може бути різною, але її розмір не може перевищувати значення допуску на ширину нарізу. Сукупність усіх значень ширини полів нарізів розглядається як комплекс індивідуальної значущості. Тому якщо розміри полів нарізів на досліджуваній кулі, отримані в результаті їх вимірювання, відрізняються на значення більше, ніж значення допуску на ширину нарізу стандартного ствола, то можливо діагностувати проведення пострілу з саморобного ствола.

Крім ширини полів нарізів ознаками будови каналу ствола є кількість нарізів, кут їх нахилу та напрямок. Відповідно відмінні значення та розміри цих параметрів у слідах на досліджуваній кулі слугують визначальними ознаками способу виготовлення ствола.

Зображення 84. Конструкція каналу ствола нарізної зброї.

Ознаки стану каналу стволу. Стан динамічних слідів бойових та холостих граней полів нарізів зазвичай відображує знос каналу стволу. В стволах, виготовлених саморобним способом, характер бойових та холостих граней можна віднести до ознак, які визначають будову ствола. В розглядуваному випадку конструктивні параметри ствола визначаються способом виготовлення, використаним обладнанням та інструментами, кваліфікацією виробника. Стволи, викрадені зі зброярного виробництва та використовувані для відновлення нейтралізованої зброї, не проходять повного технологічного циклу обробки, а відповідно, піддані прискореному зношенню. Відповідно це відображується на вираженості динамічних слідів бойових та холостих граней. Стабільність утворення вказаних слідів пов'язано з особливостями відділення кулі від гільзи та подальшого руху кулі по стволу. За наявності навіть незначної несоосності каналу стволу та патронника куля після відділення від гільзи нецентрично врізається в поля нарізів. Внаслідок цього на ведучій поверхні кулі з'являються одна або дві холості грані, виражені слабше за інші.

Особливості положення початку та закінчення первинних та вторинних слідів. На стріляних зі зброї з саморобними стволами кулях іноді відмічається суміщення лінії початку первинних слідів у бік головної частини відносно лінії початку вторинних, а також деяке їх не злиття. Вказана особливість є проявом несоосності каналу стволу та патронника. В деяких випадках, з причини відсутності конусу кульного входу як конструктивного елементу каналу стволу, що зумовлено особливостями його виготовлення, первинні сліди на кулях взагалі відсутні.

Нахил та конфігурація лінії початку первинних слідів відносно початку лінії первинних слідів відносно початку лінії вторинних слідів визначають характер контактування стінок каналу стволу з ведучою поверхнею кулі, а також стан поверхні полів та ребер бойових граней в конусі кульного входу. На кулях, стріляних з відновленої після нейтралізації зброї з саморобним стволом, ця лінія ломаної конфігурації, лівонахильна (для нарізів правого

напрямку), високо розташована відносно лінії початку вторинних слідів.

Лінія початку вторинних слідів полів відображує особливості взаємодії оболонки кулі з поверхнею полів нарізів. Так, для куль, стріляних зі зброї під патрон калібру 9x18 мм, найбільш притаманною є звивиста лінія початку, а для куль, стріляних зі зброї під патрон 5,45x18, – пряма або дещо дугоподібна.

Форма лінії закінчення первинних та вторинних слідів полів нарізів визначається деформацією хвостової частини кулі, зумовленої дією порохових газів або перекосом кулі в конусі кульного входу. На кулях, стріляних з відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї з саморобним стволом лінія закінчення вторинних слідів полів нарізів має невеликий вигин у бік головної частини.

Особливості взаємодії головної поверхні кулі зі стінками каналу стволу. Наявність та розмір ділянок головної поверхні кулі, які не контактували з каналом стволу визначаються характером деформації кулі при врзанні та форсуванні нарізів. У заводських стволів при малому зносі бойових та холостих граней деформація (прогин) оболонки кулі не допускає контакту деяких ділянок її поверхні зі стінками каналу стволу. На стріляних із саморобних стволів кулях подібні ділянки іноді спостерігаються між слідами полів нарізів або взагалі відсутні.

На стріляних зі саморобних стволів кулях присутніх слідів дна нарізів може відображувати конструкцію ствола та особливості його виготовлення. Наявність вказаних слідів на кулях, стріляних із заводських стволів є ознакою зношеності ствола. Наприклад, наявність слідів двох суміжних нарізів за відсутності частини тих, що залишилися слугує свідченням нецентричного врзання кулі в нарізи. Слід ураховувати, що розмір слідів дна нарізів характеризується загальним станом поверхні каналу стволу. Зокрема, вираженість та розмір слідів нарізів після пострілу зі змащеного стволу будуть менш значущими, ніж після пострілу з незмащеного.

Також, до ознак, що свідчать про факт пострілу кулею з саморобного ствола, можна віднести:

- а) відсутність на кулі патрона заводського виготовлення, призначеного для стрільби з нарізної зброї, слідів від полів і нарізів каналу ствола;
- б) нестандартність кількості, а також крутизни і ширини слідів нарізів;
- в) зміна характеру округлості (овальність) поперечного перерізу кулі.

Однією з основних ознак, яка характеризує саморобний ствол є відмінність діаметру відстріляної кулі та діаметру каналу ствола. Наприклад, куля, відстріляна зі зброї з меншим, ніж у неї калібром, врізаючись під сильним тиском в канал ствола, витягується, приймаючи форму та діаметр каналу ствола, тому на її поверхні відображаються сліди не тільки полів, але і всієї донної поверхні нарізів. У таких випадках навіть при зношеному каналі ствола сліди полів нарізів відображаються чітко. За такими слідами можливо без особливих складнощів ідентифікувати застосовану зброю (зображення 85).

Зображення 85. Куля відстріляна з саморобного ствола з меншим калібром ніж калібр кулі.

При пострілах зі зброї з більшим діаметром каналу ствола ніж калібр кулі, виразність слідів навпаки буде гіршою. При цьому первинні сліди каналу ствола та сліди дна нарізів можуть взагалі не відобразитися (зображення 86). В таких випадках рух кулі в каналі ствола є нестійким, у зв'язку з чим вона починає здійснювати додаткові обертальні рухи викривляючи тим самим слідову картину, адже сліди одних ділянок каналу

ствола перекриваються слідами від інших ділянок [44]. Ідентифікаційне дослідження таких об'єктів вважається одним з найбільш складних і проблемних, адже на їх слідосприймаючих поверхнях відображається обмежена кількість слідової інформації.

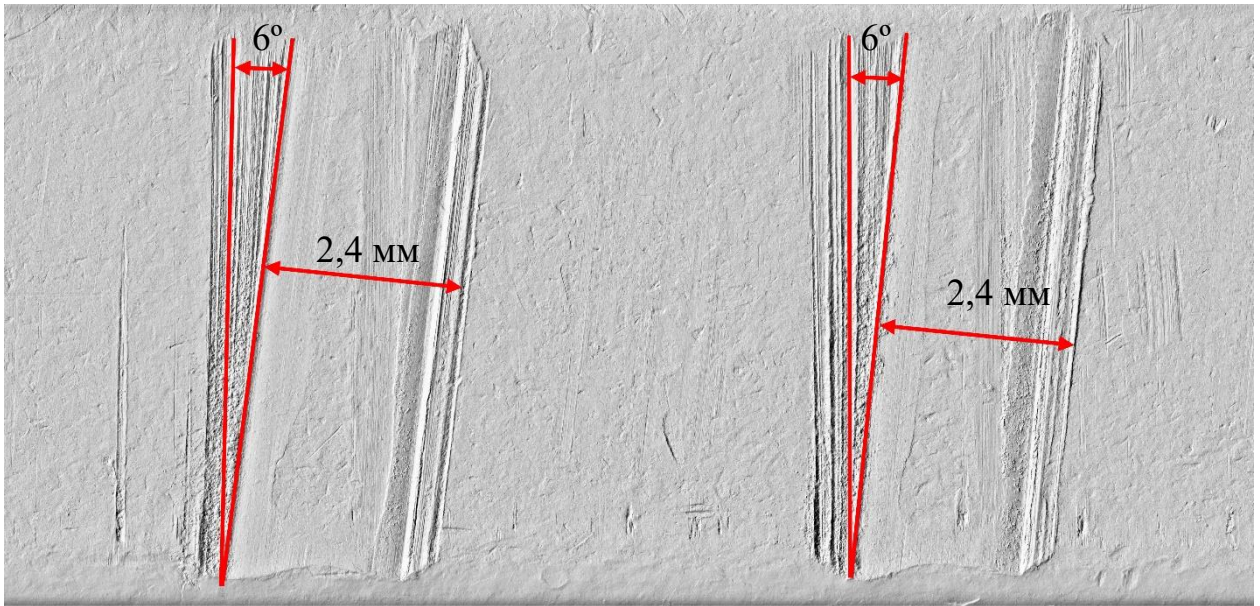
Зображення 86. Куля відстріляна з саморобного ствола з більшим калібром ніж калібр кулі.

Основні відмінності слідоутворення на кулях, відстріляних з ствола заводського виготовлення та саморобного ствола розглянемо за допомогою розгорток куль відстріляних з 9-мм пістолета Макарова (ПМ) промислового виготовлення та куль відстріляних з переробленого макета масогабаритного пістолета аналогічної моделі, в якому нейтралізований ствол замінено на ствол саморобного виготовлення. За результатами порівняння слідів зброї на зазначених розгортках встановлені наступні відмінності (зображення 80, 81):

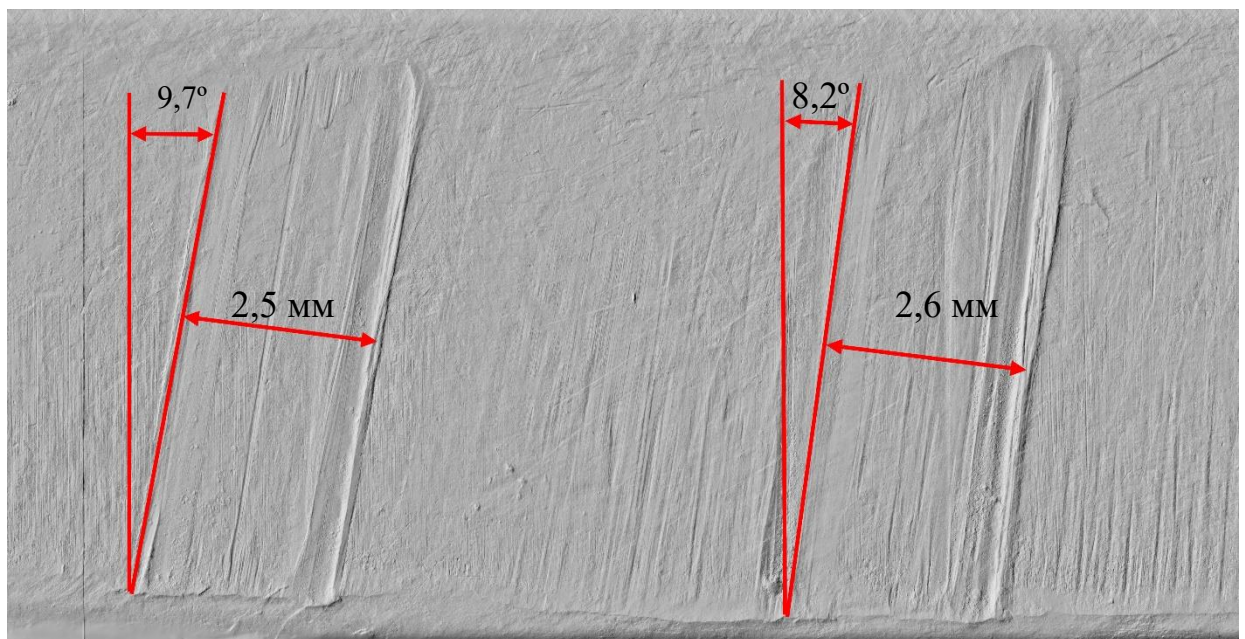
- ступінь виразності та розміри первинних слідів полів нарізів;
- ступінь виразності та розміри вторинних слідів полів нарізів;
- кут нахилу нарізів.

Також, на саморобний спосіб виробництва ствола, з якого відстріляна куля, вказує відмінність розмірних характеристик та кута нахилу слідів від полів нарізів, утворених різними нарізами одного ствола зброї (зображення 88). При цьому розмірні характеристики та кут нахилу слідів різних полів нарізів на одній кулі відстріляній зі зброї промислового виготовлення завжди матимуть однакові значення (в межах допустимої похибки), які

відповідатимуть значенням в інформаційно-довідкових джерелах (зображення 87).

Зображення 87. Розгортка кулі відстріляної з 9-мм пістолета Макарова (ПМ) промислового виготовлення.

Зображення 88. Розгортка кулі відстріляної з переробленого макета масогабаритного 9-мм пістолета Макарова (ПМ) в якому деактивований ствол замінено на ствол саморобного виготовлення.

Виявлення зазначених ознак слідів каналу стволу на стріляних кулях відкриває можливість діагностувати спосіб виготовлення стволу, що на стадії

аналітичного дослідження має суттєве значення для всього процесу ототожнення. Окрім цього, встановлення за результатами експертного дослідження факту проведення кримінального пострілу з відновленої зброї є цінною орієнтуючою інформацією для органів правопорядку при пошуку знаряддя кримінального правопорушення.

При дослідженні гільз, відстріляних з різних видів відновленої зброї, виявлено комплекс слідів, характерних для даного виду зброї, які можуть сприяти встановленню її конструктивних особливостей.

Залежно від виду, системи або моделі зброї, кількість слідів на стріляних гільзах може бути різною. Найбільша кількість слідів утворюється на гільзах, відстріляних з автоматичної зброї.

Неодмінною умовою пострілу із застосуванням відновленої вогнепальної зброї, є можливість введення патрона в патронник. Якщо розміри гільзи патрона значно менше розмірів патронника, то без відповідного їх закріплення за допомогою тимчасових (одноразових) або постійних пристосувань, можливість пострілу буде обмежена. Однак розміри гільзи патрона не обов'язково повинні відповідати розмірам патронника з повним збігом їх по довжині і діаметру. Наявність на корпусі гільзи тріщин, розривів, слідів здуття вказують на те, що гільза відстріляна зі зброї яка має патронник значно більших розмірів, ніж розміри гільзи (зображення 89).

Зображення 89. Сліди роздуття дульця гільзи патрону відстріляного з відновленого макету масогабаритного автомата Калашникова з саморобним стволом.

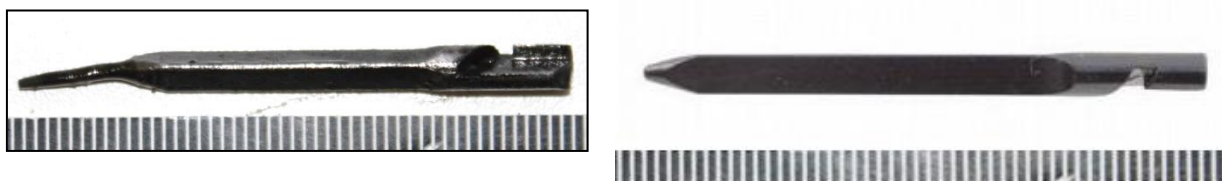
При заміні ствола макета масогабаритного зброї на ствол промислового виготовлення аналогічної моделі зброї утворюються сліди механічної обробки під час підгонки ствола до ствольної коробки (зображення 90). При цьому, змінюється кут підйому патронника, в результаті чого при заряджанні зброї на кулі та гільзі залишаються додаткові сліди [2].

Зображення 90. Сліди механічної обробки казенної частини ствола під час підгонки ствола до ствольної коробки макету масогабаритного зброї.

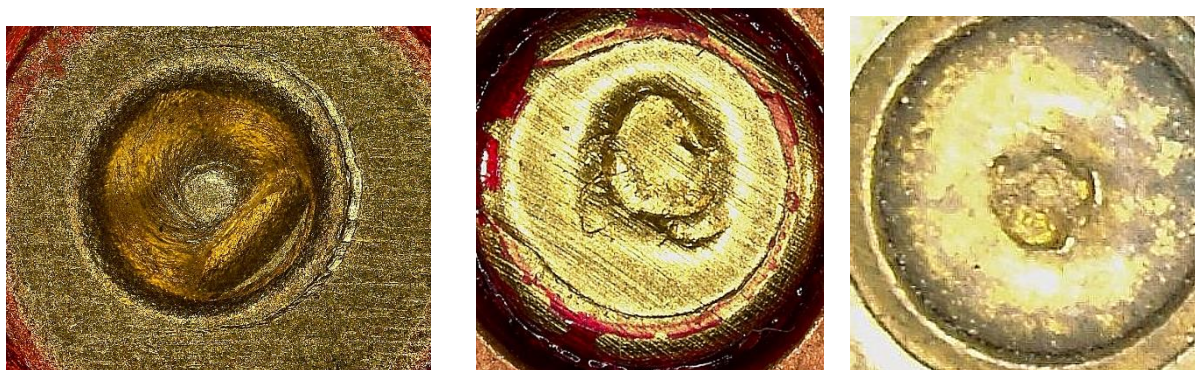
Ураховуючи те, що відновлена після нейтралізації вогнепальна зброя виготовляється на основі зброї стандартних зразків промислового виготовлення, взаєморозташування її слідоутворюючих деталей, які утворюють сліди на гільзах, здебільшого, відповідають взаєморозташуванню аналогічних деталей їх бойових аналогів. Але під час нейтралізації зброї в конструкцію її слідоутворюючих деталей вносяться значні зміни, відновлення яких потребує застосування зварювального та металооброблювального обладнання, що призводить до утворення слідів відновлення зброї. Зазначені сліди, які відображаються на відстріляних гільзах, дозволяють в подальшому встановити, що вони відстріляні з відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї.

Обов'язковою вимогою до нейтралізованої вогнепальної зброї є деактивація ударного механізму, під час якої вкорочується ударник. Відновлення нейтралізованої вогнепальної зброї, в подальшому, потребує повної заміни, або відновлення вкороченого ударника [160]. Відновлення ударника неминуче веде до утворення ознак, які відрізнятимуть його від ударника аналогічної зброї промислового виготовлення (зображення 91).

Зображення 91. Конструктивні відмінності відновленого ударника нейтралізованого пістолета Макарова (ліворуч) та штатного ударника аналогічної зброї (праворуч).

Сліди відновленого бійка ударника на капсулях відстріляних гільз також відрізнятимуться від слідів що утворює ударник зброї аналогічної моделі промислового виготовлення за наступними ознаками (зображення 92): нестандартна форма та розміри сліду, наявність трас характерних для обробки ударника абразивними матеріалами тощо.

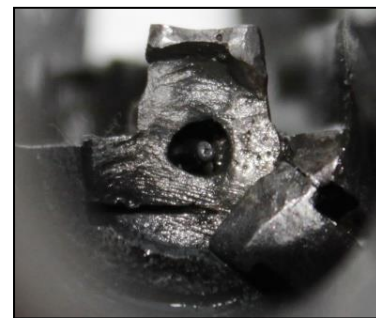
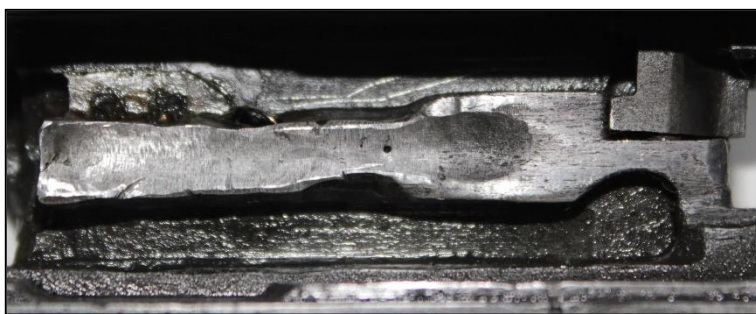

Зображення 92. Сліди бійка на капсулях гільз, утворені відновленими ударниками.

Однак, слід зауважити, що наявність вищеописаних ознак у слідах бійка ударника не може бути єдиною підставою для висновку про те, що гільзи відстріляні з відновленої вогнепальної зброї, оскільки аналогічні сліди

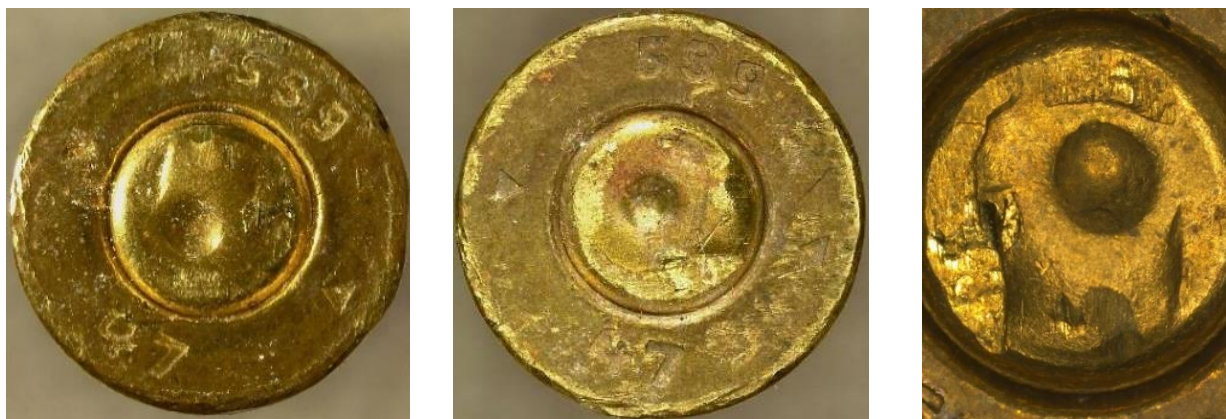
можуть бути утворені під час ремонту зброї або в результаті обробки ударника для зміни його слідоутворюючих поверхонь з метою недопущення його подальшої ідентифікації. Категоричний позитивний висновок про те, що вилучені гільзи відстріляні з відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї може бути зроблений лише на підставі комплексу ознак, які свідчать про її нейтралізацію.

Відновлення затворів нейтралізованої зброї, здебільшого, здійснюється шляхом застосування зварювального обладнання. При цьому на чашці затвору та досилачі утворюються сліди напливу металу з подальшою їх обробкою абразивними матеріалами (зображення 93).

Зображення 93. Сліди відновлення чашки затвору та досилача нейтралізованого пістолета Макарова (ПМ).

На гільзах відстріляних з відновленої вогнепальної зброї утворюються комплекси слідів у вигляді нерівностей та деформацій, які не є притаманними для зброї промислового виробництва (зображення 94).

Зображення 94. Сліди зброї на гільзах, відстріляних з відновленого макету масогабаритного пістолета.

Також на відновлення нейтралізованої зброї вказують наявність зайвих вм'ятин на денці гільзи, які свідчать про відновлення отвору для бійка ударника (зображення 95).

Зображення 95. Сліди відновлення отвору бійка ударника та їх відображення на відстріляних гільзах.

Наявність розривів капсуля та ексцентричність розташування слідів бійка також вказує на те, що гільзи відстріляні не з вогнепальної зброї промислового виготовлення (зображення 96).

Зображення 96. Сліди розриву капсуля на гільзах відстріляних з відновленого після нейтралізації пістолета ТТ.

Також однією з ознак відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї є деформація донної частини гільзи та виступання капсуля з капсульного гнізда гільзи внаслідок неякісного відновлення «чашки» затвору (зображення 97).

Зображення 97. Сліди деформації донної частини гільзи відстріляної з відновленого після нейтралізації пістолета.

Таким чином, до слідів що відображаються на гільзах відстріляних з відновленої вогнепальної зброї можна віднести:

- вм'ятини і траси на зовнішній межі ребер дулець гільз, утворені при різкому досиланні патрона в патронник;
- збільшення або зменшення розміру сліду від бойка;
- нестандартність форми і розташування сліду бойка;

- наплив металу на капсулі гільзи, розташований навколо сліду бойка, що відображає нерівності передній грані ударника;
- відсутність сліду від країв каналу для бойка ударника (наплив на капсулі навколо сліду бойка);
- здуття корпусу гільзи;
- опуклість денця гільзи і деформація її дульця в результаті повернення вперед ударної системи після пострілу в разі повного виходу гільзи з патронника під тиском порохових газів;
- видавлювання капсуля з гнізда або його повне викидання, що свідчить про значне виступання за межі казенного зрізу патронника корпусу гільзи або неповне запирання ствола;
- нестандартність форми, розміру і локалізації слідів зачепа викидача, відбивача або відсутність цих слідів;
- численні вм'ятини на донці гільзи, які утворюються через дефекти поверхні патронного упора;
- сліди у вигляді подряпин і вм'ятин на внутрішній поверхні, утворені в результаті ручного вилучення гільзи з патронника за допомогою шомпола або іншого предмета, що його замінює;
- наявність на поверхні гільз слідів кіптяви. Поява кіптяви пояснюється похибками в саморобній технології виготовлення ствола, а також дефектами запирання патронника зброї.

При цьому слід зауважити, що категоричний висновок про те, що гільзи відстріляні з відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї може бути зроблений лише на підставі виявленого комплексу вищеописаних ознак. При цьому, на відміну від особливостей слідоутворюючих поверхонь повністю саморобної зброї, взаєморозташування слідоутворюючих деталей відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї повністю відповідають взаєморозташуванню відповідних деталей зброї промислового виготовлення аналогічної моделі.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, можна дійти висновку, що для виявлення ознак відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї за слідами на відстріляних кулях і гільзах, необхідне порівняльне дослідження слідів на їх слідосприймаючих поверхнях зі слідами на кулях та гільзах відстріляних зі зброї, що міститься в інформаційно-довідковій колекції експертної установи. Таке порівняльне дослідження дозволить диференціювати виробничі сліди зброї від слідів які утворені в результаті її нейтралізації або відновлення. При цьому, відновлена після нейтралізації вогнепальна зброя характеризується одночасною наявністю ознак зброї промислового виробництва (взаєморозташування слідоутворюючих деталей, форма і розміри окремих слідоутворюючих деталей тощо) та ознак, які характеризують зброю виготовлену саморобним способом (наявність саморобних деталей, слідів грубої обробки абразивними матеріалами, слідів зварювального обладнання тощо).

Основні положення та методичні рекомендації даного дослідження успішно використовуються в практичній діяльності ДНДЕКЦ МВС України для вирішення завдань слідчого огляду та проведення судово-балістичних експертиз під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених із застосуванням відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї.

3.2. Основні напрями розвитку та шляхи вдосконалення судово-балістичного дослідження відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї за слідами на кулях та гільзах

Серед завдань, вирішуваних судово-балістичною експертизою, ідентифікація зброї за слідами на стріляних кулях та гільзах висунута на одну з провідних позицій. Свого часу Б.І. Шевченко слушно зазначав, що «саме виділення судової балістики в самостійну наукову галузь криміналістичної техніки головним чином пов'язано з відкриттям методів індивідуальної ідентифікації зброї» [197]. До того відомості по судовій балістиці було розосереджені по різних розділах криміналістики та судової медицини й не були об'єднані загальною теорією.

Всі ідентифікаційні криміналістичні експертизи, в тому числі й судово-балістичні, мають подібність в основі дослідження та побудови методик, а також кінцевої мети – встановленні тотожності слідоутворюючих предметів самим собі. Але слід зазначити, що різноманітність об'єктів, які надходять для проведення судово-балістичних експертиз, специфіка механізму слідоутворення, роблять неможливим досліджувати їх по одній методиці, адже кожна група об'єктів має свої особливості та потребує особливого підходу до свого дослідження, тому числі ідентифікаційне дослідження слідів на кулях та гільзах, відстріляних з відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї. Отже, кожен вид криміналістичної експертизи, в тому числі й судово-балістична ідентифікація відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї за стріляними кулями та гільзами, повинен мати коло науково розроблених положень та принципів, спираючись на яке експерти та спеціалісти повинні проводити дослідження.

Певна розробка наукових положень судово-балістичної ідентифікаційної експертизи була здійснена після визначення кола питань, вирішуваних даним видом криміналістичної експертизи.

Зазначаючи переваги існуючих в цій галузі наукових доробок, слід зазначити, що вони в своїй сукупності не дозволяють вести мову про існування кінцево оформленої концепції ідентифікації нарізної вогнепальної зброї за слідами на кулях та гільзах взагалі та відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї зокрема. На нашу думку, під час розробки даної проблеми не були повною мірою використані можливості системного аналізу положень технічних дисциплін, положень криміналістики та криміналістичної ідентифікації. Окрім цього, сьогодні проблему слід розглядати з урахуванням сучасного рівня розвитку збройної техніки, промислових та комп'ютерних технологій. У зв'язку з цим наявні теоретичні положення за багатьма позиціями мають бути уточнені та доповнені.

Сучасні наукові основи судово-балістичної ідентифікації відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї за слідами на кулях та гільзах повинні включати в себе основоположні для цього підвиду експертизи вихідні положення. До них відносяться наступні:

- про класифікацію об'єктів дослідження та слідів на них в цілях їх індивідуалізації;
- про закономірності механізму слідоутворення;
- про індивідуальність слідоутворюючих поверхонь деталей відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї;
- про ідентифікаційний період слідоутворюючих поверхонь зброї та слідів на кулях, а також їх відносної стійкості;
- про варіаційність механізму слідоутворення на кулях, пов'язаної з впливом різних факторів внутрішнього та зовнішнього характеру;
- про використовуваних при проведенні експертиз методів та методик дослідження, приладової бази та обладнання.

Основні концепти методології ідентифікації вогнепальної зброї за її слідами на кулях та гільзах були визначені на рубежі 20–30-х рр. минулого сторіччя американським криміналістом К. Годдардом (C. Goddard). На підставі власних спостережень за процесом виготовлення вогнепальної зброї,

численних експериментальних відстрілів, а також виходячи з філософського посилення «природа ніколи не повторюється» та аналогії з папілярними візерунками пальців рук людини К. Годдарт дійшов висновку про індивідуальність слідоутворюючих поверхонь деталей вогнепальної зброї, котрий став базовим принципом ідентифікації.

Процес ідентифікації полягає у виявленні та встановленні збігів і відмінностей загальних і індивідуальних ознак вогнепальної зброї, що відобразилися в слідах на відстріляних кулях та гільзах і в науковому поясненні результатів проведеного порівняльного дослідження. Це пов'язано з поетапним процесом ідентифікаційного дослідження. Об'єктами таких досліджень можуть виступати найнезначніші і часто малопомітні у полі звичайного зору ока людини сліди-відображення: дрібні траси, поглиблення та групи «крапок», які несуть важливу інформацію для тих, хто вміє їх читати [110].

Ідентифікація вогнепальної зброї по відстріляним кулям та гільзам є можливою завдяки індивідуальності поверхні каналу ствола зброї, яка залишає сліди на відстріляних кулях та гільзах. Як було зазначено, кожен екземпляр вогнепальної зброї має властивий тільки йому макро- і мікрорельєф поверхні каналу ствола та інших слідоутворюючих поверхонь.

Мікрослідами в практиці судової балістики прийнято вважати сліди розмірами до 2 мм, фотофіксація та детальне вивчення мікрорельєфу яких потребує обов'язкового застосування правил мікрозйомки (збільшення принаймні у 10-30 крат) та використання відповідної збільшувальної оптичної техніки (стереомікроскопи, мікроскопи порівняльні криміналістичні) [112].

Найчастіше ідентифікаційне порівняльне дослідження проводиться за наступними слідами зброї:

- слід бійка ударника;
- слід «чашки» (дзеркала) затвору;
- слід зачепу викидача;

- слід відбивача;
- слід вікна ежекції стріляних гільз;
- сліди загинів «губ» магазину;
- сліди стінок патронника;
- слід кульового входу;
- сліди полів та дна нарізів ствола;
- сліди спеціальних криміналістичних міток;
- слід покажчика патрона в патроннику та ін.

Особливості слідоутворюючих поверхонь зброї не є постійними, вони мінливі, але ці зміни, зазвичай, поступові і не спотворюють повністю всі індивідуальні ознаки зброї. Тому сліди на різних кулях і гільзах, відстріляних з однієї і тієї ж зброї, в більшості випадків відтворюють одні й ті ж ознаки каналу ствола зброї [79].

При дослідженні відновленої після нейтралізації зброї експерти використовують класифікацію ознак і методика дослідження, яка використовується при дослідженні об'єктів заводського виготовлення. Але навіть в однакових модифікаціях заводської і відновленої зброї обсяг властивостей, що визначають загальні і окремі ознаки і їх ідентифікаційну значимість, можуть істотно відрізнятися. У зброї заводського виготовлення, наприклад, такі ознаки, як форма, розмір, розміщення деталей, їх взаєморозташування і т. д., розглядаються як загальні ознаки, з відповідною оцінкою їх ідентифікаційної значущості. У відновленій після нейтралізації зброї, яка може мати саморобні або відновлені слідоутворюючі деталі, ці ж ознаки повністю або частково можуть розглядатися як індивідуальні окремі ознаки.

При цьому, найбільш складним завданням для експерта є диференціація (розмежування) слідів утворених заводськими та саморобними і відновленими деталями зброї. Особливу увагу необхідно приділяти дослідженню куль та гільз відстріляних з нових іноземних зразків зброї,

інформація про конструктивні особливості яких відсутня у експертних підрозділах.

Також, під час дослідження слідів балістичного походження, утворених деталями зброї заводського виготовлення, особливу увагу необхідно приділяти діагностуванню підкласових ознак, які утворюються під час послідовного виготовлення деталей одним і тим самим інструментом. Адже діагностування підкласових ознак слід віднести до однієї з найскладніших проблем ідентифікації в судовій балістичній експертизі і вважається пріоритетним завданням, яке необхідно вирішити експерту в ході ототожнення. Зневажливе ставлення до підкласових ознак або нездатність впоратися із завданням їх діагностування може привести до помилкового сприйняття їх як окремих, а наявність в слідах цих ознак не повинно служити достатньою підставою для формулювання категоричного позитивного висновку [24].

Цілком очевидно, що підкласові ознаки не слід розглядати як унікальні і індивідуальні, оскільки вони відображаються в слідах обробки поверхонь непоодиноких виробів. Дані ознаки проявляються на послідовно виготовлених деталях деталей, за умови що інструмент упродовж процесу виготовлення не зазнав істотних змін, які зумовили б утворення очевидних відмінностей в його слідах на поверхнях що обробляються.

Ідентифікаційне балістичне дослідження нерозривно пов'язане із проведенням експериментальної стрільби з метою отримання порівняльних зразків куль та гільз. Експериментальна стрільба проводиться для порівняльних матеріалів - експериментальних куль та гільз.

Отримання повного відображення ознак каналу ствола на експериментальних кулях залежить від правильної підготовки зброї до експериментальної стрільби. Якщо досліджувана зброя має корозію стінок каналу ствола, то її видаляти необхідно до проведення експериментальних пострілів. На процес слідоутворення впливають також металізація і нагар, що залишаються на стінках каналу ствола після стрільби. Для успіху

ототожнення зброї по слідах на кулях потрібно своєчасно і правильно чистити канал ствола в ході експериментального відстрілу, що полегшує відшукування трас, залишених безпосередньо рельєфом каналу ствола, і пояснення наявних розходжень в слідах [1].

При проведенні експериментальної стрільби із відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї, основною вимогою є дотримання заходів безпеки.

Не зважаючи на те, що відновлена після нейтралізації зброя виготовлена на основі зброї заводського виготовлення, проведення пострілів із неї без використання пристрою для дистанційної стрільби є небезпечним, адже така зброя може складатися з саморобних або відновлених деталей, які можуть зруйнуватися під час експериментальної стрільби та поранити експерта.

Також при проведенні експериментальної стрільби з відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї особливу увагу необхідно приділяти вибору патронів. Вибір патронів здійснюється виходячи з конструктивних особливостей відповідних деталей і вузлів об'єкта: форми й розмірів патронника, розмірів та особливостей будови каналу ствола, розташування бійка ударника, особливостей пристрою запирання каналу ствола тощо. При експериментальній стрільбі з відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї для першої серії експериментальних пострілів металевий заряд у них рекомендується зменшувати наполовину. Під час проведення наступних пострілів маса порохового заряду може бути збільшена до первісної [112].

Окрім того, для експериментальної стрільби рекомендується використовувати патрони того самого виробника що і патрони застосовані на місці злочину, які мають аналогічну конструкцію, рік та партію випуску.

Кількість експериментальних пострілів визначається експертом в залежності від стану каналу ствола, ступеню варіативності в слідах на досліджуваній кулі і особливостей дослідження.

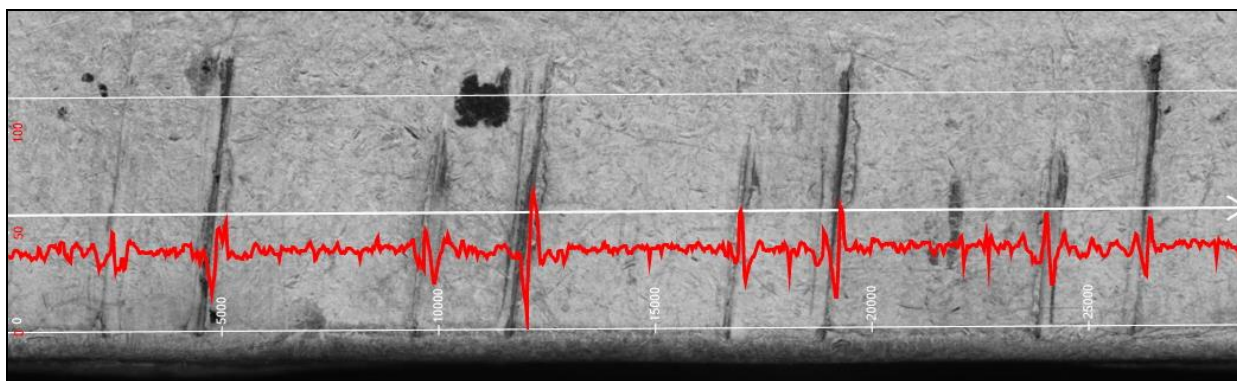
Під час ідентифікації зброї проводиться порівняння слідів зброї на досліджуваних кулях з аналогічними слідами на експериментальних кулях відстріляних зі зброї що досліджується. При цьому під час порівняння встановлюється наявність або відсутність комплексу стійких ознак, придатних для ідентифікаційного дослідження.

Для ілюстрації отриманих в ході порівняльного дослідження співпадаючих ознак використовуються методи співставлення, суміщення та накладення зображень досліджуваних та експериментальних об'єктів.

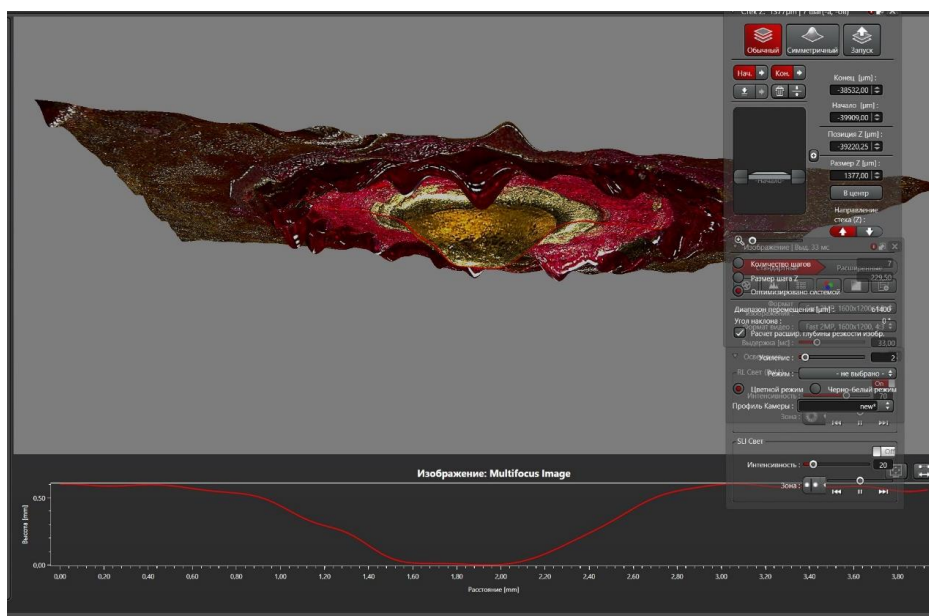
На сьогоднішній день підрозділи експертних установ забезпечені сучасною мікроскопічною технікою та системами ідентифікації куль та гільз, які в рази підвищують ефективність експертних ідентифікаційних досліджень. Зокрема, ДНДЕКЦ МВС та 11 територіальних підрозділів Експертної служби МВС України забезпечені сучасними порівняльними мікроскопами «Leica FS C» (Leica Microsystems), «VisionX» (Projectina AG), цифровими мікроскопами «Leica DVM 6» (Leica Microsystems). Окрім того, більшість експертних підрозділів системи МВС забезпечені багатофункціональними комплексами ідентифікації куль та гільз «BalScan» (Laboratory Imaging s.r.o.).

Балістичні комплекси ідентифікації куль та гільз «BalScan» дають можливість сканування поверхонь куль та гільз навколо власної осі та подальшим відтворення замкнутого тривимірного зображення (3D сканування), виготовлення розгорток куль, автоматизованого порівняння слідів на кулях та гільзах з визначенням ознак що співпадають та відрізняються, формування відповідних графічних каталогів слідів на кулях та гільзах з централізованим накопиченням та обробкою даних.

Окрім того, сучасна техніка дає можливість побудови та порівняння профілограм рельєфу поверхонь досліджуваних куль та гільз (зображення 98, 99).

Зображення 98. Профілограма рельєфу поверхні кулі, отримана за допомогою комплексу ідентифікації куль та гільз «BalScan» (Laboratory Imaging s.r.o.).

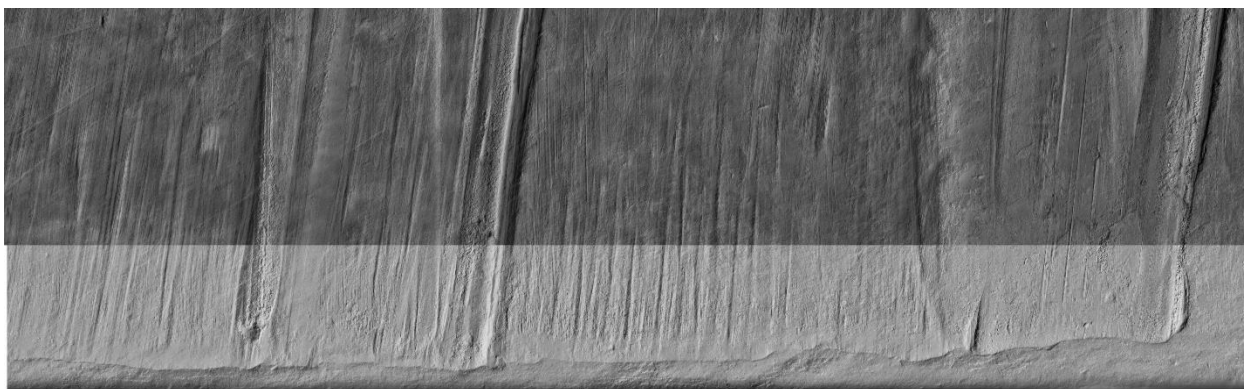
Зображення 99. Профілограма рельєфу поверхні дна гільзи, отримана за допомогою цифрового мікроскопа «Leica DVM 6» (Leica Microsystems).

Сучасна криміналістична техніка в рази підвищила ефективність роботи експертів під час проведення класифікаційних та ідентифікаційних досліджень слідів зброї на відстріляних кулях та гільзах. Завдяки їй, на сьогодні, вдається ідентифікувати вогнепальну зброю використовуючи ті об'єкти, які раніше були визнані не придатними для ідентифікації.

Ідентифікація відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї є складнішим процесом аніж ідентифікація заводської зброї адже сліди зброї,

які вона залишає, володіють більшою варіативністю. При цьому успіх ідентифікаційного дослідження таких об'єктів напряму залежить від кваліфікації та досвіду експерта, який проводить дослідження. Це пояснюється своєрідністю ідентифікаційних ознак та меншою стійкістю цих ознак (у порівнянні зі слідами, що утворюються при пострілі з заводської зброї).

На зображеннях 100, 101 проілюстровані результати порівняльного дослідження слідів каналу ствола на кулях відстріляних з відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї калібру 9х18 з саморобним стволом та слідів каналу ствола на кулях відстріляних з пістолета Макарова калібру 9х18 заводського виготовлення.

Зображення 100. Ілюстрація результатів порівняльного дослідження слідів відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї калібру 9х18 на досліджуваний та експериментальній кулях методом суміщення одномаштабних зображень їх слідосприймаючих поверхонь.

Зображення 101. Ілюстрація результатів порівняльного дослідження слідів каналу ствола пістолета Макарова калібру 9х18 на досліджуваній та експериментальній кулях методом суміщення однамаштабних зображень їх слідосприймаючих поверхонь.

Специфічність ознак може бути виражена наступними характеристиками:

- невластивістю тієї чи іншої ознаки для зброї заводського виготовлення;
- незвичністю ознаки для певного виду зброї;
- неповторністю сукупності деталей для певного виду зброї.

Стійкість ознаки визначається її здатністю зберігати індивідуальність, як в звичайному стані, так і при взаємодії з іншими об'єктами. Тому ідентифікація відстріляних куль і гільз доповнюється виділенням із загальної слідової картини слідів утворених саморобними або відновленими деталями.

На практиці індивідуальна тотожність визначається за сукупністю загальних і окремих ознак. Загальні – характеризують родову, групову належність, тобто під загальними розуміються ознаки, притаманні всім екземплярам зброї однієї моделі та характеризують їх деталі в цілому (форма, розміри, розташування, взаєморозташування). Загальні ознаки прийнято поділяти на дві великі групи: ознаки будови окремих слідоутворюючих деталей та ознаки, які характеризують зношеність деталей. До окремих ознак відносять окремі особливості мікрорельєфу слідоутворюючих деталей, які мають прояв у вигляді дрібних нерівностей та дефектів. У слідах тертя ці дефекти відображуються як траси (валики або борозенки). В слідах тиску окремими ознаками є дрібні особливості форми, конфігурація окремих вм'ятин та виступів.

Класифікація загальних ознак сприяє вирішенню питання про індивідуалізацію зброї, але будь-яке їх поєднання завжди буде недостатнім для її ототожнення. При цьому загальні ознаки можуть переходити в розряд окремих, оскільки властивість, що виступає як ознака, піддається подальшому поділу, а це зумовлює відносний характер загальних та окремих ознак.

Також в процесі порівняльного дослідження слідів зброї експерт поряд зі збігом ознак, найчастіше виявляє і відмінності, що цілком закономірно. Коли експерт приходить до висновку про наявність тотожності, то наявні відмінності потребують наукового пояснення. Без переконливого пояснення виявлених відмінностей у слідах зброї, висновок про тотожність досліджуваних слідів не може бути сформульований.

На відміну від об'єктів заводського виготовлення, відновлена зброя частіше за все має окремі вузли чи деталі повністю саморобного виготовлення, тому ідентифікація таких об'єктів має певні особливості. Так, якщо відносно зброї заводського виготовлення розроблені класифікаційні системи ознак за допомогою яких можна заздалегідь визначити властивості зброї, то для відновленої зброї необхідно враховувати особливості слідоутворення тієї чи іншої саморобної чи відновленої деталі.

Особливості ідентифікації відновленої після нейтралізації зброї за слідами на відстріляних кулях розглянемо на прикладі дослідження експериментальних зразків куль, відстріляних з відновленого пістолета ТТ з саморобним стволом, який має шість нарізів правого нахилу (зображення 102).

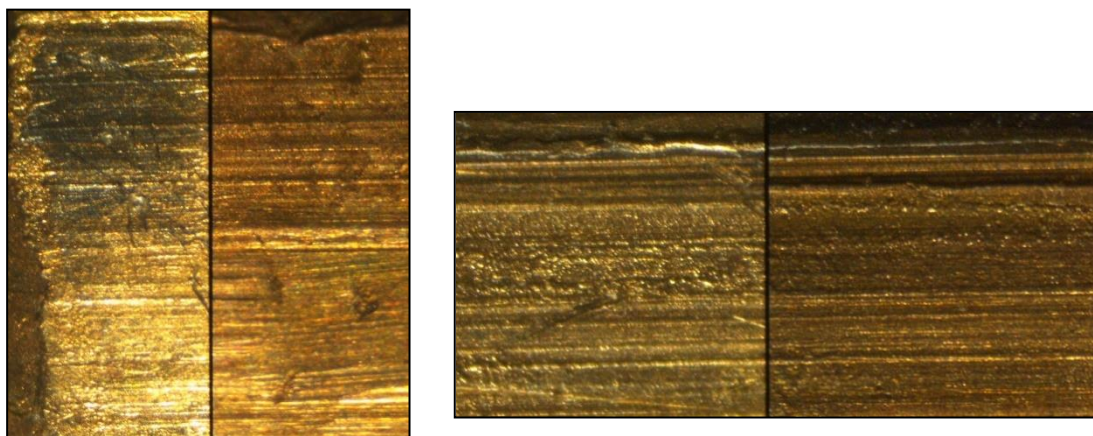

Зображення 102. Відновлений після нейтралізації пістолет ТТ з саморобним стволом, який має шість нарізів правого нахилу.

Під час порівняльного дослідження слідів каналу ствола на експериментально відстріляних кулях між собою, встановлено значну варіативність ознак-трас. Проблема ідентифікації вогнепальної зброї, зумовлена високою варіативністю ознак-трас у слідах на стріляних кулях є комплексною та не має єдиного рішення на всі можливі випадки. Вона має прояв при вирішенні різних питань, пов'язаних як із індивідуальною ідентифікацією, так і з груповою (визначенням моделі зброї). Розглянемо основні причини, які призводять до варіативності в слідах тих або інших ознак-трас.

Варіативність може бути зумовлена різними причинами:

1) низька якість матеріалу виготовлення ствола та якість його обробки. За результатами дослідження встановлено, що після кожного наступного пострілу, слідоутворююча поверхня каналу ствола утворює нові мікро-траси, які видозмінюють загальну слідову картину (зображення 103).

Зображення 103. Порівняльне дослідження слідів каналу ствола на двох кулях відстріляних з відновленого після нейтралізації пістолета ТТ.

2) відмінностями в початковому тиску порохових газів, яке, своєю чергою залежить від розміру навіски пороху та його стану, стану ініціюючого складу, глибини посадки кулі в гільзі та їх кріплення. Зниження тиску порохових газів призводить до слабкої вираженості первинних слідів та слідів від дна нарізів, а також зменшення ширини вторинних слідів (слідів полів нарізів);

3) формування різної картини стоячих ударних хвиль у стінках каналу стволу за рахунок імпульсного характеру явища пострілу. В результаті куля стикається з окремими ділянками каналу стволу дуже щільно, а з окремими – достатньо слабо. Це призводить у кінцевому рахунку до варіативності у відображенні у вигляді трас на поверхні ведучої частини кулі тих або інших груп ознак (мікронеоднорідностей) каналу стволу;

4) незабезпеченням абсолютної осьової симетрії каналу стволу та кулі при обертанні снаряду навколо власної осі, що призводить до виникнення нутації, котра є причиною різнохарактерного відображення ознак від різних ділянок каналу стволу в слідах на стріляних кулях;

5) зміною стану каналу стволу, яка пов'язана з наявністю нагару або змащення в каналі стволу, його металізацією та появою сітки розпалу. Металізація стволу зумовлена наступними процесами.

Під впливом порохових газів, які прориваються між оболонкою кулі та стінками каналу стволу, відбувається вимивання металу оболонки та стволу (переважно дна нарізів). Цей метал осаджується у великій ступені в середній частині каналу стволу, що призводить до зміни мікрорельєфу поверхні. Осадження цього металу поблизу кульового входу є незначним, й цим пояснюється відносна стійкість ознак, що зумовлюють первинні сліди.

Поряд із металізацією через декілька сотень пострілів поля нарізів покриваються сіткою розпалу (дрібні тріски у осьовому та тангенціальному напрямках). За рахунок цього відбувається викрашування полів нарізів, особливо ребер. Цей процес також призводить до зміни мікрорельєфу поверхні каналу стволу та починається, на відміну від металізації, з боку казенної частини стволу. Причин появи сітки розпалення декілька: різкий нагрів та охолодження поверхні каналу стволу призводить до крихкості металу; розтягнення з причини високого тиску та наступне стискання металу, розмиття його пороховими газами та механічний вплив кулі.

Таким чином, помітно, що наявність усіх цих та інших ефектів призводить до того, до достатньо стійкі самі по собі ознаки каналу стволу

кожного разу можуть відображуватись по-різному. В результаті індивідуальні ознаки зброї в слідах на кулях можуть дуже сильно різнитись від пострілу до пострілу. Як вже зазначалось, часто при встановленні тотожності за слідами на стріляних кулях вдається зіставити тільки меншу кількість трас від їх загальної кількості. В окремих випадках не вдається встановити тотожність за слідами на гільзах, почергово стріляних з одного екземпляру зброї, хоча при цьому на кожній кулі утворюється достатньо велике число трас, придатних для ідентифікації. Іноді кількість ознак, що збігаються більше в слідах на кулях, стріляних за рахунком, наприклад, першою та п'ятою, а не першою та другою.

Якщо виходячи з цього визнати процес утворення слідів нестійким, то ідентифікація зазначених об'єктів за слідами на стріляних кулях теоретично буде можливою, що не є вірним припущенням. Віднести таку велику різницю в слідах до звичайної варіативності також неможна, адже в порівнюваних слідах на кулях, стріляних з одного екземпляру зброї, часом відображується велике число принципово різних індивідуальних ознак – трас.

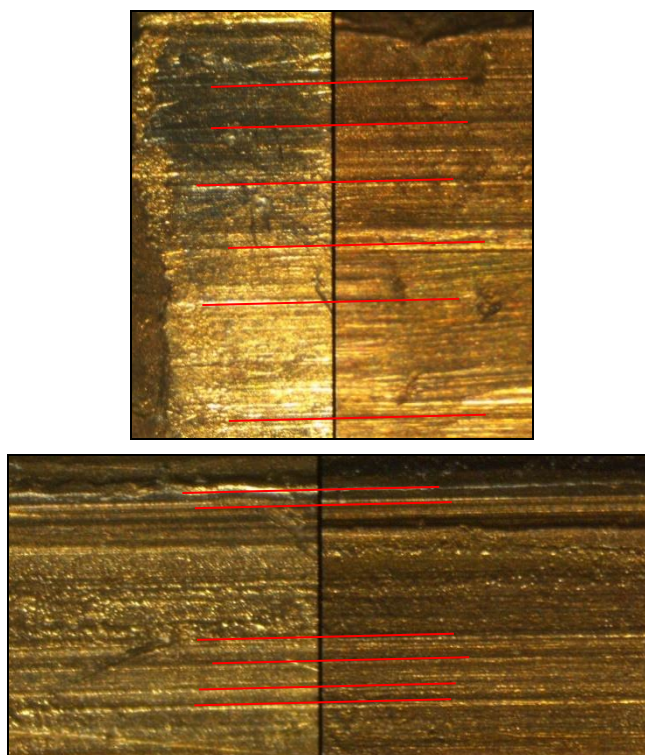
Є очевидним, що в даному випадку ми стикаємось з періодичною стійкістю відображень ознак, під якою будемо розуміти періодичну появу одних й тих самих ознак зброї в слідах при різних реалізаціях. Слід розуміти, що безпосередньо самі ознаки каналу стволу є достатньо стійкими та можуть бути виявлені, наприклад, й через 500 пострілів. Однак відображення ознак в слідах на кулях, стріляних послідовно одна за одною, можуть значно відрізнятись одна від іншої. Різниця в слідах зумовлена декількома різними умовами відображення ознак, котрі (умови) неможливо контролювати. Тим не менш, на підставі цього сліди не можна визнати непридатними для ідентифікації, оскільки через два-три постріли можуть реалізуватись умови для відображення ознак, близькі до умов, які виникли при пострілі досліджуваної кулі. За наявності зброї можливо отримати набори експериментальних куль зі слідами, які містять подібні індивідуалізуючі комплекси ознак. Траси в слідах на кулях, стріляних з одного екземпляру

зброї, які періодично проявляються та зникають від пострілу до пострілу, слід іменувати періодично стійкими.

Таким чином, домінуючою причиною періодичної стійкості індивідуальних ознак у слідах від пострілу до пострілу є варіативність відображення фізичних ознак (мікрорельєфу каналу ствола) на ідентифікованому об'єкті.

Розуміння причин періодичності появи одних і тих самих ознак, що збігаються в слідах на порівнюваних об'єктах зумовлює нові перспективи в побудові алгоритмів ідентифікації зброї за слідами на стріляних кулях.

Одже, ідентифікація зазначених об'єктів можлива, якщо уважно дослідити більш стійкі ознаки каналу ствола зброї та диференціювати ознаки, які є варіативними. Перш за все, успіх ідентифікаційного дослідження об'єктів балістичного дослідження, відстріляних з відновленої після нейтралізації зброї, залежить від рівня кваліфікації та досвіду експерта, який проводить дослідження (зображення 104).

Зображення 104. Порівняльне дослідження слідів каналу ствола на кулях відстріляних з відновленого після нейтралізації пістолета ТТ (червоними лініями відмічені співпадаючі ознаки).

У момент пострілу в каналі ствола зброї відбуваються складні фізико-хімічні явища, які призводять до руйнування поверхні каналу ствола:

високий тиск в каналі ствола зброї в момент пострілу; термічний вплив порохових газів на метал ствола в момент пострілу; хімічна взаємодія між металом ствола і пороховими газами; механічне пошкодження стінок ствола кулею, що рухається по його каналу; ерозійне руйнування каналу ствола нагрітими пороховими газами. Отже, висока варіативність слідів зброї на кулях, відстріляних з саморобних стволів, насамперед, пояснюється відсутністю якісної обробки металу при виробництві стволів та низькою якістю сировини з якої вони виготовлені.

Ще одним важливим фактором, який впливає на стійкість мікрорельєфа в слідах на відстріляних кулях, є корозія металу. Ураховуючи те, що на відміну від стволів заводського виготовлення, канали саморобних стволів не піддаються спеціальній обробці (хромування, оксидування тощо), вони дуже швидко вкриваються поверхневою корозією, яка впливає на слідоутворення та ускладнює подальшу ідентифікацію зброї.

Після пострілу в каналі ствола залишається нагар, що складається із залишків згоряння капсульного складу, пороху і частинок металу кулі. Нагар містить від 12 до 25% розчинних солей, що утворюються від згоряння гримучих капсулів. Найсильнішою кородуючою сіллю є хлористий калій, який адсорбує вологу з повітря і розчиняється в ній. Ці розчини викликають посилене іржавіння металу ствола. Крім того, мідь і томпак, які входять до складу куль, вступаючи в реакцію з солями сприяють розвитку корозії металу ствола [45].

Видалення продуктів корозії каналу ствола є важливим етапом ідентифікаційного дослідження вогнепальної зброї, адже постріл з іржавого ствола може призвести до знищення важливих ідентифікаційних ознак, що в подальшому унеможливить вирішення ідентифікаційних питань.

Для видалення слідів корозії з ствола експертами використовуються різні методи: обробка кислотами інгібіторами, травлення розчинами ортофосфорної кислоти, застосування ультразвуку, обробка розчином трилону Б, тощо.

Важливим етапом ідентифікаційного дослідження об'єктів балістичного походження є оцінка експертом результатів порівняльного дослідження. На даному етапі дослідження перед експертом стоїть завдання оцінити достатність виявленого ним комплексу загальних та індивідуальних ознак, що збігаються, для висновку про тотожність слідів зброї на досліджуваних та експериментальних об'єктах. Висновок про наявність чи відсутність тотожності може бути заснований лише на достовірній якісній і кількісній сукупності встановлених співпадаючих та не співпадаючих ознак, на їх всебічній оцінці і поясненні.

При цьому, методиками проведення ідентифікаційних судово-балістичних експертиз не визначається кількість співпадаючих або не співпадаючих ознак в слідах зброї, яка необхідна для категоричного ідентифікаційного висновку. Під час дослідження особлива увага приділяється не кількості, а якості виявлених ознак, а також тому, наскільки вони є неповторними та індивідуальними. В процесі дослідження слід оцінювати кожен індивідуальну ознаку, а потім вже сукупність ознак. Оцінка кожної індивідуальної ознаки передбачає з'ясування її ідентифікаційної значимості. Оцінка ж сукупності ознак передбачає вирішення питання про достатність встановлених ознак для індивідуалізації зброї.

Достатньою підставою для висновку про наявність тотожності вважається збіг загальних та індивідуальних ознак, які складають індивідуальну (неповторну) сукупність. Проте в формуванні позитивного висновку про тотожність основне значення мають індивідуальні ознаки. При цьому висновок щодо наявності або відсутності тотожності слідів, виявлених під час ідентифікаційного дослідження, формується експертом виключно на основі його особистого внутрішнього переконання.

Варто погодитись із думкою Ю.К. Орлова, який вважає, що висновок експерта повинен бути сформульований, виходячи з наступних трьох принципів:

1) принцип визначеності, відповідно до якого не є допустимими невизначені, двозначні висновки, які допускають різне їх тлумачення;

2) принцип кваліфікованості, під яким розуміється обов'язкова наявність у експерта спеціальних знань та високої кваліфікації;

3) принцип доступності, відповідно до якого в процесі доказування можуть бути використані тільки такі висновки експерта, які не потребують для своєї інтерпретації спеціальних знань та без додаткових роз'яснень є зрозумілими слідчим, суддям та іншим особам.

Уявляється, що зазначеним принципам висновок експерта має відповідати незалежно від того, в якій формі він сформульований.

В. П. Колмаков стверджував, що внутрішнє переконання експерта – це почуття твердої впевненості, переконаності в істинності зроблених висновків, тому воно є психологічною характеристикою стану свідомості. У формуванні внутрішнього переконання експерта є як об'єктивні підстави, так і суб'єктивні причини. До об'єктивних підстав він відносить встановлені дослідженням фактичні дані, загальні дані тієї галузі науки, положення якої застосовані для дослідження. До суб'єктивних передумов він відносить кваліфікацію експерта (теоретичні знання, знання новітніх досягнень в даному виді досліджень, практичний досвід), правильний вибір методики і прийомів дослідження, ретельність дослідження [74].

На думку В.П. Колмакова, внутрішнє переконання – «це не інстинкт, не несвідома інтуїція; це – переконання, що склалося свідомо та вільно та має об'єктивні підстави, котрі дозволяють зробити тільки один – істинний – висновок». Серед цих об'єктивних даних автор називає встановлені експертом при дослідженні фактичні дані та загальні дані тієї галузі науки, на підставі якої здійснюється дослідження.

Продовжуючи розвивати цю думку, Т.В. Авер'янова зазначає: «Внутрішнє переконання експерта базується не на інтуїції (хоча вона відіграє не останню роль при вирішенні експертних задач та формуванні внутрішнього переконання експерта), не на припущеннях, а на повному, всебічному та об'єктивному дослідженні об'єктів та конкретних матеріалів, поданих на експертизу, на аналізі та синтезі виявлених внутрішніх зв'язків

між явищами та ознаками, з використанням науковообґрунтованих та апробованих методик, на спеціальних знаннях, якими володіє експерт і які він черпає з певних галузей знання».

Ю.К. Орлов зазначає, що «внутрішнє переконання в значній мірі формується на підсвідомому рівні. Тому процес цей не є контрольованим і з боку самого суб'єкта, який пізнає, і тим більше з боку інших осіб. Судити про них можна тільки за зовнішніми проявами. В процесі доказування єдиною формою такої зовнішньої об'єктивації є обґрунтування суб'єктом своїх висновків у відповідному процесуальному документі», в даному випадку – висновку експерта.

Позиція Я.М. Яковлева, ґрунтується на тому, що психологічному сенсі результат діяльності експерта має прояв у його переконанні в тому, «що отримана ним як фахівцем на основі проведених досліджень інформація та зроблені з неї умовиводи підтверджують існування (не існування) факту, який доводиться; або про наявність чи відсутність такого факту можливий лише ймовірний висновок».

Окремі автори визначають внутрішнє переконання, в тому числі й внутрішнє переконання експерта, як метод (спосіб) пізнавальної діяльності в кримінальному судочинстві. Як метод та результат оцінки доказів (а висновок експерта, як відомо є джерелом доказів) розглядає внутрішнє переконання, наприклад, В.Д. Арсеньєв.

Таким чином, внутрішнє переконання експерта трактується як:

- переконання, що свідомо та вільно склалося;
- розумова діяльність;
- процес, який формується на підсвідомому рівні;
- метод;
- результат діяльності експерта, основу якого складають спеціальні знання, якими володіє експерт.

Як і внутрішнє переконання слідчого (дізнавача), прокурора та судді, внутрішнє переконання експерта – складна та багатогранна категорія, яка

включає в себе гносеологічні, логічні, психологічні аспекти діяльності експерта, включаючи його моральні засади. З цих позицій розглянемо цю категорію

Гносеологічний аспект переконання експерта нерозривно пов'язаний з його пізнавальною діяльністю (сприйняттям, аналізом, синтезом) з виявлення та осмисленню факту об'єктивної реальності. В свою чергу, будь-яке пізнання, будь-яка практична діяльність, так чи інакше, супроводжується відповідною оцінкою.

Судово-експертній діяльності притаманний здебільшого безпосередній процес пізнання, який в обов'язковому порядку супроводжується розумовою діяльністю. «Розумова діяльність судового експерта, – пише Т.В. Авер'янова, – є достатньо багатогранною, в ній широко представлені як алгоритмічні способи вирішення задач, так і евристичне мислення. Перетворення та синтезування знань, моделювання процесу дослідження, його здійснення та оцінка отриманих результатів – все це потребує від експерта розвиненого експертного мислення: здатності охопити всю інформацію як єдине ціле, зіставити з аналогічними, які зберігаються у нього в пам'яті або відображеними в колективному досвіді, підключити до цієї операції весь свій практичний досвід та використати наявну інформацію. Судовий експерт має володіти прийомами аналізу та синтезу, вміти відділяти суттєве від несуттєвого, сприймати діалектично явище як ціле, зі всіма зв'язками та опосередкуваннями. Іншими словами, експерт повинен володіти розвиненим евристичним, наочно-образним, логічним та критичним мисленням. Складний процес експертного дослідження пред'являє свої вимоги до експертного мислення, змушуючи розвивати такі якості як розподіл, переключення та концентрація уваги.

Пізнавальна діяльність має в своїй основі переконання, яке здійснює оціночну, пошукову та мотиваційну функції та забезпечення такої діяльності.

Оціночне судження, в результаті якого формується внутрішнє переконання судового експерта є притаманним як для процесу експертного дослідження як пізнавальної діяльності, так і для результату цього процесу.

Спроби ж розглядати внутрішнє переконання ізольовано, як процес оцінки або як результат оцінки є малопродуктивними, через те, що обидві ці дії нерозривно пов'язані між собою.

В гносеологічному сенсі внутрішнє переконання повинно бути достовірним та єдино можливим. Для цього судження під час підсумкової оцінки доказів повинні включати в себе знання про неможливість протилежної або якої-небудь іншої думки з тих самих фактів, в противному випадку переконання буде не достовірним, а проблематичним. Тому слід вважати, що внутрішнє переконання експерта має представляти собою на заключному етапі його формування категоричне однозначне судження, що не виключає наявності сумнівів на різних стадіях його формування.

Логічний аспект переконання експерта являє собою вивідне знання, змістом якого є судження та умовиводи, отримані ним в результаті дослідження виявлених властивостей та ознак об'єкта. В розумовому процесі такого пізнання поєднуються прийоми як формальної, так і діалектичної логіки.

Розмірковуючи про значення для експертного дослідження одного з основних законів логічного мислення – закону тотожності, А.І. Вінберг писав: «З'ясування експертами сутності вже першого закону логічного мислення – закону тотожності – дозволяє правильно розуміти процес криміналістичного дослідження, в результаті якого експерт повинен зробити висновок про наявність тотожності або відмінності. В той самий час закон тотожності дозволяє відрізнити поняття тотожності від поняття повної подібності. Змішування цих понять призводить до помилкових висновків експертів-криміналістів». Іншими словами, принцип тотожності може розглядатись як принцип правильного мислення, який пізнає істину. «Правильне ототожнення необхідно притаманне людському мисленню, в той час як неправдиве ототожнення має наслідком перекручення дійсності».

Чималу важливість для судово-експертної діяльності взагалі та судово-балістичного дослідження вогнепальної зброї зокрема мають й інші закони: закон протиріччя, закон виключеного третього та закон достатньої підстави.

Всі зазначені закони не механічно переносяться в область судової експертизи, а сприяють розробці логічних прийомів та методів стосовно практики судової експертизи. «Закони правильного мислення не можуть реалізовуватись самі по собі. Вони визначають лише підходи до їх реалізації. Реалізація цих законів здійснюється за допомогою прийомів та методів логічного мислення». До таких прийомів та методів відносяться: аналіз та синтез, абстрагування, формалізація, узагальнення (аналогія, індукція, дедукція), експертна інтуїція, ймовірність та достовірність суджень експерта тощо.

Не зупиняючись на розгляді всіх прийомів та методів логічного мислення, використовуваних у процесі судово-експертної діяльності, через те, що даному питанню було присвячено значну кількість робіт, слід наголосити, що майже кожний з них, коригуючи процес усвідомлення дійсності, направляючи його в потрібне русло, безпосередньо (або опосередковано) впливає на формування внутрішнього переконання судового експерта. Наприклад, умовивід за аналогією.

Відомо, що всі умовиводи в сучасній логіці поділяються на дедуктивні та індуктивні. «Суттєво, що в якості підстави такого поділу використовується не хід думки від загального до окремого, як в традиційній формальній логіці, а саме характер логічного слідування, тобто чи впливає висновок з наявних посилок з необхідністю (дедуктивне слідування) або лише з ймовірністю (індуктивне слідування)». Цей поділ має сенс, але лише при встановленні умови правомірності не тільки експертного дослідження, але й висновків за аналогією. Іншими словами, й дедуктивні, й індуктивні умовиводи притаманні як процесу дослідження речових доказів, так і процесу формування внутрішнього переконання та формулювання висновків.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

1. При розслідуванні кримінальних правопорушень, скоєних із застосуванням вогнепальної зброї, особливе значення має виявлення ознак які характеризують застосовану зброю з метою подальшого встановлення

джерела її походження. Така інформація дає можливість звужити коло пошуку осіб, причетних до кримінального правопорушення, зосередити зусилля оперативних та слідчих підрозділів на пошуку зброї певної моделі типу та способу виготовлення. У випадках коли зброя, що є знаряддям злочину, не вилучена під час проведення огляду місця події та інших першочергових слідчих дій, основними речовими доказами, які містять інформацію про зброю застосовану для скоєння злочину є відстріляні з неї кулі та гільзи зі слідами зброї. Саме сліди на відстріляних кулях та гільзах є джерелом інформації для встановлення виду, типу, моделі зброї, способу її виготовлення та інших ознак які мають значення для слідства.

2. З метою встановлення групової належності зброї, за слідами на відстріляних кулях та гільзах, експертами використовується довідкова література яка містить інформацію про особливості слідоутворення, взаєморозташування слідів від різних деталей та інших особливостей зброї на кулях та гільзах відстріляних зі зброї різних видів та моделей. Однак, в окремих випадках, використання довідкової літератури недостатньо для встановлення групової належності зброї, а вирішення таких питань потребує застосування об'єктів з інформаційно-довідкової колекції експертної установи.

3. Особливої уваги потребує дослідження слідів зброї на кулях і гільзах відстріляних з відновленої після нейтралізації зброї, адже більшість зазначених виробів виготовляється на основі вогнепальної зброї промислового виробництва, та мають аналогічні із нею взаєморозташування слідів зброї та інші загальні ознаки. Ураховуючи те, що при відновленні нейтралізованої зброї на її слідоутворюючих поверхнях утворюються ознаки, які в подальшому можуть відобразитися на відстріляних кулях та гільзах важливим етапом дослідження таких об'єктів є порівняння слідів на їх слідосприймаючих поверхнях з аналогічними слідами на кулях і гільзах відстріляних зі зброї відповідної моделі з інформаційно-довідкової колекції експертної установи.

4. Виявлення ознак відновлення вогнепальної зброї, після її нейтралізації, має особливе значення для пошуку знаряддя злочину та

встановлення причетних до нього осіб, адже дає можливість органам слідства та оперативних підрозділів зосередити зусилля на пошуку місць реалізації нейтралізованої зброї відповідної моделі та не витратити час на перевірку причетності до злочину всіх власників промислової зброї відповідної моделі.

5. Під час виготовлення нейтралізованої вогнепальної зброї нейтралізації, у тому числі, підлягають слідоутворюючі деталі (затвор, ствол, ударник, механізм досилання та екстракції тощо), відновлення яких утворює певні ознаки, які при пострілах відображаються на відстріляних кулях та гільзах. Саме виявлення таких ознак дає можливість відрізнити випадки застосування відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї від випадків застосування вогнепальної зброї виготовленої промисловим способом.

6. Під час ідентифікації відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї за слідами на відстріляних кулях та гільзах необхідно враховувати, що при її відновленні можуть використовуватися деталі виготовлені саморобним способом, при цьому ознаки які зазвичай вважаються загальними, такі як форма, розмір, розміщення деталей, їх взаєморозташування, можуть розглядатися як індивідуальні особливості.

7. Ідентифікаційне дослідження слідів на об'єктах балістичного походження, відстріляних з відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї, на відміну від аналогічного дослідження об'єктів відстріляних зі зброї промислового виготовлення, є більш складним процесом, адже сліди, які при цьому утворюються, володіють більшою варіативністю та є менш стійкими.

8. Результати ідентифікаційних досліджень відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї напряду залежать від рівня підготовки та досвіду експерта, який проводить дослідження, матеріально технічної бази експертного підрозділу (наявності сучасного мікроскопічного обладнання, порівняльного інформаційно-довідкового забезпечення), а також достатньої кількості та якості експериментальних зразків.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертації на основі проведеного дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї, сформульовано наукові положення та рекомендації щодо їх криміналістичного дослідження, а також запропоновані шляхи удосконалення нормативного регулювання їх обігу в Україні.

До основних висновків і рекомендацій щодо наукового та практичного використання отриманих результатів можна віднести такі:

1. Зроблено висновок про те, що на сьогоднішній день, в умовах відсутності спеціального закону, що регулює цивільний обіг зброї в державі, існує загроза розповсюдження вогнепальної зброї під виглядом виробів господарсько-побутового, спортивного або спеціального призначення, на які не поширюється дія дозвільної системи України та які не потребують оформлення дозвільних документів.

2. Доведено, що поява на території України замаскованої вогнепальної зброї з маркуванням «Salve Blank», пов'язане із обмеженням обігу таких виробів на території країн-членів ЄС, введеними директивою Європарламенту №2017/852 від 17.05.2017 та внесенням відповідних змін до директиви ЄС № 91/477ЄЕС щодо контролю за придбанням зброї і володінням зброєю. Таким чином об'єкти, обіг яких став обмежений на території країн-членів ЄС, швидко знайшли ринок збуту в інших країнах з ліберальним законодавством у сфері обігу зброї, а також країнах, у яких відсутнє належне правове врегулювання обігу зброї, зокрема і в Україні.

3. Ураховуючи стратегічний курс України на набуття повноправного членства в ЄС, закріплений у Конституції, та положення Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС, зроблено висновок, що одним з пріоритетних завдань законодавчої влади України є реалізація спеціального закону, що регулюватиме правовідносини у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, розробленого з урахуванням положень міжнародного законодавства, а також директив, регламентів та інших правових актів ЄС, які стосуються сфери контролю над легким озброєнням та стрілецькою зброєю.

4. За результатами аналізу національних, міжнародних та європейських правових актів, які стосуються сфери обігу цивільної вогнепальної зброї, автором запропоновано власне визначення та класифікація зброї, що відповідає положенням міжнародного та європейського законодавства, але при цьому максимально зберігає існуючу модель правовідносин у сфері обігу зброї, що історично склалася в Україні.

5. Обґрунтовано висновок щодо удосконалення методичного забезпечення національних спеціалізованих експертних установ з урахуванням можливостей сучасного випробувального та вимірювального устаткування, а також властивостей сучасних об'єктів дослідження.

6. Доведено, що мінімальна питома кінетична енергія $0,5 \text{ Дж/мм}^2$, яка використовується експертами при визначенні криміналістичних ознак вогнепальної зброї є застарілою та потребує перегляду з урахуванням властивостей сучасних кінетичних снарядів які використовуються при виробництві боєприпасів. Для об'єктивної характеристики уражуючих властивостей зброї запропоновано враховувати наступні критерії: балістичний коефіцієнт уражаючого елемента, зупиняючу дію уражаючого елемента, пробивну здатність уражаючого елемента та травматичну дію уражаючого елемента.

7. Зроблено висновок, що відсутність ефективного правового регулювання обігу вогнепальної зброї та конструктивно схожих нею виробів в державі, а також відсутність чітких вимог щодо методів нейтралізації вогнепальної зброї, ускладнюють криміналістичну оцінку таких виробів під час експертних досліджень. За результатами дослідження запропоновано комплекс заходів для недопущення реалізації на території України об'єктів з ознаками вогнепальної зброї під виглядом вихолощеної та нейтралізованої зброї.

8. З метою нормативного урегулювання обігу зброї та боєприпасів в Україні та покращення стану правозастосування, забезпечення єдності судової практики запропоновано передбачити обов'язкову сертифікацію патронів калібру 4-мм Флобера, що ввозяться для реалізації на території України, а також

віднести револьвери та патрони калібру 4-мм Флобера до об'єктів, на які поширюється дозвільна система та які потребують реєстрації відповідно до положень Інструкції, затвердженої наказом МВС України від 21.08.1998.

9. Запропоновано систему методів нейтралізації вогнепальної зброї, що ускладнюватиме її повторну активацію, яка розроблена на основі аналізу національних та європейських правових актів.

10. Доведено, що сліди зброї на відстріляних кулях та гільзах є не тільки джерелом інформації про вид, тип, модель, зразок зброї, спосіб її виготовлення, але також дозволяють виявити ознаки попередньої нейтралізації та відновлення вогнепальної зброї.

11. Зроблено висновок, що інформація про наявність на кулях та гільзах слідів, які вказують на відновлення нейтралізованої зброї, дає можливість оперативним та слідчим підрозділам звужити коло пошуку осіб причетних до злочину. В таких випадках органи досудового слідства можуть зосередити зусилля на пошуку місць реалізації нейтралізованої зброї відповідної моделі та не витрачати час на перевірку причетності до злочину всіх власників промислової зброї відповідної моделі.

12. Доведено, що ідентифікаційне дослідження слідів на об'єктах балістичного походження, відстріляних з відновленої після нейтралізації вогнепальної зброї, на відміну від аналогічного дослідження об'єктів, відстріляних зі зброї промислового виготовлення, є більш складним процесом, адже сліди, які при цьому утворюються характеризуються більшою варіативністю та є менш стійкими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреев А. Г. Современное состояние и проблемы криминалистического исследования самодельного огнестрельного оружия автореф. дис. на соискание уч. степени канд. юридических наук : спец. 12.00.09 «уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность», Волгоград, 2003. 32 с.
2. Андреев А. Г. Современное состояние и проблемы криминалистического исследования самодельного огнестрельного оружия. *Дис. канд. юрид. наук.* Волгоград, 2003. 262 с.
3. Андреев В. В. Газова зброя самооборони (криміналістичні та судово-медичні аспекти). *Навчально-методичний посібник.* Санкт-Петербург, Санкт-Петербурзький юридичний інститут МВС Росії, 1996. 55 с.
4. Архів Жовтневого районного суду міста Маріуполя Донецької області, справа No263/10602/18 (провадження № 1-кп/263/661/2018).
5. Архів Куп'янського міськрайонного суду Харківської області, справа No263/10602/18 (провадження №1-кп/628/72/19).
6. Архів Самарський районний суд м. Дніпропетровська, справа No204/4589/17 (провадження №1-кп/206/66/18).
7. Аубакирова А.А. Интеллектуальные ошибки эксперта при формировании его внутреннего убеждения: монография. М.: Юрлитинформ, 2012. 184 с.
8. Аханов В. С. Криминалистическая экспертиза огнестрельного оружия и следов его применения. Волгоград, 1979. 232 с.
9. Бачинський В. Т., Зозуля В. М., Паливода О. Г., Павлюкович О. В. Судово-медична характеристика тілесних ушкоджень, заподіяних пострілами з використанням патронів «Флобер». *Судово-медична експертиза.* 2018. № 1. С. 75-77.
10. Бергер В.Е. Собираение и подготовка материалов для экспертизы огнестрельного оружия, боеприпасов и следов выстрела. Методическое пособие для следователей. Киев: Киевский научно-исследовательский институт судебной экспертизы, 1967. – 27с.
11. Бокій О. Поняття зброя в українському законодавстві та її юридична класифікація. *Наше право.* Ч. 2. 2008. С. 42–47.

12. Бондар В. С., Письменський Є. О. Зброя та бойові припаси як предмет складу злочину. *Актуальні проблеми кримінально-правової охорони громадської безпеки*: мат. Всеукр. наук-практ. конф. Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України. Харків, 2018. С. 112-118.

13. Бондарь В. С. Общеметодические проблемы криминалистического исследования огнестрельного оружия и следов его применения. *Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия: Экономика. Управление. Саратов*, 2014. № 1-2. С. 234-238.

14. Букур А.И. Об одном из способов переделки огнестрельного оружия ограниченного поражения и патронов к нему в целях нанесения летальных повреждений. *Судебная экспертиза*. 2018. № 2 (54). С. 116-123.

15. Бусол О. Зарубіжний досвід легалізації вогнепальної зброї та можливість запровадження на території України. URL: <http://nbuviar.gov.ua/index.php>.

16. Велика українська юридична енциклопедія. У 20-ти томах. Т. 17: Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2017. 1064 с.

17. Владимиров В. Ю. Криміналістичне дослідження газової зброї: *Автореф. дис. канд. юрид. наук*. Санкт-Петербург, 1996. 24 с.

18. Вовченко О. ТОП – 8 країн, де дозвіл на зброю зменшив рівень криміналу. URL: <http://znaj.ua/news/regions/36094/top-8-krayin-de-gromadyani-vilno-volodiyut-zbroyeyu.html>.

19. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них : монографія. Київ : ФОП Маслаков, 2018. 928 с.

20. Гамов Д. Ю. Методика встановлення належності об'єкта до вогнепальної зброї та його придатності до стрільби (проведення пострілів). *Методика*. Київ, 2012. 34 с.

21. Гамов Д. Ю. Методика встановлення належності об'єкта до бойових припасів вогнепальної стрілецької зброї та його придатності до стрільби. *Методика*. Київ: ДНДЕКЦ МВС, ДЗП МЮ України, 2012. 24 с.

22. Гамов Д.Ю. Розмежування пістолетів ПМ і перероблених газових пістолетів 6П42 і ІЖ-79 при знищенні на них маркувальних позначень. *Інформаційний лист*. Луганськ, 2003. 6 с.

23. Георгиев Л.И. Криминалистическое исследование самопалов-"авторучек". *Советская криминалистика на службе следствия*. Москва, 1952. № 14. С. 15-26.

24. Гиверц П. В., Кокин А. В. Проблема подклассовых признаков в судебной баллистике: возникновение, диагностирование и влияние на идентификацию. *Теория и практика судебной экспертизы* 15 (1). Волгоград, 2020. С. 109-117.

25. Голенев В. С. Идентификация гладкоствольных ружей по следам на снарядах. *Методическое пособие для экспертов, следователей и судей*. Москва: ВНИИСЭ, 1994. 160 с.

26. Голубош В. В. Зарубіжне регулювання відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Сучасний стан кримінального законодавства України: шляхи реформування* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції (Ірпінь, 1 березня 2018 р.). Ірпінь, 2018. С. 42–47.

27. Голубош В. В. Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки злочинів, передбачених ст. 262, 263-1 Кримінального кодексу України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 51. Ч. 2. С. 67–70. (Серія «Право»).

28. Голубош В. В. Характеристика об'єкта злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 4 (105). С. 163–172.

29. Горбачов И. В. О признаках близкого выстрела из самодельного гладкоствольного оружия, изготовленного под стандартный малокалиберный (5,6 мм) патрон. *Теоретические проблемы и практика трасологических и баллистических исследований*. Москва, 1975. № 14. С. 28-35.

30. Гусаров В. П., Разумов А. Н. До питання про дослідження слідів пострілу з ненарізної саморобної зброї під малокаліберний патрон. *Експертна техніка*. Москва, 1967. № 22. С. 34-46.

31. Гуцин В. Ф. Идентификация гладкоствольных ружей по следам на снарядах. Київ: МЮ УССР, 1973. 32 с.

32. Грановский Л. Г. Вероятностная оценка пригодности линейных (динамических) следов для идентификации: методические рекомендации для экспертов. Москва: ВНИИСЭ, 1985. 20 с.

33. Данилин Г. А., Огородников В. П., Заволокин А. Б. Основы проектирования патронов к стрелковому оружию: Учебник. СПб.: Балт. Гос. ун-т, 2005. 374 с.

34. Дворянский И. А. Определение направления и расстояния выстрела из гладкоствольного охотничьего оружия при больших дистанциях стрельбы. Москва, 1974. С. 109-114.

35. Дворянский И.А. Судебно-баллистическая экспертиза: установления места производства выстрела при больших дистанциях стрельбы. Учебно-методическое пособие для экспертов, следователей и судей. Москва: ВНИИСЭ, 1976. 64 с.

36. Директива 2019/68 від 16 січня 2019 року щодо встановлення технічних специфікацій для маркування вогнепальної зброї та їх основних компонентів. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content> (дата звернення 21.04.2020).

37. Директива 2019/69 від 16 січня 2019 року щодо встановлення технічних умов тривожної та сигнальної зброї. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content>. (дата звернення 21.04.2020).

38. Директива 91/477ЄЕС щодо контролю за придбанням зброї і володінням зброєю (змінена директивами Європарламенту та Ради ЄС 2008/51/ЄС від 21 травня 2008 року та 2017/852 від 17.05.2017). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content> (дата звернення 21.04.2020).

39. Діденко С.В. Адміністративно-правове забезпечення обігу та застосування зброї в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 443 с.

40. Дмитриевский А. А. Внешняя баллистика. Москва, 1972. 584 с.

41. Дудоров О. О. Висновок у кримінальній справі щодо О. В. Шипуліна (про застосування ст. 263 КК України при вчиненні кількох альтернативних дій). Кримінальне право: теорія і практика (вибрані праці). Київ: Ваіте, 2017. 872 с.

42. Ерахтина Е.А., Смирнов А.А. Исследование револьверов иностранного производства, для стрельбы из которых используются патроны Флобера калибра 4 мм. *Криминалистика: вчера, сегодня, завтра*, 2019. № 4 (12). С. 27-44.

43. Ермоленко Б.Н. Теория и практика судебно-баллистического отождествления нарезного оружия по пулям. *Автореф. дис. канд. юрид. наук*. Харьков, 1965. 22 с.

44. Єгоров А. Г., Плєскачевський В. М. Можливості ідентифікації пістолетів по пулі меншого калібру. *Експертна практика*. Москва, 1982. № 19. С. 23-34.

45. Єрмоленко Б.Н. Ототожнення нарізної вогнепальної зброї по кулям. *Методичний посібник для судово-слідчих працівників і експертів*. Київ, 1969. 56 с.

46. Єрмоленко Б.Н. Теоретичні та методичні проблеми судової балістики. Київ, 1976. 151 с.

47. Ермоленко Б. Н. Определение расстояния выстрела из дробового оружия и кинетической энергии снаряда. Киев: МВД УССР, 1974. 51 с.

48. Журнал «Мир увлечений. Охота & оружие» выпуск № 4, 2014 URL: <https://gunmag.com.ua/tureckij-vopros-chast-ii/>. (дата звернення 21.04.2020).

49. Зайцев В.Ф., Степанов Г.Н. Визначення застосованого вогнепальної зброї, переробленої з сучасних зразків газошумового, по його слідах на гільзах, кулях і перешкодах. *Експертиза на службі слідства*. Волгоград. 1998. С. 87-95.

50. Законопроект «Про обіг зброї» № 1222 від 02.09.2019. URL: <https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2>. (дата звернення 21.04.2020).

51. Законопроект «Про обіг зброї» № 1222-1 від 20.09.2019. URL: <https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2>. (дата звернення 21.04.2020).

52. Закону України «Про мисливське господарство та полювання» «Законодавство України» / ВР України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14/print>. (дата звернення 21.04.2020).

53. Звіт Національної поліції України про кількість зброї, вилученої з незаконного обігу. URL: https://mvs.gov.ua/ua/news/11656_U_2017_roci_Nacpoliciya_viluchila_z_nezakonnogo_obigu_pona (дата звернення 21.04.2020).

54. Зеленко В. К., Брызжев А. В., Злобин В. В., Королёв В. М. Пистолетные и снайперские патроны. Гранатометные выстрелы. Учебное пособие. Тула: Инфра, 2008. 120 с.2

55. Зозуля В. М. Морфологічні особливості ушкоджень, незахищених одягом ділянок грудної клітки і живота, що заподіяні пістолетними патронами «Флобер» 4 мм. *Український медичний альманах*, 2011. Т. 14. № 6 С. 79-80.

56. Зозуля В. М., Мишалов В. Д., Ганский А. В. Судебно-медицинская характеристика огнестрельных повреждений грудной клетки и живота при выстрелах патронами «Флобер» 4 мм. *Актуальные вопросы судебной медицины. Материалы международной научно-практической конференции*. Минск, 2016. С. 12-13.

57. Иванов А.А. Методические и технико-криминалистические основы исследования современного пневматического оружия: дис. ... канд. юрид. наук. Волгоград, 2005. 191 с.

58. Ідентифікаційне дослідження вогнепальної зброї. *Методичний посібник для експертів*. Москва, 1985. 233 с.

59. Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом МВС України від 21.08.1998 № 622. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/> (дата звернення 21.04.2020).

60. Інтернет аукціон «Reibert» URL: <https://reibert.info/lots/pistolet-mauser-1910.552553/> (дата звернення 21.04.2020).

61. Каледін А. І. Криміналістичне дослідження нестандартної вогнепальної зброї. *Дис. канд. юрид. наук.* Ставрополь, 1981. 187 с.

62. Каледін А. І. Судово-балістичні дослідження саморобної вогнепальної зброї. *Експертна практика і нові методи дослідження.* Москва, 1981. № 9. 20 с.

63. Каледин А. И. Научно-теоретическое обоснование критериев дифференциации гладкоствольных ружей и обрезов из них. *Экспертная техника.* Москва, 1981. № 69. 27 с.

64. Книженко О. О. До питання якості закону про кримінальну відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами або вибуховими пристроями. Концептуальні основи кримінальної законотворчості: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 19 жовт. 2017 р.) / відп. ред. : В. О. Туляков, Є. Л. Стрельцов. Одеса : Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2017. С. 58–63.

65. Кодекс України про адміністративні правопорушення. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 21.04.2020).

66. Кокин А.В., Ярмач К.В. Судебная баллистика и судебно-баллистическая экспертиза. *Учебник.* Москва: МосУ МВД РФ, 2018. 354 с.

67. Кокин А.В. Теория и практика криминалистической идентификации нарезного огнестрельного оружия по выстреленным пулям. *Дис. канд. юрид. наук.* Москва, 2006. 213 с.

68. Кокин А.В. Концептуальные основы криминалистического исследования нарезного огнестрельного оружия по следам на пулях. М., 2013. 191 с.

69. Кокин А.В. Практические аспекты исследования пуль, выстреленных из самодельного оружия. *Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского.* Право. 2015. № 1. С. 142-145.

70. Кокин А. В. Уголовно-правовое и криминалистическое понятие обрезов гладкоствольных ружей. *Судебная экспертиза.* 2008. № 2. С. 30-39.

71. Кокин А. В. Концептуальные основы криминалистического исследования нарезного огнестрельного оружия по следам на пулях *Дис. доктора юрид. наук.* Москва, 2015. 388 с.

72. Колдин В. Я. Идентификация при производстве криминалистических экспертиз. Москва, 1957. 154 с.
73. Колдин В.Я. Идентификация при расследовании преступлений. Москва, 1978. 144с.
74. Колмаков В. П. Про внутрішнє переконання судового експерта.— «Вопросы советской криминалистики», Москва. 1951. 26 с.
75. Коломійцев О. В. Визначення балістичного коефіцієнту уражаючих елементів травматичної дії. *Методика*. Харків, 2010. 15 с.
76. Коломійцев О. В., Сапелкін В. В. Особливості криміналістичного дослідження балістичних характеристик та уражаючих властивостей еластичної картечі патронів травматичної дії «Терен-12К». Харків. С.215-227.
77. Коломійцев О. В. Експериментальні дослідження балістичних характеристик та уражаючих властивостей комплексів «зброя + патрон» калібру 9х21 мм. *Інформаційний лист ХНДІСЕ ім. Засл. Проф. М.С. Бокаріуса*. Харків, 2020. 29 с.
78. Комаринец Б.М. Криминалистическое отождествление огнестрельного оружия по следам на гильзах. Москва, 1955. 385 с.
79. Комаринець Б. М. Методика криміналістичної експертизи: Ідентифікація вогнепальної зброї по вистріляним кулям. Москва, 1961. № 3 316 с.
80. Комаринець Б. М. Судово-балістична експертиза. *Навчально-методичний посібник*. Москва, 1974. Т. 1. 166 с.
81. Комісаров М., Пономарьова Т. До питання «особливого» статусу гладкоствольної мисливської зброї, передбаченого ст. 263 КК України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. Вип. 24. Т. 4. С. 30–34.
82. Конституція України від 28 черв. 1996 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show>.
83. Коровкин Д.С. Возможности получения информации о преступнике при экспертном исследовании оружия. *Вопросы технико-криминалистического обеспечения раскрытия и расследования преступлений: Сб. научных статей / под научной ред. В.Н. Хрусталева*. Саратов: СВШ МВД России, 1996. 110 с.

84. Косоплечев Н. П. Осмотр места происшествия по делам, связанным с применением огнестрельного оружия. Москва, 1956. 180 с.
85. Коструб А. М. Револьверы калибра 4 мм (Флобер): Довідник для судових експертів. ДНДЕКЦ МВС; ХНДІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса, 2006. 22 с.
86. Кофанов А. Сучасний стан та шляхи удосконалення правового регулювання обігу вогнепальної зброї в Україні. *Юридичний вісник*. 2003. № 2. С. 97–105.
87. Криміналістичне дослідження вогнепальної зброї. *Методичний посібник для експертів, слідчих і суддів*. Москва, 1987. 152 с.
88. Криміналістичне дослідження зброї і слідів її застосування. *Практикум*. Волгоград, 1993. 108 с.
89. Кримінальний кодекс України. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 21.04.2020).
90. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show>.
91. Кубицкий Ю. М. Судебная баллистика. *Учебное пособие для студентов ВЮЗИ*. Москва, 1956. С. 73, 95–97.
92. Кунафін Ш. А. До питання ідентифікації саморобної гладкоствольної вогнепальної зброї по вистріленим кулям. *Праці ВНПОП при МОП РСФСР*. № 9. 1965. С. 78-92.
93. Кустанович С. Д. Судебная баллистика. Москва, 1956. 408 с.
94. Кустанович С. Д. Экспертиза для установления относимости исследуемого объекта к огнестрельному оружию. *Советская криминалистика на службе следствия*. Москва, 1961. № 14. С. 192-197.
95. Ладин В.Н. Криміналістичне дослідження основних ознак атипової вогнепальної зброї. *Криміналістика і судова експертиза*. Київ, 1964. № 1. 162-169 с.
96. Ладін В. Н. Судово-балістичне дослідження атипової ручної вогнепальної зброї та слідів її дії: Методичний посібник для експертів-криміналістів, судових і оперативних працівників. Київ, 1967. 60 с.
97. Лазари А. С. Определение дистанции выстрела. *Методы экспертных криминалистических исследований*. Москва: ВНИИСЭ, 1977. С. 3 – 10.

98. Лаппо Е. А. Об уточнении значения минимальной поражающей способности ручного стрелкового огнестрельного оружия. *Труды Академии управления МВД России*, 2019. № 2 (50). С. 87–96.

99. Латишов І. В., Максименков А. А. Особливості слідоутворення на кулях і гільзах при стрільбі зі зброї, укомплектованого приладами безшумної стрільби розширювального типу. *Експертна практика* Москва, 1999. № 47. С. 87-98.

100. Латишов І. В., Чулков І. А. Технологія виготовлення як підстава класифікації вогнепальної зброї. *Вісник криміналістики*. Вид. «Спарк», 2002. № 3. С. 89-98.

101. Латышов И.В. Теоретические и методические основы криминалистического исследования огнестрельного оружия заводской сборки: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Волгоград, 1997. 23 с.

102. Лесников В.А., Кононаев А.В. Криминалистическое исследование газовых и сигнальных пистолетов и револьверов, приспособленных для стрельбы пулевыми снарядами: Справочное пособие. М.: ГУ ЭКЦ МВД России, 2002. 256 с.

103. Лисицын А. Ф. Судово-медична експертиза при пошкодженнях мисливською гладкоствольною зброєю. Москва, 1968. 289 с.

104. Лісников В. А. Криміналістичне дослідження куль і гільз у випадках використання позаштатних патронів. *Навчальний посібник*. Москва, 1995. 24 с.

105. Лукин Ю. Н. Вопросы исследования самодельного огнестрельного оружия. *Экспертная техника*. Москва, 1969. № 28. С 57- 75..

106. Максименков А. А., Карпов А. К., Посада Х. А., Роцин І. В. Сліди пострілу розповідають про факт переробки зброї. *Експертна практика*. Москва, 1990. № 29. С. 23-34.

107. Манкевич С. А. Возможности определения направления, дистанции выстрела и места стрелявшего по частично сохранившимся осколкам оконного стекла при стрельбе из охотничьих ружей. *Экспертная техника*. Москва: ВНИИСЭ, 1973. С. 14 – 26.

108. Мартинюк А. Дослідження незаконних потоків зброї. Короткий інформаційний документ. URL: <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/T-Briefing-Papers/SAS-BP3-Ukraine-UKR.pdf> (дата звернення 13.04.2020).

109. Мартынович Н.В., Каракулин П.А., Зеленін С.И. Отличительные признаки нарезного огнестрельного оружия, собранного из похищенных деталей. *Вестник МВД Российской Федерации*. 1996. № 6. С. 75–79.

110. Матвієнко С. А. Про проблемні питання ідентифікаційних судово-балістичних досліджень. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. Сєверодонецьк. 2019. № 3 (87). С. 290-299.

111. Методика встановлення належності виробів до категорії мисливських (спортивних) гладкоствольних рушниць. Київ: КНДІСЕ, 1999. 8 с.

112. Методика ідентифікації вогнепальної нарізної короткоствольної зброї (пістолетів і револьверів) по вистріляним кулям. Київ: ДНДЕКЦ МВС, 2005. 40 с.

113. Методика криміналістичного дослідження газових пістолетів та револьверів. *Методика*. Київ: ДНДЕКЦ МВС, 2000. 10 с.

114. Методика криміналістичного дослідження шротових пістолетів та револьверів. Київ: КНДІСЕ; ХНДІСЕ, 2002. 15 с.

115. Міняйло Н. Є. Транснаціональна злочинна діяльність у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї: кримінально-правове та кримінологічне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2012. 20 с.

116. Мішалов В. Д., Хохолєва Т. В., Петрошак О. Ю., Гуріна О. О., Бачинський В. Т., Кривда Г. Ф., Козлов С. В. Особливості вогнестрільних ушкоджень, заподіяних сучасними набоями до короткоствольної зброї. Здобутки і перспективи досліджень. *Судово-медична експертиза*, 2018. № 1. С. 53-57.

117. Назаров В. В., Павленко О. С. Методика криміналістичного дослідження газових пістолетів та револьверів. *Методика*. Київ: ДНДЕКЦ МВС, 2005. 10 с.

118. Нарезной охотничий карабин калибра .223 Rem (5,56x45) моделі «Веpr-1В». *Паспорт*. Вятско-Полянский машиностроительный завод «Молот», 2001. 29 с.

119. Нарезной охотничий карабин калибра .308 Win (7,62x51) модели «Веpr-308 Супер С». *Паспорт*. Вятско-Полянский машиностроительный завод «Молот», 1999. 34 с.

120. Нарезной охотничий карабин калибра 5,6x39 модели «Барс-4». *Паспорт*. Ижевский машиностроительный завод, 1993. 27 с.

121. Нарезной охотничий карабин калибра 7,62x54 модели «КО-91/30ПС». *Паспорт*. Вятско-Полянский машиностроительный завод «Молот», 2001. 29 с.

122. Нарезной охотничий карабин калибра модели «Сайга». *Паспорт*. Ижевский машиностроительный завод, 1999. 19 с.

123. Носко Ю. Л. Стійкість і ідентифікаційна значимість ознак сучасної бойової вогнепальної зброї та їх відображень на вистрілених кулях і гільзах: Методичний посібник для експертів. Москва, 1981. 25 с.

124. Пістолетні та снайперські патрони. Гранатометні постріли. *Навчальний посібник*. Тула, 2008. 120 с.

125. Плескачевский В. М. Оружие в криминалистике. Понятие и классификация. Москва, 1999. 384 с.

126. Плескачевский В. Оружие в криминалистике: понятие и классификация. М.: Спарк, 2001. 343 с.

127. Плескачевский В.М. Криминалистическое понятие оружия и его классификации. *Совершенствование криминалистических средств и методов в борьбе с преступностью*. Москва, 1988. С. 11-20.

128. Погорелов Д. О. Актуальні питання балістичного дослідження патронів «несмертельної дії» калібру 9-мм Р.А. *Тези доповіді науково-практичного семінару*. Житомир, 2009. 10 с.

129. Порядок ведення Реєстру методик проведення судових експертиз, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 02.10.2008 № 1666/5 «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0924-08> (дата звернення 21.04.2020).

130. Постанова Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17 червня 1992 року № 2471-XII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12> (дата звернення 21.04.2020).

131. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дозвільну систему» від 12.10.1992 № 576. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF> (дата звернення 21.04.2020).

132. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 3 від 26.04.2002р. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами. «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02/> (дата звернення 21.04.2020).

133. Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, затвердженого Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї від 31.05.2001. «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_792. (дата звернення 21.04.2020).

134. Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності. 31 трав. 2001 р. Офіційний вісник України. 2013. № 54. Ст. 1991.

135. Регламент 258/2012 Європарламенту та Ради ЄС від 14 травня 2012 року щодо імплементації статті 10 Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32012R0258>. (дата звернення 21.04.2020).

136. Регламент Комісії ЄС 2015/2403 від 15 грудня 2015 року щодо встановлення загальних вказівок щодо стандартів та методів деактивації для забезпечення незворотності повторної активації вогнепальної зброї. URL:

https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2015.333.01.0062.01.ENG. (дата звернення 21.04.2020).

137. Рибачук В. І. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти боротьби з незаконними діяннями при поводженні зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2001. 21 с.

138. Розслідування злочинів, що вчиняються у сфері обігу вогнепальної зброї та боєприпасів: навч.-практ. посіб. / [Б. І. Бараненко, В. С. Бондар, О. В. Бочковий, М. В. Кривонос та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. М. Комарницького; Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Сєверодонецьк: РВВ ЛДУВС ім. Е. Дідоренка, 2019. 799 с.

139. Романов О. Міжнародно-правове регулювання обігу зброї у світі та національний досвід України. *Юридичний журнал*. 2005. № 12 (42). С. 36–45.

140. Романов О. Правове регулювання обігу зброї. *Юридичний вісник України*. 2005. № 8. С. 8–9.

141. Русаков. М. Н. Криміналістичне дослідження зброї і слідів її застосування. *Навчальний посібник*. Омськ, 1981. 116 с.

142. Ручкин В. А. Зброя і сліди її застосування (криміналістичне вчення). Москва, 2003. 352с.

143. Ручкин В.А. Концептуальные основы экспертного исследования оружия и следов его применения. Автореф. дис. д-ра юрид. наук. – Волгоград, 2004. – 47 с.

144. Рыбников Г. И., Вакуловский А. Н. Методика установления огнестрельного оружия по выстреленным пулям : пособие для экспертов. Москва: НИИК ГУМ МВД СССР, 1954. 88 с.

145. Саврань Л. Ф. До питання про визначення забійної сили вогнепальної зброї. *Криміналістика і судова експертиза*. Київ, 1977. № 15. 88-93 с.

146. Саврань Л. Ф. Методика визначення мінімальної забійної сили стандартної і атипової вогнепальної зброї та боєприпасів. *Посібник для експертів*. Москва, 1979. 58 с.

147. Самсонов Г. А. Вплив металізації стінок каналу ствола на зміну їх мікрорельєфу. *Методика криміналістичної експертизи*. Москва, 1961. № 2. С. 205-231.

148. Самсонов Г. А. Причини зміни мікрорельєфу стволів і вплив їх на можливість ототожнення зброї по слідах на кулях. *Проблеми судової експертизи*. Москва, 1961. № 3. 44-51 с.

149. Сарнавський О.М. Кримінально-правова характеристика викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2009. 18 с.

150. Светлаков О. М., Ратнівський А. Н. Криміналістичне дослідження стартового пістолета ІЖ-СПЛ: Підвищення ефективності криміналістичних експертиз при розслідуванні злочинів. *Збірник наукових праць*. Волгоград, 1988. С. 13-18.

151. Седых-Бондаренко Ю. П. Криминалистическая неидентификационная экспертиза. *Учебное пособие*. Москва, 1973. 51с.

152. Словарь основных терминов судебных экспертиз. Москва, 1980. 92с.

153. Собакар І. С., Самусь В. Р. та ін. Методика криміналістичного дослідження шротових пістолетів та револьверів. *Методика криміналістичної експертизи*. Київ: КНДІСЕ, 2002. 15 с.

154. Собакар І.С., Коломійцев О.В., Сомов В.В., Нікітюк В.Г., Шальков О.Є., Рудаков В.Л. Встановлення належності кулі та гільзи циліндричної форми одному патрону по слідам їх взаємодії між собою. *Методика*. Харків, 2010. 17 с.

155. Современные методы установления дистанции (расстояния) выстрела. *Экспертная техника 100*. Москва: ВНИИСЭ, 1988. 86 с.

156. Соколов О. С., Грищенко О. В., Щирба Д. Є. Встановлення моделі травматичної зброї калібру 9 мм Р.А. за слідами на стріляних гільзах. *Судово-балістичний довідник*. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2016. 133 с.

157. Соколов О. С., Деда О. О., Лопатюк К. А., Голдинський І.А. Мисливські карабіни під патрони центрального бою та їх сліди на стріляних гільзах. Соколов О.С., Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2018. 170 с.

158. Соколов О.С. Грищенко О. В. Нарізна мисливська та багатоцільова вогнепальна зброя, виготовлена на базі автомата Калашникова. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2017. 137 с.

159. СОУ 78-19-005:2011 «Зброя стрілецька вихолощена. Загальні технічні вимоги, вимоги безпеки. Методи контролювання». Київ: ДНДЕКЦ МВС, 2011. 19 с.

160. СОУ 78-19-006:2011 «Зброя стрілецька нейтралізована. Загальні технічні вимоги. Методи контролювання». Київ: ДНДЕКЦ МВС, 2011. 17 с.

161. Справочник по судебной баллистике. Отечественное нарезное огнестрельное оружие. Москва, 1963. 143с.

162. Стальмахов А. В., Сумароков А. М., Єгоров А. Г., Сухарєв А. Г. Судова балістика і судово-балістична експертиза. *Підручник*. Саратов: СЮІ МВС Росії, 1998. 176 с.

163. Стандарт ГСТУ 78-41-002-97 «Зброя спортивна та мисливська. Вимоги безпеки. Методи випробувань на безпеку». Київ, 1997. 16 с.

164. Стандарт ГСТУ 78-41-003-97 «Пістолети та револьвери газові. Вимоги безпеки. Порядок проведення сертифікаційних випробувань на безпеку». Київ, 1997. 11 с.

165. Стандарт СОУ 78-19-001:2007 «Пістолети, револьвери та інші короткоствольні пристрої несмертельної дії». Київ, ДНДЕКЦ МВС, 2007. 37 с.

166. Стандарт СОУ 78-19-002:2010 «Пістолети та револьвери стартові. Загальні технічні вимоги, вимоги безпеки. Методи контролювання». Київ: ДНДЕКЦ МВС, 2010. 18 с.

167. Стандарт СОУ 78-19-003:2010 «Пістолети та револьвери під патрон Фlobера. Загальні технічні вимоги, вимоги безпеки. Методи контролювання». Київ: ДНДЕКЦ МВС, 2010. 19 с.

168. Стандарт СОУ 78-19-007:2015 «Патрони до мисливської та спортивної нарізної зброї. Загальні технічні вимоги». Київ, ДНДЕКЦ МВС, 2015. 53 с.

169. Стандарт СОУ 78-41-013:2011 «Зброя пневматична, конструктивно схожі з нею вироби та кулі для них». Київ, ДНДЕКЦ МВС, 2011. 14 с.
170. Стандарт СОУ 78-41-016:2013 «Патрони не смеральної дії. Загальні технічні вимоги». Київ, ДНДЕКЦ МВС, 2013. 16 с.
171. Становой М.С. Различные способы переделки списанного оружия, огнестрельного оружия ограниченного поражения и их отличительные признаки. *Судебная экспертиза*. 2017. № 1 (49). С. 67-73.
172. Статкус В.Ф., Дильдин Ю.М., Мартыникоу Н.В., Кокин А.В., Кононаев А.В., Железняков А.И., Ручкин В.А., Латышов И.В., Чулков И.А., Федоренко В.А., Стальмахов А.В., Плескачевский В.М., Дьяконов П.А., Ярмач К.В. Типовые методики идентификации нарезного огнестрельного оружия по следам на выстреленных пулях и стреляных гильзах. *Методические рекомендации*. Москва, 2007. 24с.
173. Стаття. URL:https://zaxid.net/sud_mikolayeva_zaareshuvav (дата звернення 21.04.2020).
174. Сташенко Е. И. Словарь основных терминов теории и практики судебно-баллистической экспертизы. Москва, 1984. 78 с.
175. Сташенко Е. И. Идентификационное исследование огнестрельного оружия. *Методическое пособие для экспертов*. Москва: ВНИИСЭ, 1985. 232 с.
176. Сташенко Е. И. Ототожнення каналу ствола вогнепальної зброї по відстріляній кулі. *Навчально-методичний посібник*. Москва, 1973. 116 с.
177. Теоретичні та методичні основи судово-балістичної експертизи. *Методичний посібник для експертів*. Москва, 1984. № 2. 159 с.
178. Теоретичні та методичні основи судово-балістичної експертизи: *Методичний посібник для експертів*. Москва, 1984. № 1. 185 с.
179. Тихий В. П. Сучасні проблеми застосування і вдосконалення кримінально-правових норм про відповідальність за злочини проти громадської безпеки. Вісник Національної академії прокуратури України. 2008. № 3. С. 40–45.
180. Тихонов Е. Н. Кримінально-правова та криміналістична оцінка обрізів гладкоствольних мисливських рушниць. *Експертна практика і нові*

методи дослідження. Москва, 1976. С. 56-69.

181. Тихонов Е.Н. Судебно-баллистические исследования огнестрельного оружия, патронов-заменителей и следов их применения: *Метод, пособие для экспертов-криминалистов*. Москва, 1974. 95с.

182. Тихонов Е.Н. Судебно-баллистическая экспертиза. *Учебное пособие*. Барнаул, 1991. 96 с.

183. Тихонов Е.Н. Проблемы теории и практики установления групповой принадлежности в криминалистической экспертизе оружия и боеприпасов. *Автореф. дис. д-ра юрид. наук*. Москва, 1982. 27с.

184. Трофимов В.Н., Трофимов А.В. Современные охотничьи боеприпасы для нарезного оружия. Гильзы, пороха, капсюли, пули, патроны, элементы баллистики. *Справочник*. Москва, 2001. 352с.

185. Устинов А.И. Влияние свойств боеприпасов и некоторых особенностей устройства самодельного огнестрельного оружия на его идентификацию по пулям. *Труды ВНИИ Охраны Общественного порядка*. Москва, 1968. № 12. С. 69-72.

186. Устинов А.И. Криминалистическое исследование самодельного огнестрельного оружия. *Пособие для экспертов-криминалистов и оперативных работников милиции*. Москва, 1964. 58 с.

187. Устинов А.И. Самодельное огнестрельное оружие и методика его экспертного определения. *Пособие для экспертов-криминалистов*. М: Изд-во ВНИИОП МООП СССР, 1968. 28 с.

188. Устинов А.И., Філіппов В.В. Вплив деяких особливостей саморобної зброї на освіту слідів на стріляних гільзах. *Експертна практика*. Москва, 1966. С 81-85.

189. Филиппов В. В. Определение модели оружия по следам на пулях и гильзах. *Пособие*. Москва : Издательство «ВНИИ МВД СССР», 1971. 39 с.

190. Філіппов В. В. Умови пострілу і сліди на кулях. *Посібник для експертів-криміналістів*. Москва, 1967. 47 с.

191. Ченшова Н. В. Сучасний стан та перспективи вдосконалення нормативно-правового регулювання обігу зброї й вибухових речовин. *Право і суспільство*. № 1. 2016. С. 187-193.

192. Чулахов В. Н. Криміналістичне значення і особливості дослідження навичок виробника саморобної вогнепальної зброї. Вісник криміналістики. Москва, 2000. №1. С. 32-46.
193. Чулков И.А. Предварительные судебно-баллистические исследования на месте происшествия. *Учебное пособие*. Волгоград, 1997. 84с.
194. Шаблистий В. В. Незаконний обіг зброї в Україні: міф і реальність. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції ДДУВС*, 30.10.2018). С. 249-252.
195. Шапченко С., Вербановський В. Особливості кримінально-правового змісту ст. 263-1 Кримінального Кодексу України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. № 25. С. 185–188.
196. Шарун В. В. Криміналістичне дослідження стріляних куль і гільз патронів-замінників. *Експертна техніка: Методи судово балістичних експертиз*. Москва, 1981. С. 56-73.
197. Шевченко Б. И. Идентификация оружия по пуле в судебной баллистике. – М. : МГУ, 1962. – 48 с.
198. Шейнин С.М., Николаев В.А., Рыжов Н.С. Исследование и разработка конструкций каналов стволов спортивного и охотничьего оружия. Москва, 1987. 143с.
199. Шляхов А.Р. Общие положения методики криминалистической экспертизы. Москва, 1961. 117с.
200. Экспертная криминалистическая идентификация. Москва, 1996. 205 с.
201. Янковський В. П. Окремі аспекти дослідження револьверів калібру 4 мм Флобер, споряджених способом роздільного заряджання. *Криміналістичний вісник*. (29). 2018. № 1. С. 164-168.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Соколов О. С. Криміналістичне дослідження замаскованої вогнепальної зброї з додатковим маркуванням «Salve Blank». *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2019. № 3 (87). С. 310-317.
2. Соколов О. С. Перспективи реформування українського законодавства у сфері обігу зброї з урахуванням положень європейських правових актів. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2019. № 4 (88). С. 141-158.
3. Соколов О. С. Особливості криміналістичного дослідження пістолетів та револьверів під 4-мм патрон Фlobера. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2020. № 1 (89). С. 298-310.
4. Соколов О. С. Перспективы гармонизации украинского законодательства в сфере контроля за оборотом оружия с правом Европейского союза. *Міжнародний науково-практичний правовий журнал «Legea și viața»*. 2020. № 2/2 (338). С. 70-74.
5. Соколов О. С. Обіг об'єктів з ознаками вогнепальної зброї, які класифікуються виробником як стартові пістолети та револьвери: шляхи вдосконалення нормативного регулювання. *Електронне наукове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. № 1/2020. С. 583 – 587.
6. Соколов О. С. Особливості встановлення групової належності відновленої нейтралізованої вогнепальної зброї за слідами на відстріляних кулях та гільзах. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2020. № 2 (90). С. 247-263.
7. Соколов О. С., Грищенко О. В., Щирба Д. Є. Встановлення моделі травматичної зброї калібру 9 мм Р.А. за слідами на стріляних гільзах. *Судово-балістичний довідник*. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2016. 133 с.: іл.
8. Соколов О. С., Грищенко О. В. Нарізна мисливська та багатоцільова вогнепальна зброя, виготовлена на базі автомата Калашникова. *Судово-балістичний довідник*. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2017. 137 с.
9. Соколов О. С., Деда О. О., Лопатюк К. А. та ін. Мисливські карабіни під патрони центрального бою та їх сліди на стріляних гільзах. *Судово-балістичний довідник*. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2018. 170 с.
10. Бондар В. С., Соколов О. С. Проблемні питання обігу нарізної мисливської вогнепальної зброї в Україні: шляхи вдосконалення нормативного

регулювання. *Електронне наукове видання «Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління»*. № 6 (12) - грудень 2020 С. 75 – 89.

11. Проблемні питання криміналістичного дослідження вогнепальної зброї та конструктивно схожих з нею виробів. Збірник матеріалів науково-практичного семінару Експертної служби МВС «Актуальні питання судової балістичної експертизи». Житомир, Вид. ДНДЕКЦ МВС, 2019. С. 34-40.

12. Соколов О. С. Актуальні проблеми проведення експертизи зброї. Збірник матеріалів міжвідомчого науково-практичного семінару «Актуальні питання стандартизації та акредитації трасологічних досліджень та досліджень зброї». Київ : Вид. КНДІСЕ, 2018 С. 58-73.

13. Соколов О. С. Проблемні питання криміналістичного дослідження вогнепальної зброї та конструктивно схожих з нею виробів. Збірник матеріалів науково-практичного семінару Експертної служби МВС «Актуальні питання дослідження зброї». Вінниця : Вид. ДНДЕКЦ МВС, 2018. С. 14-18.

14. Соколов О. С. Щодо проблем застосування в практичній діяльності Методики встановлення належності об'єкта до вогнепальної зброї та його придатності до стрільби (проведення пострілів) та шляхи її удосконалення. Збірник матеріалів науково-практичного семінару Експертної служби МВС «Актуальні питання дослідження зброї». Черкаси : Вид. ДНДЕКЦ МВС, 2017. С. 21-14.

15. Соколов О. С. «Pistols with «SALVE BLANK» additional marking, which are not suitable for projectile shooting». Регіональний семінар з питань гармонізації законодавства у сфері контролю над стрілецькою зброєю та легким озброєнням відповідно до права Європейського Союзу організований Інформаційним центром Південно-Східної та Східної Європи для контролю за стрілецькою зброєю і легкими озброєннями (SEESAC) (м. Подгориця (Чорногорія), 16 – 19 вересня 2019 року).

16. Соколов О. С. «Способи маскування вогнепальної зброї та її частин з метою переміщення через митний кордон України». Онлайн семінар на тему: «Розслідування злочинів у сфері незаконного розповсюдження зброї: національний та міжнародний досвід», організований Управлінням Організації Об'єднаних Націй з наркотиків і злочинності в рамках Глобальної програми з вогнепальної зброї (24 листопада 2020 року).

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник директора Державного
науково-дослідного експертно-
криміналістичного центру

МВС України

Костянтин КОВАЛЬОВ

... .2020

АКТ

**про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження
здобувача Луганського державного університету внутрішніх справ
ім. Е. О. Дідоренка Соколова Олексія Сергійовича на тему
«Криміналістичне дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї»,
підготовленого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних
наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність у практичну
діяльність Державного науково-дослідного експертно-
криміналістичного центру МВС України**

Комісія у складі: завідувача лабораторії досліджень, сертифікації зброї та обліку ДНДЕКЦ МВС Павленка О. С., заступника завідувача лабораторії криміналістичних видів досліджень та обліку ДНДЕКЦ МВС, к.ю.н., академіка Української академії наук Бичкова А. С., заступника завідувача відділу дослідження зброї лабораторії досліджень, сертифікації зброї та обліку ДНДЕКЦ МВС Деди О. О., склала даний акт про те, що результати дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук Соколова О. С. впроваджено у практичну діяльність Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України при проведенні судових балістичних експертиз та досліджень, де в якості джерел рекомендовано такі публікації:

1. Соколов О. С. Криміналістичне дослідження замаскованої вогнепальної зброї з додатковим маркуванням «salve blank». *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2019. № 3 (87). С. 310-317.

2. Соколов О. С. Перспективи реформування українського законодавства у сфері обігу зброї з урахуванням положень європейських правових актів. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2019. № 4 (88). С. 141-158.

3. Соколов О. С. Особливості криміналістичного дослідження пістолетів та револьверів під 4-мм патрон Флобера. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2020. № 1 (89). С. 298-310.

4. Соколов О. С. Перспективы гармонизации украинского законодательства в сфере контроля за оборотом оружия с правом Европейского союза. *Міжнародний науково-практичний правовий журнал «Legea și viața»*. 2020. № 2/2 (338). С. 70-74.

5. Соколов О. С. Обіг об'єктів з ознаками вогнепальної зброї, які класифікуються виробником як стартові пістолети та револьвери: шляхи вдосконалення нормативного регулювання. *Електронне наукове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. № 1/2020. С 583 – 587.

6. Соколов О. С., Грищенко О. В., Щирба Д. Є. Встановлення моделі травматичної зброї калібру 9 мм Р.А. за слідами на стріляних гільзах: *судово-балістичний довідник* / Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2016. 133 с.: іл.

7. Соколов О. С., Грищенко О. В. Нарізна мисливська та багатоцільова вогнепальна зброя, виготовлена на базі автомата Калашникова: *судово-балістичний довідник* / Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2017. 137 с.

8. Соколов О. С., Дєда О. О., Лопатюк К. А., Голдинський І. А. Мисливські карабіни під патрони центрального бою та їх сліди на стріляних гільзах: *судово-балістичний довідник* / Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2018. 170 с.

Члени комісії

 Олег ПАВЛЕНКО
 Андрій БИЧКОВ
 Олександр ДЄДА

ДОДАТОК В

Додаток

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник директора Державного
науково-дослідного експертно-
криміналістичного центру
МВС України

Костянтин КОВАЛЬОВ

_____.2020

АКТ

**про впровадження наукових розробок дисертації на здобуття
наукового ступеня кандидата юридичних наук Олексія Соколова
«Криміналістичне дослідження об'єктів балістичного походження
придатних для ураження цілей але не віднесених виробником до
вогнепальної зброї» у практичну діяльність Експертної служби МВС
України.**

Комісія у складі: завідувача лабораторії досліджень, сертифікації зброї та обліку ДНДЕКЦ МВС Олега Павленка; заступника завідувача лабораторії криміналістичних видів досліджень та обліку ДНДЕКЦ МВС, к.ю.н., академіка Української академії наук Андрія Бичкова; заступника завідувача відділу дослідження зброї лабораторії досліджень, сертифікації зброї та обліку ДНДЕКЦ МВС Олександра Деди, склала даний акт про те, що результати дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук Олексія Соколова впроваджені у практичну діяльність Експертної служби МВС України при проведенні судових балістичних експертиз та досліджень.

Члени комісії**Олег ПАВЛЕНКО****Андрій БИЧКОВ****Олександр ДЄДА**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник директора Державного
науково-дослідного експертно-
криміналістичного центру

МВС України

Костянтин КОВАЛЬОВ

... 2020

АКТ

**про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження
здобувача Луганського державного університету внутрішніх справ
ім. Е. О. Дідоренка Соколова Олексія Сергійовича на тему
«Криміналістичне дослідження об'єктів з ознаками вогнепальної зброї»,
підготовленого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, у навчальний процес
та науково-дослідну роботу Державного науково-дослідного експертно-
криміналістичного центру МВС України**

Комісія в складі: завідувача лабораторії навчальної та наукової роботи ДНДЕКЦ МВС кандидата юридичних наук доцента Косенко С. С., заступника завідувача відділу навчальної та наукової діяльності лабораторії навчальної та наукової роботи ДНДЕКЦ МВС кандидата юридичних наук доцента Раєцької Л. В., головного судового експерта сектору організаційно-методичного забезпечення лабораторії досліджень зброї ДНДЕКЦ МВС кандидата технічних наук Третьяка М. В., склала цей акт про те, що наукові праці Соколова О. С., впроваджено в навчальний процес під час підготовки працівників Експертної служби МВС, які претендують на присвоєння (підтвердження) кваліфікації судового експерта за експертними спеціальностями: 3.1 «Балістичне дослідження вогнепальної зброї та бойових припасів до неї», 3.2 «Балістичне дослідження слідів зброї, слідів пострілу та ситуаційних обставин пострілу», та науково-дослідну роботу. Отримані в результаті дослідження положення, висновки, пропозиції відображено в таких опублікованих автором працях:

1. Соколов О. С. Криміналістичне дослідження замаскованої вогнепальної зброї з додатковим маркуванням «salve blank». *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2019. № 3 (87). С. 310 – 317.

2. Соколов О.С. Перспективи реформування українського законодавства у сфері обігу зброї з урахуванням положень європейських правових актів. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2019. № 4 (88). С. 141-158.

3. Соколов О. С. Особливості криміналістичного дослідження пістолетів та револьверів під 4-мм патрон Флобера. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2020. № 1 (89). С. 298-310.

4. Соколов О. С. Перспективы гармонизации украинского законодательства в сфере контроля за оборотом оружия с правом Европейского союза. *Міжнародний науково-практичний правовий журнал «Legea și viața»*. 2020. № 2/2 (338). С. 70 – 74.

5. Соколов О. С. Обіг об'єктів з ознаками вогнепальної зброї, які класифікуються виробником як стартові пістолети та револьвери: шляхи вдосконалення нормативного регулювання. *Електронне наукове видання «Порівняльно-аналітичне право»* № 1/2020. С. 583 – 587.

6. Соколов О. С., Грищенко О. В., Щирба Д. Є. Встановлення моделі травматичної зброї калібру 9 мм Р.А. за слідами на стріляних гільзах: судово-балістичний довідник / Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2016. 133 с.: іл.

7. Соколов О. С., Грищенко О. В. Нарізна мисливська та багатоцільова вогнепальна зброя, виготовлена на базі автомата Калашникова: судово-балістичний довідник / Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2017. 137 с.

8. Соколов О. С., Деда О. О., Лопатюк К. А., Голдинський І. А. Мисливські карабіни під патрони центрального бою та їх сліди на стріляних гільзах: судово-балістичний довідник / Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2018. 170 с.

Члени комісії дійшли спільного висновку, що подані матеріали мають належний науковий і практичний рівень розроблення проблематики, використовуються з метою підвищення якості підготовки судових експертів Експертної служби МВС та зміцнення міжнародного співробітництва Державним науково-дослідним експертно-криміналістичним центром МВС України.

**Завідувач лабораторії навчальної та наукової роботи ДНДЕКЦ МВС,
кандидат юридичних наук, доцент**

Світлана КОСЕНКО

**Заступник завідувача відділу навчальної та наукової діяльності лабораторії навчальної та наукової роботи ДНДЕКЦ МВС
кандидат юридичних наук, доцент**

Людмила РАСЦЬКА

**Головний судовий експерт сектору організаційно-методичного забезпечення лабораторії досліджень зброї ДНДЕКЦ МВС,
кандидат технічних наук**

Михайло Третяк

04 червня 2020 р.